

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Dispvt. XVIII. De causa proxima efficiente, eiusque causalitate, & omnibus
quæ ad causandum requirit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

matur pro virtute per se sufficiente ad effectum, quæ vicem supplet illius causæ, quæ illam impresit, sic res est clara, vñ in impetu projectorū, gravitate, &c. Tamen in instrumento proprio, quod eleuari debet ad agendum superiorem effectum, vt est semen, v.g. illud est intellectu difficilissimum. Sed huius rei expositio, multa prius explicanda postulat, quæ in sequentibus disput. tradentur.

DISPUTATIO XVIII.

De causa proxima efficiente, eumq. causalitate & omnibus, quæ ad causandum requirunt.

IN superiori disputatione fere cæcum declarauimus, quid nominis causæ efficiētis, & plurium specierū ac modorum eius: nunc oportet distinctè tractare omnia, quæ ad hanc causam pertinent, per ea capita, seu membra, quæ in aliis causis attingimus, scilicet, quæ res causet, quid causet, per quid, seu quo principio causet, quas condiciones ad causandum requirant, ac deniq. in quo actualis causalitas huius causæ consistat. Quæ omnia possent quidem de causâ efficiente in communi tractari, tamē, maioris claritatis gratia, visum est, hæc omnia prius in causis creatis, quæ nobis notiores sunt, inquirere, postea vero differere de causâ primâ & increata, ac tandem de dependentia cæterarum ab ipsâ. Non distinguimus autem tractationem de causâ efficiente substantiarum & accidentium, quoniam, vt videbimus, hæc ita coniuncta sunt, vt substantiarum productio non nisi mediis accidentibus fiat. Et eadem ratione non separamus disputationem de causâ principali & instrumentali, quoniam tractando de causâ proxima efficiente, cui per se & propriæ actio tribuitur, simul videndum est, quibus principiis, quibusq. instrumentis ad efficiendum vtatur.

SECTIO I.

Vtrum res creata aliquid verè efficiant.

IN hac re fuit vetus sententia asserens res creatas nihil operari, sed Deum ad præsentiam earum omnia efficere: tribui autem actionem igni, aquæ, &c. propter apparentiam, & quia Deus veluti pepigit non efficere tales effectus, nisi ad talium rerum præsentiam. Hanc opinionem referunt Averroes 9. Metaph. com. 7. & lib. 12. comm. 18. & Albertus 2. Phys. tract. 2. c. 3. & D. Thom. 3. cont. Gent. c. 69. & 1. p. q. 105. artic. 5. & in 2. d. 1. q. 1. art. 4. nullum tamen certum auctorem pro ea referunt: in eam vero inclinare videtur Philo lib. 2. Allegoriar. dum ait, Deum esse vnicam causam efficientem, & lib. de Cherub. & flam. glad. dum ait, proprium esse Dei efficere, creaturam autem pati. Sed hæc facile possent per Antonomastiam intelligi, sicut & alix Philosophorū locutiones, quas postea referemus, agentes de actione Dei. Soler etiam hæc opinio tribui Petro Aliacensi in 4. d. 1. art. 1. in fine: ibi tamen aperte fatetur, causas secundas vere ac propriè agere virtute propria, & ex natura rei, ac non sola voluntate Dei: addit tamen simul verum esse, creaturam nihil facere, nisi ex voluntate Dei, & ipso etiam faciente, imò & faciente, vt ipsa faciat: & consequenter plus etiam Deo faciente, quam si solus faceret: quæ pertinent ad necessitatem diuini concursus, & possunt verum & falsum sensum habere, vt postea in propria disput. videbimus: magis autem fauet huic opinioni Gabr. in 4. d. 1. q. 1. artic. 3. dub. 3. vbi hanc sententiam reputat probabilem, & in fauorem eius asserit illa verba 1. ad Corint. 13. Deus Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

operatur omnia in omnibus: & 2. ad Cor. 3. Non quod simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Ipse tamen non audeat illam sententiam asserere.

Fundamentum pro hac sententia nullum video, quod sit alicuius momenti: præcipuum tamen fuisse videtur, quia quantum efficientiæ tribuitur creaturæ, tantum adimitur diuinæ potentiæ creatoris, nam vel Deus operatur omnia, vel non: hoc posterius derogat diuinæ efficacæ: vnde infra ostendemus esse omnino falsum & erroneum, quia implicat aliquod esse, & non pendere à Deo. Si autem Deus omnia efficit, interrogo rursus an immediatè, & sufficienti virtute, an mediatè tantum, & insufficienti virtute. Hoc posterius derogat diuinæ perfectioni. Si autem primum verum est, superflua est omnis alia efficientia, quia vna causa sufficiens & efficax, satis est ad effectum. Vnde, cum natura nihil faciat frustra, nullam virtutem operandi contulit rebus creatis. Et confirmo, nam quidquid ponatur Deus facere cum causa secunda, poterit facere se solo, nam hoc saltem spectat ad infinitam virtutem eius, vt infra patebit: ergo de facto ita facit. Patet consequentia, tum quia hoc magis decet diuinam virtutem & efficaciam: tum maxime, quia hoc videtur necessarium vt creatura fiat. Quod ita probō, nam creatura à solo Deo habet essentialē dependentiam, cum sine illo fieri non possit, & sine quocumq. alio fieri possit: ergo non potest esse creatura sine hac essentiali dependentia, quā à solo Deo habet, quia non potest esse sine his, quæ essentialia sunt, ergo omnis creatura est per dependentiam à solo Deo: ergo est per efficientiam solius Dei, nam efficientia & dependentia vel sunt idem, vel sunt correlatiua: ergo nulla creatura habet efficientiam in aliam, & consequenter nulla est causa secunda, quæ aliquid efficiat.

Secunda sententia negat creaturas corporales posse quicquam efficere, sed de spiritualibus id concedit. Hanc refert D. Thom. citatis locis ex Auicemb. in lib. Fontis vitæ, qui dicebat nullum corpus esse actiuum, sed quandam virtutem spiritualis substantiæ intimè existentem in corporibus efficere omnes actiones, quæ per corpora fieri videntur. Fundamentum eius fuisse videtur, quia agens esse debet intimè præsens passio: corpora autem non possunt ita sibi esse præsentia, nam quæritas impedit illum intimum illapsum vnus rei in aliam, quem actio requirit. Vnde aiebat quantitatem non solum non esse actiuam, verum etiam actionem impedire. Et confirmatur, quia substantia corporea est infima omnium, & dissimillima primo agenti, & ideo nec inferiorem habet substantiam sibi subiectam, in quam possit agere, nec similitudinem potest habere ad Deum in agendo. Quare Augustinus 5. de Ciuitat. c. 9. expressè dicit, corporales causas non esse inter causas efficientes numerandas.

Tertia sententia fuit, res corporeas posse efficere accidentia, non tamē substantias, spirituales autem substantias creatas, posse efficere aliquas inferiores substantias. Hanc refert ibidem D. Tho. ex Auicenna lib. 1. sufficient. c. 10. & lib. 9. suæ Metaphys. c. 4. & 5. Qui in ea re videtur duos errores habuisse. Vnus est, quod vna substantia creata spiritualis potest creare aliam, nam prima causa increata solam vnam intelligentiam, eamq. perfectissimam immediatè efficit, illa vero creat secundam, & secunda tertiam, & sic vsque ad infimam. Alter error asserit hanc infimam substantiam spiritualement infundere substantiales formas in materiam dispositā à proximis agentibus corporalibus, quæ substantiales formas efficere non sufficientiunt. Fundamentum eius quoad priorem partem fuit, quia ab vno non est nisi vnum proximè & immediatè. Quoad posteriorem vero, quæ ad rem præsentem magis spectat, quia hæc agentia corporalia nihil agunt, nisi mediis accidentibus, quæ sunt insuf-

II.
Rationes
precedens
sententia.

III.
Secunda
sententia.

IV.
Tertia sen-
tentia.

ficientia principia ad efficiendas formas substantiales. Et confirmat hoc, quia experimento constat multas substantias generari, quæ non habent proximas causas sufficientes ad introducendas tales formas, ut cum generantur animalia ex putrefactione, ob dispositiones accidentales, quæ casu seu fortuito concurrunt: ergo signum est esse quasi paratam aliquam spirituales virtutem superiorem ad inducendas formas substantiales, quoties dispositiones accidentales sufficienter concurrunt: ergo ab illa virtute fiunt omnes generationes substantiales.

*Prima assertio de efficientia causarum
creatarum.*

V.

Dicendum tamen est primò, agentia creata verè ac propriè efficere effectus sibi connaturales, & proportionatos. Quam veritatem non tantum sensu & ratione existimo esse eidentissimam, sed etiam iuxta doctrinam Catholicam, certissimam. Vnde, si- cut ob priorem causam oppositam sententiam Diui Th. stultam appellauit, ob posteriorem, vocare pos- sumus temerariam & erroneam: ideòq; meritò rei- citur ab omnibus Philosophis, & Theologis: Aristot. enim quamuis nunquam oppositam sententiam ex- pressè reulerit aut refutauerit, tamen ubiq; ut cui- dētissimum supponit naturales causas aliquid face- re. Imò omnes antiqui Philosophi, quorum opinio- nes ipse refert 1. Phys. & 1. Metaphys. & alibi sæpe su- ponunt causas naturales aliquid efficere, & ideo la- borant in explicando, quid, & ex quo facere pos- sint, cum ex nihilo nihil fiat. Plato etiam, quem su- periori disputatione ex Damasceno citauimus, hoc sensu vocat causas naturales instrumenta primæ causæ, quia virtutem habent agendi ab illa deri- atam & de- pendentem. Quo sensu dixit etiam Trismegistus mū- dum esse instrumentum Dei, & ab eo semina acce- pisse, ut omnia producat. Et eodem modo Philo lib. de congressu querendæ eruditionis causa, dixit Deum huic infimo generi rerum permisisse seminare, atq; gignere. Quos Philosophos secuti sunt Commenta- tor, & alij posteriores. Ex Patribus vero August. lib. 3. de Trinit. cap. 7. 8. & 9. videtur in modo loquendi dictos Philosophos imitatus, dum ait, *indidisse Deum elementis, & aliis causis creatis seminales rerum rationes.* Quæ nihil aliud sunt, quam principia actiua & passi- ua generationum & motuum naturalium, quæ Deus posuit in rebus creatis, ut eleganter exposuit D. Tho. 1. p. q. 115. art. 2. & in 2. d. 18. q. 1. artic. 2. vbi Durandus, Heruæus, Egid. & alij: & Capreol. in 1. d. 42. artic. 3. Rursus idem Augustinus 7. de Ciuit. c. 30. de Deo lo- quens ait: *Sic omnia, quæ creauit, administrat, ut etiam ipse proprios exercere & agere motus sinat.* Quam senten- tiam confirmat & celebrant Scholastici omnes, vbi- cunq; vel de causarum efficientia, vel de hominis li- bertate disputant, qui videri possunt citatis locis, & in 2. d. 1. vbi præsertim Durand. q. 5.

*Experimē-
to probatur
assertio.*

Et probatur primò experientia, quid enim sensu notius, quam quod Sol illuminet, ignis calefaciat, a- qua refrigeret? Quod si dicant experiri quidem nos fieri hos effectus præsentibus his rebus, non tamen fieri ab illis: plane destruunt omnem vim Philoso- phicæ argumentationis, quia nos non possumus aliter experiri dimanationem effectuum ex causis, aut ex effectibus causas colligere. Et huic experientiæ at- testatur communis consensus & vox omnium, qui ita de rebus his sentiunt. Secundò argumentor ab incommotis, nam iuxta illam sententiam non pos- sunt viuientia à non viuentibus distingui, quia non magis haberent res quædam principium suarum ac- tionum, quam aliæ. Deinde frustra natura dedisset diuersis reb⁹ varias qualitates & virtutes, quas in eis experimur. Imò neq; ex actione possemus huiusmo- di qualitatum varietatem in elementis colligere, & consequenter neq; in aliis rebus. Nam, si ignis nō ca-

lefacit, sed Deus ad præsentiam ignis, æquè natura- liter posset calefac. et e ad præsentiam aquæ: ergo ex il- la actione non possumus magis colligere ignem esse calidum, quam aquam. Si enim Deus æquè cōsentaneè ad rerū naturas potuit pacisci de calefaciēdo ad præsentiam aquæ, ponamus id fecisse, tūc non liceret ex calefactione colligere aquā esse calidam: ergo nec nunc possumus inferre esse frigidā, aut ignem calidū.

Dicere potest aliquis pactum illud non fuisse o- mnino arbitrarium, sed fundatum aliquo modo in naturis rerum, non quia illæ actiue sint, sed quia ha- bent qualitates similes producendis: & ita colligimus ignem esse calidum, eo quod Deus calefacit ad præ- sentiam eius, quia hoc pactum fundatum fuit in tali qualitate ignis. Sed hoc non potest Philosophicè di- ci, tum quia eadem ratione iuxta naturas rerum de- buisset Deus producere albedinem ad præsentiam albedinis: quia si ex se non est magis actiua qualitas calor, quam albedo: ergo ex natura ei non est magis debitum pactum illud calori quam albedini. Et idē argumentum fieri potest de quacunq; alia qualitate, imò & de quantitate, & de substantia, & de quacunq; re. Tum etiam, quia illud non habet locum in causis æquiuocis, in quibus non est similis forma vel quali- tas, neq; est necessariò eminentior, si illæ nihil sunt a- ctuæ. Præterea, iuxta illam sententiam superflua sunt terræ dispositiones, pluuia, arationes, cælorum motus, &c. si hæc omnia nihil agunt, sed sufficiunt ad esse triticum, ut Deus ad præsentiam eius triticum generaret, & sic de rebus aliis. Præterea sit simile ar- gumentum ex variis organis & instrumentis, quibus Deus composuit corpora, præsertim viuientia, nam sicut quædam ex ipsa dispositione apparent apta ad recipiendum, ita etiam alia sunt ad agendum, quæ omnia essent superflua, si hæc res nihil agerent. Deni- que hæc de causa optimè dixit Aristot. 2. de celo. c. 3. & 1. Ethicorum c. 7. *Omnia esse propter suam operati- nem, quare nihil magis repugnat institutioni rerum, & fini earum, quam omni efficientia carere.* Præter- ea, si res create nihil agerent inter se, ex natura rei omnes essent æquè incorruptibiles, quia ab agente creato nihil pati possent: frustra ergo Deus tot mo- tus cælorum, tantamque causarum multitudinem ordinasset, ut hæc rerum inferiorum species per gene- rationum & corruptionum successiōem diu con- seruarentur: facilius enim permanerent perpetuò eadem res à principio create, si Deus ipse nihil cor- rumperet, quia res ipsæ inter se non secum pugna- rent, nec se corrumperent. Similia multa incommo- da possunt facile excogitari, ex quibus intelligitur, totum naturæ ordinem contra illam sententiā pu- gnare.

Tertiò est ratio à priori, quia habere vim agendi non repugnat rebus creatis, sed potius est maximè con- sentaneum perfectioni earum: ergo cum Deus prout con- siderit vnāquamque rem in natura sua perfe- ctam, negandum non est tales creasse res, quæ ha- beat connaturalem virtutem agendi. Antecedens probatur, quia non omnis virtus agendi requirit per- fectionem infinitam: ergo sufficere virtus finita crea- turæ, ut efficacitatem aliquam habere possit. Ante- cedens patet, quia nulla probabilis ratio persuadet necessitatē infinitæ perfectionis ad omnem actio- nem. Quin potius, ut infra videbimus, multum la- borant Theologi, ut rationem inuenirēt, quæ pro- ber ad creandum requiri infinitam virtutem: ada- lias ergo actiones & mutationes non requiritur talis virtus, præsertim in his agentibus, quæ non agunt absq; dependentia à superiori.

Dices, in hoc ipso reperiri repugnantiam, scilicet, quod sit agens, & dependens in agendo à superiori agente: & ideo requiri infinitam virtutem in omni agente, quia si agit, sola sua virtute agit, & absq; de- pendentia ab alio. Quæ obiectio tangit fundamen- tum contrariæ sententiæ, de quo dicendum est infra.

*Trismeg. in
dial. 9. Sin
Pimand. c.
16. in fin.*

*Absurdum
opposito cō-
clusionis.*

infra tractando de necessitate diuini concursus: nunc respondetur breuiter, negando assumptum: sicut enim non repugnat esse, & dependenter ab alio esse, ita non repugnat agere, & dependenter ab alio agere. Curenim? An quia repugnat eandem actionem simul esse à pluribus causis totalibus? At hoc falsum est, si illæ causæ sint diuersorum ordinum, & essentialiter subordinatæ. Quocirca tantum abest, ut hæc efficientia causarum secundarum deroget diuinæ efficacitati, vel auctoritati, ut potius illam maximè commendet & declaret. Nam, ut D. Thom. suprà argumentatur, ita communicauit Deus suam creatis rebus bonitatem, ut eis etiam dederit inclinationem & vim ad communicandum aliis id, quod de bonitate ipsius Dei participant, vnicuique impertiendo iuxta capacitatem suam. Quia, ut ad hoc propositum dixit Plato in dialog. de Natur. Bonus est Deus, & luore non tangitur, neque ulli inuidet: & ideo omnia fecit bona, sibi quæ similia in appetitu se communicandi, iuxta caput suum. Vnde quædam se materialiter communicant, alia formaliter: non ergo repugnat, quod etiam efficienter se communi-

dependentiam, nisi à Deo. Et hoc est verum, quia ex vi huius non excluditur, quin de facto, vel secundum aliquem modum productionis possit habere dependentiam à Deo, & ab aliqua creatura, ut per se constat.

Ex principiis supernaturalibus eadem assertio tractatur.

xi.

Hactenus tractata est philosophice conclusio posita, quia vero diximus etiam habere certitudinem iuxta fidei doctrinam, patet de hac parte adiungere necesse est. Colligitur ergo hæc certitudo primò ex modo loquendi diuinæ Scripturæ, Genes. 1. Germinet terra herbam virentem, & Producat terra animam virentem: vbi Basil. homil. 9. adnotat ex vi horum & similium verborum accepisse res naturales efficaciam continuo efficiendi rerum generationes & corruptiones, quod latius prosequitur Ambros. li. 3. Exam. à cap. 8. & libro 5. & 6. fere per totos. Vnde Marci 4. ait Christus: Alnus cecidit in terram bonam, & dabit fructum, &c. & infra: Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum, & Lucæ 21. Arbores cum producant iam ex se fructum, &c. & Sap. 16. miraculo tribuitur, quod ignis suæ virtutis oblitus, iustos & indumenta eorum non consumpserit: & ibi tribuitur aqua, quod omnia extinguat, & draconibus, quod venenatos habent dentes ad occidendam, & diuinæ potestati tribuitur, si interdum ab his actionibus impediatur. Præterea sunt aliæ veritates fidei, quæ sine hoc principio subsistere non possunt. Prima ac præcipua est veritas liberi arbitrii, quod non nisi in vi & modo agendi consistere potest, ut infra ostendemus. Vnde Concilium Trident. sess. 6. can. 4. damnat dicentes, liberum arbitrium creatum nihil omnino agere, mereri, patiue se habere. Qua definitione plane damnat primam sententiam suprà relatam, & nostram conclusionem definit. Et (quod à fortiori rem conuincit) non solum in naturalibus operationibus, sed etiam in supernaturalibus: seu gratiæ operibus liberis, vult Concilium habere efficientiam humanam voluntatem. Ex quo obiter intelliguntur illa testimonia, quæ Gabriel in cōtrarium afferebat, in quibus specialiter sermo est de operibus gratiæ, quæ ita tribuuntur Deo ut primariæ causæ, ut non excludatur cooperatio nostra. Nam in eodē loco ait Paulus, & nos non esse sufficientes ex nobis, & sufficientiam nostram ex Deo esse. Et qui in vno loco ait Deū operari in nobis, in aliis ait cooperari nobiscum, & nos esse cooperatores gratiæ Dei.

xii.

Nec minorem efficaciam habet ratio, quæ ex efficientia actus peccati desumitur: nam si causa secunda non efficit, sed Deus ad præsentiam eius nos non facimus volitiones malas, sed Deus solus eas nobis infundit ad præsentiam obiectorum: quod est blasphemum & erroneum, non solum quia tunc non liberè peccaremus, sed etiam, quia tunc non à nobis, sed à Deo peccaremus. Præterea sumitur optima ratio Theologica ex definitionibus Conciliorum circa Incarnationis mysterium, quibus docent esse in Christo duas operationes, duosque operandi principia, seu operatrices virtutes, de quibus legi potest Damascen. 3. lib. de Fid. capite 15. Quæ omnia & similia vera esse non possunt, si in natura creata nulla vis est agendi. Tandem ex creatione animæ rationalis nascitur optimum argumentum: quia iuxta contrariam opinionem non minus verum est, hominem generantem creare animam rationalem, quam ignem generare ignem: quia, sicut Deus ad præsentiam ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, solum quia est conditio sine qua non, & qua posita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præsentiam humani seminis creat animam infallibiliter, & non sine illa conditione. Consequens autem est error in fide.

II. Igitur, quod Aliacus suprà dicebat, plus scilicet agere Deum efficiendo cum causis secundis, quam si se solo omnia efficeret, præsuppositiue (ut ita dicam) verum est, formaliter autem falsum, id est, si causa secunda aliquid efficit, supponitur Deus & effecisse ipsam causam secundam, & communicasse illi perfectionem actionem, in quo suam potentiam magis ostendit, & deinde agit cum causa secunda, quidquid ipsa agit: & ita præsuppositiue plus agit. At vero per ipsammet actionem, quia cum ipsa causa secunda agit, non plus, neque æqualiter agit, quam si se solo ageret, quia non applicat totam efficaciam necessariam, ut solus agat. Vnde in tali modo agendi quamuis agat sufficienti virtute in ratione causæ primæ, non tamen sufficienti in omni genere. Neque hoc est imperfectionis in Deo, quia non est ex indigentia, aut impotentia eius, sed ex voluntaria & prudentissima applicatione virtutis suæ. Quo sensu verum est etiā, quod Aliacus aiebat, nempe causas secundas nihil agere, nisi ex voluntate Dei: requirunt enim, ut infra dicemus, concursus Dei, quem Deus non necessitate, sed voluntate præbet: illa tamen voluntas non est omnino absoluta (seclusis miraculis) sed est accommodata naturis rerum, & quasi ex quodam debito iustæ distributionis: & ideo hoc voluntariū non impedit, quo minus huiusmodi efficientia sit simplici naturalis rebus creatis. Sicut etiam ex voluntate Dei habent ipsam virtutem agendi, non tamē ex voluntate omnino superaddita, & quasi mere gratis adiuncta illi voluntati, qua vult tales creaturas esse, sed sunt connexæ hæ voluntates iuxta naturale debitum & connexionem ipsarum rerum. Vnde quod voluerit Deus ignem calefacere, & aquam frigidare, non est mere voluntarium, sed suo modo debitum, ex suppositione quod voluerit tales res creare. Loquimur autem de vi agendi connaturali, nam de supernaturali & infusa, alia est ratio, quæ ad nos non spectat. Atque ita simul probata est conclusio posita, & solum fundamentum prioris sententiæ.

X. Quod vero in confirmatione tangitur de essentiali dependentia, infra in disputatione de creatione ex professo tractandum est: nunc solum dico committeri æquiuocationem in illa propositione: *Creatura essentialiter pendet à solo Deo*: potest enim intelligi illa propositio positiue, & negatiue: positiue intellecta reddit hunc sensum: *Creatura essentialiter postulat pendere à solo Deo*: & hoc non est verum, in vniuersum loquendo, licet fortasse de aliqua actione, vel de aliqua re ob specialem conditionē id possit verificari: quod spectat ad speciales quæstiones de creatione, vel de gratia, &c. Negatiue autem intellecta, sensus illius est, quod ratio creaturæ ut sic non postulat essentialiter

Secunda assertio.

XIII.

Dico secundò: Non solum substantiæ incorporeæ, sed etiam corporeæ habere possunt Physicam & veram efficientiam. Hæc sequitur ex præcedente, eadem fere demonstratione & certitudine: nam experientia, rationes, & testimonia adducta tã de causis naturalibus & materialibus, quam de immaterialibus procedunt. Imò, si de efficientia per actionem transeuntem sermo sit, notius & euidentius nobis est corpora agere, quam incorporeas substantias. Quare nihil in huius conclusionis cõfirmationem addere oportet. Neq; fundamentum contrariae sententiæ vilius est momenti, quia vt vnum corpus agat in aliud, non est necesse, vt penetratiue sit simul cum illo in eodem loco, sed satis est, quod sine sufficiẽter propinqua, vt ipsa experientia ostendit, & inferius latius declarandum est. Quocirca, quamuis quantitas non sit actiua, non tamẽ omnino impedit actionem. Sicut materia etiam non est actiua, non tamen impedit actionem formę. Ita enim videtur quantitas ad qualitates comparari, sicut materia ad formam. Vnde neutra impedit, sed potius confert suo modo ad actionem, si non agendo, saltem sustentando, & conaturali modo applicando principium agendi. Ad confirmationem autem respondetur, substantiam corpoream secundum se totam non esse in infimo ordine, neq; summẽ distare à Deo, sed solum secundum materiam primam, & ideo de illa fatemur nullam habere propriam vim agendi: at vero secundum formam habent corpora maiorem perfectionem, & similitudinem ad Deum: & ideo secundum illam habere possunt vim efficiendi. Augustin. autem in citatis verbis loquitur de causis efficientibus, quæ se aliquo modo agunt, id est, quæ dominium habent suarum actionum, & sese possunt applicare ad agendum. Sic enim ait: *Corporales cause, quæ magis sunt quam faciunt, non sunt inter causas efficientes numeranda, quoniam hoc possunt, quod ex ipsis faciunt spirituum voluntates.*

Augustinus quid efficientiam negat corporibus.

Tertia assertio.

XIV.

Dico tertio: Quamuis causæ creatæ non possint efficere substantiam secundum se totam, seu per se primò, possunt tamen ex substantiali materia præsupposita, substantiam generare, educendo substantialem formam. Hæc autem efficacia corporalibus potius causis, quam spiritibus creatis tribuenda est. Prima pars huius assertionis est certissima, quia causæ creatæ non possunt aliquid creare, vt agentes de creatione ostendimus: substantia autem per se primò, ac secundum se totam, non potest fieri nisi per creationem, non enim potest fieri ex præsupposito subiecto, quia toti substantiæ nullum subiectum supponitur, cum sit ens per se completum: ergo necessariò fieri debet ex nihilo, atq; adeo per creationem. Et hinc est, quod substantia spiritualis creata non potest aliam sibi similem, vel in specie, vel in gradu procreare, quia talis substantia cum sit simplex in essentia, & non potest nisi per creationem fieri. Et eadem ratione materialis substantia quoad materiam nõ potest effici à causa creata, siue incorporea siue corporea: & hoc sensu dicimus substantiam secundum se totam ac per se primò, id est, quoad totam entitatem, & nihil substantiæ supponendo, non posse effici à causa creata, sed de hac re plura in sequentibus dicenda sunt.

XV.

Forma substantiales à corporeis suppositis sunt.

Secunda verò pars conclusionis de educatione formæ substantialis per propriam efficientiam causarum secundarum non est tam euidentis & certa, sicut sunt superiores de efficientia absolute, quia effectio huius formæ minus sensibilis est, ideoq; minus nota nobis, quam efficientia accidentium, & quia in hac efficientia explicanda, non parua est difficultas, vt scilicet sequi videbimus. Nihilominus est hæc pars probabilior,

præsertim absolute sumpta, & non descendendo ad particulares modos explicandi hanc efficientiam. Et probatur primò, quia sicut videmus ignem calefacere, ita & generare ignem, & Solem producere mineralia, & terram actione etiam Solis germinare herbas, &c. Secundò, quia cum hæc res non fiat per creationem, sed per generationem, neque ex parte rei factæ, neque ex modo quo fit, requiritur virtus infinita ad eam effectiõnem: ergo talis virtus non excedit capacitatem causarum creatarum: ergo est illis communicata à prima causa, estq; illis connaturalis. Sed de hac parte plura in scilicet. seq. non enim potest exactè probari & defendi, nisi prius modus huius efficientiæ declaratur.

Tertia vero pars conclusionis, nimirum quod hæc efficientia non sit spiritibus creatis tribuenda, ex eo patet, quod sunt improporionati ad huiusmodi actionem: causa autem corporales sunt magis proportionatæ & accommodatæ. Inter res autem creatas nõ satis est, qd aliqua sit magis perfecta, vt possit efficere minus perfectam, nisi aliunde constet eam eminenter cõtinerẽ: spiritus autem creati, licet sint perfectiores quam corpora, tamen cum sint limitati ad proprium gradum, & singuli ad proprias significandas perfectiones, non continent eminenter res corporeas, & cum non sint formæ in materia, sed omnino abstractæ, improporionatæ sunt ad formas in materia inducendas: de qua item redicemus plura infra, tractando de intelligentiis creatis, vbi ostendimus eas nec substantiales formas, nec qualitates posse in corporibus efficere: neq; enim possunt ad nutum suæ voluntatis corpora alterare. Quod si hoc non possunt, multò minus poterunt in materiam, formam substantialem inducere, nam qui virtutem nõ habet disponendi materiam, multò minus habere potest vim eam informandi. Agentia vero corpora cupossunt materiam alterare ac disponere, magis proportionata sunt, vt eam possint informare, vel educendo ex ea, vel in eam introducendo substantialem formam, iuxta formæ capacitatem & qualitatem.

Ad fundamentum ergo Auicennæ quoad priorem negamus à prima causa solam vnam intelligentiam, vel vnum effectum potuisse progredi, quia prima causa non agit naturæ necessitate, vt ad vnum effectum sit determinata, sed est intellectuale agens, habens in se infinitarum rerum exemplaria, quarum effectiõnem sua voluntate, & arbitrio definit. Fundamentum autem secundi erroris postulat difficultatem ad sequentem scilicet. pertinentem.

SECTIO II.

Quodnam sit principium quo substantia creata efficit aliam.

Simul querimus de principio principali, & proximo, seu instrumentali, quia vnũ sine altero satis explicari non potest. Constat autem primò ex dictis sermonem tantum esse de corporali causa, quia creati spiritus nullam substantiam efficere possunt, vt dictum est. Rursus cum in substantia creata sint materia, forma, & accidentia, constat secundò apud omnes materiam non esse principium huius effectiõnis: principium (inquam) quo, seu formale, nam principium quod suppositum est, sicut in cæteris actionibus: suppositum autem materiale licet constet materia, & forma, & substantia, ac præterea habeat accidentia, tamen vim agendi nõ habet à materia, quæ actiua non est, vt sæpe diximus. Substantiæ autem mentionem non facimus, quia illa solum est modus quidam & terminus naturæ, præcedens quidem naturaliter omnem actionem, non tamẽ per se conferens vim ad agendum, vt latius infra tractando de substantia dicemus. Tota ergo controuersia

versia ad formam substantialem, & eius accidentia, seu naturales proprietates reuocatur.

De quibus constat tertio formam accidentalem non posse esse principium principale producendi substantiam, in quo omnes fere conveniunt. Solet enim in contrarium citari Maior in 4. dist. 12. sed non contradicit, neque vllus alius quem ego viderim. Nec potest esse vlla dubitandi ratio, quia causa principalis, ut ostendimus, esse debet, vel nobilior, vel certe non ignobilior effectu: cum enim nemo det quod non habet, quo modo potest forma imperfecta habere in se, vel communicare suo supposito principalem vim efficiendi perfectiorem formam, quam nec formaliter, nec eminenter continere potest? Est autem accidentalis forma imperfectior substantiali: ergo non potest esse principium principale educendi illam. Atque hoc evidentiùs constabit ex dicendis, tum pertractando primam sententiam, tum etiam ultimam nostram aliter rationem confirmando.

Ex hoc ulterius fit, si in materiali substantia est aliquod principium quo principale ad efficiendam substantiam, illud esse non posse nisi substantialem formam: facta enim enumeratione nihil aliud superest. Atque hoc communi etiam omnium consensu videtur esse receptum: quia cum forma sit principalis actus suppositi, & quæ illi principaliter dat esse, illa etiam esse debet principale principium operandi, cum operatio sequatur esse. Denique quia forma substantialis non potest esse principium instrumentale: ergo erit principium principale. Patet consequentia, quia neque datur medium, neque potest forma omnino excludi à ratione principij, cum sit fons totius esse, omniumque proprietatum. Antecedens autem patet, quia forma substantialis non supponit aliam, cuius possit ipsa esse instrumentum, cum ipsa sit omnium prima ac præcipua: loquor autem intra idem suppositum, nam si vna forma inferior ad superiorem, comparatur, poterit dici instrumentum illius, ut in superioribus tactum est, & in sequentibus attingemus. Atque hinc etiam omnes fere habent pro comperto accidentia esse instrumenta formæ substantialis ad producendam substantiam, quia forma substantialis non se sola & immediate producit substantiam similem, sed accidentibus utens, ut experimento videtur constare, & probat argumentum pro Avicenna factum superiori sectione.

IV. Hæc ergo positis duo explicanda super sunt: primum quomodo accidens sit instrumentum ad producendam substantiam. Secundum quomodo forma substantialis sit principium principale ad educendam similem formam. Vnde duæ sunt difficultates præcipue: prima est, an accidens ita sit instrumentum, ut immediate attingat educationem ipsius formæ substantialis: an vero dicatur instrumentum solum, quia dispositiue operatur ad inductionem formæ substantialis, qui est effectus præcipue intentus à principali agente. Secunda est, supposito, quod accidens immediate attingat, an cum illo proxime etiam inueniat substantialis forma, vel tantum remotè, & quasi radicaliter.

Prima sententia circa efficientiam accidentium in substantiam.

V. Circa primum est prima sententia, accidentia solum esse instrumenta hoc posteriori modo, id est, tantum dispositiue concurrendo: quod potest intelligi vel de accidentibus, quæ recipiuntur in passivo, & sunt ipsæ formales dispositiones materiæ: quo modo id videtur intellexisse Philoponus 2. Phys. text. 27. & ideo hæc instrumenta reuocat ad materialem causam. In quo & contra Aristotelem loquitur, & contra rationem. Aristoteles enim semen & similia instrumenta ad efficientem causam reducit, & merito quia instrumentum non dicitur, nisi quod per a-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

liquam actionem insit in effectum: & ideo nullius causæ propriè instrumenta dicuntur, nisi efficientis. Aliter ergo intelligendum est de accidentibus, quæ sunt in ipso agente, & sunt facultates, per quas proxime operatur, & effectiue inducit dispositiones in passivum, per quas paulatim præparat materiam, donec proxime fiat capax formæ substantialis: & hoc modo sunt instrumenta ad inducendam formam substantialem, non quia ipsam immediate attingat aut efficiant: sicut enim ac terminatur eorum actio in effectione accidentium sibi perfecte similem, sed quia ut subordinata sunt propriæ formæ, eorum actio tendit ad productionem similis formæ substantialis. Hanc opinionem tenuit Scotus in 1. d. 37. & in 2. d. 17. & latius in 4. d. 12. q. 3. quam sequitur Ocham in 2. q. 23. Fundamentum præcipuum est, quia non potest accidens, cum sit ens imperfectius forma substantiali, efficere vlllo modo illam. Respondent aliqui, licet accidens sit imperfectius in ratione entis, nihilominus in ratione principij actiui esse posse aptius, atque eo sensu dici posse perfectius in agendo. Sed hoc non recte dicitur, quia vis agendi, præsertim in accidente, non est aliud ab entitate eius, vel si aliquo modo, saltem ratione, distinguatur, consequitur illam, & commensuratur illi: ergo non potest accidens, nobilius esse in agendo, quam sit in essendo. Alias sub eadem distinctione posset quis dicere accidens esse principale principium producendi substantiam, quia licet non sit nobilior in esse, potest esse nobilior in actione: quod est absurdum. Præterea, nunquam ex nobilitate actionis possemus colligere nobilitatem efficientis causæ quoad eius esse. Et (ut argumentatur Scotus) de Deo ipso posset quis dicere esse nobiliorem in actione quamuis non sit in esse.

Frequentior ergo responsio est, accidens etsi sit ignobilius, & ideo virtute propria non possit attingere productionem substantiæ, tamen in virtute suæ formæ substantialis, cuius est proprietas, & virtus agendi, possit illius educationem immediate attingere. Sed instat Scotus, inquirendo quid sit illa virtus, in cuius vi & efficacia dicitur accidens attingere. Aut enim est aliquid ab accidente distinctum, vel non. Si non distinguitur, ergo non magis potest in virtute illius fieri substantia, quam in virtute accidentis. Si vero distinguitur, vel est accidens, vel substantia, si accidens, idem procedit argumentum, siue illud dicatur esse absolute, siue respectiue, imò multo minus actiuum erit, si sit respectiue, quam si absolute. Si vero sit substantia, non erit alia, nisi forma substantialis: atque ita potius forma ipsa erit virtus agendi, & principium quo accidens attingit educationem formæ accidentalis, quam e conuerso. Respondent communiter Thomistæ ex Caietano 1. p. q. 53. art. 3. & q. 77. artic. 1. cum dicitur accidens in virtute substantiæ facere substantiam, illud in virtute, non esse transitiue sumendum, sed intransitiue, quia non est sensus aliquam virtutem addi accidenti, qua producat substantiam, sed accidens per entitatem suam, eo quod ipsa est quædam virtus substantiæ, posse attingere substantiam. Sed hæc responsio non videtur enervare vim argumenti, quia cum calor natura sua sit virtus & facultas substantiæ, cum dicitur agere in virtute substantiæ, nihil aliud dicitur, quam quod calor natura sua habet talem actiuitatem: hoc autem videtur naturaliter repugnare, nam forma ignobilis non potest esse naturalis virtus sufficiens ad producendam formam meliorem.

Et ne videamur in vocibus sistere, ut explicetur difficultas, quæ in re ipsa est, inquiri an actio illa, qua educitur forma substantialis de potentia materiæ, immediate prodeat à solo calore, verbi gratia: à forma vero substantiali non nisi remotè & radicaliter, quatenus ab illa manat calor: vel sit actio immediate ab utraque forma: ab vna ut à principali, & ab altera ut instrumentali. Si hic posterior sensus asseratur, cessat

li 3 qui-

VI.
Frequentior
Thomistæ
nam respō-
sio exami-
natur.

VII.

quidem difficultas in argumēto tacta, nam hoc modo nullum est inconueniens formam imperfectiorem instrumentariē concurrere ad effectum perfectiorem : & tunc optime exponitur illud in virtute, significat enim, id est, adiutum a superiori virtute actu influente. Sed tunc insurgunt aliæ difficultates non minus graves. Prima, quia experiētiā, quæ probare videntur accidentia attingere effectiōnem substantiā, probant accidentia sola id efficere, quia vel substantia non est, vt cum accidentia vini consecrati generant vinum : & idem argumentum, licet minus efficaciter, fieri solet de ferro candente generante ignem. Vel certe, quia substantia non est applicata, vt in Sole inducente formas substantiales rerum mineralium in visceribus terræ, a quibus longissimè distat. Secunda, quia iuxta illam interpretationem iam ponitur forma substantialis principium immediatum alicuius actionis, quod superat perfectionem eius. Nam, quia ad hoc est improporionata, ideo recepit a natura formas accidentales, per quas agat. Vnde oritur tertium argumētum, quod Scotus & Ockham indicant, nam si hic influxus immediatus necessariō concedendus est formæ substantiali, superfluous est immediatus influxus formæ accidentalis. Nam si generatio est vniuoca, forma substantialis, quæ supponitur immediatè influere, habet perfectionem & proportionem requisitam, vt sit principium proximum sufficiens ad formam sibi similem producendam : cum enim calor sit hoc modo sufficiens ad efficiendum similem calorem, cur non erit forma substantialis ad similem formam, cum iam supponatur, influxum immediatum ei non repugnare? Quod si generatio sit æquiuoca, cum forma generantis sit eminentior, maiori ratione erit ad similem actionem sufficiens.

VIII.

Quod si propter has difficultates prius membrum eligatur, prout videtur etiam frequētius receptum, manet imprimis in sua vi difficultas tacta, nā intelligi non potest, quomodo instrumentum ignobilius se solo, & per vim sibi connaturalem absq; consortio nobilioris agentis, efficiat effectum nobiliorē. Nam quod illud instrumentum sit virtus alterius, quid refert? Quia inde solum habet, vel quod sit decus ab alio, sicut semē ab animali, & inde nō crescit virtus, quæ tanta est, quanta est perfectio quam in se recipit, non quanta est perfectio eius, a quo illam recipit, vel certe habet, quod loco alterius substituatur ad agendum, vt grauitas loco generantis : & hoc est quod mirabile, & repugnans apparet, scilicet, quod natura substituatur virtutem imperfectam, vt se sola, & sine actuali iuuamine superioris virtutis, efficiat vice principalis agentis nobiliorem effectum. Et præterea sunt alię difficultates contra illum dicendi modum. Præcipua est, quia sequitur formas substantiales nullam habere actiuitatem propriam, sed solum quasi per accidens concurrere ad omnem actionem. Nam si Deus, v.g. solum produceret, & conseruaret calorem, & postea non immediatè influeret in actionem progredientem a calore, non esset causa per se, sed per accidens illius actionis : ergo similiter si forma substantialis ita comparatur ad omnem actionē caloris, non potest vere dici principium per se efficiens actionis, vel ad summum dicetur principium principale remotum, & per denominationem extrinsecam, scilicet, quia principium proximum agendi vicem illius habet, vel (vt verius dicam) in potentiam eius supplet, nam reuera forma ipsa per sese nullam actiuitatem habet. Hoc autem videtur absurdum, alioqui substantia nunquam esset per se actiua, aut generatiua sui similis, neq; esset vlla actio a supposito substantiali creato, nisi ratione accidentium : hoc autem repugnat perfectioni substantiæ. Nam, vt argumentatur Scotus in 2. dist. 16. si aliqua forma accidentalis est immediatè productiua sui similis, cur non erit etiam aliqua substantialis? Videtur etiam contra

Aristot. 1. Physic. 7. ibi enim triplicem causalitatem formæ tribuit, formalem, finalem, & efficientem : ergo sicut prima, & secunda proprie ac per se conueniunt formæ, ita & tertia.

Secunda sententia opposita circa actiuitatem accidentium in substantiam.

Secunda sententia affirmat accidentia ita esse instrumenta substantiæ ad substantiam producendam, vt proximè & per se attingant productionem substantialis formæ in virtute aliarum formarum, quarum sunt instrumenta. Hæc est sententia Diui Thomæ 1. part. quæst. 45. artic. 8. ad secundum & tertium, & q. 77. artic. 1. ad tertium & quartum, & q. 115. artic. 1. ad quintum, & 3. part. quæst. 77. artic. 3. Cateran. suprā. Ferrar. 4. cont. Gent. capit. 66. & Capreolin. 1. dist. 3. quæst. 2. artic. 2. & in 4. dist. 12. quæst. 1. artic. 3. Agid. quodlib. 3. q. 1. ad secundum. & in Examer. part. 2. cap. 11. Henric. quodlib. 14. quæst. 1. Heruzi quodlib. 3. q. 12. Et videtur hæc esse communis Peripateticorum sententia. Aristoteles enim vbique significat naturalem actionem, & generationem fieri mediis accidentibus : vnde 1. de Generat. capite 7. ait actionem, vtq; corruptiuam, inter contraria tantum esse, contrarietas autem proprie solum est inter qualitates : & lib. de sensu & sensibili inquit nihil agere, aut pati quatenus ignis, aut aqua, aut quippiā simile est, sed quatenus contrarietatem subit, id est, quatenus contrariis qualitatibus afficitur. Vbi Alexand. aduertit iuxta Peripateticam sententiam, ignem non edere actionem quatenus ignis, sed quatenus calidus est, id est, non per formam ignis, sed per calorem. Item 2. de Anima, text. 10. & 7. Metaphys. textu 31. & lib. 3. de Generat. animal. docet Aristoteles semen esse instrumentum, quo vnum animal effectiue generat aliud, Commentator etiam lib. 7. Metaph. comm. 22. & 31. & 12. Metaphysic. comm. 18. inquit, eiusdem virtutis esse materiam præparare, & formam inducere : cum igitur constet substantiam vt accidentibus ad præparandam materiam, inducendum est per eadem inducere formam.

Rationes, quibus hæc sententia confirmatur, hæc sunt præcipue : prima, quia forma substantialis non est per se immediatè actiua, sed per potentiam, quæ sit qualitas ab ea distincta : ergo nec formam substantialem inducit, nisi media potentia accidentali. Antecedens patet primò inductione, nam videmus vnamquamq; substantiam ad omnes alias actiones vt accidentibus : quod non solum de materialibus, sed etiam de spiritualibus substantiis creatis verum est : ergo signum est excedere perfectionem & limitationem substantiæ creatæ esse simul principale & proximum principium suarum actionū. Item, quia forma substantialis per se ipsam solum determinatur ad dandum formaliter esse, ad actiones vero est indeterminatum principium, quia fere semper potest plures actiones efficere, ad quas per accidentia determinatur : & ideo non est proximum principium actionis per se ipsam, sed per accidentia : ergo idem dicendum est de actione qua producit substantiam.

Secunda ratio, quæ confirmat vltimam illationem præcedentis, est, quia actio per quam educitur forma substantialis, non est proprie actio condistincta a motu alterationis, qui ad illam ordinatur actēdit, sed est quasi terminus eius : & ideo non computantur quasi duæ actiones, sed quasi vna & eadem : sed tota alteratio, quæ ad generationem tendit, fit mediis accidentibus, vt per se constat : ergo & ipsa generatio substantialis fit mediis accidentibus. Maior patet, quia forma substantialis, quæ educitur de potentia materia mediante motu, resultat in materia ex vi ipsius motus : ergo eadem actione, physice loquendo, & mediante eodem instrumento fit. Et confirmatur, nam accidentia sunt instrumenta ad expellē-

pellendam formam substantialem corrupti: ergo & ad efficiendam formam geniti.

Tertia ratio, quia actio propria solum fit inter contraria: ergo solum illud est principium proprium talis actionis, quod proprie habet contrarium: huiusmodi autem est qualitas, & non substantialis forma: ergo.

Quarta, ac precipue fundatur hæc sententia in experientia, nam sæpe generantur substantiæ mediis accidentibus, quando nulla est forma substantialis à qua possit esse actio: quia vel longe abest, vel omnino non est. Respondet Scotus, quod forma interdum distat, non ob stare quo minus in formæ educationem insinat, quia potest vi & efficacia sua attingere loca distantia. Et hoc modo existimat formas rerum mineralium immediatè educi à forma Solis. Quando verò nulla inuenitur forma proportionata, vel applicata intra sphaeram suæ actiuitatis, tunc ait, formæ educationem immediatè fieri à prima causa, ad quam spectat supplere defectus inferiorum agentium. Et hoc modo ait frequentius generari animalia, non solum ea quæ ex putrefactione fiunt, sed etiam quæ fiunt ex semine, in quo imperfecta est virtus & insufficientis ad educendâ animâ ex potentia materiæ. Sed prior pars huius responsionis repugnat principio Aristotelico, agens & patiens debere esse simul, de quo paulo inferius. Posterior vero pars sapit opinionem Platonis, qui dicit formas substantiales induci ab ideis separatis: nam si verum est Platonem non posuisse ideas nisi in mente diuina, perinde fuit ac dicere formas substantiales effici à prima causa. Quod etiam docuit Philosophus I. Physic. in fine, ubi ait, formas substantiales provenire ab vniuersali naturæ artifice: Themist. vero lib. suo I. de Anima, p. 2. 4. & lib. 3. c. 52. dicit provenire ab anima mundi. Auicenna vero, ut supra citauimus, dicit provenire ab infinita intelligentia. A quib. differt Scotus quod non omnes formas, sed plures & perfectiores etiam materiales dicit fieri ab agente separato, quod etiam videtur maius inconueniens, nam cum hæc omnes formas educantur de potentia materiæ, non requiritur virtus infinita ad earum effectiōem: cur ergo quædam ex formis habent vim ad efficiendas sibi similes, & non aliæ, & præsertim illæ quæ perfectiores sūt? Quapropter hæc experientia est quæ maxime videtur hanc sententiam confirmare, nam rationes certe non sunt adeò efficaces, ut mox videbimus.

Prius verò quam hunc punctum definiamus, necesse est proponere secundum, quem attigimus in ratione superius facta in fauorem prioris sententiæ, & multum refert ad intelligendam, recteque defendendam posteriorem sententiam, quâquam ab eius authoribus fere omnino prætermisus esse videatur, scilicet, supposito quod accidentia sint instrumenta immediatè & per se attingentia educationem formæ substantialis, an sint instrumenta separata ab ipsis formis quoad causalitatem, an vero coniuncta. Et consequenter an forma substantialis dicatur principium principale huius actionis solum remote & radicaliter; an verò etiam proxime & per se actu influens. Et quidem authores omnes posterioris sententiæ videntur censere accidentia esse instrumenta separata, nam rationes adductæ & experientia, si quid probant, hoc maxime suadent, nam videntur accidentia generare substantiam, etiam quâdo nulla est substantia, quæ cum illis concurrat. Et ita sentiunt præter citatos authores Palud. in 4. distinct. 12. qu. 4. art. 1. concl. 3. & ibi Richard. art. 3. q. 2. & Thomas de Argent. quæst. 1. Maior. quæst. 1. Hispal. quæst. 1. art. 3. notab. 3. Albert. art. 16. Qui omnes loquuntur de speciebus sacramentalibus, quæ sine substantia manent, & illis tribuunt quod eandem efficientiam habeant in virtute substantiæ, quam habere possunt quando illi coniunctæ sunt, quod late declarat etiam Agidius Theoremate 48. de Eucharistia, Zimara etiam

Theorem. 114. fusè tractans propositionem illam Auerrois, idem esse agens disponens materiam & introducens formam, sentit totam actionem esse immediatè à qualitatibus, à forma autem non nisi in quâcumque virtutem suam agendi communicat qualitati. Idem latè Caiet. 1. part. quæst. 53. artic. 3. Nihilominus tamen hæc sententia habet difficultates supra tactas inter confirmandū opinionem Scoti in superiori puncto, quia non apparet quo modo possit forma substantialis transfundere (vita dicam) totam suam vim agendi in accidentalem formam, ita ut pereunte etiam (si opus sit) substantiali forma, & conseruata sola accidentali, possit hæc sola efficiere substantialem formam perfectiorem se, cum actu non habeat esse tam perfectum, neque actu inueniatur à superiori forma.

Prima assertio ad resolutionem quæstionis.

Propter has difficultates difficile censeo iudicium ferre inter has sententias: breuiter tamen quod sentio proponam. Dico ergo primò, negandum non esse, quin accidentia ita sint instrumenta ad producendam substantiam, ut proxime & per se attingant educationem formæ substantialis. Probat primo ex communi sententia tot Philosophorum, quæ non est facile reiicienda, ubi euident ratio in contrarium non occurrit. Secundò, quia experientia, cui Philosophia maxime nititur, hoc multum confirmat, & nihil est quod repugnet, ut patebit soluendo obiectiones in contrarium. Tertiò, quia alioqui sæpe erit necessarium, totam efficientiam substantiæ tribuere causis vniuersalibus, vel etiam primæ, quod in Philosophia vitandum est, quoad fieri possit: quia recta dispositio vniuersi postulat, ut per causas secundas fiat quidquid commode, & connaturaliter fieri potest. Quartò denique, quia hic modus efficientiæ consentaneus est naturæ accidentalis formæ, quæ substantiæ datur non solum ad ornatum, & pulchritudinem, sed etiam ad exercendas actiones suas, ut de aliis actionibus inductione constat.

Dices, esse disparem rationem de hac actione & de aliis, nam aliæ actiones sunt accidentales, ut intellectio, visio, calefactio, &c. Hæc autem actio est substantialis, id est, per se primo terminata ad substantialem terminum: & ideo licet ad alias actiones accidentia sint apta ad instrumenta, non vero ad hanc, quia principium proximum agendi debet esse proportionatum actioni, & ideo si actio sit superioris ordinis, etiam principium esse debet. Ut verbi gratia, quia intellectio, est spiritualis actio, non dedisset natura aptum principium ad illam, si potentiam seu instrumentum materiale contulisset, etiam si anima, quæ est principale principium, sit spiritualis: sic ergo ad substantialem actionem non erit accidens accommodatum instrumentum, etiam si forma sit substantialis. Ad hoc responderi potest ex Caietano 1. parte, quæstione 54. articulo 3. generationem substantialem non esse propriam operationem vel actionem, sed esse terminum præcedentis motus seu alterationis, & ideo principium alterationis esse aptissimum instrumentum aut principium generationis. Quam responsionem aliqui moderni ita amplectuntur, ut in ea fere fundant totam probabilitatem sententiæ Diui Thomæ de hac efficientia accidentium: & existimant ante Scotum neminem posuisse hanc actionem ab alteratione distinctam. Miror tamen, quod potuerunt in hanc sententiam induci, quæ mihi videtur & doctrinæ Aristotelis, & eorundem principis, & euidenti rationi contraria. Aristot. n. toto primo lib. Physic. & I. de Generatione. hoc precipue agit, ut generationem substantialem ab alteratione distinguat: & in 5. Physicorum cum ad tria prædicamenta dicat esse per se motum

XIV.

XV.

proprie dictum, ait ad substantiam non esse motum, sed mutationem, quia non est ex subiecto in subiectum, sed ex ente in potentia in ens simpliciter. Unde eisdem locis distinguit principia generationis à principis aliorum motuum, quæ sunt propria materia vt est pura potentia, & substantialis forma, & priuatio.

XVI.
Generatio
an & qua-
liter termi-
nu altera-
tionis.

Deinde illi authores æquiuocè vtuntur vocibus, cum aiunt generationem esse terminum motus seu alterationis, nam potest dici terminus intrinsecè & proprie, & sic est plane falsum, nam talis terminus alterationis non est nisi qualitas, quæ per eam fit: imo in vniuersum impossibile est actionem esse terminum aliquid motus, quia de intrinseca ratione actionis est vt sit via, & quod non per aliam actionem fiat, sed per se ipsam. Alio modo dici potest terminus successui motus tanquam mutatio instantanea extrinsecè terminans motum. Quod duobus modis potest intelligi. Primò, quod illa sit quædam indiuisibilis mutatio, seu quoddam mutatu esse, quod reductiuè pertinet ad eundem motum, & in re est eiusdem rationis cum mutatis esse continuantibus motum. Et hoc dici non potest de generatione respectu alterationis præcedentis, quia neque est eiusdem ordinis cum alteratione, neque ad illam vllò modo reducitur. Et præterea, quia mutatio terminans motum intra rationem seu latitudinem eius, confert aliquid ad consummandum terminum motus intra propriam rationem & entitatem, vt mutatum esse in quo primo non est motus localis, consummat illud vbi, quod per talem motum fit, & in eo instante incipit esse, cum antea nondum esset: & idem est proportionaliter in alteratione: quia in eo instante fit aliquis terminus qualitatis, qui antea non erat. Per generationem autem non fit aliquis terminus qualitatis, intrinsecè & intra proprium genus pertinens ad consumptionem eius, sed fit noua forma altioris rationis. Ergo non potest generatio hoc modo dici terminus motus seu alterationis. Alio igitur modo dici potest terminus extrinsecus tantum propter immediatam consecutionem, vel concomitantiam. Et hic sensus est verus, tamen hoc non impedit, quo minus generatio sit actio distincta: sic enim illuminatio est terminus motus, & est propria actio. Et creatio animæ rationalis potest hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit esse actionem distinctam, & à fortiori idem est de vnione illius animæ ad corpus, cum hæc sit posterior actio, quam creatio animæ. Si ergo generatio hominis est actio distincta ab alteratione, licet sit terminus illo modo: idem à fortiori erit in reliquis. Atque hoc maxime necessarium est, si supponamus (vt dicti authores supponunt) in instanti generationis totam præcedentem alterationem, & intrinsecum terminum eius desinere esse: sic enim generatio non potest dici terminus, nisi quia immediate succedit post illam alterationem: ergo illa non potest non esse noua actio, quia immediata consecutio vnus post aliud nõ tollit nouitatem & distinctionem actionis.

XVII.

Vnde tandem argumentor à priori, quia generatio est realiter, essentialiterque distincta à tota alteratione præcedenti: ergo est per se propria & noua actio. Antecedens patet, quia esteductio nouæ formæ, realiter distincta à præcedenti, & fit in subiecto distincto, scilicet in materia prima immediate; alteratio verò fit, vel in toto composito, vel saltem in materia, media quantitate. Denique quia tota alteratio duratione præcedit, & iuxta probabilem opinionem etiam eius intrinsecus terminus nõ manet. Consequentia verò probatur, quia illa actio esteductio nouæ formæ, quæ per se primo tendit ad nouum compositum per se vnum: ergo est per se noua actio. Dicent fortasse non esse propriam actionem, sed resultantiam quandam ex priori alteratione. Sed hoc

dici non potest, præsertim si supponamus, accidentia quæ præcesserunt in corrupto, non manere in genito: nam aliqua forma non dicitur resultare ex aliqua actione, nisi quatenus resultat ex termino eius: quia vnaquæque actio proxime fit in suo termino. Vnde nihil resultat ex illa mediata, nisi quatenus resultat ex termino eius: si ergo in instante generationis, neque alteratio, neque terminus eius manet, quomodo ex illa resultare potest substantialis forma? Dicent fortasse, quia naturaliter succedit illi. At hoc non est resultare, nam resultantia dicit aliquem modum efficientiæ per naturalem dimanationem, quæ esse non potest inter res, quæ proxime sibi succedunt, quando vni pereunti succedit altera, alias etiam ex forma corrupti dici posset resultare forma geniti. Quapropter hæc successio non tollit necessitatem nouæ actionis, sed illam maxime requirit, vt ex viæis possit forma introduci, quæ expellatur altera, & consequenter accidentia, si ab illa pendeant.

Vnde minus etiam consequenter loquuntur qui cum alias opinentur, accidentia quæ fuerunt in genito, non manere in corrupto, dicunt formam substantialem resultare in materia, virtute instrumentali accidentium quæ introducuntur per motum, cum primum ad certum terminum perueniunt: nam si illa iam non sunt, quomodo esse possunt instrumentaria virtus? Item, illa quæ perueniunt ad certum terminum intrinsecum, non sunt eadem, quæ antea erant, & secundum illum terminum consequuntur formam iuxta illam sententiam: non ergo possunt esse instrumenta ad illam. Et præterea, vt supra, disputando de materia accidentium, tetigimus, etiam si eadem accidentia maneant, non possunt esse instrumenta ad substantialem formam: quia nullam habent propriam actionem præuiam, quæ mediante eleuentur ad effectum principalis agentis. Quapropter hæc instrumentaria efficientia non accidentibus, quæ in passio sunt, & materiam disponunt, sed accidentibus, quæ sunt in agente, à quibus illa alia procedunt, tribuenda est. Ex quo etiam fit, vt non possit vere dici forma substantialis resultare ab accidentibus disponentibus materiam. Denique quidquid sit de nomine resultantiæ, & quidquid sit an accidentia passi habeant etiam efficientiam in educatione formæ, negari non potest, quin illaeductio sit noua actio, & maxime per se intentæ, quia illa est propria actio, quæ fit in virtute substantiæ, nam alteratio est actio propria ipsius accidentis secundum se, & est quasi medium ordinatum ad generationem quæ est actio per se primo intentæ. Sicut etiam nutritio est proprie ac per se actio, & augmentatio, testis Aristotele, est per se motus, quamuis neutra fiat, nisi præuia alteratione, & mediis dispositionibus, cum quibus possit partialis substantia aggenerari.

Aliter ergo respondendum est propositæ objectioni, concedendo actionem quæ educitur formam substantialem esse, esse substantialem ex parte termini & esse nobiliorem omni actione, vel alteratione, quam accidens potest virtute sua præstare, quod nõ solum Scotus inuenit, sed ante eum docuerunt Arist. lib. 2. Physic. tex. 14. & lib. 3. tex. 62. Auerr. 4. libro Physic. Comm. 129. Simplic. lib. 5. Physic. text. 3. Idemque secuti sunt post Scotum multi ex Thomistis, vt videre est in Capreol. 1. distinct. 13. artic. 3. ad argum. contra 1. conclus. Soncin. 7. Metaph. quest. 22. Ferr. 2. contra Gent. cap. 17. Et nihilominus dicunt, & recte, hi authores, accidens proportionatum forme substantiali posse esse ex natura sua instrumentum accomodatam ad talem actionem, quia licet in ratione entis sit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad substantialem, tamen in modo essendi habent proportionem, si vtraque sit pendens à materia, & similiter commensurantur in ratione dispositionis & formæ, & eadem ratione possunt propor-

proportionari in ratione instrumentariae virtutis & actionis, seu termini: nam sicut est connaturale substantiae operari per accidentia sibi proportionata, ita est connaturale illi fieri per accidentales dispositiones sibi proportionatas, tanquam per instrumentum accommodatum. Quapropter non est simile, quod obiectebatur de potentia materiali respectu intellectus spiritualis, quia ibi nulla esset proportio, nec in ratione subiecti, nec in ratione dispositionis, aut in alio genere: & ideo non esset accommodatum principium. Eo vel maxime, quod intellectus non est tantum instrumentum, sed suo etiam modo principale principium intellectus sibi connaturalis, ut sequente sectione dicam.

XX. Sed potest quis instare, quod, saltem in generatione hominis, non sint accidentia apta instrumenta, ut possint immediate attingere actionem, qua generatur homo: quia illa actio est unio animae rationalis ad materiam, per quam proximè fit modus unionis eiusdem animae, qui modus immaterialis est, cum realiter idem sit cum ipsa anima: ergo & illa actio unio spiritualis, nam est idem cum suo proximo ac formali termino: ergo non potest accidens materiale esse instrumentum ad talem actionem. Respondetur primò, concedendo totum, nam in conclusionem non diximus accidentia esse instrumenta ad unendam quancunque formam substantialem cum materia, sed ad educendam formam: utque educibilem: ad unendam autem rationalem formam satis est, quod accidentia feminis concurrant effectivè ad disponendum & organizandum corpus: dispositiones autem ipsae materialiter tantum causent, & exigant illam unionem; quod satis est, ut homo dicatur generare hominem, quamvis solus Deus, qui creat animam, effectivè etiam illam uniat, ut tenuit Scotus in 4. distinct. 43. quæst. 3. articulo 3. & idem censet probabile ibi Richardus Articulo 3. quæstio. 2. Idem etiam supponit Henric. Quodlib. 11. quæst. 14. dum ait, animam rationalem, creatam à solo Deo in corpore disposito ab agente naturali, se ipsam unire absque efficientia nova intrinseci agentis, sed quasi per naturalem resultantiam unionis ab ipsa anima: nam ex illa sententia etiam sequitur proximè agens in generatione humana, non attingere immediate sua efficientia unionem animae ad corpus, sed solum remotè ratione dispositionum; quam opinionem tenent etiam Conimbricenses libro 1. Physicorum quæstione 11. articulo 3. Secundo, si quis defendere velit, accidentia attingere instrumentaliter hanc unionem, quod tenet Capreolus in 2. distinct. 17. quæstio. univ. artic. 3. & clarior in 4. distinct. 43. articulo 3. ad argument. Henrici & Aureoli contra 2. conclus. respondere potest, illam unionem, tametsi in se immaterialis sit, participare tamen aliquas proprietates rei materialis, præsertim quod à materia pèdet in fieri & esse propter essentialem & actualem habitudinem ad illam: unde etiam habet quandam extensionem ex parte illius; & propter hanc causam fieri posse, ut accidentia materialia eleventur ut instrumenta ad illam unionem faciendam: quod non videbitur difficile iis, qui credunt materiale phantasma esse instrumentum ad efficiendam speciem spiritualem.

Secunda assertio.

XXI. Deo secundo: Negandum non est, quin forma substantialis suam habet propriam & principalem efficientiam circa educationem similis formae de potentia materiae, immediate per se ipsam simul influendo cum accidentali, & instrumentaliter principio, si in re coniuncta illi sit, & sufficienter approximata: quo fit, ut accidens in hac efficientia se gerat, ut instrumentum coniunctum formae, & non ut o-

mnino separatum quoad causalitatem. Tota hæc conclusio & intentio ac sensus eius, satis, ut opinor, declarata sunt in superioribus. Et amplius manifestantur, nam quando ignis, verbi gratia, generationem ex stupâ sibi propinqua, dicimus ignem generantem non solum per calorem suum instrumenta-liter, sed etiam per suam formam substantialem principaliter influere in actionem, quæ ad educationem formae substantialis intrinsece terminatur: non tantum mediare & remotè, quatenus dat suo calori illud esse, & illam virtutem per quam causat, sed etiam quia proximè in suo genere simul influat cum suo calore. Et hoc ipsum servari dicimus in omni educatione formae substantialis, si aliunde ex parte agentis non sit impedimentum, vel ob carentiam existentiae, vel ob distantiam loci. Fundamentum etiam huius assertionis sic expositæ, in superioribus insinuatum est: constituitque in duobus principis. Vnum est formam instrumentariam per se solam, & quasi destitutam ab actuali influxu principalis agentis, non posse esse sufficientem in ratione causæ proximæ ad efficiendam formam se nobiliorem. Quod principium videtur mihi ferè ex terminis notum, quia si illa forma tunc non iuvatur actu à superiori, tantum influat per id, quod in se actu habet: cum ergo illud sit quid imperfectum non potest per se solum efficere aliquid perfectius. Item repugnat calorem efficere formam substantialem sola propria virtute: sed quando se solo operatur sine influxu superioris formae, tantum operatur propria virtute: quia nullam aliam habet nisi illam, quæ connaturalis est entitati, seu quam habet ex vi sui proprii esse. Quod autem habeat hoc esse à forma ignis, aut quod natura sua sit facultas eius, aut quod vice illius substituat, ut quasi nomine eius agat: hæc (inquam) omnia cum solum addât calori relationes quasdam vel denominationes, satis esse non possunt, ut solus calor destitutus (ut sic dicam) omni superiori auxilio, sit sufficiens principium proximum, & immediatum talis actionis. Item quia alias calor eodem modo esset virtus producendi substantiam, sicut est virtus producendi calorem: quod ex ipso excessu substantiæ constat esse satis absurdum. Sequela patet, quia utrumque habet calor, ut est quædam virtus substantiæ, & ab illa suum esse participat. Denique cum virtus agendi caloris sub quacunque ratione nihil aliud sit quam entitas & perfectio eius, & hæc longè sit minor quam in forma substantiali, intelligi satis non potest, quomodo tota virtus, quæ per se sola sufficiens sit ad educationem substantialis formæ in calorem transfundantur: non igitur potest solus calor loco totius principalis principii substitui.

Alterum principium in quo nititur assertio posita, est, hunc actiuitatis modum per se loquendo posse convenire formæ substantiali materiali, si aliunde non desint generales condiciones ad agendum requisitæ. Hoc autem principium videtur satis probatum in rationibus ultimo loco factis in favorem opinionis Scoti, quas non parum confirmat Aristoteles 2. de generatione text. 54. & 55. ubi reprehendens eos qui efficientiam formarum negabant, inquit: Huc accedit quod facultates per quas res gignuntur, variè instrumentarias corporibus attribuunt, atque inter ea causam, quæ ad formam pertinet auferunt. Nec satis est dicere formis attribui efficientiam, quia ab illis manant qualitates, per quas solas exercent omnes actiones suas, quia ut supra dicebamus, hæc non est propria & per se efficientia, sed tantum remota & radicalis, nam actio quæ immediate oritur à sola forma accidentali, à sola etiam illa per se & essentialiter pender tanquam à principio proximo, ut omittam concursum causæ univærsalis. Cuius signum est, quia si Deus conferret calorem, verbi gratia, conservari etiam potest omnis actio, quæ ab illo solo pro-

XXII. Substantia in forma materialis constituit suppositum potens esse etc.

Quarta assertio.

Dico quarto : Quando accidentia à sua forma diiuncta ita efficiunt substantialem formam, vt non possint à propria forma iuari, necesse est, vt influxus propriæ formæ, qui ibi deest, per concursu alicuius superioris causæ suppleatur : quæ causa esse non potest aliqua intelligentia creata, sed esse debet aliqua causa corporea, vt Sol, vel alia similis, vel si hæc etiam desit, aut insufficiens inueniatur, per concursum primæ causæ totus ille defectus supplendus est. Hæc conclusio quoad priorem partem, necessaria consecutione sequitur ex præcedentibus, nam forma accidentalis sola, & destituta ope formæ substantialis, non est sufficiens principium, in ratione causæ proximæ substantialis formæ, vt in secunda assertione probatum est: ergo, quando deest illi influxus formæ substantialis, non potest consummare effectum principalis agentis nisi influxus ille aliunde suppleatur, quia nunquam potest fieri effectus sine sufficiente causa. Contingit autem sæpe accidentia sine influxu propriæ formæ pertingere actione sua usque ad substantialem effectum: ergo tunc suppletur ille influxus per concursum alicuius causæ superioris, quia non est aliud principium, in quod talis actio referri possit, quia inferior causa non sufficit propter eandem rationem sæpe repetitam, & æqualis nulla interuenit. Declaratur deinde hæc assertio ex quadam communi sententia omnium Philosophorum: omnes enim sentiunt aliquos effectus substantiales tribuendos esse alicui causæ superiori, vel cælesti, vt proximæ causæ principali, ob defectum causæ particularis, seu vniuocæ: sic aiunt animalia, quæ ex putrefactione generantur, fieri virtute cælesti: item de mineralibus, & de forma cadaueris idē multi sentiunt. At verò si sola accidentia sufficeret ad efficiendam formam substantialem sine iuuamine superioris causæ, nunquam oporteret recurrere in his effectibus ad causam superiorem, sed dicendum semper esset vnumquodque fieri à suo simili, vel formaliter vel virtute existente in suis accidentibus, absque alio influxu cæli, vel alterius causæ vniuersalis, præter eum quem habet cum cæteris causis. Vt verbi gratia, si verum esset, in ferro candente nullum esse formalem ignem, sed solum intensum calorem, sufficientem ad disponendam materiam stupæ ad formam substantialem ignis, tunc licet tale ferrum generaret ignem, nec celum, nec Deus concurreret maiori concursu, quam si ignis generaret ignem, & consequenter illa generatio ignis non magis tribueretur causæ vniuersali, quam si ignis generaret: ergo pari ratione, quando aurum generatur in visceribus terre, non concurrit ibi Sol speciali aliquo influxu ad formam substantialem auri, sed accidentia quæ disponunt sufficienter materiam ad formam auri (hæc enim semper sunt necessaria in educatione cuiuscuque formæ) in virtute formæ auri inducent similem formam: ergo non generatur aurum à cælo, sed ab auro, & cadauer à cadauere, & sic de omnibus aliis, hoc autem alienum est à sensu Philosophorum omnium dicentium, in illis euentibus causam vniuersalem supplere defectum particularis: ergo idem dicendum est, quoties similis defectus interuenit. Atque hoc magis declarabitur, discurrendo per nonnullos effectus in particulari.

Variis enim modis contingere potest accidentia esse separata à sua forma substantiali. Primo modo, quia diuina virtute extra omnem substantiam conseruantur, vt in mysterio Eucharistiæ contingit. Et tunc accidentia separata, verbi gratia, species vini, propria quidem virtute, & generali concursu Dei disponunt guttam aquæ, verbi gratia, eis admistam, vt eam in vinum conuertant, cum tamen perueniunt ad instans substantialis transmutationis, ad-

hibent quidem eadem accidentia totam instrumentariam efficientiam, quam ex natura sua possunt adhibere ad educationem formæ; tamen quia deest influxus substantialis formæ, necesse est vt præter concursum generalem, Deus adhibeat maiorem efficaciam, qua suppleat influxum illius formæ. De qua re dixi 3. Tomo. 3. parte, disput. 57. sect. 1. vbi aucthores retuli, qui ita philosophantur, & nihilominus vocant illam actionem naturalem, quia totus ille concursus debitus est, supposito priori miraculo: in reliquis autem omnibus actio fit virtute & modo naturali.

Alio modo contingit accidens esse separatum à propria forma substantiali, quia est in extraneo subiecto, sicut est intensus calor in aqua, aut ferro, vel sicut est lumen in aëre: vocamus enim subiectum extraneum, non solum quod est repugnans, sed etiam quod ex vi suæ formæ non habet tale accidens, nisi illud ab extrinseco agente recipiat. Accidens autem sic existens in extraneo subiecto, si sit eiusdem speciei cum dispositionibus requisitis ad formam introducendam, raro est potens ad efficiendam sufficientem dispositionem ad formam illi connaturalem: vnde vel habere debet coniunctam formam in ratione principii actiui, vel omnino per accidens sequetur generatio ex materiæ dispositione, & tunc necessaria magis erit virtus causæ superioris. Et ratio est, quia calor, verbi gratia, separatus ab igne, vel ab animali, per se loquendo non sufficit ad disponendam materiam sufficienter ad formam ignis, quia existens in extraneo subiecto nunquam habet intentionem necessariam ad formam ignis; neque etiam sufficit ad generandam carnem, vel introducendam animam, quia in extraneo subiecto non est ita temperatus, sicut dispositio animæ requirit. Quæ ratio generaliter procedit de quocunque simili accidente, nam in extraneo subiecto, vel non pertingit ad gradum, quem alia forma requirit, vel non habet coniunctas alias qualitates requisitas ad temperamentum talis formæ: & ideo, per se loquendo, non potest sufficienter disponere ad illam formam, & consequenter nec illam instrumentaliter in materiam primam introducere. Vnde in exemplo illo vulgari de ferro ignito, calor qui inhæret ferro, re vera non sufficit ad generandum ignem, habet tamen coniunctum aliquem verum ignem intime ilapsum in poris ferri à quo generatur ignis, calor vero ferri iuuat ad velocitatem, & vehementiam actionis. Accidit etiam interdum ex dispositione passi, vt licet proximum agens non introducat nisi calorem in aliquo gradu, per accidens resultet dispositio ad formam valde diuersam, vt si materia sit humida, & ab igne calefiat, facile resultat temperamentum calidi, & humidi, & forma aliqua misti requirens illam dispositionem. Et hoc modo generantur plurima mista, præsertim imperfecta fortasse etiam mineralia sæpe etiam fiunt hoc modo. Aliquādo enim probabile est fieri per se, per actionem sui similis, quasi per accretionem, & augmentum, non quidem vitale, sed per iuxtapositionem. Animalia item, quæ ex putrefactione, aut ex pluuia cadente in terram calidam generantur, hoc modo per accidens fieri videntur. Et in huiusmodi generationibus per accidens non est creditu difficile requiri virtutem superioris agentis, à quo tales formæ introducuntur: quia proximum agens, non solum non habet substantialem formam similem vel equalem, verum etiam neque qualitatem, aut temperamentum per se sufficiens ad disponendam ac præparandam materiam, & consequenter, neque ad instrumentariam actionem sufficientem. Dispositiones autem quæ recipiuntur in passio, vt sæpe dixi, non concurrunt actiue, etiam instrumentaliter, ad introducendam suam formam, quia vel iam in illo instante non sunt, sed

XXIX.

Ferrum est dens an calore ignitum in aliquam partem.

alix resultantes ex forma, vel si sunt eadem, non habent ibi ullam actionem propriam, & ideo neque instrumentariam habere possunt: ergo in his omnibus generationibus, quæ veluti per accidens fiunt, merito exigitur superior aliqua causa, quæ formam introducat. Et eadem fere ratio est de introductione formæ cadaueris, quæ quasi per accidens fit, ne materia maneat sine forma, & non tam fit iuxta actionem agentis interficientis animal, verbi gratia, quæ sæpe tantum est diuisio continui, sed fit iuxta dispositionem materialem, quæ in passio manet, aut præerat. Idem est, quando ex vehementi motu collisionis, aut percussione corporum excitatur ignis, medio vehementi calore, quem motus ille causat in aliqua particula materiæ, ad illum bene disposita. Ac denique eadem ratio est de omnibus generationibus, quas per accidens fieri contingit.

XXX. At verò si accidens existens in extraneo subiecto, non est eiusdem, sed superioris rationis respectu dispositionum, quibus inferior materia præparatur ad formam rei generandæ, fieri potest: ut medio illo accidente fiat alicuius inferioris substantiæ generatio, non solum per accidens, ratione dispositionum materiæ, sed etiam per se ex intentione superioris agentis. Quod tunc accidit, quando principale agens, eo quod loco distat, mediatione (ut aiunt) suppositi diffundit virtutem aliquam per medium, ut per eam coniungatur passio immediate virtutis, quomodo cælum agit in hæc inferiora per lumen, aut alias influentias quæ sunt qualitates superioris ordinis, & rationis æqualitatis elementaribus, quibus proximè materia disponitur. Et de hoc actionis genere dici potest, quamuis principale agens videatur loco distare, non tamen cessare ab actuali influxu: quia est intra spheram actiuitatis, & media virtute diffusa contingit passum. Et ita posset intelligi, actionem non esse à solo accidente, ut ab instrumento omnino separato, sed ut coniuncto in ratione causandi suo principali agenti. Verum hoc pendet ex difficultate infra tractanda de propinquitate necessaria inter agens, & passum, & ideo vique ad illum locum differatur.

XXXI. Vltimo potest accidens, quamuis non sit in extraneo subiecto, esse separatum à principali generante, quia tam ipsum accidens, quam subiectum eius, est à generante decifum, & constitutum, ut in agendo obtineat vices suas. Et hoc maxime contingit in generatione animalium, medio semine, quod propriissimè est instrumentum separatum, non solum subiecto, sed etiam loco, & interdum etiam tempore: contingit enim semen efficere generationem, quando generans iam non existit. Ex quo etiam clarè constat, tale instrumentum esse separatum in causalitate ab animali, à quo decifum est, & ideo in hoc instrumento clarior apparet necessitas alicuius influxus superioris causæ, alioqui cum semen sit res valde imperfecta, non apparet quomodo possit se solo efficere rem longè perfectiorem tanquam causa proxima sufficiens. Nam quod sit virtus à perfectiori re decifa, & vicè sui relicta, licet sufficiat ad aliquam instrumentariam actionem, ut sentit etiam Arist. secundo de Generatione animalium, cap. 1. tamen non potest esse satis, ut absolute sit totale agens proximum. Neque etiam satis est, si quis dicat semen non tantum esse instrumentum ratione accidentium, sed etiam ratione formæ substantialis, quæ est in spiritu incluso in crassiore parte seminis, in quo est seminalis, & instrumentaria virtus. Quamuis enim hoc sit probabile, non tamen sufficit, quia tota illa substantia, & eius forma est multo minus perfecta, quam anima quæ per eius actionem introducit: indiget ergo maiori concursu, & iuuamine superioris causæ, maxime in generatione animalium, & viuientium perfectorum.

*Lib. 1. Arist.
2. de Gene-
rat. animal.
c. 1. § 1.
D. Tb. 1. p.
q. 117. art. 1.*

Imo addunt aliqui, præsertim Scotus in secundo, distinctione 18. etiam ad dispositionem accidentalem organici corporis, non esse sufficientem illam virtutem seminis, quia est tam varia, & multiplex illa actio, ut nullo modo appareat, quæ ratione possit per se à simplici, & imperfecta virtute, & merè naturaliter agente perfici. Vnde Commentator, quem etiam Scotus citat secundo de cælo, Commento sexagesimo nono, & sequentibus, ait semen agere & organizare virtute diuina. Et septimo Metaphysicæ, textu trigesimo primo, ait virtutem seminis esse diuinam, artificiosam, & intellectualem virtutem similem, (inquit) *dub. tat. Galenus, an illa virtus sit creator, aut non.* Quod tractat Galenus lib. de Fetus formatione, ubi se, etiam multum hæc in re laborasset, nihil tamen inuenisse, quod sibi satisfaceret, ingenue & libenter confiteri: concludit tamen, mirabilem operationem seminis non esse absq. aliquo rationis, & intellectus compote. Et vere est ita mirabilis illa actio, ut vix aut ne vix quidem possit intelligi. Si ergo ipsamet actio organizandi corpus vix potest intelligi in semine sine aliquo peculiari concursu, & iuuamine superioris causæ, quid mirum est, quod ad ipsam substantialem formam ex materia subiecta educendam maiori ope & auxilio indigeat? Nam sine dubio est inter hæc magna differentia, & latum discrimen: cum enim organizatio corporis non substantialis sit, sed accidentalis, rectè potest intelligi, ad totam illam esse quasi eminentem, & vniuersalem virtutem in semine, sine ratione formæ substantialis, siue ratione alicuius facultatis accidentalis: utraque enim intelligi potest esse instrumentum animæ, sufficiens ad efficiendum temperamentum primum qualitatum proportionatum, & connaturale membris organici corporis: solum videtur requiri aliqua diuersa applicatio, ut eadem virtus seminis possit tam diuerso modo varia membra disponere, & in ordinem mirabilem, qui in membrorum dispositione debita apparet, vi sua redigere. Et ad hoc fortasse iuuatur ab aliqua naturali facultate materni vteri, vel ab aliquo influxu cælesti: vel certè (si opus sit) ab aliqua motione vel directione authoris naturæ. Eo vel maxime, quod semen non perficit à principio, sua sola virtute, totam organizationem corporis, sed alicuius partis principalis, in quam sensitua anima introducatur, quæ postea paulatim perficit sui corporis organizationem, ut late declarat Diuus Thomas prima parte, questione 118. articulo primo ad quartum. At verò, quantum ad productionem ipsius animæ sensitivæ attinet, non solum deest in semine virtus, quantum ad modum actionis, sed etiam quoad substantiam actionis (ut sic dicam) & ideo multo magis indiget, quoad hanc actionem actuali ope, influxu, & concursu superioris causæ, ut rem hanc apud se diligenter perpendenti, facile constabit.

Solum potest ob stare, quia videtur esse, & contra debitu naturæ ordinem, & contra perfectionem horum agentium, ut semper in eorum generationibus causa superior, vel prima supplere debeat defectum causæ proximæ. Quando enim ex fortuito concursu causarum, & per accidens contingit, ut aliqua generatio fiat sine sufficiente causa proxima magis ex necessitate materiæ, quam ex intentione alicuius agentis naturalis, tunc mirum non est, quod in forma introducenda vniuersalis causa supplere debeat defectum particularis. At verò, quod in ipso modo generationis per se instituto à natura, causa proxima semper sit adeo imperfecta, vel tam imperfecto modo applicet virtutem suam, ut nunquam inueniatur sufficiens ad effectum, videtur esse & inordinata naturæ institutio, & magna imperfectio causarum particularium hoc modo generantium. Et confirmatur, nam agentia corporea inanimata habent, per se loquendo, sufficientem virtutem ad pro-

produendum sibi similia: ergo animantia, cum sint longe perfectiora rebus inanimatis, debent illam habere. Confirmatur secundo, quia aliis eadem facilitate dici posset, huiusmodi causam secundam, nihil agere in eductione formae substantialis, sed totum fieri à prima causa supplente defectum causae particularis. Quod si hoc videretur inconueniens, quia non est consentaneum naturis rerum, etiam illud videri debet.

XXXIV. Antequam huic objectioni plene satisfaciam, explicare oportet, quæ sit causa vniuersalis, quæ hunc defectum particularis supplet, seu instrumentum eius adiuvat, quod in posteriori parte superioris assertionis proposuimus. In qua primum diximus, hanc efficientiam non posse tribui intelligentiis creatis, quia existimamus eas nullam habere vim ad efficiendum aliquid in corpora præter motum localem, vt inferius dicemus, de illis ex professo tractantes. Vnde actiones naturalium agentium per se non pendent ex concursu creaturarum intelligentiarum, sicut neque in esse ab eis pendent, & ideo, quando indigēt maiori ope & concursu, non ab eis illum concursum autiuuamen expectant, sed ab aliqua alia causa, cui per se subordinentur. Non desunt tamen, qui dicant intelligentias, licet per se ipsas non possint hoc modo in corpora influere, tamen per celos, vt per instrumenta sua, posse. Sed quàm sit hoc intellectu & creditu difficile, statim dicam. Superest ergo, vt huiusmodi causa vniuersalis sit vel cœlum, vel ipsemet author naturæ Deus: nam præter has non potest alia causa superior excogitari. Et cœlum quidem exte videtur agens proportionatum, quia cum sit corporeum, & aliunde sit cuiusdam superioris ordinis ac perfectionis, eminentiorem virtutem habet alterandi corpora inferiora, vt ipsa etiam experientia, per se satis nos docet. Et ideo mirum non est, quod virtutem habeat etiam substantias generandi: ergo & viuandi accidentia ad substantiarum generationem.

XXXV. Duo tamen, eaque non contemnenda, interueniunt impedimenta, quæ hanc celorum influentiam in substantiales formas rerum generandarum videtur difficilem reddere. Primum impedimentum est vniuersale respectu omnium, quæ in terra, vel aliis elementis generantur, siue viuientia sint, siue inanimata, quia scilicet, vel cœlum agit ad eductionem formarum substantialium per sola sua accidentia, vel etiam per suam formam substantialem immediate. Si dicatur primum, insurgit eadem difficultas, in qua versamur, quomodo illa accidentia sine actuali influxu suæ, vel alterius formæ substantialis, per se sufficiant ad substantialem formam educendam. Nisi forte quis respondeat accidentia celestia esse perfectiora entia quam sint formæ materiales rerum generabilium, præsertim inanimatarum. Sed hoc absolute falsum est; nam vt infra ostendā, forma substantialis non solum ex genere, sed etiam vniuersè & in singulis est perfectius ens quolibet accidente. Et in aliquibus est per se incredibile, vt de forma auri, argenti, & gemmarum, &c. Eo vel maxime, quod corpora celestia proximè efficiunt hos effectus, mediis qualitibus quas aer, & aliis corporibus intermediis imprimunt, vt sunt lumen: & si forte sunt alia qualitates insensibiles, quæ non sunt perfectiores ipsa forma aeris, nedum aliis omnibus. Si ergo ob hanc causam necessaria est propria & actualis efficientia ipsius formæ Solis, vel aliorum astrorum, obstat videretur, nimia distantia localis, quo modo enim potest forma Solis immediate per se ipsam efficere formam auri in visceribus terræ à se tam longè distans, & remotis? Propter quam difficultatē Scotus dixit posse aliquam formam immediate agere in distans, quod vix possunt auri, aut ferre ceteri Philosophi: pugnat enim hoc Scoti dictum cum Aristotelico dogmate ab omnibus Philosophis recepto.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

Nec huic difficultati satisfaciet qui dixerit, quod efficientia accidentiū Solis penetrat vsque ad intima terræ, ita etiam efficientia formæ Solis. Non est enim vtrobique similis ratio; nam accidentia diffundunt virtutem suam mediis aliis accidentibus a se productis: forma autem substantialis non potest suam virtutem diffundere, mediis formis substantialibus, vt per se facile constat, quia neque corrumpit corpora intermedia, nec potest formas substantiales formis addere sicut accidentia. Quod si formas Solis solum mediis accidentibus diffundit virtutem suam, deoluimur in priorem difficultatem, quia iam non immediate influit ipsa forma Solis in eductionē alterius formæ, sed per accidentia tantum.

Ad hanc difficultatem duobus modis responderi potest. Primus est cœlum aut Solem per suam formam substantialem simul cum accidentali virtute influere immediate in hæc inferiora, in mediatione virtutis, etiam si non sit illis immediate coniunctus in mediatione suppositi. Hic autem modus dicendi, & difficultatem non parum habet, & modus probabilis defendendi illum, explicari non potest vsque ad sectionem quartā, in qua declarabimus, quomodo agens debeat esse passio coniunctum, vt in illud agere possit, & ideo vsque ad illum locum differatur. Secundus modus est has formas substantiales non effici sola virtute principali celestis influxus, sed necessarium esse, vt author naturæ maiorem concursum adhibeat, quo effectum causæ proximæ suppleat; cœlo autem attribui hos effectus, vel generali ratione, secundum quam dicitur Sol, & homo generare hominem, quam inferius declarabimus, tractando de causis essentialiter subordinatis, vel interdum specialiori titulo, scilicet, quia cœlum gerit vicem causæ proximæ, & adhibet totam efficientiam, quam vel ad disponendam materiam, vel ad educendam formam per instrumentariam actionem quæriturum adhibere solent causæ particulares per instrumentarias virtutes, etiam si per proprias formas immediate influere non possint. Et fortasse hoc modo efficit Sol aurum, vel alia mineralia.

Secundum impedimentum minus generale est de formis viuientium; nam cum cœlum non sit animatum, etiam si distantia localis non impediat, quo minus per formam suam influere possit, nihilominus imperfectior gradus videtur obstat, ne in has formas viuientium possit influere. Respondent aliqui quamuis cœlum non viuat, nihilominus eius formæ ratione suæ differentie specificæ esse simpliciter perfectionem his viuientibus, quæ à cœlo generantur. Quæ responsio sumi potest ex D. Tho. 1. p. q. 115. art. 3. ad 3. vbi ait, corpora celestia sua vniuersali virtute continere in se quicquid in inferioribus generatur. & quæst. 105. a. 1. ad 1. ait, effectum a simulari agentis, vel secundum speciem, vel secundum virtutalem continentiam: Et sic (inquit) animalia ex putrefactione generantur, & planta, & corpora mineralia a simulari Solis & stellis, quorum virtute generantur. Sed in primis licet respectu imperfectiorum viuientium seu animalium probabile sit, quod in ea responsione assumitur, tamen respectu animalium perfectiorum non videtur verisimile, quia & in operationibus, & in modo operandi videntur multum excedere perfectionem cœli. Deinde, cum gradus vitæ vt sic perfectior sit gradu non viuientium, impossibile videtur formam, quæ non est anima, eminenter continere aliquam animam, vt possit esse principium principale causandi illam; nam forma quæ eminenter continet animam, continet etiam gradum vitæ, non quidem secundum totam potentialitatem eius, sed secundum actualem ac præcisam perfectionem eius, non potest autem intelligi, quod forma sub inferiori gradu contenta, eminenter contineat perfectionem superioris gradus.

Est igitur alia responsio, cœlum propria virtute non posse efficere formas viuientium; tamen quia

K k

non

*Cælum cū
intelligentia
sua generat
rationem
quā.*

non agit, nisi ut motum ab Intelligentia, ideo in virtute Intelligentiæ, cuius est instrumentum, posse efficere huiusmodi formas. Ita respondet Diuus Thomas prima parte, quæstione 76. articulo quinto ad tertium: unde in prioribus locis videtur loqui de cælo ut coniuncto Intelligentiæ, seu prout illam includit. Sed hæc etiam responsio mihi est ad intelligendum difficilis, quia non existimo Intelligentiam imprimere cælo aliquid præter localem motum, qui non deferuit ad augmentum virtutis actiue, sed solum ad variam eius applicationem, ut satis significauit Aristoteles libro 2. de Generatione, cap. 9. textu 55. Nam impulsus propterea continuam parit generationem, quod Solem procreandarum rerum authorem admoveat, & remoueat. Et ratione patet; nam quid est quod angelus imprimit cælo præter motum, cum qualitates illas ei imprimere non possit? nam materia corporalis solum quoad motum localem obedit angelis, ut idem Diuus Thomas tradit prima parte, quæstione 110. articulo 2. & 3. Quod si nihil præter modum Intelligentiæ cælo imprimit, quomodo potest virtutem eius augere ad agendum aliquid ultra propriam perfectionem; nam motus localis per se non est actiue, neque dat virtutem agendi. Neque in hoc sunt comparanda agentia physica, quales sunt cæli, cum instrumentis artis, in quibus motus deferuit ad formam artis, quia hæc nihil aliud est, quam modus resultans ex vario situ, aut loco alicuius corporis, & partium eius: quæ variantur per motum: at vero agentia physica inducunt proprias & perfectas formas, quæ per se non resultant ex motu, sed tantum per accidens, quatenus per motum applicatur virtus agendi. Præterea cælum natura sua non est instrumentum Intelligentiæ, quia nec habet naturalem habitudinem ad illam, neque aliqua Intelligentia ex natura sua est coniuncta cælo, aut destinata ad motum eius, sed tantum ex arbitrio, ac beneplacito authoris naturæ. Neque etiam ratione solius motus localis fit instrumentum, alias quisquis applicat ignem aut aliam causam agentem, vteretur illa ut instrumento physico, & ob eam causam posset ignis applicatus aliquid amplius agere in virtute applicantis, quod est plane falsum. Sequela patet, quia nihil amplius habet cælum ab Intelligentia, quam applicationem, neque aliquid magis vel minus perfectum cælum, eo, quod ab Intelligentiæ magis vel minus perfecta moueatur, vel à quacunque alia re, dummodo æqualem motum recipiat. Denique cum dicitur cælum efficere viuientia in virtute Intelligentiæ viuientis, interrogo an Intelligentia simul cum cælo actu per se ipsam & immediate influat, & efficiat animas viuientium, vel solum per cælum, ita ut actio Intelligentiæ sistat in motione cæli, à quo immediate reliqua efficientia oriatur. Primum est falsum, & contra doctrinam D. Thom. ut sepe diximus & magna ex parte coincidit cum opinione Aulicennæ. Si autem secundum dicatur, non expeditur difficultas, quomodo instrumentum non habens in se sufficientem formam, possit efficere effectum absque actuali adiutorio superioris & principalioris causæ. Verius ergo & melius dicitur cælum propria quidem virtute non posse efficere animas, ut in dicta secunda responsione supponitur, tamen efficere illas in virtute Dei, ut authoris, & generalis prouisoris naturæ, qui suo maiori concursu supplet quicquid virtutis deest in proximis causis.

XXXIX.
*Quæstio
in solutio.*

*Deum in
quos effe
ctum ut cau*

Dicendum est ergo, quotiescunque in his rebus inferioribus deest influxus formæ substantialis ad similem educendam, illam suppleri virtute causarum celestium in his effectibus, qui non excedunt perfectionem & virtutem earum: in his vero, qui illas superant, suppleri per efficientiam primæ causæ, ad quam spectat generale concursum necessarium præbere causis inferioribus, iuxta naturalem capacitatem & indigentiam earum. Unde non solum in euentibus seu effectibus, qui per accidens contingunt, sed etiam

in his, qui veluti per se comitantur naturas aliquarum rerum, & consequuntur ex naturali modo agendi earum, pertinet ad authorem & prouisorum naturæ. Deum ut hoc modo cum causis secundis ad agendum concurrat. Quapropter interdum est debitus hic concursus Dei ex generali ratione naturæ vniuersalis, ne peruertatur ordo vniuersi, aut materia sine forma maneat, vel in nihilum transeat, sicut aquam moueri sursum ad replendum vacuum, est solum ex causa naturæ vniuersalis, & ideo creditur fieri ex solo imperio, & impulsu authoris eius, nisi fortasse id muneris sit à Deo commissum alicui intelligentiæ: quia motus localis non excedit actiuitatem, & minimum eius, de quo alias. Aliquando vero debetur talis concursus ex propria natura & conditione alicuius agentis particularis, quod non est aptum alio modo communicare, vel propagare naturam suam, ut in generatione animalium perfectorum accidere credimus, & in hominis generatione est certissimum longe tamen altiori & nobiliori ratione. Nam quia hominis anima non solum perfectior, sed etiam altioris & superioris ordinis est, quam relique omnes, ideo ad hominis generationem non solum maior concursus authoris naturæ, sed altior etiam modus efficiendi animam necessarius est, scilicet per creationem. Quo fit, ut humanum semen, neque instrumentaliter possit ad illam efficiendam operari: sed tantum ad organizandum corpus. In aliorum vero animalium etiam perfectorum generatione, quia animæ materiales sunt, educuntur de potentia materie, & ideo potest semen instrumentaliter saltem concurrere ad earum effectiorem, non tamen sine ope superioris causæ, quæ suppleat assistentiam (ut sic dicam) & actualement influxum principalis formæ.

Neque in hoc est aliqua imperfectio vel inordinatio naturæ, ut supra obieciatur, sed est naturalis conditio seu indigentia, quam secum affert modus generationis, & propagationis, quam talis species naturæ sua postulat. Sicut quod ad hominis generationem requiratur influxus anime per creationem, non est imperfectio aut inordinatio naturæ, sed conditio naturaliter consequens ad talem hominis naturam, & ideo non est extraordinaria illa actio, sed debita ex communi lege, supposita indicatione talis naturæ: sic ergo in presenti dicendum est, non omnino eadem, sed proportionali ratione. Quocirca licet in homine non est ex imperfectione, quod vniuersum, neque principaliter, neque instrumentaliter, possit efficere animam suæ similem, ita in aliis animalibus non est ex imperfectione, quod non possint totam virtutem principalem ad educationem suarum formarum necessariam adhibere, sed solum instrumentariam. Nam veluti medium quendam locum obtinent, & quia comparatione animæ rationalis minus perfectas animas, vix potest materiales, habent, ideo æquale efficientiam, saltem instrumentalem adhibere possunt ad illas efficiendas, quod non potest homo, quia vero cōparatione inanimatarum sōge perfectiores sunt formæ viuientium, ideo plura requiruntur ad earum effectiōem, & exquisitis ac peculiariis modis generationis, & inde provenit, ut causæ particulares non possint adhibere totam virtutem principalem, sed tantum instrumentalem ad illas efficiendas. Nec verò, quia principalis virtus non inuenitur in eis sufficienti, ideo neganda est eis etiam instrumentaria actio, quia ad hanc inueniuntur sufficienter proportionatæ, & non ad illam: natura autem dedit vnicuique speciei corruptibili, virtutem & actionem ad propagandam naturam suam, quantum dare potuit iuxta capacitatem & modum operandi eius; & ideo dedit homini, ut saltem supponendo ageret, aliis vniuersaliter, aliis vero etiam ut principaliter. Quæ circa locutio illa, qua D. Thom. & alii, ut supra videmus, vocant causas secundas instrumentales primæ, secundum

condunt quandam maiorem proprietatem verificatur in viventibus, praesertim perfectis.

Scio posse excogitari alios dicendi modos; nam quia in perfectioribus animalibus semen non perit generationem; nisi ut coniunctum foeminae, ideo aliqui putarunt animam ipsius foeminae habere peculiare influxum principalem in substantiali formatione foetus. De aliis vero imperfectis viventibus, praesertim plantis, dicunt aliqui, formam geniti substantialiter non excedere formam ipsius feminis, ut apparet in tritico, & aliis eiusmodi. Sed haec & similia plures habent difficultates, quas hoc loco persequi non licet, quia pendunt multum ex scientia de anima, & ideo omnium probabilior videtur sententia, quam exposuimus, & ipsam experientia docet hanc viuentia esse per se minus sufficientia maioribusque auxiliis indigere, non solum ad substantialem formam inducendam, sed etiam ad materiam disponendam, & organizandam, ut in plantis constat. Imo & inter inanimata, simplicia corpora facilius generantur, quam mista: nullum ergo est inconueniens fieri indigere viuentia concursu superiori ad sibi similia generanda, quamuis ipsa non careant aliqua virtute & actione sibi proportionata & conaturali. Atque hoc modo abunde satisfactum esse putamus fundamentis prioris sententiae: probant enim secundam & quartam assertionem nostram, nihil tamen vrgent contra primam & tertiam, ut in discursu illarum satis declarauimus. Secundam autem sententiam non existimamus esse contrariam doctrinae a nobis traditae, nec fundamenta eius aliquid obstatere possunt, ut ostensum est.

SECTIO III.

Quodnam sit principium, quo substantia creata efficiunt accidentia.

Ratio dubitandi est, quia vel substantia efficit accidens, medio accidente, vel se sola, & per se ipsam. Si primum dicatur, sequitur processus in infinitum: nam si vnum accidens sit, mediante alio, peto de illo alio quo principio fiat, si medio alio accidente, de illo redit eadem quaestio: si vero sistimus in aliquo, quod proxime sit a substantia, id debuisset dici de primo, quia non est maior ratio de vno, quam de alio. Si autem ob hanc rationem dicatur, substantiam efficere accidens per se ipsam, sequitur primum, nullum accidens esse principium efficiendi aliud. Sequitur secundo, potentias & facultates ad operandum in substantiis creatis non esse aliud ab earum formis. Vel certe, si ad euitandam hanc incommoda, dicantur quaedam accidentia fieri immediate a substantia per se ipsam: alia vero, mediis accidentibus, oportebit huius distinctionis & discriminis aliquam rationem reddere, & quoniam accidentia vno vel alio modo fiant, aperire. Ac rursus exponere oportebit, quando vnum accidens est principium quo efficiendi aliud, an sit principale, vel instrumentale. Hinc enim apparet, accidens ad summum posse agere ut instrumentum substantiae, quia solum est entis ens, ut loquuntur Philosophi, & a substantia, & propter substantiam, tanquam propter finem habet totum suum esse. Aliunde tamen videtur debere esse principium principale, cum effectus non excedat perfectionem eius.

Ad hanc rem explicandam, suppono duobus modis posse fieri accidentia. Vno modo per propriam actionem, ut cum sit lumen per illuminationem, aut ubi per proprium motum localem. Secundo per resultantiam naturalem ut relatio resultat ex fundamento posito termino (si est modus a fundamento distinctus) vel sicut resultat figura ex diuisione, aut ex moto, vel termino motus localis, & propriae passionis rerum censetur etiam hoc modo fieri. Ter-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

tio autem modo posset intelligi fieri accidens concomitanter cum substantia absque resultantia ex illa ut quantitas, verbi gratia, cum materia prima quem modum nunc omitimus, quia si verus est, ad alterutrum ex praecedentibus reuocari potest, ut explicauimus, & quia in eo productionis modo, quod fuerit principium efficiendi substantiam, erit principium efficiendi accidens quod cum illa sit.

Prima assertio de naturali dimanatione.

Dico ergo primo; Quando accidens sit per naturalem dimanationem, principium proximum illius secundum talem efficientiae modum, quicumque ille sit, potest esse substantia; si tale accidens sit immediate connexum cum illa: interdum vero potest resultare, medio accidente, si cum illo habeat propinquorem connexionem. Tota haec conclusio communiter recepta est, & potest primo inductione declarari; nam intellectus, verbi gratia, proxime manat a substantia animae, & quantitas a materia vel forma. Vnde respectu harum proprietatum non potest assignari aliquod principium intrinsecum accidentale: est ergo substantiale. At vero figura, verbi gratia, aut ubi resultat, media quantitate: & albedo resultat ex tali mixture primarum qualitatum. Hae etiam conclusionem probat ratio dubitandi in principio posita, quia si accidens conuenit substantiae ab intrinseco, non potest semper conuenire, medio accidente, ut intrinseco principio eius, sed aliquod accidens & substantia debent esse necessario immediate connexa: non est tamen necesse, ut omnia intrinseca accidentia sint eiusmodi. Et ratio diuersitatis inter ea est facilis, quia quaedam eorum habent immediatorem ordinem ad substantiam, quam alia.

Video responderi posse, licet aliquod accidens sit intrinsece & immediate connexum cum substantia, non esse tamen necesse ut connectatur per dimanationem effectiuam accidentis a substantia; sed solum propter naturalem aptitudinem, & inseparabilitatem, sicut superius dicebamus probabiliter opinari nos posse de materia & quantitate. Et iuxta hoc non erit necessarium, aliquod accidens dimanare immediate a substantia, sed recipi immediate in substantia ab eodem agente, a quo substantia producit. Nihilominus tamen supponit conclusio posita contrariam sententiam, ut probabilior, nimirum proprietates accidentales, praesertim illas, quae consequuntur aut debentur rei ratione formae, causari a substantia, non solum materialiter & finaliter, sed etiam effectiue per naturalem resultantiam, vel immediate, si sit prima proprietas, vel mediate, si sit secunda. Quod tenet Diuus Thomas prima parte quaestione 77. articulo sexto, ubi loquitur de potentiis animae; est autem eadem ratio de quacunque forma & proprietatibus consequentibus illam, seu debitis ratione illius. Estque hoc valde verisimile, quia cum forma substantialis sit ut actus primus, accidentalis vero ut secundus, probabile est habere formam substantialem aliquam vim, ut ab ea manent accidentia sibi propria. Item quia hoc modo melius intelligitur naturalis connexio inter formam & proprietates, & ordo per se inter illas. Et hoc valde confirmat sensibile exemplum aquae reducens se ad pristinam frigiditatem: illa enim reductio fieri non potest, nisi per naturalem resultantiam a forma, ut in superioribus ostensum est: ergo eadem ratione id sentiendum est de quacunque proprietate naturaliter connexa cum forma, praesertim si aliunde nulla sit repugnantia, aut dependentia ab aliquo extrinseco. Et in illo exemplo aquae manifeste constat, vera esse conclusionem positam, scilicet aliquod accidens posse immediate resultare effectiue a substantiali principio. Nam illa intentio frigoris nullum habere potest propinquius principium vnde resultat, quam sit forma substantialis aquae.

Kk 2 Sed

III.
Naturalis
resultantia
quidditas
declatur.

Sed antequam ulterius procedamus, declarare semel oportet, quidnam sit hæc naturalis resultantia, an scilicet sit vera efficientia & causalitas actiua, nec ne. Quia, si est vera efficientia, interueniet ibi propria actio accidentalis; nam causalitas effectiua in actione consistit, ut infra videbimus: atque ita forma substantialis erit principium immediatum & vnicū alicuius actionis accidentalis: & multiplicabūtur actiones in productione formæ & proprietatum eius, eritque per se actio ad hæc omnia, quæ comproducentur, vel concreantur cum aliis, quæ omnia videtur aliena à communi Philosophorum doctrina. Si autem illa non est vera efficientia: ergo neque efficientia dici potest, quia quod non est verum aurum, absolute non est aurum, neque tale dici potest, nisi propter aliquam analogiam & proportionem, quæ in præsentia nulla apparet, imo neque intelligi potest, quid sit hæc resultantia, si non est efficientia. Circa hoc Caietanus prima parte, quæstione 54. articulo 3. indicat, hæc dimanationem esse naturalem sequela absque operatione media; non tamen declarat, quid sit illa naturalis sequela, aut quomodo fiat sine actione vel operatione media. Et quæstione 77. articulo primo ad secundum & tertium, expresse ait hanc resultantiam esse per efficientiam sine actione media, & putat esse sententiam Diui Thomæ ibi ad tertium, ubi tamen non ait dimanationem accidentium à subiecto esse sine actione, sed non esse per aliquam transmutationem, sed per naturalem resultationem.

IV.

Quocirca, si in rigore loquamur, verius existimo hanc resultantiam, non esse sine vera actione, quamquam non semper reputetur actio, per se distincta, neque ut propria mutatio. Hoc, ut existimo, satis probat in communi ratio facta, quia, aut hæc est vera efficientia, vel nulla, non potest enim dari medium: Si ergo est vera efficientia, interuenit actio. Si non est efficientia, neque etiam est resultantia, aut naturalis sequela causalis, sed illatiua tantum, quia, posito vno, ponitur aliud propter naturale debitum. Sicut inter materiam & formam cœli, est naturalis illatio, non tamen dimanatio vnius ab alia. Aliqui videntur inter hæc assignare medium, dicentes, hanc non esse efficientiam, sed quasi efficientiam, quæ in hoc solū consistit, quod causa efficiens substantiam, ratione illius determinatur, ut ei det proprietates illi proportionatas. Sed imprimis hæc re vera nulla efficientia est, sed solum connaturalitas, quæ inter potentiam passivam naturalem, & actum etiam intercedit. Deinde, exemplum de reductione aquæ cogit, ut maiorem ac veriore efficientiam fateamur. Denique, etiam illo posito, necesse est dicere, quod ad rem spectat, causam efficientem substantiam, concomitantem efficere proprietatem distinctam, non tamen sine actione concomitante, quia repugnat rem distinctam fieri sine distincta actione, quando ex illa re non componitur ipse primarius terminus alterius actionis, quia actio solum est quidam modus ipsius termini formalis ac per se, ut infra dicam, quam rationem statim amplius declarabo.

V.

Duplex dimanationis
naturalis
modus.

Præterea argumentor in hunc modum; nam hæc naturalis resultantia interdum per se sola fit, & separatim à productione illius rei à qua resultat: interdum vero ita est coniuncta cum illa, ut nunquam sit posterior, sed omnino simul cum illa, ut, verbi gratia, quando aqua se reducit ad pristinam frigiditatem, illa est naturalis dimanatio, ut Caietanus facit dicta quæstione 54. articulo 3. in fine, ubi etiam idem ait de motu grauis geniti in superiori loco, qui ablato impedimēto, naturaliter resultat ex grauitate. Quotiescunque autem resultantia fit hoc modo, euidentissimum est non fieri sine efficientia & vera ratione ac mutatione, ut in dictis exemplis manifestè patet: & ratio est, quia ibi incipit esse aliquid in subiecto, quod antea non erat. Et per se incipit absque noua

productione alterius rei: ergo incipit per aliquam efficientem causam, & per propriam actionem ac mutationem: unde illa est propria frigidificatio, & motus localis. Atque eadem ratio est, quotiescunque aliquod accidens de nouo aduenit alicui subiecto præexistenti per se solum, seu absque alio priori accidente; nam, si plura simul inter se cōnexa adueniant, illud, quod est primum & radix aliorum censetur per se aduenire, reliqua concomitantur. Dices: Ergo quando relatio aduenit fundamento ex positione termini, interuenit ibi noua actio per se, quia solum illud accidens relatum tunc de nouo aduenit tali subiecto. Respondent aliqui, concedendo sequelam: aliinant: quia satis est, quod resultat ex positione termini. Alii existimant nullam interuenire actionem, quia huiusmodi relatio non est res, aut modus ex natura rei distinctus à fundamento, de quo loco loco videbimus.

Ex hac verò resultantia, quæ tempore separatur à productione, ferendum est iudicium de quacunque alia etiam si sit in eodem instante, coniuncta; nam si multas in duratione non tollit distinctionem. Eo vel maxime, quod licet hæc naturaliter sint simul, possent supernaturaliter separari, quod est sufficiens argumentum distinctionis. Assumptum declaratur, nam dum creat Deus substantiam animæ, posset suspendere emanationem potentiarum ab illa, & post aliquod tempus permittere illam, seu dare concursu ad talem emanationem, & tunc illa posterior dimanatio esset propria efficientia ac vera actio, eadem ratione qua dictum est de frigidificatione aquæ reducens se ad naturalem statum: ergo etiam quando simul tempore fit, est propria & distincta actio. Præterea supra tacta est ratio a priori, quia huiusmodi accidentales formæ, seu proprietates, sunt res distinctæ à substantia: ergo licet hanc cum ipsa substantia, vel ab ipsa resultent, necesse est, ut hanc per actionem distinctam, licet concomitantem vel consequentem aliam. Patet consequentia, quia illa duo, scilicet, substantia & proprietates, non sunt aquæ primò tantum duæ partes vnius compositi termini, sed absolute fit prius natura substantia, & deinde resultat vel additur ei accidens proprium. Ut cum creatur anima, actio creaturæ per se terminatur ad solam substantiam; illa enim tantum ex nihilo fit, & per se terminat illam actionem: ergo ut ei addatur aliqua res distincta, necessaria est alia efficientia, & consequenter noua actio, licet ex naturali connexionem necessario comitetur aliam. Adde, principium proximum talis efficientiæ iuxta nostram sententiam, etiam esse distinctum: nam est ipsamet intrinseca substantia, quæ est terminus prioris actionis. Item principium materiale sæpe est diuersum, ut in dicto exēplo creationis animæ, nullum est materiale principium, ipsa vero substantia animæ est materiale principium suarum potentiarum. Terminus etiam proprius est in re distinctus, ut supponimus: ergo interuenit ibi actio in re distincta, quamuis Physicè, & in communi modo loquendi tanquam vna cōputentur, quia habent intrinsecam connexionem & dimanationem.

In quo est notanda differentia inter duos modos resultantiæ naturalis, quos supra distinximus. Quando enim dimanatio talis est, ut nunquam possit per se & separatim fieri, sed solum ut connexa priori actioni & termino eius, tunc illa non censetur propria & per se actio, & multo minus mutatio, sed quasi complementum accidentale prioris actionis. Et ideo ad huiusmodi accidentia vel proprietates dicitur non esse per se actio, aut motus. At vero quando talis resultantia per se & separatim fit, ut in reductione aquæ, tunc censetur per se actio & propria mutatio tendens per se ad tale accidentale terminum. Quæ differentia non est tam in re, quam in denominatione sumpta ex separatione, vel ex concomitantia actionum.

Card.

Corollaria superioris doctrinae.

A Tque ex rationibus factis colligitur primò: tunc solum hanc resultantiam esse cum vera efficiencia & actione, quando id, quod resultat est à parte rei distinctum ab eo, à quo resultat. Nam, si solum sit ratione distinctum, licet Metaphysice vnum dicatur consequi ex alio, non potest ibi vera efficiencia intervenire, nec dimanatio Physica, sed solum metaphysica consecutio. Vt si dicamus, ex eo quod forma est formale principium efficiendi, resultare quod sit etiam principale principium agendi, & idem est de omnibus similibus attributis, quæ iuxta nostrum concipiendi modum, attribuntur rei ut proprietates eius, licet ab hac non distinguatur actualiter in re ipsa. In his enim omnibus non potest intervenire efficiencia realis, quia hæc non est in conceptibus, sed in ipsis rebus. Vnde necessario requirit distinctionem inter ipsum principium & terminum.

IX. Secundo inferitur ex iisdem principiis, hanc resultantiam naturalem à principio substantiali solum intervenire inter ea accidentia, quæ ita sunt connaturalia, ut simpliciter supponant ipsam substantiam, cuius sunt proprietates. Quod ideo aduerto, quia iuxta probabilem opinionem, æfferentem dispositiones tempore præcedentes ad formam in instanti generationis intrinsecè terminari in tali gradu, quem talis forma requirit, & eadem numero manere: iuxta illam (inquam) opinionem, hæc accidentia in instanti generationis non manant à forma, etiam si sint proprietates maxime connaturales illi, ut est calor respectu formæ ignis, vel frigus aquæ, non quia talis forma non esset sufficiens ad illam effectiorem per modum resultantiæ, sed quia supponitur qualitas iam per se producta ab agente per totam mutationem tempore præcedentem, & terminatam in instanti generationis, prius natura, quam introducatur forma.

X. Sed quæres, esto non interveniat hæc resultantia in instanti generationis, an immediate post intercedat per modum conseruationis. Respondeo hanc questionem non esse peculiarem de his qualitatibus quæ ordine naturæ, antecedunt, sed de omnibus proprietatibus, quæ à principio resultat ex formis quæritur similiter posse, an illa resultantia sit tantum per modum productionis in primo instanti vel tempore, quo res producit vel conseruetur, an verò perseveret per modum conseruationis toto tempore, quo durat ipsa proprietas, ita ut sicut in illi in actione non tantum perseverat lumen, sed etiam actio illuminandi, ita in anima habente intellectum, non tantum perseveret intellectus, sed etiam emanatio intellectus ab anima, & similiter in igne vel aqua non solum perseveret calor aut frigus, sed etiam actualis emanatio à sua forma. In qua dubitatione nihil video posse certa ratione definiri, sed utrumque posse coniecturis fieri probabile: nam postquam illa proprietas semel effecta est per naturalem dimanationem, non est cur indigeat continua conseruatione, cum iam habeat esse perfectum, & sit in suo subiecto connaturali. Aliunde vero apparet probabile illam actuali emanationem non cessare, quia principium eius est præsentissimum & coniunctissimum, & semper habet eandem vim ad continuandam illam. Item, necesse est, ut illa proprietas actu conseruetur à Deo: ergo, cum sit ibi principium intrinsecum & proximum, quo mediante possit conseruari, magis naturale est, ut illo mediante conseruetur. Item, hoc modo melius explicatur maior resistentia, quæ cæteris paribus, esse potest in expellenda proprietate à proprio subiecto, quam ab alieno. Vnde hæc pars videtur verisimilior, qua supposita, consequenter dicendum est, licet in primo instanti generationis aquæ, verbi gratia, frigiditas non manet à forma e-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

ius, quia iam inuenit aqua frigiditatem productam à generante: deinde verò, cessante iam actione generantis, conseruari ab intrinseca forma per naturalem dimanationem eodem modo, ac si à primo instanti ab illa manasset.

Tertio inferitur ex dictis, hanc emanationem seu resultantiam naturalem esse aliquid in re distinctum & à forma resultante, & ab illa, à qua resultat, & ab actuali etiam informatione, nam hæc omnia intervenire possunt absque naturali resultantia: ergo est aliquid distinctum ab illis. Antecedens patet, nam frigus est in aere actu informans illum, eique accidentaliter coniunctum formæ eius, & tamen non manat ab eius forma: calor verò est etiam coniunctus & informat, & præterea dimanat à forma: ergo aliquid addit dimanatio. Dices, licet hoc ita videatur, comparando accidens proprium ad extrinsecum, tamen in ipso accidente proprio non videtur resultantia hæc aut dimanatio esse aliquid distinctum ab ipso ut actu informante. Sed contra hoc est primò, quia aliud est informare, aliud dimanare: illud pertinet ad rationem causæ: hoc ad rationem effectus. Secundo in exemplo supra posito de dispositione vltima, quæ in primo instanti non manat à forma, inuenitur accidens proprium actu informans, & coniunctum propriæ formæ, & ab illa non resultans, quæ tamen in tempore subsequente resultat seu conseruetur: ergo hæc resultantia est aliquid distinctum ab accidente proprio, actu informante. Tertio declaratur in hunc modum, nam hæc resultantia, cum sit quoddam efficiencia genus, non fit sine concursu primæ causæ: potest ergo Deus suspendere hunc concursum, & impedire ne intellectus, verbi gratia, manet ab anima, & deinde per solam suam efficaciam ponere intellectum in anima, quia nihil repugnat, quod se sola faciat, quod mediante anima fieri potest præcisè considerata ratione efficiendi: ibi ergo manet substantia animæ & entitas, atque actualis inherens intellectus absque actuali dimanatione intellectus ab anima, sed à solo Deo: ergo signum est illam dimanationem esse aliquid distinctum, quicquid enim est in re separabile, distinctum etiam esse necesse est. Atque hinc confirmatur, quod supra diximus, nempe hanc naturalem resultantiam non esse sine aliqua actione: nam id, quod addit resultantia supra entitatem formæ accidentalis inherens, solum est quidam modus dependentiæ intrinsecæ proprietatis à sua forma, ut à principio activo, dependentia autem à principio agente, & actio idem sunt, ut infra videbimus.

Sed obiiciunt: Ergo omnis actio, quæ naturaliter & sine libertate fit, est naturalis quædam resultantia, quia sicut posita aquæ forma, resultat per veram actionem & dependentiam talis proprietas, & ab una proprietate interdum etiam resultat alia, ut docet Divus Thomas prima parte, questione septuagesimaseptima, articulo septimo, ita, posito Sole, verbi gratia, resultat naturaliter lumen in aere, media illuminatione. Respondeo quoad hoc esse aliquam similitudinem: differentiam tamen esse, quia resultantia naturalis est omnino intrinseca, & quodammodo pertinet ad consummationem rei productionem, quia solum tendit ad constituendam rem in connaturali statu per se sibi debito ex vi generationis: actio verò proprie dicta, & quæ à naturali resultantia distingui solet, est magis extrinseca, & supponit, per se loquendo, rem iam constitutam in suo perfecto, & naturali statu. Vnde etiam communiter dici solet naturalem resultantiam tribui generanti, & non esse à forma vel proprietate intrinseca, nisi quatenus vicem obtinet generantis, & est quasi instrumentum eius. Vnde est illud axioma: *Qui dat formam, dat consequentia ad formam*, quia ad generantem spectat constituere genitum cum debitis proprietatibus: in reliquis vero actionibus propriis iam operatur res pro-

XI.

Vnde est
d. principio
naturæ
resultantia.

XII.

Occurritur
obiecti.

pria virtute, & illi ut principali agenti in suo genere tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia quam statim attingemus: satis enim de naturali resultantia dictum esse existimamus.

Secunda assertio de propria efficientia accidentali.

XIII.

Dico secundo: Quando accidens fit per propriam actionem à naturali resultantia distinctam, principium proximum efficiendi illud, semper est aliquod accidens. Hæc assertio tangit quæstionem communem de distinctione potentie actiue à substantia in rebus creatis, quæ solet tractari tam de substantia angeli & potentie eius, quam de anima, & eius potentibus, de aliis etiam formis & earum virtutibus actiuis. Et conclusio posita est consentanea doctrinæ Diui Thomæ, ubique constituentis distinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agendi & substantialem formam, ut videre licet in 1. parte quæstione 54. articulo 3. & quæstione 77. articulo 1. quibus locis Caietanus eam defendit, & Capreolus in 1. dist. 3. qu. 4. Soto in Logica cap. de propr. quæst. 2. Agidius quodlib. 3. quæst. 10. Heruæus quodlib. 1. quæst. 9. & probatur primò inductione facta in omnibus effectibus quos experimur. Nam in primis videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere, nisi mediis qualitatibus primis, quas esse vere ac propria accidentia manifestum est. Deinde ipsum etiam localem motum naturalem non habent nisi mediis qualitatibus: quamquam enim ille motus ad naturalem resultantiam pertineat, potest tamen inde argumentum à fortiori desumi. Præterea cælum, quantum nos experiri possumus, agit per qualitates à sua substantia distinctas, nempe per lucem seu lumen, & inde sumimus argumentum alias influentias occultiores proximè fieri per qualitates accidentales; nam si illa, quæ videtur omnium maxima & perfectissima ita fit, multo magis alia. Rursus mixta inanimata, ut metalla, gemæ, & alia huiusmodi, si quas actiones habent, videntur manifeste illas exercere per virtutes accidentales, cuius signum inter alia est, quod illæ virtutes possunt intendi, remitti, ac deliri, in quo pendent à temperamento primarum qualitatum. Quod argumentum fieri etiam potest in herbis & plantis, quæ virtutes habeant ad varias admirabiles actiones attrahendi aut expellendi, & quædam habent virtutem calorem, alia frigus, &c. quæ virtutes in eis temporis discursu, vel mutatione sui temperamenti remittuntur, cum tamē substantia maneat eadē: signum est ergo, has virtutes esse accidentia. Mysterium etiam Eucharistiæ hoc nobis confirmat; nā videmus, seclusa substantia, conservatam esse totā vim agendi, quæ erat in accidentibus.

XIV.

*In actio-
nis corpo-
rum proba-
tur conclusio.*

Hinc ulterius ascendendo ad actiones animæ in quolibet gradu eius, quantum ex sensu cōicere possumus, principia accidentaliū operationū accidentia etiā sunt ut patet de calore vitali seu nutrimentali, & de virtute attrahendi aut expellendi excrementum & similia; nam in primis ipsa diuersitas actionum videtur esse sufficiens argumentum distinctionis inter virtutes. Et præterea hic etiam habet locum argumentum factum quod hæc virtutes intenduntur, & remittuntur. Deinde in operationibus sensuum videtur hoc manifestum; nam præter diuersitatem operationum ipsa diuersitas organorum, indicat satis virtutes proximas illarum actionum esse per se distinctas, atque adeo esse accidentales. Et in homine certè necessario debent esse ab anima distinctæ: alioqui essent spirituales entitates, quod verisimile non est, ut suo loco latius est probandum. Jam verò de ipsis spiritualibus actionibus & principis earum, non possumus nos tam claram experientiam habere, tamen quia de illis non possumus, nisi ex his, quæ experimur obseruata proportionali ratione, philoso-

phari, merito colligimus, de illis idem esse ferendum iudicium.

Ex hac igitur inductione satis probabiliter colligit Diuus Thomas in omni supposito creato proximam virtutem agendi & operandi esse distinctam à substantia eius, & consequenter esse accidentis. Addendum verò est, omnem efficientiam substantiæ præter generationem substantialem, esse efficientiam alicuius accidentis, quia substantia non potest efficiere substantiam, nisi per generationem, & ideo quidquid præter generationem substantialem efficit totum illud est accidens: ergo principium proximum efficiendi accidentis, semper est aliud accidens. Vnde confirmatur; nam principium proximum efficiendi ipsam generationem substantialem est accidens, idque dupliciter. Primò parando viam ad generationem substantialem, præuia aliqua accidentali actione. Secundo cooperando instrumentaliter ipsi substantiæ in educatione formæ substantialis, ut superiori sectione vidimus. Ergo multo magis erit principium proximum efficiendi omnem accidentalem actionem, siue principale, siue instrumentale, quod statim videbimus. Patet consequentia, quia magis improporionata est substantia ad accidentalem actionem, quam ad substantialem generationem: & conuerso magis proportionatum principium est accidens ad accidentalem actionem, quam ad substantialem generationem.

Ratio autem à priori difficile redditur, quamquā Diuus Thomas plures probabiles asserat citationis locis, quas Scotus & alii multis argumentis impugnat, quibus Caietanus verò post Capreolum fusè & copiosè respondit, sed id & operosum & inutile esse existimo, quia re vera illæ non sunt demonstrationes, neque est, cur à prudenti Philosopho in re tam abstracta expectantur. Nisi enim probetur, excedere perfectionem substantiæ creatæ esse proximum & vnicū principium accidentalis actionis, non potest à nobis reddi ratio à priori, cur hæc creaturæ, quæ nunc sunt & operantur, semper indigeant accidentali principio ad huiusmodi operationes, quia nos non cognoscimus proprias rationes harum creaturarum, ut ex eis peculiaries causas huius indigentie seu necessitatis sumamus: ergo si à priori procedamus, necessarium sistendum est in communi ratione creaturæ, vtiq; ut sapienter Diuus Thomas obseruauit. At si generali ratione creatæ substantiæ fundamentum sumitur, consequenter dicere necesse est, esse impossibile creare Deum substantiam, quæ per se ipsam solam immediatè operetur. Quod tamen difficile fateri aut probari potest, quia ille modus operandi non videtur exigere infinitam perfectionem in genere entis aut substantiæ: omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, videtur communicabilis creaturæ: si autem communicabilis est, vnde constat, non esse communicatam? aut quomodo ex generali ratione creaturæ ostendi potest dicta necessitas?

Nihilominus dicendum est, licet hoc demonstrari non possit, ex inductione facta probabiliter satis colligi, substantiam creatam ex limitatione sua habere, ut per se se non possit esse principium totale ac proximum accidentalis actionis seu formæ. Cuius ratio esse videtur improporatio & distantia, quæ est inter tale principium & talem actionem, ne possint coniungi, nisi per aliquod proportionatum medium, qualis est facultas seu potentia accidentalis. Et ideo sola substantia infinita, quæ omnem proportionem excedit, omnemque vincere potest improporionem, sufficiens est per se ipsam ad omnem huiusmodi effectum vel actionem. Possunt itaque omnesque hoc ita confirmare, quia omnis operatio substantiæ, præter substantialem generationem, aut tendit ad substantialem generationem efficiendam, aut non. Actio quæ est prioris generis, merito re-

quirit

quirit principium proximum accidentale, quia est accidentaliter dispositio ad substantiam. Nam, si substantia, quæ generatur, talis est, ut sine dispositionibus accidentalibus præuiis fieri non possit, quid mirum, quod substantia, quæ illam generat accidentales etiam dispositiones requirat, quæ simul sint virtutes agendi & disponendi ad similes substantiæ generationem? Dices, hæc rationem recte procedere de agente vniuoco, & eiusdem rationis: non vero de æquiuoco, in quo potest esse virtus altioris rationis. Respondetur, si agens æquiuocum sit finitum, ut de illo nunc agimus, proportionaliter iudicandum esse de illo, ac de vniuoco agente, nam si eminenter continet formam substantialem rei generandæ per formam substantialem suam: dispositiones etiam accidentales ad illam formam continebit eminenter per nobiliorem dispositionem seu proprietatem accidentalem suam: nam cum forma substantialis sit in suo genere limitata & finita, non potest per se solum eminenter continere perfectiones diuersorum generum; neque esse per se apta ad vtramque actionem. Quod etiam satis declarat modus agendi omnium corporum tam inferiorum, quam celestium, ut inductione supra facta expolitum est. Sicut enim nulla est forma substantialis, cuiuscunque ordinis, aut perfectionis sit, quæ non habeat in sua materia dispositiones, seu proprietates sibi proportionatas, ita nulla est forma, quæ ad disponendam aliam materiam ad aliquam formam substantialem, siue æqualem, siue inferiorem, non vtatur propriis dispositionibus vel proprietatibus accidentalibus, ut propriis agendi principis.

XVIII. Operationes autem, quæ non ordinantur ad substantialem generationem, quantum ex rerum experientia coniectare possumus, solum sunt aut operationes vitæ sensitivæ, & intellectivæ, aut variæ ac diuersi motus locales. Omitto illuminationem, & intentionales actiones specierum sensibilium: nam de his satis constat ab accidentibus sensibilibus fieri. Neque etiam numero operationes vitæ vegetatiuæ, quia omnes per se tendunt ad aliquam aggenerationem substantialem. De qua eadem est ratio, quæ de prima generatione: nam etiam sit, præuia alteratione & dispositione accidentali, interuenientibus etiam aliquibus localibus motibus, attractionis, scilicet, & expulsionis. Aliæ vero actiones & operationes transeuntes, etiam si fiant per eminentes virtutes, semper sunt aut alteratione per se primò terminata ad aliquam ex primis qualitatibus, de quibus iam ostensum est principia proxima earum esse aliqua accidentia, aut solum consistunt in motu locali attrahendi, aut impellendi, &c. Quod igitur ad operationes cognoscendi & amandi in gradu sensitivo requirantur facultates accidentales, ratio in primis sumi potest ex ipsa varietate operationum, & ex varia dispositione, quam in suis organis requirunt. Item ex eo, quod tales actiones immanentes sunt in ipsis principis proximis, à quibus eliciuntur. Vnde si illæ potentie nihil aliud essent, quam ipsæmet formæ substantiales, omnes illæ operationes manerent in solis substantiis formis. Ex quo vltcrius fieret, quod tales operationes in homine essent spirituales, sicut est ipsa forma. Imò etiam fieret, ut semper, & in omnibus deberent esse spirituales: nam omnis forma habens operationem propriam & independentem à materia ut à subiecto, debet esse per se subsistens, & independentes etiam in suo esse à materia, ut à subiecto: nam independentia in operatione indicat, qualis sit independentia in esse. Et hoc est potissimum principium, vnde colligimus humanæ animæ substantiam & immaterialitatem, scilicet, quia operatio eius intellectualis non dependet à corpore, ut à subiecto, quamuis pendeat ut à ministrante specie. Si ergo operatio sensitiva eodem modo esset

independens à materia, omnis etiam anima sensitiva esset independens, & ita vtræque esset immaterialis & spiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optimè colligitur, formam substantialem non esse per se aptam ad exercendam talem operationem absque facultate media quæ etiam debet esse materialis, & adueniens materiæ, ut iam informatæ tali substantiali forma.

In operatione autem intellectuali non procedit hæc ratio sumpta ex materialitate actionis: procedit autem alia de diuersitate operationum, & in anima rationali est alia peculiaris ratio, quia per suam entitatem substantialem informat corpus, non autem informat per intellectum aut voluntatem, quia hæc potentie ideo non sunt organice, quia materiam non informant. Quæ ratio non comprehendit angelos, & ideo in eis est hæc res magis dubia, ut Durand. voluit, & in frâ suo loco videbimus. Nihilominus tamē generalis illa ratio, etiam in eis est satis efficax, quæ sumitur ex diuersitate operationum: nam vbi cuiusque operatio intellectualis accidentalis est, est magna diuersitas in operationibus illius gradus, præsertim in operibus intellectus & affectus: ergo cum substantia creata sit de se indifferens ad huiusmodi operationes eliciendas & recipiendas, verisimilius est ad illas determinari, & quali accommodari per proprias facultates & potentias. Item, omnis substantia intellectualis, hoc ipso, quod creata est, necessario habet operationem intellectualem accidentalem, ut de homine constat, & de angelis in frâ suo loco ostendemus. Indiget etiam aliis principis accidentalibus, ut speciebus intentionalibus & habitibus: quid ergo mirum, quod in digeat virtute accidentali proportionata operationi? Eo vel maxime, quod omnis natura intellectualis debet in se habere virtutem per se primò ordinatam ad operationem intelligendi vel amandi, quia cum instituitur propter hanc operationem, non debet institui absque virtute per se primò ordinata ad illam. Virtus autem per se primò ordinata ad operationem accidentalem cum ab illa sumat speciem, accidentalis etiam est. Et huc tendere videtur ratio D. Tho. quod essentia substantiæ creatæ ut sic tantum ordinatur ad suum esse: virtus vero ordinatur ad operationem accidentalem, & ideo distinguuntur ad eum modum, quo distingui solent potentie per varios actus. Quamuis enim hæc ratio videatur supponere essentiam creatam distinguere ab esse, & comparari ad illud, tanquam potentiam receptiuam, vel actiuam ad actum, tamen abstrahendo ab hac quaestione, potest dicto modo accommodari ratio.

Atque hinc tandem facile suaderi potest, virtutes quæ sunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, esse accidentales. Primò quidem, quia, si compositæ præcipue operationes, & magis intime, ac vitales requirunt huiusmodi facultates: ergo multò magis motus locales. Secundò, quia in rebus naturalibus experimur motum localem, etiam maxime naturalem, fieri media facultate accidentali, ut grauitate, aut leuitate: ergo multò magis, cum magnes trahit ad se ferrum, aut rhabbarum pellit bilem, id faciunt facultatibus accidentalibus: idem ergo erit in omnibus similibus. Tertiò, quia motus localis, quamuis in hoc sit perfectior cæteris, quod minus transmutat substantiam aut subiectum, tamen in hoc maxime à substantia distare videtur, quod neque ad illam per se ordinatur, neque cum illa ferè habet conuenientiam, aut similitudinem, & ideo mirum non est, quod forma substantialis per se ipsam non sit apta ad huc motum efficiendum absque facultate accidentali: Constat igitur in vniuersum agentia creata efficere accidentia per principia proxima accidentalia.

Non defuere Philosophi & Theologi, qui saltem ex parte huic conclusioni contradixerint, vel tractandum de potentiis animæ, vel de potentiis angelorum, ut patet ex Gregorio in secundum, distinctio-

XIX.
In operatio-
nibus entis
sensibilis,
bss.

XX.
Virtutes lo-
cales sunt
compositæ
à substantia
realiter dis-
tinctæ.

XXI.
Qui autem
res prædictas
illuminatione
asseruit.
rins, & eo-
rum summa

ne decima sexta, quaestione tertia: Scotus quaestione vnica, & in quartum, distinctione quadragesima quinta, quaestione tertia. Durando in primum, distinctione secunda, quaestione secunda, & in secundum distinctione tertia, quaestione quinta, Marfilio in primum, quaestione septima, articulo septimo, & in secundum, quaestio. decima septima, articulo secundo, & aliis Philosophis in secundum de Anima, cum quibus ibi agendum est, & de angelis infra non nihil dicemus. Solum nunc aduerto, esse differentiam inter Scotum, ac Gregorium, & sequaces, quod Gregorius nullam omnino ponit distinctionem in re inter formas & facultates earum. Vnde fit, vt cōcedat animam per idem principium proximum intelligere, Velle, videre, audire, &c. quod satis absurdum est. Scotus autem ad hoc vitandum ponit distinctionem formalem inter potentias & formas. Sed si per distinctionem formalem intelligat Scotus distinctionem, quae in re non fit actu, sed ad summū virtute, & fundamentaliter, ac mente perficiatur, solum in modo loquendi differt à Gregorio & aliis: si vero intelligat veram distinctionem actualem, quae in re fit, saltem modalem, primum non contradicit conclusioni positae, quia modus ille accidens quoddam erit, quod satis est ad veritatem dictae assertionis. Deinde immerito negat propriissimam distinctionem realem, nam, vt statim dicam, proxima difficultas operandi non est modus aliquis, sed aliqua propria entitas ac vera forma, & ideo si in re distinguitur à forma substantiali, non distinguitur vt modus, sed vt res, atque adeo proprie realiter. Praeterea, quia si aliqua rationes sunt, quae probent distinctionem in re, non minus probant distinctionem realem, quam modalem, & contrario, si rationes, quae ab ipso & aliis sunt contra sententiam D. Thomae essent alienius momenti, atque procederent contra distinctionem modalem.

XXI.

Non tamen cenſeo expedire nunc illa argumenta figillatim proponere, tum quia mihi non videntur difficilia, tum etiam, quia à Caiet. & aliis ſufficienter ſoluuntur, tum denique, quia omnia fere eo tendunt, vt probent, ſine neceſſitate non debere res multiplicari: hic autem non interuenire ſufficientem neceſſitatem probant, vel ſoluendo rationes D. Thomae, vel quia ſubſtantia, eum ſit nobilior, ſufficere poterit ad id, propter quod efficiendum accidens adiungitur. Et peculiariter virgere poteſt contra nos ratio ſumpta ex priori aſſertione: nam ſi potentiae fluunt ex eſſentia per veram efficientiam: ergo continet eminenter ipſas potentias: ergo ſufficiens erit per ſe iplaſ efficere quicquid per potetias poteſt. Reſpondetur tamen ſufficientem neceſſitatem eſſe, vt ſubſtantia creata habeat principia accommodata accidentalibus actionibus, quae neceſſitas ſufficienter probatur inductionibus & rationibus ſupra factis, neque enim de omnibus rebus demonſtratio fieri poteſt. Nec refert, quod ſubſtantia ſit perfectior, tum quia non ſemper quod perfectius eſt, poteſt efficere quicquid poteſt res minus perfecta, tum, etiam quia inde ad ſummum habetur, ſubſtantiam eſſe principale, ſeu radicale principium, non vero etiam proximum: plus autem eſt eſſe vtroque modo principium, quam altero tantum. Quo ſenſu dicere etiam poſſumus, quid perfectius eſſe ſubſtantiam cum ſua potentia, quam ſolam. Denique etiam manus eſt perfectior, quam calamus, & tamen non poteſt ſcribere ſine calamo. Ad vltimam obiectionem primum occurrere poſſumus ſenſibili exemplo: nam aqua per ſuam formam eſt ſufficiens vt ab illa reſulter frigidity, & tamen ſine frigidity non eſt ſufficiens ad frigeſcendum alios. Neganda eſt ergo conſequentia, & ratio reddi poteſt primò, quia virtus formae, aut principii poteſt eſſe limitata, tum ad perfectionem proprii ſuppoſiti, tum ad tale modum actionis ſeu dimanationis, ſicut grauitas per ſe mouet ipſum graue, in quo

exiſtit, non aliud. Secundò, quia interdum formalis potetia ſeu facultas eſt ita accommodata actioni, vt non quilibet virtualis ſufficiat, vt intellectus agens, aut ſolus, aut cum phantaſmate virtualiter continet ſpeciem intelligibilem, & tamen non poſſunt per ſe concurrere ad intellectionem, ſed per ſpeciem quam efficiunt. Tertio & maximè, quia non cenſeo eſſentiam continere eminenter paſſiones, ſed tantum instrumentaliter: nam ideo, vt dixi, ille effectus tribuitur generanti: fieri autem poteſt, vt aliquid ſit aptū instrumentum ad efficiendum aliud, ſeu aliam facultatem, & non ad efficiendum immediatè actionem illius facultatis, vt in instrumentis aeris manifeſtè conſpicitur.

SECTIO IV.

Qua accidentia poſſunt eſſe principia agendi.

Circa doctrinam ſuperioribus ſectionibus traditam, nonnulla breuiter dicenda explicanda ſuperſunt. Primum eſt, quod in titulo huius ſectionis propoſitum eſt, quod poteſt vniuerſè intelligi, tam de actiuitate accidentium in ſubſtantiam, quam in alia accidentia, tamen quia accidens non efficit ſubſtantiam, niſi prout actione alicuius accidentis, vt dictum eſt, ideo tota quaestio reuocari poteſt ad propriam efficientiam, quam accidentia habent in alia accidentia. Et hinc naſcitur ratio dubitandi, quia accidens dicitur eſſe proximum principium producendi accidens, vt ſit illi proportionatum: ergo tale oportebit eſſe accidens, quod eſt principium actionis, qualis eſt terminus actionis: erit ergo quantitas principium proximum efficiendi quantitatem, & vnum vbi, alterius vbi, &c. In contrarium autem eſt, quia ex communi Philoſophorum ſententia ſola qualitas, eſt principium proximum actionis, & non omnes qualitates, ſed aliquae, cuius etiam ratio inueſtiganda eſt.

In hoc praemittenda eſt diſtinctio ſupra poſita de actiuitate per naturalem reſultantiam, vel per propriam actionem, & ſupponendum, ſermonem eſſe tantum de hac poſteriori, quod pro tota diſputatione ſemel dictum ſit, quia illa reſultantia per modum vnius cum rei productione computatur, quod ſiquid ſingulare interdum circa illam notari poterit, non omitemus. In praſenti ergo, ſicut ſupra diximus à ſubſtantia poſſe reſultare accidens, ita à quolibet accidente poterit reſultare aliud, vel realiter, vel ſaltem moraliter diſtinctum, ſi capax ſit talis proprietatis: ſic enim à quantitate reſultat figura, vel relatio & qualitatis, ſi eſt modus diſtinctus, & ab vna relatione, vt multi aiunt, poteſt reſultare alia, vt à paternitate ſimilitudo, &c. Et ratio eſt, quia vnaqueque eſſentia, qualiſcunque ſit, poteſt eſſe principium ſuae proprietatis intrinſecae per naturalem reſultantiam eius.

De propria ergo efficientia accidentali dicendum eſt primò, ſolam qualitatem eſſe poſſe principium proximum eius. Haec aſſertio primum probari poſſe teſt experientia: nam actiones omnes, quae tendunt ad ſubſtantiam, fieri ſolent mediis qualitativis, vel primis, vel quae eminenter contineant primas: actiones etiam vitales mediis qualitativis ſunt: facultas etiam mouendi localiter, ſemper eſt aliqua potentia de praedicamento qualitatis, adeo vt etiam ad motum proſectorum conſeant Philoſophi neceſſarium eſſe impetū impreſſum, qui ſit qualitas motiua. Secundò poteſt probari facto breui diſcurſu per cetera praedicamenta: quantitas enim non eſt productiva alterius quantitatis, vt experientia probat. Et ratio eſt primò, quia quantitas conſequitur materiam, & ideo imitatur naturam eius, eſtque ad recipiendum quod & non ad agendum. Secundò, quia quantitas vera

non est per se producibilis de nouo, imo (iuxta nostram sententiam) neque concomitanter, ita vt, quæ antea non erat, nunc esse incipiat per actiones naturalium agentium, quia existimamus quantitatem esse eorum materiam. Sed solum fit, vt quantitas, quæ prius erat vnius rei simul cum materia incipiat esse alterius, vnde, si addatur rei præexistenti, fit augmentatio, vel propria vel impropria iuxta diuersos modos illius mutationis. Semper tamen fit illa mutatio, vel additio, præuia alteratione, & generatione, vel aggeratione, cuius principium proximè est qualitas, & ideo quantitas non habet actionem, cuius possit esse principium: termini enim quantitatis, qui interdum resultant facta diuisione continui, & c. magis sunt per naturalem resultantiam, quam per propriam efficientiam, de qua agimus.

IV. Rursus relatio ex omnium sententia non est actiua: & frequenter ratio reddi solet, quia relatio est minime entitatis: & à fortiori id confirmatur ex relationibus diuinis, quæ secundum propria non sunt actiue, vt Theologi tradunt, ex illo certo principio, quod actiones Trinitatis ad extra sunt indiuisæ. Sed omnis relatio diuinis, (de quibus propriam rationem esse existimo, quia solum sunt ad subsistendum, & subsistentia vt sic, non est principium agendi, sed tantum terminus naturæ, quæ est principium operandi, vt latius differitur in materia de Incarnatione, & Trinitate) de relationibus creatis ratio reddi potest iuxta probabilem opinionem, quia nullam rem addunt suo fundamento: vnde non sunt actiue, nisi ratione illius, quod si illud non sit actiuum, non est vnde habeant efficientiam: illud autem nunquam inuenitur actiuum, nisi quando est aliqua qualitas. Accedit, quod relatio, vt relatio, non potest esse principium efficiendi rem absolutam, cum sint diuersi ordinis, & sit ordo præpositus, vt res absoluta consequatur relationem. Neque etiam potest relatio facere relationem, quia relatio propria non per se fit, sed quatenus resultat posito fundamento & termino.

V. Vterius actio non est verè ac propriè principium agendi: nam, vt infra ostendemus, est ipsa causalitas agentis, & in hoc consistit eius ratio: causalitas autem non est principium agendi, sed est à principio, quod supponit. Item, si comparatur actio ad suum terminum, non est principium agendi illud, sed via ad illud, seu dependentia illius à suo principio: si vero comparatur ad res alias, non potest per se ipsam esse principium alicuius, quia nec potest esse principium alterius actionis: non enim naturaliter loquendo, ex actione sequitur actio immediate, sed ad summum ratione termini: neque etiam potest esse principium alterius termini, quia nullum principium pertingit terminum, nisi media actione. Et nulla actio potest excedere suum intrinsecum terminum, seu per se ipsam alium attingere, quia cum illo identificatur, & solum est quidam modus illius. Sed instabit aliquis de actionibus immanentibus, quæ interdum sunt principia efficiendi aliquid: multi enim dicunt intellectionem efficere verbum realiter distinctum: alij putant cognitionem efficienter causare amorem, vel delectationem, & veriora exempla sunt, quod actus immanentes effectiue causant habitus, & interdum vnus actus causat alium eiusdem potentie, vt assensus principiorum assensum conclusionis, & intentio finis electionem medij. Hallucinantur autem, qui putant in hac efficientia actum immanentem non se gerere, vt principium producendi aliquid aliud, sed esse ipsam productionem eius: repugnat enim actualem productionem esse rem distinctam à re producta: habitus autem est res distincta ab actu, quo producit. Item, quia si actus comparatur ad actum, ille, qui procedit ab alio, intrinsecè est actio immanens: ergo intrinsecè ac per se est productio quædam: ergo alius non est productio illius. Alij propter hoc argumentum limitant assertionem, vt ve-

rum habeat extra actiones immanentes. Sed neque est necessaria limitatio, neque aliqua illius ratio probabilis afferri potest: cur enim illuminatio etiam non erit actiua, aut effectus, qui à lumine proueniunt, non tribuentur ipsi illuminationi vt principio agendi. Verius ergo dicitur, sicut illuminatio habet suum proprium terminum intrinsecum, ad quem ipsa terminatur, hic autem est principium omnis vterioris actionis, si quæ est, quæ ad rem illuminatam consequatur: ita actiones immanentes, vt actiones sunt, habere suos intrinsecos terminos, qui sunt qualitates, & has esse principia proxima vterioris actionis, quando contingit subsequi: hoc autem ita esse, inferius probandum est latius disputando de actione: nunc autem solo argumento facto satis confirmatur, quomodo enim actus immanens esset principium producendi habitum, qui est vera qualitas, nisi ipse esset qualitas, aut cur in ipso habitu distinguimus rationem qualitatis ab intrinseca productione, seu dependentia, quæ fit ab ipso actu, & in eodem actu non distinguemus rationem qualitatis ab intrinseca dependentia vel actione, quæ fit à sua potentia, cum habitus & actus proportionaliter comparentur?

De prædicamento passionis nihil ferè addere oportet, quia, vt infra ostendam, actio & passio in re non distinguuntur actu, sed tantum fundamentaliter, vbi actio passionem habet adiunctam: vnde, si actio non est principium agendi, multò minus passio, & rationes factæ, & que applicari possunt. Solum potest obijci de motu locali, qui est mutatio quædam & consequenter passio: nam passio, & mutatio latè sumpta, idem sunt: motus autem causat calorem, vnde videtur esse principium eius. Respondetur tamè, motum localem per se nihil efficere, sed esse tantum viam ad vbi, deseruit tamen ad actiones, vt conditio necessaria, vel utilis, aut ad applicandum principium agendi, aut ad remouenda impedimenta. Et hoc modo interdum per accidens causat calorem, interdum etiam frigus, de quo alias.

Præterea de loco seu vbi vt sic, constat non esse principium agendi: nam si locus sumatur pro superficie continente, eadem ratione non est principium agendi, quia neque quantitas, quia talis locus non est aliud in re ipsa à superficie, sed addit aliquem respectum, vel denominationem ad rem extrinsecam, quæ omnia nihil pertinent ad rationem agendi. Dixi autem sermonem esse de loco vt sic, seu quatenus locus est, quia quatenus est locus, vel naturalis, vel violentus, potest habere aliquam actionem in locatum, sed illam non habet, nisi ratione aliquarum qualitarum, vt ex Philosophia constat. Si vero loquamur de vbi, prout est intrinseca præsentia, seu modus locati, sic iam manifestum est, non esse principium alicuius actionis: est quidem interdum conditio agendi propter propinquitatem, vt postea dicemus, non tamen est ratio, seu principium agendi, vt experientia ipsa satis constat. Ratio autem non videtur esse alia, nisi quia ille tantum est quidam modus rei præsentis, & per se non affert propriam entitatem, & ideo neque actiuitatem per se confert. Item, quia non potest intelligi, quid per se agat, non enim potest aliud vbi producere in alio corpore: nam vbi non fit per se nisi per motum localem: vna autem res non mouet aliam localiter per suum vbi: sed vel impellendo, vel attrahendo, aut alio simili modo. Ex quo à fortiori constat, neque situm, neque tempus seu durationem, aut quando, neque habitum seu esse vestitum, esse principia agendi secundum eas rationes præcisas, secundum quas prædicamenta constituunt, quia situs in re non distinguitur ab vbi, nisi aliqua denominatione, relatione, aut figura: habitus vero solum addit denominationem quandam extrinsecam: tempus autem, & in inuicem duratio, vel non est aliquid in re distinctum à re, quæ durat, vel ad summum est modus, & ideo omnia ista formaliter, & vt sic non

VII. In passionibus

VII.

in suis, duratione, & habitu.

lyns

sunt actiua, sed res, cum quibus identificatur, possunt esse actiua, ut si res, quæ durat, est qualitas, aut vestimentum potest esse actiuum ratione aliquarum qualitatium. Relinquitur ergo, ut inter accidentia sola qualitas sit per se principium agendi. Et ratio reddi potest, quia in primis sola qualitas præter quantitatem habet entitatem propriam re distinctam à substantia, & ideo est propriissime forma accidentalis, & proprius motus, quod necessarium est ad rationem principij agendi, & ut propriam actiuitatem, habeat. Deinde est talis entitas, quæ consequitur formam, & ideo imitatur naturam eius, eique tribuitur, ut ei sit instrumentum aut virtus proxima agendi, præsertim cum substantialis forma per se sola, non sit sufficiens principium proximum huiusmodi actionum.

Vnde quod
liet hanc
actiuitatem
præter
hauriat.

VIII.

Dices: Si hæc ratio valida est, probat omnem qualitatem esse principium alicuius actionis, quia omnis qualitas consequitur formam, & consequenter imitari debet naturam eius. Præsertim, quia sicut forma substantialis est quidam actus, ita & qualitas: omnis vero actus sicut dat esse, ita & operari. Et confirmari potest, quia vnumquodque est propter suam operationem: alioqui frustra esset, ut dicitur secundo, de Cælo, capite 3. & 1. Ethicor. capite 7. Nihilominus dicendum est, neque omnes species qualitatis ab Aristotele numeratas, neque omnes qualitates sub singulis speciebus contentas esse actiua, sed solum tres primas species quoad aliquas qualitates sub eis contentas. Declaro singula: nam in primis ab vltima incipiendo, figura per se non est principium alicuius actionis: ut affirmat communis sententia, quæ sumitur ex D. Thoma 2. 2. quæstione 96. artic. 2. ad secundum, & libro 2. contra Gentes, capite 76. & 3. contra Gentes, capite 105, & his locis Caietani & Ferrariorum, Idem habet Scotus in 4. distinct. 1. quæst. 5. & Caietanus Thien. 4. de Cælo, cap. vltimo, & sumitur ex Aristotele 12. Metaph. capite 3. textu 14. & 6. Ethic. capite 4. & 2. Phys. text. 2. quibus locis ait, arte facta, ut sic non habere principium motus vel actionis. Huius ratio alia non est, nisi quia forma, quæ fit per artem, solum est figura, quæ non est principium agendi. Hinc etiam D. Augustinus 10. libro de Ciuitate, capite 9. & in eorum confutat errorem, qui figuris seu imaginibus astronomiis vim aliquam agendi inesse putabant, inde demonstrans omnia illa heri pacto, & virtute demonum. Ratio autem est quia figura, ut sumitur etiam ex Aristotele, libro primo, Phys. capite 5. textu 46. nihil rei addit, nisi quædam compositionem, aut ordinem partium, ex quo confurgit modus quidam varietatis, qui est figura, & ideo non potest esse principium per se agendi, tum, quia tantum est quidam modus, tum etiam, quia est modus quantitatis, & proprietates consequens illam. Vnde, cum quantitas per se actiua non sit, neque figura esse potest. Et confirmatur tandem, quia nihil est, quod figura per se faciat, quia vna figura non potest aliam similes efficiere: neque enim statua facit statuam, neque qualitatem aliquam, vel quidpiam simile facere potest.

IX.

Obiectio.

Dices: Figura saltem ad motum localem multum deferuit acuta incisioni, circularis circulari motui, propter quod Albertus 4. de Cælo, in fine significat, figuram acutam esse vim agendi motum, vel saltem illam cum aliis conditionibus, scilicet, grauitate, & duritie componere illam potentiam, & idem sentit Durandus in 1. distinctio. 45. quæstione 2. num. 8. vbi etiam addit, figuram sigilli esse per se principium similes figuræ impressæ in cera. Respondetur tamen huiusmodi figuras solum esse dispositiones ex parte instrumenti, aut corporis, ut facilius tali modo moueatur, vel moueat, vel quia ipsum minus resistit, et ab artifice mouetur, ut in motu spheræ, vel, quia ei minus resistitur, ut in motu incisionis: nam quod instrumentum est acutius, et pauciores partes con-

Soluitur.

tingit, & ideo minorem resistentiam inuenit. E contra, quando incisioni fit sine motu corporis scindentis per motum alterius, ut in flumine, ideo acuta figura est dispositio ad illam scissionem, quia deseruit, ut facilius resistat aquæ fluenti, et quod per pauciores partes recte attingit rem acutâ, & ita minor impetum iniprimat. Et ita etiam in figura sigilli, quia quædam partes sunt acutiores aliis, & quædam prominentes, aliæ quasi concauæ, ideo facilius scindunt aut deprimunt quædam partes ceræ, quam alias, & inde confurgit figura, non quia vna sit per se principium alterius, sed quia motus secundum locum quibuscumque partibus, confurgit talis figura Cuius etiam signum est, quia veluti contrario modo confurgit figura in cera, quam erat in sigillo. Partes enim, quæ eminebant in sigillo, sunt quasi concauæ in sigillato, & e conuerso.

In cæteris autem tribus speciebus qualitatis repertiuntur qualitates actiua. Nam habitus potestiarum sunt principia eliciendi actus, & e conuerso actus (qui in prima etiam specie collocantur, & dispositiones sunt) habitus interdum efficiunt. Potentia vero est actiua, & actiuum & habituum Passibiles etiam qualitates, actiua sunt, ut de calore constat. In omnibus autem his speciebus reperiuntur aliquæ qualitates, quæ non sunt principia agendi, ut in specie habitus, ille qui proxime ordinatur ad aliquod esse, & non ad operari, in quo ordine solet sanitas numerari, quæ satis improprie dicitur habitus. Vnde in naturalibus fortasse nullus est exemplum, quod immerito aliqui adhibent de speciebus intelligibilibus: nam illæ vera sunt principia agendi. In supernaturalibus vero commune exemplum est de gratiâ, quæ est in essentia animæ: sed certius est de charactere, de quo alibi. In specie item dispositionis sunt multi actus, qui nihil agunt, quando, scilicet, potentia, vel non indiget habitu, ut in visione, vel non tali, qui possit per actus effici, ut in actibus supernaturalibus. Multi etiam actus non sunt actiui aliorum actuum, neque habitus, ut patet in omnibus sensibus, & in fruitione Dei, & similibus. Potentia item distingui solet in actiuam & passiuam, inter quas passiuam ut sic non est principium agendi, quamquam incertum est, an detur aliqua qualitas, quæ sit pura potentia passiuam, ut suo loco videbimus, vbi etiam tractabimus, an potentia resistendi sit potentia actiua, an passiuam. Inter passibiles etiam qualitates multe sunt non actiua suarum similibus, ut albedo & colores alij, quamuis efficiant intentionales species. Aliæ vero vtrumque efficiunt, ut lux vel calor, &c. Difficile autem est reddere rationem huius varietatis. Generalis esse videtur, quia substantia ad suam consummatam perfectionem indiget tota hac varietate, & ideo diuersas qualitates à natura recepit, quæ pro sua diuersitate ad diuersos effectus ordinantur: vnde quædam instituta sunt ad agendum, aliæ ad informandam vel ornandam substantiam, & quali vltimo expellendam capacitatem illius. Quæ omnia pertinent ad munus formæ, & ideo qualitates, quæ non sunt actiua, neque sunt ociosæ, neque carent aliqua participatione vel convenientia cum forma. Et ita soluta est dubitandi ratio. In particulari vero exponere, quæ qualitates sint huius vel illius rationis, ad hunc locum non spectat.

SECTIO V.

Vtrum sola accidentia sine consensu formarum substantialium efficiant alia accidentia.

Communis modus loquendi in hac materia est, accidentalem formam esse principium proximum: substantialem vero esse principale principium omnium actionum suppositi, etiam accidentium.

sum. In quo autem consistat hæc ratio principalis principii, vel quis sit influxus eius, aut doctores id nõ declarant, vel si aliquid obiter dicunt, insinuat in hoc solum consistere, quod forma est radix & principium facultatis accidentalis, quæ illi data est à natura, ut ei sit proximum principium ad eliciendam actionem. In ipso autem exercitio actionis accidentalis non creditur substantialis forma habere influxum proximum & actualem. Et ratio reddi potest, tum ex illo principio, quod substantia creata nõ potest esse principium proximum accidentis, tum etiam, quia ad efficiendum accidens, sufficiens principium est aliud accidens.

II. Nihilominus censeo distinctione esse utendum, nam inter has actiones quædam sunt vitales, aliæ vero minime. De prioribus dicendum videtur non solum facultatem accidentalem, sed etiam ipsam animam per substantiam suam in illas proximè in suo ordine influere. Hanc conclusionem videtur suadere experientia: nam hæc actiones vitales tam intimo modo sunt, ut ab ipso primo principio vitæ, quod est anima actualiter procedere videantur: unde fit, ut licet oculus præsentem habeat imaginem, & ab illa recipiat speciem, si anima non attendat, nõ videat. Nec refert, si quis dicat id provenire ex distractione imaginationis, aut sensus communis, tum quia idẽ argumentum faciam de sensu communi & imaginatione. Quod si dicatur, tunc speciem sensibilem non transcendere sensum externum, inde sumemus argumentum contra priorem equalionem. Nam, si species obiecti sensibilis præsentis, & immutantis sensum externum, non perveniat ad sensum internum, quando anima non attendit, ideo est, quia species exterioris sensus non communicatur interiori sensui, nisi medio actu sensus exterioris. Ex quo fit, ut exterior sensus prius natura sentiat, quam interior cooperetur: nam hæc cooperatio videtur subsequi operationem sensus exterioris: ergo ratio cur in prædicto casu sensus exterior non sentiat, non provenit ex interiori sensui, sed potius ideo interior sensus non tangitur specie illius obiecti, quia sensus exterior nõ percipit illud. Alia ergo causa quærenda est cur tunc sensus exterior non efficiat suum actum, quæ non videtur esse alia, nisi, quia tunc anima nõ influit, nec cooperatur illi. Dices, rationem esse, quia non cooperatur, non quidem per suam substantiam, sed per spiritus animales, qui necessarii sunt ad sensum & motum. Sed licet verum sit, hos spiritus esse necessarios, tamen hoc ipsum confirmat argumentum & experientiam adductam. Nam ad hos actus vitales requiritur non solum proxima facultas, sed concursus etiam spirituum, qui non casu illuc conflunt, sed virtute alicuius facultatis ministrantis illos spiritus ad illum actum: ergo necesse est, ut sit aliquod commune principium actu vtrius illis duabus facultatibus, & ex naturali inclinatione, vel sympathia ordinans actionem vnius ad actum alterius.

III. Præterea hoc confirmat alia experientia, qua supra probabamus esse in homine vnam tantum animam, quia nimirum ex nimia attentione ad opus vnius facultatis impeditur in opere alterius, ut si nimis attentè aliquid homo inspicit, non audiet loquentem, & ne id tribuatur defectui spirituum, etiam attentio intellectus impedit operationem sensus, & quo est altior & perfectior, eo plus minuit etiam phantasiæ motum, aut representationem, & (quod magis est) etiam opera nutritivæ partis impedit, vel suspendit. Si autem vnaquæque facultas sola per se ipsam haberet suam operationem, nulla esset ratio, cur vnius operatio impediret operationem alterius, nam multiplicatis virtutibus, si vna ab altera non pendet, neque ambæ ab vno tertio, cuius virtus, dum vtrique applicatur, minuat in singulis, nihil est cur earum operationes non possint simul multiplicari, & exerceri quæ perfectè. Præterea sumitur à contrario o-

ptimum argumentum ex cõnexionione operationum: nam dum intellectus intelligit, voluntas excitatur ad amandum, &c. hoc autem ideo est, quia eadem anima per vtramque potentiam actu operatur: nam solà veluti habitualis radicatio, seu remota dimanatio ab eadem anima, non esset satis ad hanc actualem causalitatem seu motionem, & excitationem, si vnaquæque operatio à sua sola potentia actualiter prodiret sine cõnexionione in aliquo communi principio. Et inde etiam oritur dependentia inter appetitum vitæ & cognitionem, ut nihil possit esse amatum, nisi sit præcognitum. Ratio autem à priori sumi potest ex proprio modo operationis vitalis, quæ requirit hanc intimam cõnexionem cum suo principali principio formali, ut modo consentaneo ad naturam suam fieri possit, & ut suum principium: vel suppositum vitali modo afficere valeat: quantum enim experientia assequi possumus, in hoc consistit actualis vita, & primaria differentia viventium à non viventibus. Et confirmatur: nam ob hanc causam censent omnes visum separatim, non posse videre, seu visionem elicere, neque intellectum intelligere. Contra hanc autem sententiam possunt nonnulla obijci, quæ prudens omitto, quia vel difficilia non sunt, vel multa necessariò attingunt, quæ ad sciendam de Anima spectant. Quod vero aliquis interrogare potest, ad quid nimirum sint necessariae facultates accidentales, & vitales, si forma ista etiam actu influit: ex dictis in sect. præced. habet sufficiens responsum. Forma enim est veluti vniuersale principium, potentia verò necessaria est, ut particulare magis accommodatū, ac proprium, ut ibi latius declaratum est. Statim etiam alias leuiore obiectiones dissoluemus.

De actionibus autem accidentalibus, quæ vitales non sunt, dicendum est, posse fieri à solis accidentalibus. Hoc patet in calore, qui existens in aqua, & in quolibet alio subiecto, absque forma ignis calefacit. Similiter albedo ad efficiendam sui speciem intentionalem, non indiget superiori concursu. Item, hinc oritur ut si res habeat duas qualitates activas, æque possit vtriusque simul, ac alterius tantum actionem exercere, ut aqua simul frigefacit & humectat, quantum potest, &c. Denique hoc probat ratio dubitandi superius proposita, quia si perfectio effectus consideretur, ad illam communicandam sufficit virtus, & perfectio similis, vel eminentioris formæ accidentalis: ex modo autem actionis nõ requiritur illa tam intrinseca dependentia, & ideo non est cur necessaria sit. Unde obiter soluitur illa ratio, quatenus contra priorem assertionem fieri potest. Quamquam enim dubitari possit, an operatio vitæ sit perfectior in sua entitate, quam facultas, à qua procedit: nunc autem, supponendo potentiam esse perfectiorem, dicimus propter specialem modum talis operationis necessarium esse actualem influxum immediatum principii principalis. Neque repugnat hoc modo formam substantialem influere in actionem, si habeat principium accidentale, quo proximè determinetur ad illam actionem: non enim semper forma accidentalis dicitur principium proximum, quia solà illa immediatè influat: sed quia est principium determinans formam substantialem ad talem actionem. Sicut causa particularis dicitur proxima respectu primæ, non quia prima non immediatè influat, sed quia particularis est in suo genere determinans actionem.

Sed quæret aliquis circa posteriorem partem, esto non sit necessarius influxus formæ ad has actiones, an sit possibilis, & utilis, id est, an calor existens in igne iuuetur à forma ad calefaciendum: & consequenter, an cæteris paribus, vehementius calefaciat, quam existens in alio subiecto. Contra priorem etiam partem obijci potest, nam interdum videtur actio vitalis exerceri ab aliqua potentia separata ab anima, ut in semine. Ad priorem partem respondeo nullum

IV.

Accidens non vitale, non necessaria sit proxima à substantia.

V.

Ad nullum accidens non vitale productio non concurrens immutatio substantia.

Organiza-
tio an actus
vitalis.

Vide Vallo-
sum lib. 2.
c. 1. q. 1. 8.
d. cal. c. 8.

nullum inueniri sufficiens signum illius influxus, & ideo non esse leuiter & sine fundamento asserendū. Quod etiam confirmat Eucharistiae mysterium, ubi accidentia vini & quae agunt sine influxu suae formae. Video dici posse Deum supplere illam efficientiam ab fidem mysterij: tamen ubi nulla necessitas cogit, non oportet recurrere ad diuinam causalitatem. Ad posteriorem partem probabile est, semen quoad spiritum in eo supplantatū, viuere vita vegetatiua, ad quam spectat modus ille vitalis, qui videtur esse in generatione viuientis: atque ita videtur sentire de semine Aristot. 2. de Generatione animal. cap. primo. quia habet virtutem organizandi corpus, & generandi, quod videtur opus animae vegetatiuae. Neq. ab illa sententia discrepare videtur D. Thom. 1. p. q. 118. ar. 1. ad 1. Secundo, quidquid de hoc sit, responderetur. actiones animae vegetatiuae quoad substantiam eiusdem esse rationis cum his, quae ab extrinseco principio sunt: omnes enim sunt aut motus locales, aut alterationes, veleductio formae substantialis, unde solum habent rationem actionis vitalis ex peculiari habitudine ad animam, vt ad principium coniunctū in eodem supposito se mouente. Sicut locutio hominis est actio vitalis, locutio autem angeli in corpore assumpto non est vitalis, licet sint similes in exteriori specie. Sic ergo actio seminis vt est ab illo, nō est vitalis, sed merē naturalis actio: quod autem in artificio (vt sic dicam) seu in ratione agendi seruet modum vitae, referendum est in aliud superius principium, vt tactum est supra.

SECTIO VI.

Utrum accidens sit instrumentum tantum in productione alterius accidentis.

I.

Vidam contendunt accidens dicendum esse principium tantum instrumentale. Et communiter haec opinio Diuo Thomae tribuitur, qui illam insinuat in 1. distinct. 3. quaest. 4. art. 3. ad 2. ideoq. sectatores eius frequentius illam sequuntur, hisque rationibus confirmant. Prima, quia accidens est essentialiter subordinatum substantiae in esse, & consequenter etiam in actione. Secundo, quia accidens accipit à substantia totam virtutem agendi. Neq. obstat, quod causa principalis proxima etiam accipit virtutem agendi à prima, nam causa secunda & prima sunt diuersi ordinis, & non repugnat causam principalem inferiorem accipere virtutē à causa superioris ordinis: accidens vero est in agendo eiusdem ordinis cum sua substantia, & cum ea constituit vnum proximum agens integrum, & ab ea recipit virtutem agendi: hoc autem modo accipere virtutem ab alio eiusdem ordinis, constituendo cum illo vnum proximum agens, est proprium causae instrumentalis. Tertiū, quia tale est agere, quale est esse: sed accidentis esse est substantiae, est enim accidens ens ens: ergo agere accidentis principaliter est substantiae: ergo accidentis solum est instrumentaliter. Et hoc confirmat modus loquendi Philosophorum omnium, qui attribunt omnes has actiones substantiis vt primis agentibus.

II.

Contrariam sententiam tenent frequentius alij Doctores vt videre licet in Scoto in 4. dist. 13. quaest. 3. Paludano quaest. 4. conclus. 1. Maiore quaest. 1. Egidio quodlib. 3. quaest. 1. & Theoremate 43. Ad declarandum autem fundamentum huius sententiae supponendum est, non esse hic quaestionem de causa principali vt quod, seu quae operatur, sed de principio principali quo. Constat enim priori modo suppositum esse quod operatur: si autem sumatur formaliter, vt est per se causa accidentalis actionis, accipi debet vt substantia formae accidentali, quae est principium talis actionis: sic enim dixit Aristoteles, Po-

lycetum per accidens efficere statum, artificem autem per se. Hoc ergo modo dicitur accidens causa principalis, vt principium quo, suppositū vero vt substantans accidenti vt principium quod. Et sic probatur haec opinio, quia forma accidentalis propria virtute efficit aliud accidens: sed causa principalis est, quae propria virtute operatur: ergo. Maior patet, quando calor efficit calorem, & in vniuersum vnum accidens aliud simile: vel quando nobilissimum accidens efficit ignobilissimum, vt lux calorem: tunc enim perfectio effectus non excedit perfectionem accidentis, quod est principium agendi: ergo nec virtutem eius excedit: ergo tunc accidens propria virtute est principium talis actus. Iuxta quam rationem intelligenda est haec sententia de accidente, quando hoc modo operatur: nam si eleuetur inferius accidens ad efficiendum aliud superioris rationis, non negabitur esse instrumentum. Secunda ratio fit, quia illud est principale principium agendi, cui assimilatur effectus: sed per calefactionem vt sic effectus fit similis causae in calore: ergo calor est principale principium illius actionis. Tertia, quia calor per se separatus à substantia eadem vt, & efficacia exercet actionem suam, ita vt nō indigeat influxu substantiae, neq. alterius causae, quae illum suppleat, vt de accidentibus Eucharistiae, quātum ad actiones accidentales, omnes fatentur. Quarta, quia albedo, v.g. non efficit intentionales species vt instrumentum substantiae, cum ad illam actionem omnino per accidens substantia se habere videatur.

Haec controuersia, suppositis, quae dicta sunt in secundo dubio, solum videtur esse posse de modo loquendi, nam ad rem solum spectat, quem influxum requiratur accidens à substantia, vt suam propriam actionem perficiat. Hoc autem constituto & declarato, solum de significatione nominis controuersi potest, cum quaeritur, an dicendum sit instrumentum, vel principale principium. Itaque potentia animae ad actiones vitales, merito dici possunt instrumenta coniuncta animae, quatenus illi subordinantur sicut principali formae, vt sine actuali influxu, & quasi motione illius, suas operationes efficere non possint. quamuis alia ratione possint dici principia principalia, saltem partialia, quia scilicet virtus quam in se habent, & qua cooperantur ad effectum, est ex se proportionata & commensurata tali effectui, quia non excedit perfectionem ipsius facultatis, loquor enim de actionibus connaturalibus. Vnde etiam possunt potentia & forma comparari vt principium vniuersale & proximum: vtrumq. vero principale & sufficiens ac totale in suo ordine: tamē quia inter illa duo principalia est forma, cui subordinatur potentia, ideo haec subordinatio & dependentia nomine instrumenti significare potest.

At vero in aliis accidentibus, quae non ita pendunt in sua actione à substantiali forma, multo minor ratio instrumenti reperitur respectu talium actionum. Vnde, quod ad rem attinet, verissime existimantur principia principalia talium actionum, vt argumenta posteriori loco facta conuincunt, quia ex vi illius perfectionis solius, quam habet ex sua specie vel entitate, eliciunt tales actiones. Item, quia sola talis forma per se sufficit ad dandum supposito esse per se ac formaliter requisitum ad talem actionem, vt in aqua calida esse per se requisitum ad calefaciendum, tantum est esse calidum. Sicut ergo calor est forma per se, ac ex propria ratione dans esse calidum, ita et ipsa est principium principale calefaciendi. Neque ad hoc refert aut obstat, quod accidens sit in substantia, & propter substantiam, & à substantia, quia non agimus vnde, vel à quibus causis habet accidens virtutem agendi: fatemur enim habere eam materialiter à substantia, & finaliter propter illam, & fortasse etiam efficienter mediātē vel immediātē per diminutionem naturalem: sed agimus, an formaliter habeat in se totam virtutem sufficientem, & ne-

& necessarium ad illam actionem. Et sic dicimus habere illam, & hoc solum contendimus significari, cum dicitur principalis causa, non ut quod sed ut quo. Qui principio nulla ratione obstat, quod accidens sit entis, id est, substantiæ ens, & quod totum suum esse sit alterius: quin potius illa particula *ut quo*, hæc omnia innuere & significare videtur. Vnde etiam ipsa forma substantialis quatenus est principium quo respectu sui suppositi, est suo etiam modo entis ens. Ne vero de nomine sit contentio, illud etiam dabitur priori sententiæ, quod si nomine instrumenti seu causæ instrumentariæ solum significetur (ut re vera interdum significatur) illa habitudo, quam habet accidens ad substantiam, quatenus illi datum est ut substantia per illud tanquam per instrumentum suum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipsa substantia, & ab eadem in suo esse sustentatur & pendet, sic vocari potest instrumentum, prius tamen appellatur virtus aut potentia substantiæ.

SECTIO VII.

Primum causa efficiens esse debeat in re distincta à recipiente, ut agere possit.

Explicuimus principia per se agendi causarum creaturarum, superest ut dicamus de conditionibus requisitis ad agendum, quæ licet variæ numerari soleant, tres tamen videntur grauiiores & difficiliores: & ad eas omnes alia reuocatur. Supponendum autem est omne agens creatum indigere passo ut actionem, quia, ut supra dictum est, & infra etiam ostendetur, non agit creando, sed ex præsupposita materia. Conditiones ergo requisitæ ad agendum, exigendæ non sunt inter causam & effectum: sic enim non erunt requisitæ ad agendum, sed consequentes actionem. Sunt ergo prærequisitæ inter agens & passum, seu inter causam efficientem & materiam. Prima igitur conditio est distinctio necessaria inter agens & passum. Secunda, propinquitas necessaria, supposita distinctione. Tertia, dissimilitudo & proportio: quanquam hæc tertia quodammodo ad rationem agendi pertinere videatur ut postea videbimus.

Omitto conditionem existendi, quia, ut sæpe dixi, hanc non reputo conditionem constitutam in re ab agente seu principio agendi: vnde merito dixit Aristotel. 4. Metaphysic. cap. 4. text. 16. *Et quæ non sunt, quamvis passio aut loquentur, aut ambulantur?* Præterea, quia hæc conditio includitur in omnibus aliis: nam si necesse est agens & passum esse propinqua, multo magis necessarium erit ut sint: quomodo enim erunt loca propinqua, quæ in rerum natura non sunt? Item supra ostendimus ad agendum etiam per resultantiam, non satis esse immediatè antea fuisse, multo ergo euidentius est, ad propriam efficientiam necessariam esse existentiam. Quod in naturali efficientia nemo negabit: id autem præsentī instituto sufficit, intelligendum autem est cum proportionem, scilicet, ut quod per se ipsum agit, in se existat: quod verò tantum per instrumentum separatim agit, virtualiter tantum in instrumento existat, quia solum per denominationem extrinsecam ab illo, agere dicitur: illa autem virtualis existentia nihil est aliud, quam quod instrumentum ipsum existat. Quam existentiam etiam in diuinis instrumentis necessariam esse alibi ostendimus.

Omitto præterea aliam conditionem, quæ in agente materiali solet requiri, scilicet, quod sit extensum, & quantitatio modo existens. Hæc enim conditio in tantum necessaria est his rebus ad agendum, in quantum intrinsece pertinet ad naturalem modum Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

essendi earum: an vero, separato diuinitus illo modo existendi, possint agere naturaliter, non tam est Metaphysica quæstio, quam Theologica, quam satis attigimus in tomo 3. tertiæ partis, d. 49. sect. 1.

Difficultas præsentis quæstionis, & varia sententia proponuntur.

In suppositis, in hac sectione tractanda est prima conditio. In qua difficultas oritur primo ex multis exemplis, in quibus ostendi videtur non esse necessariam distinctionem in re inter agens & passum, primo ob naturales emanationes, nam ab eadē anima manat intellectus, & in eadem recipitur. Secundo in actionibus immanentibus cognoscendi, & præsertim amandi, nam eadem anima per eandem voluntatem elicit amorem, & recipit. Tertio in motibus phisicis, nam grauiæ & leuiæ se mouent, & viuentia proprius, & aqua se frigefacit, &c. Vltimo obstat ratio, quia licet illa conditio sæpe intercedat in his quæ agunt actione transeunte, quia illis naturale est agere in alia, tamen nulla est ratio quæ necessariò exiget conditionem illam. Si enim aliqua esset, maxime illa vulgaris, quia non potest idem simul esse in potentia ad recipiendum, & in actu ad agendum: hæc autem non videtur vrgens, quia, ut Scotus argumētatur, potest esse in actu virtuali seu eminenti, & in potentia formali, id est, habere vim eminentem ad efficiendam talem formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illam: in hoc enim nulla inuoluitur repugnantia. In contrarium vero est axioma illud ab Aristotele traditum 7 & 8. Phisic. *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*: quod adeo receptum est, ut tanquam fundamentum & principium habeatur demonstrationis, qua ostenditur Deum esse.

In hac re quidam existimant hanc conditionem non esse necessariam in omnibus agentibus, licet in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3. q. 7. & in 2. d. 2. quæst. 10. & 9. Metaphys. quæst. 14. & ibi Antonius And. qu. 1. Greg. in 2. d. 6. qu. 1. artic. 3. Iandun. 8. Phisic. qu. 12. qui nituntur argumentis factis. Quibus fauet Comment. 3. de Cælo com. 28. dicens idem posse à se ipso pati actione æquiuoca. Alij frequentius indistinctè acceptant axioma Aristotelis: & hanc conditionem ut omnino necessariam in omni agente requirunt, non solum quoad transeuntes, sed etiam quoad immanentes actiones. Quod differte declararunt Capreol. in 1. dist. 3. qu. 3. & Egid. quodlib. 3. quæst. 16. & quodlib. 5. quæstio. 15. Ferrar. 1. contra Gentes, 23. Vbi tamen excipit efficientiam per naturalem resultantiam: quod fortasse (si consequenter loqueretur) non esset necessarium. Alij vero distinctionibus variis vtuntur ut in progressu explicabimus.

Nonnulla suppositiones ad quæstionis resolutionem.

Primo ergo statuendum est non esse necessarium, agens distingui supposito à passo recipiente. Hoc satis patet inductione facta: idque expresse docet Aristoteles 7. Phisicorum in principio, & 8. Phisicor. capit. 4. Vnde infert, idem posse mouere se ipsum, si distinguatur in partem per se mouentem, & partem per se motam, quomodo ait animalia mouere se ipsa motu locali, & fere eodem modo mouent se se viuentia motu augmentationis: agunt enim directè in alimentum, quod in se conuertunt, & sibi vniunt, & ita augentur. Sic etiam non est in conueniens, idem mouere se per accidēs, sicut mouetur anima, moto corpore.

Secundo supponendum est in eodem supposito agente in se ipsum variis modis posse distingui agens à patiente. Primo secundum diuersas partes integrantes: secundo iuxta diuersas partes substantiales & essentialia.

IV.

V.

Aliquorū opinio.

VI.

Agens non necessario à patiente distinctum suppositum

VII.

In eodem supposito: variè agēs

LI

sentia.

de patiente
disti. diu

sentiales: vt si per formam agat, & per materiam recipiat, qui duo modi habere possunt locum in corporibus, non tamen vniuersi in omnibus agentibus prout nunc loquimur, nam etiam res spirituales agunt in se. Tertio possunt distinguere, vt saltem alia sit facultas agendi, & alia recipiendi. Quæ distinctio potest esse aut omnimoda & realis, aut saltem vt includens ab incluso: quorum omnium exempla postea afferemus.

VIII.
Variatio
nes, de qui
bus est qua
stio.

Tertio distinguere oportet varias actiones, & per singulas discurre, vt ex omnibus generalem aliquam regulam colligere possimus. Inter actiones ergo primū numerari potest naturalis dimanatio seu resultantia: deinde motus Physici ac materiales, qui ex genere suo actione transeunte perficiuntur, qui, claritatis gratia distinguere possunt in suas species, alterationis, augmentationis & motus localis, omitto generationem substantialem, nam per se notum est, idem non posse generare seipsum. His adiungi potest motus localis spiritualium rerum seipsas mouentium: is enim partim similis est motibus corporum, quia se habet tāquam actio transiens, partim est dissimilis, quia non est motus Physicus, id est extensus ex parte subiecti. Denique præter has omnes est efficiētia per actiones immanentes sensus, aut appetitus, intellectus, aut voluntatis.

Prima assertio de resultantia naturali.

IX. Dico ergo primo: In resultantia naturali, quamuis contingat proximum efficiens non esse distinctum à recipiente, tamen simpliciter ille effectus reducitur in efficiētem causam distinctam à passio. Prior pars patet argumento superius facto de potentis animæ ab eadem fluentibus, nam licet in anima distinguere possit ratio agendi & recipiendi illas potentias, vt Ferrar. supra aduertit, tamen cum illa distinctio, rationis tantum sit, nihil ad præsens refert: maxime quoad primam proprietatem quæ immediate à sola substantia resultat, nam secunda forte emanat mediante prima, licet proxime in substantia sola recipiatur, vt sentit Diuus Thom. 1. p. q. 77. art. 8. Atque idem est de substantia & potentis angelorum: in rebus autem materialibus semper fere potest in re distinguere principium efficiens (saltem vt quo) huius emanationis à ratione recipiendi proprietate dimanantem: manentem à forma, non tamen recipitur in illa, cum non sit forma subsistens, sed recipitur in materia, vel in composito ratione materiæ. Solum potest insitari de quantitate, si fortasse manat ab entitate materiæ, & in ea recipitur, quod incertum est.

X. Posterior pars conclusionis constat ex superiori sectione, diximus enim proprietatem non manare à substantia vel essentia vt à principali agente, sed vt ab instrumento generantis: ergo ille effectus generanti tribuendus est vt principaliori causæ. At verò generans distinctum est à genito & à potentis eius. Dices, reductionem huius effectus in generantem solum esse tanquam in causam remotam, & per accidens, quæ dedit formam, à qua facultates alie manant: hic autem, vt supra dixi, non inquirimus reductionem per accidens, sed per se, & in causam proximam: alias facile diceremus omne quod fit, ab alio fieri etiam distincto secundum suppositum ab alio (inquam) vel qui proxime agat, vel qui remote dederit virtutem operandi. Respondetur non esse hanc reductionem in causam per accidens, sed in causam principalem per se primo quidē, ex intentione & ordinatione nature, nā virtus illa data est vt operetur tanquā instrumentū alterius, cuius vicem quodammodo gerit. Vt proiecta non per accidens, sed per se dicuntur moueri à proiciēte, qui impresit impetū, nō solum quia dedit virtutem agendi, sed quia illam dedit cum hac habitudine, vt esset instrumentum per vice sui operaretur. Deinde, quando essentia non co-

tinet eminenter has facultates, sed tantū instrumentariē, probabile est requiri maiorem influxum generantis, seu authoris nature, quam si illa causa esset propria & principalis, cui omnis esset tribuendus effectus: quia hoc ipso, quod principium proximum non continet formaliter, neque eminenter effectum, non potest esse propria & adequata causa eius, etiam in ratione causæ proximæ & principalis. Quare si notata aliqua specie non inuenitur illa eminens virtus respectu proprietatum naturaliter consequentium ipsam, necesse est proprietatem quæ est in genito, fieri à simili proprietate, quæ est in generante, aut manare à forma cum aliqua reductione ad auctorem totius speciei vt principaliter efficiētem.

*Secunda assertio de motu, & actione
Physicis.*

Dico secundo: Omnis causa efficiens per motum Physicum & actionem transeuntem, distinguitur in re aliquo modo à materiali causa recipiente effectum. Hæc conclusio est consentanea menti Aristotelis qui forte nil aliud intendit in circ. loc. nā agit de motu Physico rerum corporalium, in solis Physicis moribus inductionem facit semperque in rationibus suis supponit talē motū habere partes, ex parte mobilis. Et quoniam in motu alterationis & augmentationis minor est difficultas, in illis prius explicat breuiter conclusio. Nam inductione facta, nulla inuenitur alteratio, propria quæ ab aliquo agente in se ipsum per se primo fiat, id est, secundum eandem partē contingit quidem, idem per vnā partem alterare se ipsum in alia, si sint dissimiliter affecta: tamē secundum eandem nō contingit, vt inductione in omnibus constat. Solum est vulgaris instātia de reductione aquæ ad pristinam frigiditatem, & idē est de quacunque simili reductione, in superioribus enim ostendimus illā actionem nō fieri ab agente extrinseco, sed ab intrinseco. Respondetur tamē illā actionem pertinere ad naturalem resultantiam, de qua in prima conclusione locuti sumus: & ideo solet illa actioni tribui generanti, vt notant Capreol. in 2. d. 6. q. 1. 3. Agid. quodlib. 2. quæstion. 16. Henric. quodlib. 1. quæst. 6.

Et hinc facile constat, in motu etiam augmentationis non agere idem in se ipsum per se, nam ille motus non fit nisi prævia alteratione: sed alteratio non fit ab eodem in se ipsum secundum eandem partem: ergo neque augmentatio. Ratio autem a priori huius partis nulla alia esse videtur præter eam quæ Aristot. tetigit, scilicet quia non potest esse idem secundum idem simul in actu & in potentia. Cui rationi valde obstat obiectio supra facta. Quia procedit hæc ratio ad summum de alteratione vniuersa, id est procedit ad æqualitatem eiusdem rationis, nō vero de alteratione æquiuoca, quæ procedit ad qualitatem virtutis seu superioris rationis: nam tunc nulla esset cōtradictio, quod eadem pars haberet qualitatem virtutem, & careret formali, & ideo ageret in se. Propter quod Scotus & alii supra citati existimant rationem Aristotelis non esse vniuersalem, quod est reuera dicere non esse efficacem. Præsertim quia, vt infra videbimus, ipse vtitur ea ratione etiam in motu locali, in quo actio semper est æquiuoca: virtus enim motum semper est alterius rationis à forma, seu termino motus localis.

Alii hac ratione vtuntur: Alteratio materialis, quæ fit à substantia materiali, procedit actiue à forma, nam materia non est principium agendi: recipitur autem in composito ratione materiæ, quæ est principium patiendi, atque ita, etiam si contingat eadem secundum eandem partem integram agere in se ipsum, nihilominus distinguitur agens à patiente quoad principia agendi & patiendi. Sed hæc ratio

plane est contra mentem Aristotelis, qui non agit de principio formali quod satis enim erat constans, materiam & formam habere diuersa muna in rebus corporalibus: sed agit de principio quod, vel integro, vel saltem partiali, vt recte notauit D. Thom. quod de veritate, art. 3. constat ex 8. Physicorum, ca. 4. Alioqui cum agit de motu gratium & leuium, non oportuisset recurrere ad generans, sed ad formam efficientem, & ad materiam recipientem motum. Neque in animalibus oportuisset distinguere partem per se mouentem à parte per se mota, quod de partibus integrantibus aperte intelligit Aristoteles ibid. text. 28. Nec denique ascendendo ad motum cœli, oporteret sepe ratum motorem eius assignare, sed intrinsecam formam, quæ esset principium actuum motus, & materiam, quæ esset receptum.

Iuxta mentem ergo Aristotelis dicendum est, idẽ compositum materiale non posse alterare se ipsum per se, seu secundum eandem partem integram. Ratio autem huius ita reddi potest, quasi declarando seu consummando primam rationem Aristotelis, quia si substantia habet in aliqua parte qualitatem formalem, & non virtutalem, vel neutram habeat, non potest ad illam eandem qualitatem se mouere, vt optime probatur ratio facta. Si verò habeat in illa parte qualitatem virtutalem, aut qualitas etiam formalis, est connaturalis eidem parti, vel est violenta, vel neutra. Si est naturalis, semper habebit illam, quia proprietas connaturalis ab intrinseco semper conuenit. Quod si talis fortasse sit, vt violenta tolli aut minui possit, tunc ablatio impedimento, reducere se illa res ad statum connaturalem, tamen illud erit per modum resultantis naturalis, & actio principaliter reducetur in extrinsecum principium, quod est generans. Si autem illa qualitas sit violenta, impossibile est, vt eadem res per qualitatem virtutalem caloris, se ipsam formaliter calefaciat calefactione violenta & præternaturali. Exemplum esse potest piper, quod vim habet calefaciendi linguam aut venterem, & tamen non potest calefacere seipsum, quia talis calefactio esset sibi violenta. Huius autem ratio non facile redditur. Quod enim quidam aiunt naturæ lege cautum esse, ne quid sibi interitum aut incommodum parat, non videtur satisfacere, nam idem viuens dum ab intrinseco corrumpitur, sibi interitum parat: parum autem videtur referre, quod hoc sit secundum diuersas partes, per vnā alterando aliam, vel per eandem secundum diuersas qualitates. Et ratione patet, nam illa qualitas virtualis est sufficiens ad efficiendam formalem in subiecto capaci, & naturaliter ac necessario agit: ergo si subiectum, in quo est virtualis qualitas, est capax formalis, & caret illa, ex necessitate naturæ efficiet illam in se, neque ob illam naturæ legem potest continere actionem suam nisi aliunde impediatur, quia non est agens liberum.

XV. Adde, nonnullos sentire, calidum naturale in viuentibus exiccare se ipsum, & consumere naturale humidum, non solum secundum diuersas partes, sed etiam secundum eandem, vt videre licet in Agido. quodlibet. 2. quæstio. 17. Vbi tamen ait illam consumptionem humiditatis fieri per resultantiam naturalem nimis siccitatis ex calore nativo. Sed id censeo impossibile, nam cum illa actio sit violenta, non potest resultare naturaliter ab intrinseco, quia est implicatio in adiecto, quia violentum est, quod est ab extrinseco, passio non conferente vim. Vnde censeo id quod supponit Agidius, esse falsum & impossibile, nimirum quod eadem pars animalis homogenea, id est secundum se totam eodem modo disposita, modo sibi connaturali, per calorem sibi nativum, siue formalem, siue virtutalem, minuat humiditatem sibi connaturalem, seipsam violento exiccando: quia impossibile est, quod eadem forma in eadem parte materię requiratur dispositiones, aut formaliter, aut

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

eminenter repugnantes: alias in seipsa & in sua inclinatione inuolueret repugnantiam.

Si ergo aliqua substantia, vel tota, vel in aliqua parte, habet calorem verbi gratia, virtutalem in tanta intensione, puta vt quatuor, vel simul necessario habebit tantundem calorem formalem sibi connaturalem: vel certe tale habebit temperamentum, taleque dispositionem naturalem, vt resistat & impediat, ne illa qualitas virtualis suā formalem actionem in eadem parte exerceat: & hac ratione nihil potest se ipsum secundum eandem partem ab intrinseco alterare violenta alteratione. Quod maxime declaratur in his mistis, quæ habent virtuales qualitates actiue primariæ, nam illæ supponunt temperamentum accommodatum primarum qualitatum, & aliarum dispositionum quæ ad illas cōsequuntur: ergo fieri nõ potest vt in eadem parte dissoluatur tale temperamentum per intrinsecam actionem illius facultatis virtualis. Et hoc confirmat exemplum illud de pipere, ita enim est dispositum & affectum aliis qualitatibus, & dispositionibus, vt eius calor virtualis, nõ habeat vim calefaciendi ipsum vltra connaturalem gradum caloris, quem requirit, quatenus tale mistum est. Alij existimant non oportere aliam rationem reddere, nisi quia qualitas non est actiua in subiecto in quo est, etiam si nulla alia conditio desit: Sed hoc mihi non probatur, quia est manifesta petitio principij huius enim causam & rationem inuestigabimus.

Alia verò ratio reddi potest, cur piper non calefaciat se, nimirum quia fortasse non habet vim totalem seu integram calefaciendi, nisi aliunde inueniatur. Constat enim experientia applicatum manui non calefacere, sed indigere aliqua excitatione vel alteratione, & aliqua commitione cum intrinseco calore animalis, & idem dici potest de vino & similibus. Vnde quamuis nulla ex his rebus per se sola se ipsum alterare possit sua qualitate virtuali, tamẽ postquam incipit ab extrinseco alterari, & cum extrinseco agente coniungi, nullum est inconueniens, quod consequenter adiuuet ad sui alterationem, aut corruptionem: iam enim integrum alterans satis distinctum est à patiente. Sic igitur alteratio violenta nunquam potest esse eiusdem in se ipsum per qualitatem virtutalem.

Alteratio autem indifferens, id est, nec violenta, nec naturalis, esse non potest in eo, qui habeat qualitatem virtutalem ad talem alterationem faciendam, quia illa qualitas naturaliter ac necessario agit quantum potest: ergo vel inuenit in subiecto suo dispositionem naturalem repugnantem suæ actioni, & sic eius actio esset violenta: vel nullam inuenit repugnantem dispositionem, sic dimanatio erit naturalis, quia est ab interna & nativa qualitate, & ex intrinseca naturæ necessitate. Vnde, si quæ datur alteratio vel actio ad qualitatem indifferens, vt est illuminatio in aere, semper ac necessario est ab extrinseco agente. Et ratio est clara, quia si sit ab intrinseca forma, vel immediate, vel mediante aliqua qualitate connaturali eidem formæ, iam non erit indifferens, sed connaturalis illa qualitas.

Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. Omnis qualitas vel est violenta, vel naturalis, vel indifferens. Si sit violenta & indifferens, euidenter est ab extrinseco agente. Si vero sit naturalis, est à genere: vel si dicatur esse ab intrinseco, est per naturalem dimanationem, de qua non est sermo in hac conclusionem. Accommodando autem hunc discursum ad rationem Aristotelis, dicendum est, illud principium; Non potest esse idem simul in potentia & in actu, esse verum, etiam de actu virtuali, adhibita duplici limitatione. Vna est, vt sit sermo de actu qui est principium motus Physici & mœre naturalis, vt excludamus actiones immateriales, & vitales, de quibus nunc non est sermo. Alia est, vt intelligatur de re existentem in suo naturali statu, nam in præternaturali statu

XVI.

Ratio ob quam virtualis qualitas suum subiectum non alteret.

Ad idem probandum alia ratio.

XVII.

XVIII.

Alteratio indifferens semper est ab extrinseco.

XIX.

Ratio ad quam conclusio.

Idem in potentia & in actu virtuali esse non posse, qualiter verum.

contingit quidem esse in actu virtuali, & potentia, formali, ut est in aqua calida, quæ virtute est frigida, tamen actio illius virtutis solum est naturalis resultantia, & tribuitur extrinseco agenti, ut dictum est. Vnde si quis velit, non, vocare hanc continentiam virtutalem, sed instrumentalem, priori moderatio facta erit.

XX.

Ex his facile est conclusionem probare in motu locali, applicando discursum factum & inductionem, quæ ex Aristotele citatis locis in hunc modum fieri potest: Aut corpus mouetur naturaliter, aut violentem, aut motu indifferenti. Secundo & tertio modo semper modus provenit à causa extrinseca: sub his enim duobus membris comprehendimus omnes motus, quos Aristot. præter naturam appellavit, siue sint contra naturam, quos violentos vocamus, siue sint omnino extra debitum, seu extra principium intrinsecum propriæ naturæ, ut est motus circularis ignis in propria sphaera, & si quis est alius similis. Motus autem naturalis aut est animalium se mouentium, aut rerum inanimatarum in propria loca tendentium. In utroque autem distinguitur efficiens à patiente, nam corpora inanimata à generante mouentur ad sua loca naturalia, in animalibus vero distinguitur pars per se mouens à parte per se mota, & ita non se mouet totum nisi quasi per accedens.

Difficultas de motu grauium, & leuium.

XXI.

Circa quam inductionem tres præcipue difficultates occurrunt. Prima est illa vulgaris de motu grauium & leuium, sed quia illa parè Physica est, & licet magna contentione tractetur inter diuersimode opinantes, vix potest esse in ea dissensio nisi in modo loquendi: ideo, omissis multis argumentis, annotabo breuiter punctum difficultatis, & quomodo in ea sentiendum & loquendum censeam. Multi ergo absolute dicunt grauiam & leuiam à se ipsis moueri in sua loca. Scorus in 2. distinctione 2. quæstione. 10. Gregorius in 2. quæst. 1. artic. 3. Mairon. dist. 14. quæst. 6. Abulen. Math. 22. quæst. 22. Buridan. Iandunus Niphus, Saxo. 8. Physic. Alii existimant hæc corpora mere passiuè se habere ad hos motus: moueri autem vel à cælo, vel attracta à suis locis naturalibus, vel à medio, seu à loco contrario expellente. Hæc & alia referunt Richardus in 2. distinct. 14. artic. 2. qu. 4. Zimara 2. de anima, text. 54. Gregorius supra; quæ ut improbabilia, omitto. Communis ergo sententia est moueri principaliter à generante. Sumitur ex Aristotele citatis locis, præsertim 8. Physicor. à text. 29. & 4. de Cælo, capite tertio, & idè sentit Commentator his locis, quamuis interdum varius esse videatur. Idem tenet Diuus Thomas eisdem locis, & prima parte, quæstione 18. articulo primo, & 1. Contra Gentes, capit. 97. Caietanus, & Ferrariensis his locis, & Capreolus in 2. distinctione 6. articulo 3. Egidius, quodlib. 5. quæstione 16. Albertus 8. Physic. tractatu 2. capitulo 4. Et frequentius expositores 8. Physicorum. Et hæc sententia rectè explicata vera est multi tamen etiam Thomistæ in ea explicanda valde errant.

XXII.

Varij modi
explicandi
communem
& veram
opinionem.
Soto 2.
Phys. q. 1.
lib. 8. qu. 1.
Ianel 9. 9.

Quidam enim ita existimant hanc motionem esse à generante, ut in ipso mobili nulla sit intrinseca virtus actiua motus, sed solum naturalis potentia passiuæ, ratione cuius illis debetur talis motus. Contra quam sententiam sunt euidentes rationes Scoti, & aliorum, quia est euident, generans non posse immediate imprimere hunc motum per formam aut qualitates quas in se habet, absque qualitate indita ipsi mobili, à quo effectiuè manet ille motus, quia contingit non esse generans, vel ita esse distans, ut non possit immediate mouere. Alii vero distinctione vtuntur: nam quando graue (inquiunt) immediate postquam genitum est, incipit moueri deorsum, tunc immediate mouetur à generante, ipso passiuè tantum

se habente, quia tunc potuit generans per se imprimere motum. At vero, quando graue mouetur aliquo tempore transacto post generationem, tunc incipit non moueri à generante, sed à se actiuè. Ita Soncinus 9. Metaphysicæ, quæstione 8. & tribuit Commentatori, & idem sequuntur Caietanus Thienensis 8. Physicorum, & Paulus Venetus in summ. de Cælo cap. vigesimo quarto. Sed apud me est distinctio improbabilis, tum quia hic motus semper est eiusdem rationis, & ab eodem principio naturali fit; tum etiam quia, etsi graue incipiat moueri immediate post instantem suam generationem, nondum mouetur intrinsece à generante, quia nondum est motus, immediate autem post illud instans, & fieri potest ut generans iam non sit, vel saltem paulo post, adhuc durate motu, & quamuis sit, tamen immediate post instantem generationis iam distat à re genita: suppono enim generans in suo loco manere: ergo non potest per se immediate efficere motum in genito. Ergo solum dicitur mouere, quia in instanti generationis impressit illi impetum, quo immediate post mouetur: ille autem impetus non est nisi grauitas: quidquid enim aliud fingatur, vanum est. Quia generans per se non imprimere nisi quod per se consequitur generationem, generationem autem rei grauis per se non consequitur nisi grauitas, quantum ad præsens attinet: ergo à grauitate intrinseca ipsius grauis, fit tunc illo motus, eodem modo, quo fit post quodlibet tempus. Estque id maxime consentaneum rationi, cum grauitas eper sit eadem, & eandem habeat virtutem, & distantia temporis.

Dicendum est ergo, quotiescunque res inanimata redit in suum locum naturalem, intrinsecam grauitatem, vel leuitatem esse principium efficiens proximum, non vero principale, illius motus. Hoc fertur euidentis experientia, & rationibus factis contra priores modos explicandi communem sententiam. Item, quia cum illi motus per se ac necessario conueniant his corporibus, necesse est assignare aliquod principium actiuum illius motus, per se etiam ac necessario illis conueniens; nullum autem est aliud præter intrinsecam formam & grauitatem, nam generans, ut dicebamus, contingit omnino non esse, vel valde distare, & reliquæ omnes causæ vel nullæ sunt, vel saltem sunt mere contingentes. Et hæc est sine dubio sententia Aristotelis, nam li. 8. Physicor. cap. 4. text. 32. cum distinxisset duplicem potentiam, rem motam, scilicet, & proximam, subdit; *Frigiditas potestate calidum est, cum autem mutatum est, ignis est: com-burit vero, nisi quicquam prohibeat & obstat: & addit: Non secus se res habet ingraui & leui, namque ex graui & leue, ut ex aqua aer, hoc enim potestate erat primum, & post-iam est leue: protinusque ager, nisi aliquid impediat. Et in- fra: Sed si id quod impedit, amotum fuerit, ager. Et quarto libro de Cælo, capite primo textu secundo, ait, gra- uia & leuia habere in se fomenta seu incitamenta mo- tus: & clarius capite tertio, textu 25. comparat graue & leue ad corpus sanabile, dicens, sicut hoc ad sa- nitatem, ita illa ad sua loca proficisci. Subdit vero discrimen, dicens; Excipitur tamen hoc: hæc enim, gra- uia (inquit) ac leue, in suis mutationis principium habere videntur, illa vero non in se ipsis, sed foris, ut sanabile & ac- crescibile: ubi necesse est loqui de principio actiuo: passiuum enim etiam est in subiecto sanabili. Vnde de illo, & de accrescibili subdit; Quamquam & hoc interdum ex se ipsis mutantur, & paruo facto in exteriori motu, alterum in sanitatem, alterum in incrementum ac- cedunt. Item 4. Physicor. cap. 9. text. 85. ait; Densum & rarum quatenus grauitate & leuitate prædita sunt, latius est efficiens: Quatenus vero sunt durum, & molle, non habere principium mouendi, sed vel resistendi, vel patiendi alterationem.*

Neque obstat, quod idem Aristoteli. 2. de Gene- rat. capite secundo, text. 8. dicit grauitatem & leui-

taem non esse principia agendi, nam ibidem etiam aut neque esse principia patiendi: loquitur enim de principio agendi vel transmutandi aliud, vel patiendi vel ab alio, actione vel passione, quæ ad generationem vel corruptionem tendat, de qua ibi loquebatur. Itē dicere possumus loqui de proprio principio & principali, cui simpliciter tribuatur actio, & consequenter de propria efficientia, & actione. Hæc enim, quæ gravitati, aut leuitati conuenit, potius est resistentia quædam naturalis, eo modo quo est efficientia, non est dubium quin gravitas sit principium eius. Quæ etiam est sententia Diui Thomæ in 1. 2. questione 36. articulo secundo, & in tertio contra Gentes, cap. 23. ratione quarta, & aliis locis quæ notat Capreolus supra, & Bergomensis in Concordant. dub. 690. & 691. Qui etiam illa loca conciliant cum aliis, in quibus Diuus Thomas negare videtur, hæc corpora habere in se principium actuum motus, scilicet, quod ibi intelligat de principio principali, hic de instrumentali, seu ibi de principio quod, hic de principio quo.

Sed quæres, an hoc principium internum sit sola gravitas, an etiam substantialis forma: variè enim loquuntur auctores. Respondetur si loquamur de principio per se proxime & actu influente, illud esse solam gravitatem, quia in illa est sufficiens vis ad efficiendum illum motum, & terminum eius non minus quam sit in calore ad calefaciendum. Quod declaratur ex mysterio Eucharistiæ, nam æqualem gravitatem habent species panis, & æquali motu movebuntur deorsum sine forma, ac si ad esset ibi substantia panis. Si verò sit sermo de principio intrinseco re motu, sic forma substantialis est principium, quia ab illa manat atque resultat naturaliter gravitas, sicut alię proprietates naturales.

Nihilominus tamen addendum est ultimo, hunc motum naturalem principaliter esse tribuendum generanti, qui formam, & mediante illa, gravitatem indidit, à qua motus resultat: sicut proicienti & imprimenti impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia ut impetus impressus, licet sit verè virtus motiva, & in se habeat sufficientem vim ad illum motum, nihilominus non mouet, nisi ut instrumentum proicientis, & vice eius, ita gravitas non mouet nisi ut instrumentum generantis, & vice eius. Hæc est mens Diui Thomæ, & aliorum auctorum, quos citauimus in vltima sententia, & Aristotelis in citatis locis, qui in hoc sensu sæpe alibi dicit, inanimata non habere in se principium unde est motus, & hoc discrimen semper assignat inter ea & animantia, ut videre licet 1. de Cælo, capite secundo, textu 9. & 1. de Anim. capite 2. text. 19. & lib. 2. cap. 2. textu 13. Et hoc discrimen viuientium à non viuientibus communi omnium consensu receptum est, ut notat Diuus Thomas 1. contra Gentes cap. 97. Ratio autem huius attributionis est, quia perfectio horum inanimatorum non consistit in motu ad sua loca, sed in esse, seu permanere in suis locis: qui status seu perfectio, per se loquendo conuenire potest his rebus in eodem momento, quo esse incipiunt ex vi suæ generationis: & ideo sicut alię proprietates & naturales dispositiones, quæ per se conueniunt rei genitæ ex vi generationis, à generante dari cõferuntur, ita etiam & naturalis locus. Atque hinc vltèrius fit, ut quacunque ratione naturalis locus vel impediatur, vel auferatur, via seu regressus ad illum, eidem generanti semper tribuatur, quia semper eodem principio & eadem denominatione naturali fit, & quia eiusdem est terminum, & viam, seu motum ad illum conferre. Atque hoc modo explicauit hanc rem Diuus Thomas 3. contra Gentes, capite 23. dicens: Forma est principium motus localis, in quantum alicui corpori secundum suam formam debetur aliquis locus, in quem mouetur ex vi sue forme tendentis in locum illum, quem quia dat generans, dicitur esse motor. Sic etiam supra dicebamus reductionem aquæ tri-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

bui generanti, quia naturalis ac perfecta frigiditas, per se loquendo, debita est aquæ ex vi suæ generationis, & formæ. Solum est differentia, quod motus ille reductionis aquæ ad frigiditatem est immediatè à forma substantiali: hic autem reductio ad naturalem locum est, media virtute motiva. Huius autem ratio non est, nisi quia frigiditas est prima passio, esse autem in tali loco, non est prima seu immediata passio, sed mediatè conueniens ratione alterius puta gravitatis aut leuitatis: hoc autem nil impedit, quominus utraq; sit dimanatio naturalis ex vi generationis.

Et ex hac ratione colligitur discrimen, ob quod actiones inanimatorum in exteram materiam nõ tribuuntur generanti, ut dum ignis calefacit, &c. licet consequantur naturaliter formam, & facultatē datam à generante. Item, cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectam quantitatem tendit, non generanti, sed ipsi genito tribuatur. Ratio enim est, quia hæc non sunt proprietates naturales aut perfectiones debite rei genitæ in instanti quo generatur, ex vi suæ generationis: Dices, cum aqua calida calefacit, nõ solus ignis dicitur calefacere, sed etiam ipsa aqua; & lapis, si descendendo impellat aliquid aliud: vere dicitur illud mouere: ergo vere etiam dicitur efficere suum motum, atque adeo mouere se tanquam suppositum in se sustentans principium, proprium illius actionis. Hæc enim sola ratione aquæ calidæ actio calefaciendi tribuitur. Respondetur in aliquo sensu non esse inconueniens admittere illam locutionem, ut notauit Ferraricus primo cont. Gentes, capite 97. & significauit Capreolus supra, scilicet quatenus denominat quali materialiter suppositum habens in se proximum principium talis motus. Quia tamē illud principium gerit vicem alterius, cuius est instrumentum, ideo, simpliciter & absolute loquendo, in illud refunditur actio, sicut clare constat in exemplo de proiectis.

Dices tandem: Quamuis hæc congruentia datā satis declaret modum illum loquendi philosophicum esse, & habere in re aliquod fundamentum: quid tamen refert ad efficientiam realem, & condiciones ad illam necessarias declarandas? Nam ex dictis satis concluditur potentiam vere actiuam, ut in aliquod subiectum efficiat, non necessario debere esse in subiecto distincto, neque in distincta parte illius subiecti. Respondetur, merito ac sapienter hoc fuisse à Philosophis consideratum ac declaratum, ut significarent, res vitæ carentes non accepisse à natura virtutem ad perficiendum se, per se loquendo sed harum rerum naturam solum postulare, ut in sua naturali perfectione generentur. Et hinc constituerunt differentiam inter viuentia, & non viuentia: quam etiam Plato in Phædro, & dialogo decimo, de legibus assecutus est, quod viuentia talia instituta sunt à natura, ut possent se ipsa perficere, seu actuare (de creatis proprie loquimur) non viuentia autem per se nõ habent nisi quietem in ea perfectione, quam à generante recipiunt, nisi aliunde impediuntur. Quia tamen optime instituta sunt, eam imperfectionem accipiunt cum debita connexionē suæ essentia, & proprietatum inter se, quæ tota auctori talium rerum, seu generanti merito tribuitur. Et ideo quotiescunque huiusmodi res ex accidente impediuntur ab statu naturali, & postea, ablato impedimento, ad illum redeunt, talis reditus non cõferetur esse per propriam actionem, sed per naturalem resultantiam, & ideo nõ tam ipsis, quam generanti tribuitur.

Difficultas de inanimantibus se loco mouentibus

Secunda difficultas circa eandem inductionem Aristotelis est de motu animalium seu mouentibus.

LI 3

XXVII. Quia inanimata maiorum actiones tribuuntur generanti quæ non.

XXVIII. Obiectum satis sit.

XXIX.

um, nam in eis non videtur distingui agens à patiente. Quam difficultatem Aristoteles dissoluit, dicens, *animal non se mouere per se primo*, id est, ita ut vnaquæque pars se ipsam moueat, sed per vnam partem scilicet, integram & organicam, mouere aliam, ut experientia ipsa videtur ostendi: & ita distingui ibi agens à patiente, saltem secundum partes. Sed videtur difficultas, nam hic processus inter partem mouentem, & motam, non procedit in infinitum: non est enim inter partes proportionales, sed æquales, seu alicuius certæ magnitudinis, neque ille processus in causis per se ordinatis locum habet: sistendum est ergo in aliqua prima parte mouente: illa autem non potest mouere nisi mota, id enim de omnibus motoribus corporeis docet ipse Aristoteles septimo Physicorū, capitulo primo, textu tertio, & maxime verum habet in corpore mouente aliud quasi impellendo, quomodo pars vna animalis videtur aliam mouere. Sumo ergo primam partem mouentem in animali, & inquirō, à qua illa moueatur: non ab alia, cum illa sit primo mouens in illo ordine: ergo à se. Neque enim est aliud principium, in quod reducatur, nam ille motus tribui non potest generanti, cum vitalis sit, & non sit per naturalem diminutionem, sed ex appetitu animalis. Nec satisfaciunt, qui respondeant, motum illius partis esse ab anima ut informate partem illam, recipi autem in eadem parte ratione materie, quia, ut supra obieciēbam, hoc modo dici posset quodlibet corpus mouere se ipsum ratione forme, & moueri ratione materie.

XXX.

Eadem difficultas est de motu cordis, qui perpetuus est, dum animalis vita durat, estque inter duos terminos, & ex pulsu tractuque componitur. Vnde licet eo modo semper duret, non tamen est perfecte continuus, nam inter dilatationē, & contractionem aliqua quies necessario intercedit. Huius ergo motus nulla est alia causa efficiens, præter cor ipsum quod cum homogeneum sit, non potest distingui in partem per se mouentem, & per se motam, sed totū per se primo se mouet. Nec potest motus ille attribui generanti propter easdem rationes nuper tactas, scilicet, quia est motus vitalis, & in eo consistit perfectio viuētis, aliās motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

XXXI.

Ad priorem difficultatem, si verum esset, ut nonnulli existimant, virtutem actiuam motus animalis non esse aliam ab appetitu, qui immediate actu suo excitat neruū, qui est prima pars, quæ mouet alias, sic facilius esset responsio; nam appetitus, si est sentitiuus, est in corde, si rationalis, in anima ipsa: & per actum suum formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem, mouet primam partem animalis: & ita distinguitur ibi agens à patiente, quia vel appetitus est in distincta parte animalis: vel certe se habet ut motor quidam separatus. Veruatamen hæc responsio supponit falsam sententiam; nam reuera virtus motiua animalis, prout actiua est, distincta est ab appetitu, ut probatur latius in scientia de Anima. Sunt verò, qui existimant hanc potentiam motiuam vel

Toletus
lib. 1. de
Anim. c. 4.
quæst. 9.

esse animam ipsam secundum substantiam suam, vel certe esse in sola illa: qui consequenter aiunt solam animam ut informantem neruum, mouere illum per se ipsam, seu per potentiam, quæ est in ipsa, & per neruum ut per instrumentum mouere proximam partem, &c. Et ad obiectionem superius factam responderi poterit, iuxta hanc sententiam, concedendo in illa prima parte motus animalis, seu in neruo, non distingui partem integram per se mouentem, & per se motam; sed solum partem essentialem. Neque id esse inconueniens, quia ibi anima, eo quod in se habeat totam mouēdi virtutem, se gerit ac si esset mouens quod, & separatum. Et ita hoc non repugnat intentioni Aristotelis. Imo dici possit satis esse, quod nullum mobile corporeum integrum, & totale se i-

psum per se primo moueat, quantum secundum aliquam partem inchoantem motum illam moueat sine alio instrumento, sed solum ratione suæ forme, sicut infra dicemus de motu cordis. Quo sensu posset probabiliter defendi hæc responsio, etiam si potentia motiua quæ est in neruo, non sit in sola anima sed in ipsa parte ut composita ex corpore & anima, quod videtur probabilius, præsertim in brutis animalibus.

Vltius vero addere possumus, primum instrumentum motus animalis esse musculos, qui ex neruis & quibusdam ligamentis, & carne compacti sunt, ut Galenus latius explicat 12. de vfu partium, cap. 3. Hoc autem instrumentum non ita mouetur à se quin alia concurrant ad eius motum, ratione quorum dici possit ab alio moueri. Nam in primis non potest ipsum inchoare motum, quin alia pars animalis immota maneat, cui ipsum innitatur: in omni enim animalis motu experientia ipsa constat, non posse fieri motum vnus partis, nisi quiescente alia: illa ergo pars quiescens etiam pertinet ad instrumentū motus, & dicitur mouens per se immotum; & ita ratione illius distinguitur mouens à prima parte animalis mota simul & mouente: quod notauit Albertus lib. 3. de anim. tract. 4. cap. 8. Addere item possumus ex Diuo Thoma, Commentatore, & aliis 3. de Anim. capit. 10. etiam cor esse aliquo modo fundamentum huius motus, tum quia nerui ab ipso sunt, cum maxime, quia concurrunt mediis spiritibus animalibus, ad mouendum musculum, nam constat etiam experientia hanc virtutem motiuam sine spiritibus exerceri non posse: quos spiritus cor aut cerebrum (iuxta varias Philosophorum sententias) mittit ad eam partem, qua inchoandus est motus: ergo verisimile est illos spiritus deferre etiam aliquo modo ut instrumenta motus: ipsi autem spiritus mouentur impulsu seu agitari ex efficacia alicuius virtutis existentis in corde, vel cerebro, quæ ipsa immota manens impellit spiritus, intercedere appetitu. Sicut virtus expulsiua excrementorum naturaliter expellit immota manens. Nec necesse est, ut omne corpus moueat actu motū, sed satis est, quod aliās sit mobile, vel certe, quod moueatur per accedens ad motum totius, sed de illo axioma iterum infra dicetur.

Ad posteriorem partem difficultatis, quia motus cordis cum naturalis sit, ex contrariis componi videtur (nam consistit in continuo accessu, & recessu inter eosdem terminos, non in modum circulationis, sed per dilatationē, & contractionem) ideo Philosophis omnibus admirabilis ille motus visus est. Vnde quidam dixerunt non esse à natura particulari & intrinseca, sed ab vniuersali natura, & extrinseca eo motore. Quam sententiam ridiculam appellat Di. Thomas opusculo 15. Et merito, quia finis illius motus non est aliquid pertinens ad vniuersalem naturam, sed ad particularem ipsius animalis, nimirum refrigeratio, & moderatio caloris vitalis ipsius cordis, medio aere per respirationem attracto: & ideo est absolute necessarius ad vitæ conseruationem, non ergo ex natura vniuersali, sed ex particulari ipsius animalis: ergo oportet ut in ipsa natura animalis sit proprium principium illius motus, quia ea quæ sunt ab intrinseco necessaria, & perpetua, in ipsa natura debent habere internū principium.

At igitur Diuus Thomas in citato opusculo, illi motum effectiue prouenire ab ipsa anima, quatenus est naturalis forma corporis. Quia vero statim occurrebat obiectio supra tacta, quod hoc non satis est, ut distinguatur in partem mouentem & motam ad sensum Aristotelis: ex quo sequitur, totum cor se per se primo mouere; addit Diuus Thomas, motum illum tribuendum esse generanti: quia ad modum præparatiōis ex ipsa forma naturaliter resultat, quæ sententiam Capreolus & Ferrariensis supra sequuntur. Quod sane difficultatem non parua habet primò

in explicando, quo modo ab vna, & eadem facultate naturaliter agente possit tam varius motus resultare, quia virtus naturaliter agens est determinata ad vnum; dilatatio autem & contractio, seu accessus, & recessus ab eodem termino, sunt contrarij motus. Neque enim est simile de moribus animalium, qui etiam naturales dici possunt, quatenus quadam naturæ necessitate fiunt: illi enim proficiuntur ab appetitu, qui cognitionem sequitur, & variari potest iuxta varias apprehensiones, quæ etiam variatur iuxta varias applicationes obiectorum: motus autem cordis non procedit ab appetitu, sed ex mera proprietate naturali. Neque etiam videtur simile: quod D. Thomas adducit de motu circulari cœli, in quo includitur accessus & recessus secundum diuersas partes ad aliquem partialem terminum; tunc quia in motu circulari illud reperitur sine vlla contrarietate motuum, & cum vera continuitate partium motus: hic autem videtur esse vera contrarietates inter partes huius motus, vnde vera quies inter eas intercedit. Tum etiam, quia ille motus circularis non est ab interno principio actiuo, sed ab intrinseco motore. Hæc vero difficultas æquè procedit, siue dicamus illum motum fieri à generante per resultatam naturalem, siue ab ipso animali per propriam actionem, nam semper fit à facultate naturaliter agente. Epideon nihil aliud dicendum occurrit, nisi sententiā animam, eo quod nobilior forma sit, habere posse facultates naturales quæ in modo operandi superent inferiores formas: huiusmodi autem est hæc facultas motiua, quæ est in corde: & ideo non omnino determinatur ad vnum, nisi intra suam quasi sphaeram, id est, intra illos terminos, ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contradictionem. Ex quibus partibus componitur integer motus qui physice vnus est, quamuis non sit mathematicè continuus.

niens, vt magis ex tertia assertione patebit inferius: & videtur esse satis consentaneum menti Aristotelis lib. de communi animalium motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

xxxvi.

Tertia difficultas est, quia Aristoteles solum facit inductionem in sublunariis corporibus: omittit autem cœlestia, vel potius ex illis ad hæc argumentum facit: non videtur autem efficax, saltem ad inferendum cœlum moueri ab alio motore vt quod, sed ad summum ab alio vt quo, id est, à propria forma. Quid enim, si quis dicat formam cœli esse quoddam speciale genus animæ, ad quam talis motus naturali necessitate consequitur, non per vnam partem integram in aliam, sed in qualibet parte per se ipsam, mediante sola forma, & facultate naturali, sicut paulo antea dicebamus de motu cordis? Respondetur, verum esse, Aristotelem non assumpsisse in sua inductione corpora cœlestia, sed ex inferioribus, quæ nobis sunt nota, argumentari ad superiora, quæ minus nota sunt. Erit autem efficacissimum argumentum, si supponamus motum illum non esse ita naturalem illis corporibus secundum proprias & particulares naturas, sicut est motus cordis, aut grauium & leuium: quia ille motus neque ordinatur ad conseruationem vel perfectionem aliquam illorum corporum, neque ad aliquem locum naturaliter eis debitum. Quo discursu vitur D. Thomas 3. contra Gentes, capite 23. ratio. 4. vt probet, motum cœli non esse ab intrinseca forma. Tunc enim motus à forma naturaliter manat, cum locus comparatus per talem motum debetur mobili, ratione suæ formæ, vt patet in omnibus corporibus naturalibus, locus autem quem cœlum acquirit per motum circularem, non est ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem vel inclinationem formæ eius refert habere potius hoc vbi, quam aliud, scilicet in ordine ad diuersas partes suas: verbi gratia, habere Solem in hoc hemisphærio potius, quam in alio. Accedit dici non posse, cœli formam ob solum motum localem esse animam, vt in superioribus tactum est, & inferius etiam dicetur, tractando de intelligentiis creatis. Vnde, etiam si quis contendat illum motum ita esse naturalem cœlo, sicut sunt alij motus corporum naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in authorem cœli, tanquam in eum qui impetum impressit ad illum motum; sicut grauia & leuia dicuntur moueri à generante. Quod si quis negaret, cœlum habere authorem, sed ex se esse, & habere inclinationem & facultatem naturalem ad illum motum, talis error confutandus esset alijs Metaphysicæ principiis, nam ex solo motu physico id fieri non potest, vt infra latius dicemus: quamquam per se incredibile sit, rem quæ indiget motu, vel ad suam perfectionem, vel etiam ad suam actionem, habere ex se esse absque alterius communicatione, seu production.

Ex his ergo satis videtur inductione constare, omnem motum localem corporalem ac physicū requirere motorem seu efficientem causam distinctā à moto. Ratio autem huius necessitatis primo reddi potest in illo principio Aristotelis, quod nihil potest simul esse in potentia, & in actu. Quod tamen limitatione probatur, & accommodandum eo modo quo diximus de motu alterationis. Quamquam re vera adhuc minorem vim habere possit in motu locali eo quod localis motus, aut terminus eius: per se loquendo, non sit principium, seu virtus, aut actus à quo procedit similis motus, sed facultas aliqua motiua superioris rationis ab ipso motu. Effet autem efficax illud principium in corporibus, si verum esset aliud axioma satis receptum, & Aristoteli tributum, quod corpus non mouet localiter, nisi motum

LI 4 etiam

xxxv. Hoc tamen supposito, difficile est motum illum tribuere generanti. Primo, quia est actus vitalis: actus autem vitæ est à principio intrinseco, vnde non debet reduci in extrinsecum. Fortasse non desit, qui neget motum illum esse vitalem, quia non fit per appetitum, & cognitionem. Hoc tamen improbabile est, & contra omnes Philosophos: licet enim dubitent, an ille motus sit ab anima vt vegetatiua, vel sensitua, vt latè Zimara Theorem. 12. tamen omnes cōueniunt esse ab anima vt anima est, cum sit quasi fundamentum vitæ. Quinto, absurdum videtur, meatum respirationem tribuere generanti, & dicere, quod ego non respiro; at respiratio etiam est actio naturalis, quæ fit sine interuentu appetitus, imo ex ipso motu cordis, & pulmonis fit. Tertio, vix potest reddi ratio, cur etiam nutritio non tribuatur generanti, nam etiam est merè naturalis, & incipit extrinsece tantum ab instanti generationis, & perpetuo durat ex se, & vt nutritio est (secus vt augmentatio) non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, sed ad conseruandam vitam, reparando quod perditur. Sic ergo motus ille cordis incipit extrinsece ab instanti generationis, & semper durat de se, & non tendit ad aliquem locum debitum animali, seu cordi ex vi generationis, sed fit ab ipso viuente ad conseruationem vitæ, cui motus ille deseruit, saltem vt causa per accidens, vel ad remouendum & expellendum aliqua corruptentia, vel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideo non existimo inconueniens hunc modum attribui ipso animali, & asserere, secundum eandem partem integram mouere & moueri: satisque esse, quod rationes agendi & recipiendi sint diuersæ: Aristoteles enim solum de motu totius animalis dixit, fieri per motionem vnius partis in aliam. Iuxta quam responsionem consequenter faciendum est, non oportere agens & patientem vt quod distingui in hoc motu physico, eo quod vitalis, & tantum partialis sit: quod nullum est inconue-

Vide Zimm
ram Theo-
rem 94.

etiam localiter: nam siue ille motus requiratur, vt ratio mouendi, siue vt conditio, iam supponitur, corpus debere esse actu motum, vt mouere possit. Et inde optimè inferitur non posse esse mobile à se, quia non potest simul esse in actu & in potentia. Veruntamen illud axioma non est receptum ab omnibus, & videtur nonnullas instantias pati: nam magnes immotus manens attrahit ferrum, &c. Sed dicendum est dupliciter posse vnum corpus mouere aliud. Primo, per se & immediatè, nihil aliud imprimendo præter motum: & tunc vera nunquam mouet nisi motum localiter. Secundo contingit moueri localiter, præuia alteratione, & hoc modo magnes attrahit ferrum: & tunc quidem contingit vnum corpus manens immotum, mouere aliud. Tunc vero saltem ob eam rationem, quod ille motus sit media alteratione, necessarium erit motorem à mobili distinguere: & ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediatè ratione sui (vt sic dicam) vel mediatè, ratione alterationis, si mediante illa sit.

xxxviii. Aliam vero rationem adduxit Aristoteles 7. Physicorum, textu 2. vt probet, corpus non posse à se per se primo localiter moueri: quæ in summa hæc est. *Alia Aristoteli ratio examina tur.* Omne quod mouetur, est diuisibile in partes: ergo non potest se per se primo mouere. Probatur consequentia, quia quod mouet se per se primo, non quiescit, ex eo quod aliud quiescat, aut mouere definat, nam cum se moueat, non pender ab alio in suo motu. At vero, cum mobile habet partes, quiescente parte eius, vel quiescit totum, & sic non mouebatur per se primo, sed ab ea parte, qua quiescente, moueri delinit: vel adhuc mouetur: & hæc etiam sequitur non se mouere per se primo, sed ab ea parte à qua moueri dicitur, quiescente alia. De qua ratione multa scripta sunt ab expositioribus, multiq; illam existimant esse demonstrationem, vt Alexander, Simplicius, Auerroes, Diuus Thomas: qui differunt. Nam Auerroes putat esse demonstrationem à posteriori tantum: Diuus Thomas autem vult esse à priori, significans diuisibilitatem mobilis esse causam ob quam non possit moueri per se primo. Aliis autem videtur sophistica ratio & inefficax.

xxxix. Et sanè videtur esse æquiuocatio in termino illo *per se primo*. Duobus enim modis intelligi potest aliquid moueri per se primo. Vnus est, quod motus totius mobilis ita conueniat toti, vt à nullo alio pendeat, etiam à partibus. Et hoc sensu rectè probat ratio non posse corpus mouere se per se primo. Sed hoc nil refert ad concludendum, necessarium esse distinctionem inter motorem, & mobile: quia illa dependentia totius à partibus potest esse tantum materialis, & non effectiua, nisi fortè respectiue, id est, in quantum vnaquæque pars mouet se ipsam, vt statim declarabitur. Alio ergo modo dici potest aliquid mouere se per se primo, quia secundum omnem suam partem mouet, & mouetur, ita vt nulla pars moueat aliam, neque totum vt sic, sed vnaquæque moueat se ipsam, & ita partialiter concurrat ad motum totius qui ex motibus & motionibus omnium partium confluat. Et quidem, si aliquid se moueat hoc modo, propriissimè diceretur ita se mouere per se primo, vt in eo non distinguatur mouens à mobili. Quod autè non possit aliquid corpus ita se mouere, non potest efficaciter concludi prædicta ratione, etiam si vtrumque illius membrum concedatur. Primo enim fieri potest, vt, quiescente parte, totum omnino quiescat secundum omnem suam partem: non quia totum à sola vna parte moueretur, sed quia dum vna pars definit se mouere & quiescere, resistit alteri, & impedit illam ne se moueat: quod non solum in diuersis partibus, sed etiam in diuersis mobilibus videre licet: nam si duo lapides deorsum moueantur, vnus post alium, si prior detineatur, impedit etiam aliū, ne descendat, non quia illum ante moueret sed quia resistit motioni, qua ipse se mouebat. Deinde fieri

potest, vt quiescente parte, non quiescat totum secundum omnem suam partem, sed tantum secundum illam, qua quiescere dicitur, secundum alias vero adhuc moueatur, vt cum, quiescente radice arboris: reliquæ partes agitantur. Et ex hoc etiam non sequitur, quod totum prius moueretur à sola illa parte, quæ adhuc se mouet, sed solum sequitur, illam concurrere ad integrum motum totius simul cum aliis partibus.

Vnde illud axioma: *Quod mouet se per se primo, non quiescit ad quiescem alterius*: duplici distinctione limitandum est. Per se enim verum est, non quiescere vnum mobile quiescente alio à quo non mouebatur: per accidens autem, & quia ponitur impedimentum, fieri potest vt quiescat. Rursus, si illud aliud quod quiescit, non sit omnino extrinsecum, sed pars mouentis & mobilis, rectè fieri potest, vt, quiescente illo, definat moueri totum per se primo, id est, non secundum omnem suam partem, non quia totum non se moueret per se primo, sed quia mouebatur partialiter ab illa parte: hæc enim duo inter se non pugnant, vt per se manifestum est. Quod ergo totum vt tota partibus pendeat, non obstat, quo minus motus totius per se primo proveniat ab eodem toto. Et declaratur aperte, nam alias eodem modo probaretur non posse corpus per se primo moueri ab alio, quod est aperte falsum: nam cælum per se primo mouetur ab Intelligentia, & terra per se primo mouetur, cum fertur deorsum, licet à generante. Et sequela patet, nam in his etiam verū habet, quod si pars cæli quiesceret, totū quiesceret, vel saltè non per se primo moueretur sicut antea: quia motus per se primo totus pender à motu partis materialiter, vt à parte integratè. Sicut cōtrario tota terra per se primo quiescit in centro, & tamen si pars definirer quiescere, totū iam non per se primo quiesceret, non quia totum quiesceret effectiue à parte, sed quia quies totius confurgebat quasi materialiter ex quiesce partis. Et dum tota aqua est frigida, per se primo dici potest tota frigescere, & tamen si pars incipiat calefieri, iam non tota est per se primo frigida, sicut antea, non quia totum actiue frigesceret à parte, sed quia frigiditas vt cōueniens per se primo toti, confurgebat quasi materialiter ex frigiditate partium. Ex dependentia ergo motus totius vt per se primo moti, vel mouentis à motu vel motione singularum partium, non potest includi totum moueri à parte nisi partialiter, & (vt sic dicam) respectiue, id est, quatenus vnaquæque pars se ipsam mouet: quæ dependentia non tollit quo minus idem se ipsum moueat. Vnde non video, quomodo illo dictum axioma demonstretur. Aliæ ergo probationes adductæ probabiliores sunt.

Tertia assertio de motu spiritualium. vtrum.

Dico tertio: Causa efficiens per motum vel actionem aliquo modo transeuntem, in re spirituali non semper distinguitur in re à causa materiali seu recipiente motum, nisi ad summum, quantum ad rationem agendi & recipiendi. Hæc conclusio præcipue ponitur propter motum localem Angelorum, quem voco aliquo modo transeuntem, quia, quantum est ex ratione talis motus, fieri potest ab vno agente in aliud suppositū: & quia re vera per se non est actus immanens in potentia, per quam proximè efficitur. Hoc ergo motu certum est Angelum, intelligentiā, vel animam separatā posse se ipsam mouere, efficiendo in se motum: nā, vt infra suo loco attingemus, motus quo substantia spiritualis mouetur, non est in alia re distincta, sed in ipsamet substantia qua mouetur. Et est ferè ex terminis euidens, quia res non dicitur moueri per denominationem extrinsecam, sed per veram mutationem realem, quæ aliquam efficientem

ante causam necessario habere debet, & non aliam nisi ipsammet substantiam spirituales motam, quâd ipsa se mouet. Tunc ergo non potest causa efficiens à recipiente distinguì supposito, quia supponimus, idem suppositum se mouere: neque etiam potest distinguì in partem per se mouentem & motam, quia non habet partes: ergo ad summum distinguì potest ratio efficiendi à ratione recipiendi motum, vel terminum eius. In quo etiam variæ sunt opinioniones: suppono tamen vt probabilius, motum illum immediatè recipi in substantia Angeli, nam sicut corpus per quantitatem est præsens loco, ita Angelus immediatè per substantiam suam non enim habet quantitatem, neque in eo fingi potest aliud accidens, quo mediante sit capax præsentiae localis. Lequor autem de proximo, & immediato subiecto illius præsentiae, quidquid sit, an ad illam actionem requiratur aliqua actio vel contactus virtutis respectu corporis: id enim ad præsens non refert, nam id quod sit in Angelo per modum localem, non est actio in corpore, sed est realis præsentia eius: hæc autem immediatè afficit substantiam Angeli: eadem ergo substantia est ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo subiecto sunt motus & formalis terminus eius.

XLII. De ratione autem efficiendi illum motum variæ sunt opinioniones, nam quidam ponunt fieri immediatè per voluntatem, vnde supponedo, vt nos supponimus, voluntatem esse rem distinctam à substantia, sit, rationem proximam efficiendi illum motum esse distinctam in re à ratione recipiendi. Qui autè negant potentiam voluntatis distinguì in re à substantia, fortasse dicerent actuale volitionem se mouendi, esse proximam rationem efficiendi illum motum, & illam esse à substantia distinctam. Alij autem non existimant voluntatem aut volitionem esse principium proximum ac per se efficiendi motum illum, sed esse peculiarem virtutem motuam, volitionem autem esse applicationem seu imperium illius virtutis motuæ, quæ, sicut in nobis, & aliis animalibus distinguuntur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam autem virtutem aliqui existimant non esse in re distinctam à substantia. Iuxta quorum opinionem etiam ratio agendi, & recipiendi hunc motum nõ distinguuntur in re, sed ratione tantum. Nos autem probabilius existimamus virtutem illam motuam, etiam si credatur in re distincta à voluntate, esse etiã in re distinctam à substantia Angeli, ex generali principio supra posito, quod proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, est accidens à substantia distinctum: & ita concludimus, proximum principium quo efficiendi motum illum, esse in re distinctum à subiecto in quo recipitur. Et ratio est, quia hoc principium est potentia merè actiua, quæ non agit nisi in præsupposito subiecto: ergo requirit in illo potentiam passiuam à se distinctam. Et hoc confirmat definitio illa Aristotelis 9. Metaphysicor. dicentis, Potentiam actiuam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud: de qua paulo inferius plura dicemus.

XLIII. Neque contra hanc conclusionem obstat principium illud Aristotelis: Omne quod mouetur, ab alio mouetur: nec rationes quibus ab ipso confirmatur, nam, vt supra notauimus, Aristoteles locutus est de motu Physico & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non est huiusmodi, & satis dubia res est, an Aristoteles illum motum cognouerit, vel potius existimauerit Intelligentias esse omnino immobiles. Vnde inductio eius Intelligentias non comprehendit, vt per se constat. Neque etiam illa ratio, quæ supponit mobile esse diuisibile in partes. Ratio autem alia, quod non possit res simul esse in potentia & in actu, optime hic dissoluitur per distinctionem de actu virtuali & potentia formali: & ad summum probat distinctionem principij quo agendi à subiecto

recipientem. Angelus enim existens in celo est in potentia formali vt sit in terra: actu tamen habet virtutem qua possit se mouere, & facere præsentem terræ. Neque hic habent locum limitationes supra positæ, cum quibus diximus illud principium esse verum etiam de actu virtuali: nam vna limitatio erat vt intelligeretur respectu motus Physici: hic autem motus de quo agimus, non est Physicus. Alia vero, scilicet quod oporteat rem esse in præternaturali statu, hic non est necessaria, quia in hoc superant res viuentes eas quæ non viuunt, quod possunt se mouere etiam quando in suo naturali statu existunt: & ideo in eodem possunt habere actum virtuale simul cū potentia formali ad aliquem motum.

Vnde ex discursu hactenus facto licet colligere tres ordines rerum se mouentium localiter aliquo modo à principio intrinseco. Primus est earum quæ solum ita mouentur quando sunt in præternaturali statu, & in his licet principium motus in eis sit, non tamen vt earum proprium, sed vt instrumentum seu virtus alterius: & huiusmodi sunt res inanimatæ. Aliæ vero sunt res quæ propriè se mouent à principio intrinseco vt sibi proprio, nõ tamen perfectè, & per se primo, sed per vnā partem mouendo aliam, & ita quasi per accidens mouendo totum; & ad summum possunt vnā sui partem per se primo mouere, illam scilicet quæ est veluti fundamentum motus aliarum. Et huiusmodi sunt viuentia corporea. In tertio vero, & superiori ordine sunt res quæ non solum se mouent per intrinsecum principium vt proprium, sed etiam se per se primo mouent secundum se totas quia non habent partes, & ideo in eis principia agendi & recipiendi vt quod; distinguì non possunt, sed ad summum principia quibus. Estque hoc consentaneum perfectioni harum rerum, quia inter creaturas viuentes perfectissimum gradum possident.

Quarta assertio de actionibus immanentibus.

XLV. Dico quarto: In causa efficiente actum immanentem non solum non distinguuntur semper principia vt quod agendi, & recipiendi, verum potius non semper necesse est in re distinguì principia vt quod, licet sæpè ita accidat. Prima pars huius assertionis est manifesta, sequiturque ex ipsa ratione actionis immanentis: recipitur enim in ipso operante, & ideo necesse non est vt suppositum agens distinctum sit à recipiente, neque etiam vt secundum diuersas partes agat & recipiat. Tum quia sæpè non habet partes, tum etiam quia hæc actio in eadem potentia recipitur à qua elicitor, & ideo etiam in supposito habente partes sit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi potest ratio in generali secundæ partis conclusionem, nam cum actio immanens non solum in eodem supposito, sed etiam in eadem potentia elicente maneat, nil vetat, quo minus etiam in proximo principio quo, agente & recipiente illam, non inueniatur in re distinctio.

XLVI. Vt autem hæc pars & tota conclusio declaratur amplius, & probetur, oportebit magis in particulari has actiones immanentes distinguere, & quomodo in singulis assertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæ actiones aut ad cognitionem pertinent aut ad appetitum: & esse possunt vel in parte rationali, vel in sensitua. Rursus in omnibus illis considerari potest vel principium quo principale seu substantiale, vel proximum seu accidentale. In his ergo actionibus quatenus sunt in parte sensitua facile distinguì potest principium quo principale agendi & recipiendi, nam illud est anima, vt ex definitione animæ manifestum est: hoc vero est corpus. Nam iuxta veram doctrinam, hæ operationes sensitua, cum materiales sunt, recipiuntur in corpore, vel in

XLIV.
Rerum ab
intrinseco
localiter se
mouentium
tracordin-
mes.

XLV.

XLVI.

corpore

toto composito ratione materiae. Prout vero hanc operationes reperiuntur in parte intellectuali, non distinguuntur in his principale principium agendi & recipiendi, nisi tantum ratione, nam utrumque munus exercet eadem substantia simplex Angeli vel animae. Quod enim quidam aiunt, in ipsamet substantia distinguuntur illa duo, quia agit per esse tanquam per actum, & recipit per essentiam tanquam per potentiam: & & falso supponit distinctionem in re inter esse & essentiam actuale; & illa etiam admissa, non consequenter dicitur; nam supposita illa opinione, esse non est ratio agendi, sed est conditio sine qua essentia non ageret: similiter autem est conditio, sine qua essentia non reciperet operationem: ipsa autem essentia existens seu habens talem conditionem, est principium agendi, & recipiendi talem operationem. Unde in anima Christi, etiam si, iuxta illam sententiam non habet esse existentiae creatum, nihilominus principium principale eliciendi intellectionem creatam, non est ipsum esse increatum, sed substantia ipsius animae secundum proprium esse essentiae.

XLVII.

In cognoscendo operationibus autem rationis agendi a recipiendi distinctionem.

Intellectio non est sola species, sed intellectus eius efficiens.

At vero in principio proximo, & accidentali, alia ratio esse videtur de actionibus cognoscendi, quam de actionibus appetendi tam in rationali parte, quam in sensitiva. Nam in actionibus cognoscendi, semper autem est semper distinguitur proximum principium agendi, a principio proximo recipiendi. Ratio est, quia ad efficiendam hanc actionem praeter facultatem vitalem requiritur species supplens vicem obiecti, & loco illius concurrens ad actum. Et ita principium agendi est potentia ut informata specie, principium autem recipiendi est sola potentia, quia obiectum seu species eius non iuvat ad recipiendum, sed solum ad agendum, quare distinguitur aliquo modo principium proximum agendi & recipiendi. Dico autem aliquo modo, quia non distinguuntur nisi ut includens, & inclusum: est enim probabilis opinio eorum, qui existimant, totum rationem agendi esse speciem, & potentiam esse solum rationem recipiendi, quam merito impugnat Scotus in secundo distinctione 3. quaest. 8. immerito tamen eam tribuit Divo Thomae, qui nullibi eam infinuavit: estque valde improbabilis, quia actus vitae necessarius esse debet actui ab intrinseca facultate vitali. Certum ergo est, eandem cognoscitivam potentiam, in qua proxime recipitur actus cognoscendi, esse simul principium proximum efficiendi eundem actum: differt tamen, quia recipiendi est adaequatum principium, proximum, non tamen agendi, sed simul cum specie iuxta probabiliorum doctrinam, de qua videri potest Capreolus in 2. distinct. 3. quaest. 2. & Scot. in 1. d. 3. q. 7. Aegid. & Ferrar. locis statim citandis.

XLVIII.

In intellectu agendi quod Angelus intelligit, quod distinctio a recipiendi.

Solum asserri potest instantia de actu illo, quo Angelus se videt absque iuvamine speciei per suam substantiam, iuxta veriore sententiam, licet alii aliter sentiant, ut infra videbimus tractando de intelligentiis: intellectio ergo illa idem habet adaequatum principium agendi & recipiendi, nimirum substantiam & intellectum Angeli. Fortasse quis respondeat illi actum tribui generanti seu auctori naturae, eo quod merè naturalis sit, & ad convenientem naturam statum a primo instanti creationis ab intrinseco necessarius. Sed haec attributio in propriis actibus vitalibus non videtur adeo extendenda, praesertim loquendo in rigore physico, nam moraliter facilius potest usurpari, ut paulo post dicam. Itaque non censio inconueniens, illud admittere in his actibus si necesse sit, ut in assertionem significavi, & statim magis declarabitur. In illo tamen actu non est tam absoluta necessitas, sed aliqua distinctio in re intelligi potest inter principium proximum efficiendi, & recipiendi illi actum, nam cum substantia Angeli ad alias intellectiones uno tantum modo concurrat, scilicet ut principium principale, ad illam concurrat duplici modo seu titulo, scilicet ut principale principium, & ut ob-

iectum, ac veluti ultima forma sui intellectus in esse intelligibili. Atque ita principium proximum illius actus, non est, sola potentia intellectiva sed ut constituta suo modo in actu primo, per suam substantiam sibi coniunctam in ratione obiecti intelligibilis actus. Potentia vero proxime receptiva, ac tota ratio recipiendi illum actum, est solus intellectus; neque sub hac ratione habet substantia maiorem concurrentem ad illum actum, quam ad alios. Ita ergo sit, ut etiam in eo actu adaequatum principium proximum agendi & recipiendi distinguatur, ut includens & inclusum.

De actionibus vero appetitus & voluntatis specialis est difficultas, quia hanc potentiam non indigent speciebus, & ita videntur per suas solas entitates esse principia agendi & recipiendi suos actus. Propterea dicunt aliqui ad actus appetitus concurrere effectivè cognitionem obiecti. Ita Soncinas 9. Metaphys. quaest. 10. 1. & 13. quod etiam multi Theologi tenent, ut latius traditur in 1. 2. Haec tamen sententia mihi non probatur: existimo enim notitiam obiecti solum concurrere ad actum appetitionis ut conditionem necessariam per modum applicationis obiecti: quia voluntas non movetur nisi a bonitate obiecti. Quapropter, si motio illa ut est ab obiecto, non est effectiva, ut re vera non est, sed finalis & Metaphorica, quod etiam Soncinas facit supra quaest. 12. & alii, ut est a cognitione non est cur sit effectiva: quia praesentato obiecto bono non indiget appetitus extrinseco agere ut feratur in illud, sed ex naturali inclinatione ferri potest, seu potius anima, ut vivens per illam.

Alii dicunt appetitionem finis, quamvis a sola voluntate fiat, esse tamen tribuendam generati seu auctori naturae, appetitionem autem mediorum non fieri a voluntate sola, sed mediata appetitione finis, recipi autem in sola voluntate. Atque hac ratione distinguuntur in hoc actu principium agendi & recipiendi. Nam vel ipsa principia interna distincta sunt in re aliquo modo, vel certe si in ipso agente proximo distinguuntur, actio tribuitur extrinseco agenti. Ita sentiunt de intentione finis Thomistae, Caietanus 1. 2. quaest. 9. art. 4. Ferrar. 3. contra Gent. ca. 59. vbi D. Thom. id significat, & Capreol. in 2. distinct. 25. & ibidem Aegid. quaest. 5. Sed licet haec attributio secundum quandam moralem considerationem sustineri possit, eo quod homo non ita se movet moraliter in intentione finis velic, sicut in consultatione & electione mediorum, de quo alias, tamen quoad realem efficientiam non videtur probanda, neque negandum, quin homo ipse sit qui propria virtute, & non ut instrumentum alterius efficit intentionem finis maxime in actibus contentis intra ordinem naturae, quos voluntas propria virtute elicit cum solo concursu generali; non ergo potest haec actio magis tribui Deo quam calefactio ignis. Praesertim quia non solum est actio vitalis, sed etiam saepe est libera, unde nullo modo fit per naturalem resultantiam, neque est debita secundum illum connaturalem statum quem res postulat in instanti suae generationis.

Quapropter merito Scotus in 2. distinctio. 25. & Henricus quodlib. 9. quaest. 5. & alii negant illum actum esse tribuendum generanti. Idemque dicendum est de multis aliis simplicibus actibus, quos voluntas elicit ex se sine alio priori actu, ut est desiderium, aut complacentia, vel simplex amor alicuius boni cogniti. Accedit quod discursus ille non habet locum in appetitu sensitivo, qui non operatur propter finem formaliter: unde in eo non est electio propria, quae ex intentione finis, ut ex proxima ratione agendi, procedat, sed omnes actus appetendi proxime procedunt ex ipsa naturali inclinatione talis appetitus: ergo vel dicendum est omnes actus huius appetitus tribui generanti, quod est ridiculum vel certe fatendum est eandem omnino potentiam per

se ipsam esse principium proximum agendi & recipiendi talem actum. Atque ita concedunt Scotus, Henricus & alii supra citati, & Iacobus Antonius Andr. 9. Metaph. quæstion. 1. Nec video quid incommodi inde sequatur, ut propter illud vitandum, Soncinas, lauellus, & alii tam scrupulose inquirant in omni potentia agente & recipiendi aliquod comprincipium agendi, & non recipiente, ideoque confugiant ad efficientiam notitiam respectu amoris: quæ si aliis rationibus non ostenditur necessaria, ob hanc causam immerito asseritur. Nullum enim aliud incommodum ipsi afferunt, nisi quod idem secundum idem, esset agens & patiens, & consequenter secundum idem esset in potentia & in actu, quæ est implicatio contradictionis. Hoc vero inconueniens, si superius dicta considerentur, & recte intelligantur, nullum est: nam eandem facultatem esse in actu primo & in potentia ad actum secundum immanentem, nulla est repugnantia, quia actus primus non includit formaliter secundum, sed virtutem ad elicendum illum, quam potest habere eadem facultas quæ est potentia receptiua eiusdem actus: estque hoc consentaneum naturæ talis actus, cum sit immanens: & hoc est quod alij dicunt, eandem, scilicet, facultatem esse posse simul in actu virtuali, & in potentia formali. Unde sicut eodem actu secundum rem constituitur res actu agens & recipiens: & sicut eadem res est actio & passio secundum diuersas habitudines, ita eadem facultate secundum rem potest suppositum constitui in ratione agentis & patientis in potentia: quare in hoc sensu non est inconueniens quod idem secundum idem constituat agens & patiens, si cum proportionem sumatur, id est, utrumque in potentia, vel utrumque in actu, & illud secundum idem, tantum reduplicet vel designet eandem rem, non vero eandem habitudinem, seu eandem rationem formalem conceptam, ac præcisam mentis operatione.

Corollaria superioris doctrinæ, & formalis quæstionis resolutio.

III. Ex his quæ hæcenus diximus, ut quæstioni propo-
sita formaliter & vniuersè respondeamus, sequitur primo non esse de ratione aut necessitate causæ agentis ut sic, quod distinguatur supposito à patiente. Hoc iam in principio suppositum est & probatum, & ex toto discursu facto euidentius constat. Unde, si in aliquibus necessaria est talis distinctio, id non prouenit ex generali ratione causæ efficientis, sed ex speciali ratione talis causæ. Ut, verbi gratia, in efficiencia per substantialem generationem necessaria est suppositalis distinctio (ut ita dicam) inter agens & patiens, quia necesse est ut differant in esse simpliciter, & in substantialibus formis: eademque distinctio necessaria est inter quodcumque generans & genitum, quia idem suppositum non potest generare se ipsum, eo quod ad generandum necessario supponatur. At vero ad nutritionem seu ad substantialem aggenerationem, si consideretur patiens in initio actionis seu alterationis, etiam esse debet suppositum distinctum, quia necesse est ut sit substantia dissimilis: in ipso autem instanti aggenerationis non est iam suppositum distinctum, sed non pars eiusdem suppositi: quia per illam actionem conuertitur, & vnitur præexistenti supposito. Causa vero efficiens per accidentalem actionem vel motionem, in rebus inanimatis solet esse supposito distincta, maxime quando patiens mouetur per se primo, id est, secundum omnem suam partem, tamen id non prouenit ex necessitate causæ efficientis ut sic, sed ex imperfectione, & propria conditione rerum inanimatarum, ut declaratum est. Similiter obseruare oportet, hoc esse intelligendum de causa particulari & per se, nam si sit sermo de causa prima & vniuersali, clarum est debe-

re esse supposito distinctam ab effectu, & à subiecto patiente, si per mutationem agat, quia non potest agere in se ipsam, eo quod purus actus sit. Et similiter si causa sit per accidens, & remota, id est, quæ produxit proximam causam, ei quæ dedit virtutem agendi, sic etiam erit suppositum distinctum, quia supponitur, substantialiter produxisse causam proximam. Unde axioma illud Aristotelis; *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*, quamuis intellectum de proximo mouente & per se, non semper verificetur de alio supposito, tamen indifferenter intellectum de aliquo mouente, siue proximo, siue remoto, particulari aut vniuersali, semper innuenietur quodlibet mobile moueri ab aliquo supposito distincto, vel (ut terminis Metaphysicis vtamur) quodlibet patiens pati ab aliquo efficiente suppositaliter distincto. Hoc tamen demonstrari non potest per medium pure Physicum, sed per Metaphysicū, scilicet quia nulla causa agens particularis habet à se virtutem agendi, sed ab alio supposito, neque etiam potest per se agere sine concursu superioris causæ, ut infra constabit ex his, quæ de Deo & prima causa dicemus.

Secundo sequitur ex dictis, non esse de ratione aut necessitate causæ efficientis ut sic, quod distinguatur à patiente secundum diuersas partes substantiales, siue essentielles, siue integrales, sed in agētibus, in quibus hæc necessitas reperitur, id prouenire ex peculiari aliqua ratione, non ex vi efficientiæ ut sic. Hæc omnia constant ex dictis, nam prior pars in tertia & quarta conclusione demonstrata est, reliquæ in superioribus. Quod enim in viuētibz materialibus requiratur distinctio partium integrantium ad se mouendum prima actione vitali, quæ est per nutritionem, prouenit primo ex ratione alterationis materialis, quæ ibi interuenit, secundum quam non potest idem agere in se ipsum, nec simile in simile, ut dicitur primo de generatione, text. 48. eiusque ratio in prima & secunda assertione declarata est: prouenit secundo ex aggeneratione substantiali, non enim potest eadem pars se ipsam substantialiter formare, ut per se constat. Tertio prouenit ex eo quod ad verum augmentum necesse est nouam quantitatem addi præexistenti, quia non potest eadem pars per suam solam quantitatem augere se ipsam. Unde eo modo, quo in rebus inanimatis potest inueniri augmentum imperfectum per iuxtapositionem, necesse est, ut secundum diuersas partes fiat actio. Idemque est de alteratione, si contingat rem inanimatam alterare se ipsam, ita ut ei tribuatur actio: solum enim accidere potest secundum diuersas partes, si contingat esse inæqualiter affectas, quod est per accidens in huiusmodi rebus. Rursus, quod in animalibus se mouentibus localiter id fiat per distinctionem partis integrantis mouentis & motæ, non prouenit ex ratione efficientis aut mouentis ut sic, sed ex eo quod tale efficiens, & tale viuens est imperfectum: & ideo non participat intrinsecam & naturalem vim ad mouendum se totum per se primo; quod fortasse etiam prouenit ex materialitate ipsius corporis, quod non potest ita moueri ab anima, sed per partes, & diuersa organa seu instrumenta. Hinc tamen sit probabile, non repugnare huic viuēti, quod aliquam sui corporis partem integram possit per se primo mouere, id est, non per aliam priorem partem integram, sed per se ipsam. Tamen in illa parte, & in vniuersum, in omni agente materiali distinguuntur essentialia principia agendi & patiendi, quod non prouenit ex præcisa ratione efficientis causæ particularis ut sic, sed ex particulari imperfectione substantiæ materialis, quæ non est actiua secundum se totam, sed tantum ratione formæ.

Tertio sequitur ex dictis, non esse de ratione causæ efficientis ut sic, ut ratio agendi & patiendi sint in re distinctæ, vel subiecto, vel entitate integra, aut partiali, sed quotiescunque id reperitur (quod est frequens)

LIII.
Ex dictis illatio.

LIV.

frequens) prouenit ex aliqua particulari ratione. Hoc etiam totum patet ex dictis: nam hæc conditio interdum deest, ergo non est per se, & vniuersaliter necessaria ex vi efficientiæ. Igitur, quod ratio agendi, & patiendi subiecto distinguantur, ibi solum necessarium est, vbi actio, vel à supposito distincto, vel per partes realiter distinctas exercenda est, & inde prouenit illa necessitas. Quæ quidem necessitas vniuersalis est in actione vniuersa, ex illo principio, quod idem non possit simul esse in actu & potentia. In actione autem æquiuoca non ita vniuersaliter vrget illud principium, neque aliud quod vniuersale sit, & ideo in diuersis causis ex diuersis principiis oritur, vt explicatum est. Rursus, quod illa principia agendi & patiendi debeant esse re distincta in tota sua entitate, etiam contingat esse in eodem subiecto, & in eadem parte integrali eius, vel ex eo prouenit, quod principia illa sunt substantialia, & propria rerum materialium, nimirum materia, & forma, vel certe, si sint accidentalia principia, præsertim illud, quod est ratio agendi, id prouenit ex eo, quod actio non est immanens, sed ex suo genere est transiens, vt patet in motu grauis, quatenus grauitas consideratur vt principium actuum eius. Et idem à fortiori est in motu cordis, & clarius in motu angeli se mouentis. Præterea quod principium proximum agendi & patiendi, cum nec subiecto, nec entitate integra distinguuntur, saltem differant in re aliqua, quam includit principium agendi, & non patiendi vt sic, inuenitur in quibusdam agentibus actione immanenti, non tamen prouenit ex communi ratione agentis vt sic, vt ex dictis constat, neque etiam ex communi ratione actionis immanenti vt sic, quia nulla est ratio, cur actio immanens vt sic illam distinctionem postulet, imo quodammodo magis erit immanens, si in eodem omnino principio maneat, à quo proximè elicitur. Prouenit ergo ex eo quod talis actio fit per quandam assimilationem, & ideo requirit ultra intrinsecam facultatem, principium proprium talis assimilationis. Atq; ita relinquitur, vt in actione immanente quæ illam assimilationem non requirit, neq; ex alia particulari conditione sua postulat aliquod principium coadiuuans per modum efficientis, sed solum concurrens in genere finis aut formæ extrinsecæ: respectu (inquam) talis actionis non oporteat principium agendi esse in partiali etiam entitate distinctum à principio recipiendi. Et est sanè hic modus agendi satis consentaneus voluntati, tum ob libertatem eius, tum ob communem rationem appetitus, ad quem spectat vt ex sola sua inclinatione & efficacia ferri possit in obiectum sibi propositum. Posset autem hic considerari nonnulla diuersitas, in principio agendi & recipiendi actum appetitus, nam, vt supra dixi, ad actum vitæ concurrunt effectiue & immediatè in suo ordine, non tantum potentia, sed etiam substantialis forma: at vero ad recipiendum actum proximè & immediatè videtur concurrere sola potentia. Sed hæc differentia & est incerta, nā fortasse accidens, & maximè actus vitalis, non solum attingit, inherendo, potentiam accidentalem, sed etiam ipsam substantiam. Et quidquid in hoc asseratur propter alias rationes, propter præsentem causam non est necessariū, quia re vera nullus est inconueniens, quod eadē facultas, quæ est proximum principium suscipiendi actum immanente, sit per se ipsam sufficienter constituta in actu primo, tanquam sufficiens principium proximum effectuum eiusdem actus.

LV. Non desunt tamen nonnullæ obiectiones contra. *Contra præ-* vltimam partem huius resolutionis. Prima ac præcipua sumitur ex Aristotele 9. Metaphys. tex. 2. vbi dicit, *dicta obie-* Potentiam actiuam esse principium transmutationis in alio, vt aliud est: ergo repugnat potentiam actiuam adæquatè esse principium transmutandi se ipsam. Vnde statim subdit, *ctio prima.* Potentiam patiendi esse principium

transmutationis passiue ab alio, in quantum aliud est. Et 5. Metaphysicæ, cap. 11, text. 17. eodem modo definit potentiam agentem & patientem: ergo ex præcisa ratione agentis & patientis requiritur distinctio inter causam quoad principia agendi & patiendi. Vnde Aristoteles de Generat. cap. 7. magnam absurdum existimant, quod idem à se ipso patiatur. Et 1. Metaphysicæ, cap. 3. hoc ponit principium: Neque id, quod subicitur, suam ipsius mutationem efficit: & hoc dicit fuisse initium inueniendi causam efficientem distinctam à materiali. Secunda obiectio, & vulgaris, est, quia idem non potest referri realiter ad se ipsum, sed causa efficiens refertur realiter ad effectum: ergo non potest idem secundum rem agere in se ipsum. Et confirmatur, nam si secundum eandem rem est simul in potentia actiua & receptiua, cur non semper se immutaret? Confirmatur secundo, quia agens debet approximari passo: idem autem non potest sibi ipsi secundum idem approximari.

Ad loca Aristotelis responderi potest primo, in illis definitionibus loqui de potentia pure actiua, & pure passiua, præter eas vero dari quasdam potentias simul actiuas & passiuas: de quibus procedit doctrina data, quando sunt completè actiuæ suorum actuum. Vnde secundo dicitur, Aristotelem lib. 5. Metaphysicæ idem magis declarasse, cum dixit, Potentiam actiuam esse mutationis principium in alio, aut quatenus aliud est. Et hoc modo dici potest voluntas, quatenus efficit suum actum, esse principium agendi in se non quatenus actiua est, sed quatenus est in potentia. Verius autem existimo, Aristotelem esse locutum de transmutationibus phisicis, quæ per actionem transeunt sunt, vt latius infra ostendam, tractando de potentia, prout est specis qualitatis. Et de eadem mutatione loquitur Aristoteles in primo de Generatione, disputat enim ibi de illa mutatione quæ ad generationem & corruptionem tendit. Similiter loquitur in primo Metaphysicæ, vbi in vniuersali loquitur, quomodo est euidenter materiam & efficiens in generationibus & mutationibus phisicis non concurrere in eandem causam. Ad primam rationem respondetur, relationem realem non esse inter agens & passum, sed inter agens & effectum: & hoc modo, etiam aliqua potentia agat in se ipsam: agit tamè effectum distinctum à se: inter quem & ipsam potest esse relatio realis. Ad primam confirmationem respondetur, si potentia naturaliter agat, ideo non semper agere, quia non semper habet obiectum applicatum, quo indigeret vt coefficiente, sed in alio genere causæ, finalis, vel formalis extrinsecæ: sicut ignis non potest agere sine combustibili, non quia illo indigeat vt coefficiente, sed vt materia. Si autem causa sit libera, etiam si reliqua omnia sint applicata, potest non agere, solū ex naturali perfectione sua. Ad secundam confirmationem respondetur, identitatem esse summam, vel eminentiorem propinquitatem, si aliqui non desit virtus ad agendum, & capacitas ad recipiendum.

SECTIO VIII

Utrum causa efficiens debeat esse simul coniuncta, vel propinqua passo vt agere possit.

Ecce questio tractatur ex professo ab Aristotele de moribus phisicis in 7. phisicæ. c. 2. tamen questio vniuersalior est; ac proprie Metaphysica, completitur enim omnem efficientem causam. Vnde à Theologis tractari solet tam de Deo 1. part. quest. 8. & in 1. distinct. 37. quam de angelis 1. part. quest. 52. & 1. distinct. 37. & in 2. distinct. 2. nos autem hic agimus de causis finitis, nam de Deo postea dicemus. Tractatur autem questio de actione transeunte, quia vna res agit in aliam, nam in immanente,

nente, & quodcumque res agit in se ipsam per se primo, id est, secundum eandem partem, clarum est non posse agens a patiente distare: quando vero agit unum suppositum in aliud, vel idem suppositum per unam partem in aliam, possunt esse vel immediate propinqua, vel inter ea interponi corpus aliquod, aut pars corporis, vel spaciū aliquod. Et non est dubium inter Philosophos, quin possit causa efficiens agere in rem distantem per propinquā, sed difficultas est, quando proximē & immediate agit causa per virtutē quam in se habet, & non per aliam, quam diffundit, an oporteat immediate contingere sua quantitatem vel præsentiā, eam rem in quam agit, vel possit immediate in eam agere, etiam si spaciū distet. Cum qua difficultate coniuncta est alia, nimirum, quando causa agit per rem propinquā indistantem, quo modo per propinquā attingat distantem.

Prior sententia referitur, & fundatur.

II. Sunt ergo in hac re duæ celebres sententiæ. Prima est posse efficientem causam agere in passum distans: atque ita non requiri immediatam propinquitatem, sed solum intra certam sphaeram actiuitatis: non est enim dubium, quin virtus finita certum terminum habeat in spacio vel distantia quam potest attingere, quia, ut experientia constat, fortius agit res in propinquum, quam in distans. Maior ergo virtus requiritur ad agendum in rem distantem: cum ergo virtus finita sit, habet etiam in hoc limitatā sphaeram, in quo omnes conueniunt; tamē intra illam ait hæc sententia posse agens immediate efficere in passum distans. Ita tenet Auicenna in suo lib. de Anim. sect. 4. c. 4. in eandem sententiam citans Hippocratem. Item Alexander Aphrodisæus 1. Met. comm. 8. Scotus in 1. d. 37. & ibid. Ocham, & Gabr. Bassol. Maronis, & alii Scotistæ. Quamquam Scot. de causis Physicis facit, nunquam agere in distans per unam formam, vel qualitatem, quin per aliam aliquid agant in propinquum, quamuis necesse non sit, ut per eandem attingant propinquū, & remotum, quod an sit consequenter dictum, postea videbimus.

III. Probatur autem hæc sententia, facta inductione, per omnia genera actionum: Primò in generatione substantiali, Sol generat in terra varia mista, ut mineralia, vel etiam animalia, quæ ex putrefactione generantur, illa autem actio immediate manare debet à forma substantiali Solis, nam accidentia per mediū diffusa, vel substantialem generationem non attingunt, vel ad illam non sufficiunt.

IV. Secundò in motu alterationis videntur quædam esse quæ alterant rem distantem non alterando propinquam. Primum exemplum adduci solet de imaginatione, quæ efficaciam habere dicitur ad inducendam nouam qualitatem, alterando membrum distans, vel rem aliam, ut Auicenna supra ex Hippocrate tradit. Secundum exemplum est de fascinatione oculi, nocet enim interdum oculus, alterando rem distantem, ut de al quarum feminarum oculis testis est experientia, ut Aristot. etiam notat sect. 20. Problem. 34. Alexand. lib. 2. Problema. in 50. Albert. lib. 22. de Animal. capite. 5. Marfil. Ficin. lib. 13. de immortalit. animæ, caput. 4. & de Basilisco affirmat Isidorus lib. 12. Etymolog. cap. 4. olfactu suo necare serpentes, hominem aspectu interimere, & aues volantes quamuis procul distent, lædere. Similia fere refert Plinius lib. 8. histor. caput. 31. ubi eandem vim tribuit Catoblepæ, quod necet hominem oculos eius videntem. & caput. 22. similiter ait, lupo rum visum esse noxium, vocemque homini adimere ad præsens. Tertium exemplum esse potest de Torpedine pifce, qui piscatorum manus à longe stupefacit, & Aristot. lib. 9. histor. caput. 37. ait: Torpedo pifces quos appetit, afficit facultate torpendi, quam in se habet, & Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

ita illos capit, & vescitur, & ad hoc abdit se in arena & limo. Quod est signum, non agere per modum: & ibidem alias similes experientias refert. Idem refert Plinius, lib. 3. 2. cap. 1. ubi expresse ait Torpedinem id efficere procul & longinquo, etiam si hasta, aut virga non attingatur. Tum exemplum fit de quadā herba nomine Aproxis cuius radix è longinquo concipit ignem, ut refert Plinius libro 24 capite decimo septimo, ubi idem refert de Naphra quodam genere bituminis, de quo idem Plinius libro secundo, cap. 108. Quinto, sæpe contingit, ut res distans vehementius alteretur, quā propinqua: ergo signum est agens sua vi immediate agere in distans, nam per qualitatem, quæ remissa est in medio, non posset intensiorem qualitatem efficere in extremo. Antecedens patet multis experientis, nam ignis vehementius calefacit aquam existētem in lebere, quam fundū leberis, & oleum superpositū in charta papyracea feruere facit multo vehementius quam papyrum, & stupam aliquantulū distantem ita calefacit intensius, quam aerem medium, ut interdū illā inflāmet; & Sol vehementius calefacit speculum aut terram, quā aerem medium. Neque est mirandum, quod agens interdum plus agat in distans, quam in propinquum, si passi dispositio inæqualis sit, Et confirmatur hoc ipsum aliis exemplis, nam Sol clarius illuminat partes aeris, quas per fenestrā attingit aut respicit per lineam rectam, quā eas quæ sint ad latus, seu ad lineam obliquam: ergo signum est non illuminare illas: quæ sunt è regione tantum per partes aeris intermedii, sed immediate per se ipsum. Patet consequētia, quia respectu partium aeris intermedii æque propinquæ sunt, & æque applicatæ aliæ partes aeris, quæ vel è regione Solis sunt, vel tantum ad latus: si ergo illuminatio partium remotarum tantum fit, mediāte parte proxima, æque illuminabuntur partes remotæ, quæ æque vicinæ sunt propinquiori, etiā si respectu Solis diuersum habeant aspectum, nam illa pars, quantum est de se, æqualiter agit versus omnem partem sibi propinquam. Similis experientia est de manu, vel alia re obiecta igni aut Soli per fenestrā fornacis, v. gratia, quod vehementiorem calorem sentit directe obiecta igni, quam ad latus posita etiam si respectu aeris mediū æque sit propinqua: ergo signum est, ignem immediate attingere manum distantem, si directe opposita sit per medium non impeditum. Cuius etiam signū est, quia si interponatur aliquid, seu claudatur fenestra fornacis, subito cessat vehemens sensus caloris, qui proueniebat ex actione ignis, & tamē medium adhuc retinet totum calorem quem conceperat: ergo signum est, quod actio proueniebat immediate ab igne, & non tantum à medio.

Tertiò principaliter afferuntur experientie de motu locali, qui variis modis fit à mouente corporeo (nā de incorporeo infra dicam) scilicet impulsu, tractu, vectione, & volutione. Et de impulsu quidem afferri solent experientie proicctorum, & grauium & leuium, quorum motus ad pulsionem reducitur, ut notat Diuus Thomas 7. Physicorum, capite secundo. Sed non sunt alicuius momenti, nam proximum principium instrumentale illius motus non solum est propinquum, sed etiā inexistens mobili: ille aut impulsus vel generatione communicatur, de qua, an requiratur propinquitatem, iam propositum est; vel imprimatur per aliquem contactum quantitatum: mouēs enim corporeum non potest à se immediate pellere mobile, nisi illud contingendo: quid autem imprimatur per illum contactum, seu quid sit impulsus, non est hoc loco declarandum: tractatur vero ab Aristotele, lib. 4. Physicor. caput. 8. & 8. Physicor. caput. vltim. & 3. de Cælo, capite secundo. Et hinc etiam constat, volutionem, cum pulsionem includat, eandem propinquitatem requirere, quam pulsio requirit. De vectione autem per se notum est requirere contactum, cum id quod vehitur, quasi per

M m acci-

accidens moueatur ad modum vehētis. Solum ergo in tractatione afferuntur exempla in fauorem dictæ sententiæ. Primum est de magnete trahente ad se ferrū distans. Secundum esse potest de succino eleuante paleas. Tertiū fere eiusdem rationis est, quod cōmuniter afferri solet de pisce *Remora*, alias *Echeneide*, qui prætereuntem nauim detinet, vt refert Aristot. lib. 2. histor. c. 14. Plin lib. 9. histor. c. 25.

VI.

Quartū fit inductio in actionibus potentiā animæ, nam phantasia existēs in cerebro mouet immediate appetitum, qui est in corde, & appetitus mouet immediatē manus aut pedes. Similiter sensus externus suo actū videtur imprimere speciem imaginatiōni. Neque enim est verisimile, aliquid agere per totū medium, vt v.g. si pes calehit, speciem caloris continue ascendere vsque ad caput, vbi est phantasia, vel sensus communis.

VII.

Quintū fit eadem inductio in actionibus Intelligentiarum, quæ tantum potest esse duplex, scilicet vel localis motio, siue corporis, siue alterius spiritus, vel locutio: quæ tantum est ad rem aliam intellectualem. Hæc igitur posterior actio ex sententia omnium, potest fieri ad rem distantem, vt constat ex Diuo Thoma 1. part. quæst. 89. artic. 7. & 8. & quæst. 108. art. 4. & quæstione de anim. artic. 18. ad 13. & non fit sine aliqua efficientia, quia per illam angelus, ad quem alter loquitur, accipit facultatem intelligendi quod antea non poterat, nempe cogitationem liberam alterius, non videtur autem posse nouam facultatem accipere, quin aliquid noui in eo fiat. Eo vel maxime, quod non solum facultatem accipit, sed etiam excitatur ad audiendum, non potest autem excitari, nisi aliquid ei imprimatur. Vnde D. Thomas 1. part. qu. 107. art. 1. ad 3. sic inquit, *Sicut sensus mouetur a sensibili, ita intellectus ab intelligibili: sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens angeli ad attendendum.* Sicut ergo signum sensibile non excitat sensum, nisi imprimendo ei aliquid: ita locutio angelica non excitat audientem, nisi imprimendo ei aliquid, v.g. aliquam speciem intelligibilem. Vnde idem D. Thom. qu. de Anima art. 20. ad 11. agens de simili actione, qua Intelligentiæ efficiunt species in anima separata, inquit, *Cum huiusmodi actio non sit sitialis, non oportet hic querere medium deferens situaliter sed idem hic operatur ordo naturæ, indicans hanc actionem non requirere propinquitatem, sed subordinationem.* Similibus enim verbis, similique ratione dixit in 1. p. locutionem angeli non impediri propter distantiam. De altera vero actione Intelligentiæ, quæ est motio localis, & etiam fieri possit ad rem distantem, docent Durandus, Gabriel, Ocham, Scotus, & Heru. in 1. d. 37. Et videtur verisimile ex eodem fundamento, quod angelus ex se non habet situm; neque agit ad modum rei corporalis, sed per intellectum & voluntatem: ergo eius efficacia non requirit situalē propinquitatem, sed virtutem voluntatis. Cum enina tantum volendo moueat, quid necesse est, quod ibi substantialiter adsit, vbi mouere vult.

VIII.

*Ratio pro
sententia
præcedente.*

Sextū potest formari ratio in hunc modum, quia virtus actiua creaturæ aliquam habet (vt ita dicam) quantitatem perfectionis: ergo non est verisimile esse ita limitatam, vt non possit per se ipsam immediate agere nisi in puncto aut superficie indiuisibili: ergo potest agere immediate intra aliquam distantiam quantam, vel quantificabilem: ergo potest immediate attingere etiam partes distantes illius sphaeræ, seu spaciij. Declaratur & confirmatur primo hæc ratio, nam cum ignis calefaciat aquam, medio aere solum habet sibi immediate propinquam ultimam superficiem aeris sibi vicini: ergo iuxta oppositam sententiam, in illam solum immediate per se ipsum ager, imo & in illam ager immediate per solum calorem quæ habet in vltima superficie sua: & per superficiem ager in partem immediatam, & per propin-

quorem partem in remotiorem, quasi diuidendo actionem per omnes partes proportionales propinquas & remotas: hic autem modus agendi videtur per se incredibilis, & nō parua habere incommoda. Primum ob rationē factā, quia irrationabile videtur omnē agendi virtutē quantūvis magnā coarctare ad ipsūmet spaciū, in quo est agens, vel ad summum ad vltimam superficiem sibi contiguam: nam virtus agendi potest esse maior & minor, & eius efficacia non solum consistit in effectu, sed etiam in modo agendi, & in maiori sphaera actiuitatis. Item sumo superficiem aeris proximam igni, & inquirō in quid agat immediate. Dicitur agere immediate in partem sibi propinquam: vnde cum nulla sit adæquate propinqua secundum se totam, consequenter fatendum est non habere immediatum subiectum, vel indiuisibile, vel definite magnitudinis, in quod totum immediate agat, sed tantum agere immediate in propinquum quasi confuse sumptum: hoc autem videtur inconueniens, quod scilicet actio determinata, qua in instanti, verbi gratia, fit a calore, vel lumine, quod est in hac superficie, non habeat determinatum subiectum, in quo per se & immediate fiat. Item, ille modus agendi, quasi enumerando omnes partes proportionales, per has in illas agendo, cum ille infinitus sint, vix appareat intelligibilis, præsertim in actione, quæ non successiue extenditur per subiectum, sed per modum vnus tota simul, & in instante fit.

Tandem confirmatur secundo, quia ex illo principio sequitur, per se loquendo, non habere agentia naturalia sphaeram actiuitatis, nec terminum in illa. Patet sequela, nam si consideretur id in quod immediate ac per se possunt agere, nullam habent sphaeram, sed solum superficiem sibi proximam. Si vero consideretur id totum, in quod possunt agere mediate, per propinquum attingendo remotum, nulla est certa sphaera, neque vllus terminus illius actionis; nam quocunque termino signato ad quem intrinsece perueniat actio, per illum poterit vterius progredi, quia in eo termino est aliqua virtus agendi: ergo illa virtus aliquid ager in sibi propinquum. Dico autem, per se loquendo, nam ex resistentia passibili fieri potest, vt ad illum terminum tam debilis perueniat virtus, vt proximæ partis resistentiam vincere non possit, nec per se, nec in virtute agentis distansissimi: sed hoc est accidentarium ob resistentiam. Quamquam etiam illud difficilissimum sit ad explicandum, scilicet, quomodo qualitas recepta in medio possit vincere in virtute agentis remoti resistentiam partis sibi proximæ, quam ipsa per se, & sua virtute vincere non possit, si agens remotum per se immediate nihil agit in partem remotam per se immediate nihil agit in partem remotam resistentem, sed solum per virtutem receptam in parte propinquiore. Sed de hoc postea, nunc autem argumentum urget, per se loquendo, & ablata resistentia à medio. Atque ita fit, vt Sol possit in instante illuminare aerem in infinitum: quod est plane falsum, quia nunc magis illuminat partem propinquam, quam remotam aeris, vt in lucerna est euident: ergo si nimium extendatur actio, finietur eadem. Adde, quod neque huius effectus ratio reddi poterit: cur enim lucerna minus illuminat partem remotam, quam propinquam, si non illam, sicut hæc per se immediate illuminat? Ex hoc autem capite optime redditur ratio, nam cum potentia sit finita, non æque superat rem sibi vicinam, ac distantem, & ideo maior propinquitatē confert ad maiorem perfectionem actionis at vero fit tantum agit in remotum per propinquum, communicabit parti remotæ totā intensionem qualitatis, quam communicat propinque: quia illa qualitas est actiua sue similis, & pars remotior est capax illius, & est immediate propinqua parti proximæ: signum ergo est non fieri illo modo actionem, sed agens per se ipsam immediate attingere totam sphaeram.

Secunda sententia refertur, & declaratur.

Secunda sententia principalis est, in omni efficiente causa esse conditionem necessariam ad agendum, ut sit propinqua & indistans ab illa re, in quam primo & immediate agit, ita ut si utrumque agens scilicet & passum, quantum sit, sint contigua, & actio incipiat ab ultima superficie in qua se tangunt: atque ita contactus virtutis supponat semper contactum quantitativum: si vero agens sit spirituale, proportionali modo sit propinquum secundum præsentiam substantialem. Hæc est sententia Aristotelis 7. Physicor. capit. 2. & 1. de Generat. capit. 6. quam ubique D. Thom. defendit, præsertim 1. part. quæst. 8. art. 1. & 3. cont. Gent. capit. 68. Quibus locis Cateran. Ferrarientis, & alii Thomistæ. Capreolus in 1. distinct. 37. & ibi Durand. quæstione prima. Et idem significat Richardus art. 2. quæst. 1. Albertus, & alii idem supponunt, cum ex operatione Dei inferant præsentiam eius. Idem Albert. 7. Physicor. tractat. 1. c. 4. ubi Commentator, Aphrodisæus, & alii communiter. Favent etiam huic sententiæ sancti Patres, imo & Scriptura sacra, dum significant, in ipso etiam Deo colligi recte immediatam præsentiam ex immediata operatione. De quo argumento dicemus late, postea, agentes de immanitate Dei. Hæc vero sententia ab Aristotele non probatur ratione aliqua, sed sola inductione, & experientia, quæ satis est sensibus nota, quantum ex frequentibus effectibus sensibilibus esse potest. Erit autem inductio perfecta, si ostenderimus nunquam accidere ut naturalis actio aliter fiat, vel saltem nullo experimento id suaderi posse: hoc autem solutione obiectionum constabit. Atque ita concluditur argumentum, nam modus agendi communis omni agentibus naturalibus in aliqua intrinseca, & naturali necessitate fundatur: sed hic modus per immediatam contactum, & propinquitatem: ergo signum est hanc esse necessariam conditionem omni agentis naturali, ut agere possit.

XI. Ratio autem huius necessitatis à quibusdam redditur, quia sicut res non potest transire de loco ad locum, nisi per medium, ita actio agentis non potest immediate transmitti ad rem distantem, nisi prius attingat mediū, & per illud quasi continue perveniat ad distans. Hæc vero ratio apud me inefficax est, quia actio non transit eadem numero ad rem distantem per mediū, sicut idem numero corpus transit ad extremum locum per medium: unde non recte dicitur actio transire ad extremum, sed virtute agentis educi de potentia subiecti distantis, in quo, ex vi illius rationis aut similitudinis, nulla apparet repugnantia.

XII. Alii rationem sumunt ex limitatione agentis finiti, quod ob defectū sue virtutis indiget præsentia passivi ad agendum. Et potest hæc ratio confirmari, quia si agens posset agere in distans, eadem ratione agere posset in quacunque distantia, nam si non indiget actione in mediū, quid refert, quod passum magis vel minus distet? Sed in primis authores huius sententiæ, & præsertim D. Thomas, non limitat illam ad agentia finita, sed etiam in Deo hanc conditionem requirit: ergo non oritur ex limitatione virtutis. Deinde ex limitatione virtutis ad summū videtur oriri limitata sphaera. Cur autem ex quacunque limitatione virtutis inferri debet tanta limitatio ad proximum & immediatum passum, si ratio efficientis ut sic eam conditionem non requirit? Maxime, quia non omnis virtus est æque limitata, ut superius argumentabamur. Et eadem ratione non apparet efficax limitatio, quæ in confirmatione fit: qui enim negant illam summam propinquitatem esse necessariam simpliciter ad actionem, non negant esse vitalem, ut agens optimo modo agat, imo & asserunt esse necessariam, Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

ut agat tota virtute & quantum potest: & hinc putant oriri, ut cæteris paribus, naturalia agentia agant uniformiter difformiter per spacia: atque ita nihil sequitur eorum, quæ in illa confirmatione inferuntur. Nam sine dubio ex ipsis terminis constat, maioris virtutis esse vincere rem distantem, quam propinquam: & eadem proportionem maioris virtutis erit vincere rem magis, quam minus distantem, sicut maioris est virtutis ad distantiorē locum iacere lapidem. Unde Capreolus supra ad octavum argumentum ait, rationem huius non esse sumendam ex aliqua imperfectione aut ordine potentie agentis & recipientis, sed ex eo quod agens est quodammodo actus ipsius passi, & passum est quodammodo in potentia ad agens: actus autem & potentia ex sua ratione postulant esse indistantes, ut nimirum inter se rationem actus & potentie exercere possint. Quæ ratio, licet ad convincendum intellectum protervum non sufficiat, tamen, supposita sufficiente rei experientia, mihi videtur propinquius attingere, magisque indicare propriam causam huius necessitatis. Ut autem hanc rem amplius declarem, & sententiam Aristotelis defendamus, explicare oportet modos propinquitatis & distantie, & varios modos agendi per propinquum in distans.

Quæstionis resolutio.

Est ergo advertendum, passum posse distare ab agente, quia inter illa mediat spatium omnino vacuum, quod licet naturaliter non contingat, possent tamen ita intelligi, & oportet de illis dicere, qualiter tunc in actione se haberent, quia non parum conferret ad rem explicandam. Secundò, potest passum distare ab agente, interposito aliquo spacio medio non vacuo, sed pleno tali corpore, ut in illud nihil agere posset. Tertiò intelligi potest, quod agens aliquid agat in medium, non tamen per eandem virtutem, ut si in aerem agat per lucem, in terram vero per formam substantialem. Quartò denique intelligi potest, quod passum distans coniungatur agenti per medium, in quod agens etiam operatur, & per eandem virtutem. Hoc autem ipsum intelligi potest variis modis euenire. Primò quod agens remotum immediate solum inferat actionem in passum sibi propinquum, per qualitatem in illud impressam, fiat actio in passum remotum, ita ut habitudo per se & immediate illius actionis, ut est in passo remoto, tantum sit ad virtutem seu qualitatem impressam in partem proximam, ad ipsum vero agens non nisi remotè, & in quantum dat vel conservat illam virtutem. Secundò intelligi potest, quod agens agat in remotum, media virtute collata parti proximæ, simul & actualiter influendo cum illa in partem remotam: ita ut nec sine illa, ac per illam possit attingere remotum, neque etiam sola illa, licet ibi conservata, sufficiat ad actionem, quæ sit in parte remota, sine actuali influxu ipsius agentis. Tertiò intelligi potest, actionem agentis diffundi ex necessitate ad remotum per proximum, non necessitate causalitatis proximæ partis passi in partem remotam, sed solum necessitate ordinis (ut ita dicam) quæ necessitas oriri potest, vel ex parte agentis, quod natura sua determinat sibi hunc modum agendi quasi per lineam non interruptam: vel ex parte passi, quod applicatum naturali agenti, prius necessario patitur in parte propinqua quam in remota.

Prima assertio.

Primò igitur dicendum est, causam efficientem nihil posse agere in passum distans, si spatium vacuum interpositum sit. Hæc assertio communiter recepta est, ita ut neque authores primæ sententiæ illam negare videantur: nam Scotus etiam si admittat ali-

XIII. Varij modi distantie & indistans agentis ad passum.

XIV. Vacuo interiacente nullum distans actio.

tat aliquam actionem generatiuam ex materia distante, dicit tamen aliquam aliam actionem debere per medium diffundi, quamuis hoc solum de agentibus naturalibus fateatur. Non potest autem hæc assertio positiua (vt ita dicam) experientia probari, quia nunquam datum est huiusmodi vacuum inter corpora, potest tamen probari experientia (vt ita dicam) negatiua, & prouidentia vniuersalis naturæ, seu potius authoris eius, qui ita res condidit, & talem propensionem seu motionem eis indidit, vt vacuum omnino vitent, etiam si necesse sit propria loca deferere. Huius autem ratio potissima fuisse videtur, vt quædam corpora per alia possent suas actiones exercere, & distantia corpora per intermedia aliorum, & præsertim coelestium corporum influxum participarent. Quod non obscure significauit Aristoteles text. 1. Meteor. dicens. *Necesse est illum (id est, inferiorem modum) summis celi conuersionibus quodammodo (id est per intermedia elementa) proximum esse, vt omnis eius facultas inde constitatur, atque regatur. Nec satisfaciatur, qui dixerit naturam non horruisse vacuum, & tam sollicita continguitatem corporum procurasse ob necessitatem simpliciter, sed solum ob maiorem commoditatem & vtilitatem. Tum quia tanta naturæ sollicitudo maiorem indicat necessitatem, tunc etiam quia verum esset naturalia agentia posse attingere distans absque medio, sepe esset vtilius ad actionem nullū habere interpositum reale medium, quā magis esset expedita sphaera, minusque circa illam occuparetur virtus agentis, iuxta ea quæ statim dicentur.*

XV.

Secundò probari potest alia experientia, quæ licet ex re omnino opposita sumatur, eandem tamen radicem habere videtur, nimirum quod si spacium interpositum inter agens & patiens, aliquo corpore repleatur, quod interrumpat actionem agentis, omnino impeditur actio in passum distans, etiam si aliqui constitutum sit intra sphaeram actiuitatis agentis: ergo eadem ratione si medium esset omnino vacuum, non posset actio agentis transire in passum distans, quia non minus interrumpetur actio per vacuum, quam per illud plenum. Responderi potest, corpus illud interpositum non ideo impedire actionem in vltiora corpora, quia interrumpit actionem agentis, sed quia tota virtus agēis circa corpus illud occupatur (vt ita dicam) vnde sit vt sphaera eius ibi terminetur. Dicunt enim, sphaeram non semper esse eandem seu eiusdem magnitudinis aut distantie, sed iuxta capacitatem aut resistentiam medii. Fieri enim potest, vt corpus pedale propter suam densitatem plus resistat, quam magnum corpus rarum, & ideo in se finiat ac terminet sphaeram agentis. Sed quamuis hæc responsio habere possit aliquam speciem veritatis, quando corpus interpositum vere habet rationem pāsi, in quo superādo & (vt ita dicam) penetrando, occupatur virtus agentis, tamen, quando corpus interpositum est omnino incapax talis actionis, ita vt ad illud nullo modo applicetur virtus agentis secundum illam actionem, quomodo potest detinere illam, aut agenti resistere ne in vltiora corpora efficiat? Exemplum est in Sole illuminante, cuius actio impeditur interposito in fenestra corpore opaco, quod est incapax lucis, & non resistit illuminationi sui positiue, sed negatiue per incapacitatem, quomodo etiam vacuum dici potest resistere, quamuis ex diuersis principiis: ergo virtus illuminatiua Solis non occupatur quasi comādo, & agendo circa illud corpus, sed solum non agit in illud, sicut etiam non agit in vacuum: ergo illud corpus non aliter impedit transitum (vt ita dicam) illius actionis, quā interrumpendo continuationem, & quasi lineam seu radium eius: ergo æquale impedimentum oriatur ex vacuo interposito. Atq; hæc experientia videtur mihi valde efficax ad probandam conclusionem positam, de ratione vero eius inferius dicemus

Secunda assertio.

Hinc dicitur secundò: Quando passum distans ab agente per interpositum reale medium, nihil potest agens efficere in distans passum, si non potest etiam agere in totum medium. Patet manifeste ex dictis. Primò, quia si medium interpositum non esset necessarium ad sustinendam, & quasi deferendam actionem agentis, omnino per accidens se haberet illud medium ad actionem: esset ergo impertinens, quod illud medium esset reale, vel vacuum. Secundo hoc probat experientia de corpore denso interposito, quod solum impedit vltiorem actionem transitum, quia est incapax actionis agentis. Tertiò, quia ratio quam ex vacuo colligebamus, solum erat, quia in eo interrumpitur actio agentis; & hoc erat sufficiens impedimentum actionis: sed hæc eadem interruptio interuenit, quando medium proximum agenti non est capax actionis seu influentiæ eius: ergo. Atq; ita videmus Solem non illuminare terram, nisi illuminando omnia intermedia corpora: quod si aliquando interponitur Luna, quam Sol suo lumine penetrare non potest, actio illuminandi terram non attingit.

Tertia assertio.

Dico tertiò: Vt agens efficiat in passum distans non satis est, vt per aliam virtutem seu actionem omnino distinctam agat in medium, sed necesse est, vt per eandem seu subordinatam virtutem, quæ agit in distans, incipiat agere in medium sibi propinquum, & per totum illum diffundat actionem seu influentiam vsque vt passum distans. Hæc assertio est directe contra Scotum & alios: probatur tamen ex dictis, quia, vt agens agat in distans, necesse est vt prius tempore vel natura agat in propinquum, & continue in totum medium: ergo necesse est, vt illa continuata actio profluat aliquo modo ab vna eadem virtute agentis. Patet consequentia, quia si sunt duæ virtutes, & ab eis dimanant duæ actiones, formaliter sunt ibi duo agentia, quamuis materialiter sit vnum ratione vnius suppositi, vel subiecti: ergo non satis est, quod per vnam virtutem agat in proximum, vt per aliam possit agere in distans. Probatur consequentia, quia illæ actiones tantum concomitantur se habent. & vnanon potest dici per aliam continuari, & sine interruptione fieri. Vt verbigratia, quamuis possit ignis agere per calorem & siccitatem, vt per calorem agat in passum distans, non satis est, quod per siccitatem agat in medium propinquum, quia hoc est per accidens ad actionem caloris vt siq; necesse est ergo vt per calorem agat in propinquum, quia illud est per se necessarium ad continuationem actionis. Imo, licet possit contingere, quod actio vnius virtutis sit necessaria ex parte pāsi, vt actio alterius virtutis possit ad illud pertinere, vt verbi gratia si necessaria esset actio, & dispositio siccitatis ad actionem caloris, non satis esset, quod vna virtus prægeret disponendo vt altera immediate ageret in distans, nihil agendo in propinquum, quia illa dispositio est mere materialis, & est impertinens quod proueniat ab alia virtute cōcomitante in eodem subiecto, quia per hoc non fit actio alterius virtutis continue per totum medium, quod tamen esse necessarium ad actionem, ostensum est duabus conclusionibus præcedentibus.

Sunt tamen duo obseruanda. Vnum est, quando dicimus actionem debere esse ab vna virtute, non esse sensum, illam virtutem debere vnam esse formam, vel vnam entitatem, sed debere esse ad æquari principium vnius actionis, etiam si coalescat ex pluribus formis, siue æqualiter agentibus, siue subordinatis. Aliud obseruandum est, cum dicimus actionem in propinquum & remotum debere esse quasi continuationem

Quia cum
in corpora
abborreat
vacuum.

nuatione vnam, non debere intelligi de rigorosa & physica continuatione, qualis est in illuminatione si medium sit continuum, sed satis esse, si sit continuatio secundum quandam subordinationem, & causalitatem. Non enim est necesse, cum agens operatur vsque ad aliquam distantiam, quod in tota illa producat qualitatem eiusdem rationis: potest enim in corpore libi propinquo quandam qualitatem efficere, in remotiori vero diuisam, vt Sol, v.g. in corporibus celestibus quæ sub se habet, producit solū lumen, in aëre vero vsque ad terram producit cum lumine calorem: in terra autem secundum profunditatem eius non producit lumen, sed calorem tantum, & medio calore efficit alias formas. Idem cōsiderare licet in aliis astris, quæ proprias habent influentias, quas vsq. ad penetralia terræ diffundunt, non tamen idem agunt in omnibus corporibus intermedii, sed in vnoquoq. operantur, iuxta capacitatem eius, id quod proportionatū est ipsius dispositioni. Tum ergo, cum qualitates seu termini productioni in diuersis corporibus sunt distincti, nō potest efficientia diffundi per modum vnius continuæ actionis: necesse est tamen, vt per qualitatem in vicino corpore productam, producat aliam in remoto, & per illam similiter in remotiori, & hoc modo dicitur continuari actio per subordinationem & causalitatem. Cum enim necesse sit actionem continue fieri per modum vnius, vt in assertionibus ostensum est, & non sit necessaria continuatio in eadem specie actionis vel qualitatis, necesse est vt sit per emanationem vnius ab alia; alioqui nullam connexionem habebit actio quæ fit in distans, cum actione quæ fit in propinquum, sed omnino per accidens se ambæ actiones habebunt, quod fieri non posse probat ratio facta in tertia assertio.

Quarta assertio.

XIX. Deo quartō: Quamuis necesse sit, vt causa efficiens sit propinqua & indistans a passo, in quod primum agit, non est tamen certum, quod semper agat per propinquum in distans, tanquam per instrumentum seu virtutem agendi, sed probabile est interdum agere in totū aliquod passum immediate per suam propriā virtutē, & similiter, quādo agit per propinquum vt per instrumentum in distans, nō est necesse, vt agat per illud tanquam per instrumentū separatum in causando, sed tanquam per cōiunctū, ita vt simul cum virtute per medium diffusa, influat immediate ipsū agens vnica & eadem actione. Prima pars est ipsa conclusio Aristotelis, & communis sententia, quam defendimus: & preter eius inductionem probatur manifeste ex precedentibus assertionibus & probationibus eorum, quibus ostensum est non posse agens diffundere actionem suam vsq. ad rē distantem, nisi per modū vnius actionis nō interruptæ: ergo necesse est vt inchoetur actio a passo omnino vicino, & indistante, alioqui a principio inchoaretur interrupta. Atq. hoc non parū confirmant aliquæ experientie, quibus videmus agens per se tantū intendere actionem in remotum, & nihilominus nō exercere illā nisi per mediū, quamuis illa actio, prout fit in medio, sit prorsus inutilis, nisi ad hoc saltē deferuatur, vt per illam deferatur actio in passum distans, in quo agens habeat effectum per se intentū, v.g. obiectum visibile non diffundit species ad oculum nisi per mediū. Cuius rei nonnulla sunt euidentia signa: vnū est de speculo, in quo fit reflexio specierum, quæ etiam fit in aqua: non posset autē fieri, nisi vsq. ad illa corpora multiplicarentur species. Aliud est quæ iuxta dispositionē medij, vel perturbantur, vel cōmōde deferuntur species. Item, est illud supra tactum, quod quacunque ratione aliqua pars medij sit incapax specierum, impeditur actio, ne ad oculū perueniat. Hæc autem actio specierum per se & ex intentione nature tota ordinatur ad oculū, quia in illo solo possunt species habere effectū, ad quem institutæ sunt: esset ergo inutilis talis actio specierū in medio, nisi esset necessaria, vt per illam posset actio peruenire ad oculū distantem: ergo signum est propter hanc necessitatem, talem fieri actionem. Idemq. iudicium ferendum est de omni simili actione, etiam si tam certis experimentis non innotescat.

XX. Ex his ergo omnibus colligo, naturalem modum agendi causæ efficientis esse quasi per continuatā lineam suæ actionis a proximo in distans. Atq. hæc deberet esse ratio sufficiens conclusionis suppositis experimentis adductis, etiam si alia ratio deesset, quia nimirum hæc causa determinat sibi ex natura sua talē agendi modum. Sepe enim ita iudicamus de naturis rerum ex his quæ experimur, etiam si vltiorem rationem illius naturalis conditionis reddere non valeamus. Vt v.g. obiectū visus solum multiplicat species per lineam rectam: obiectum autē auditus etiā per obliquam, & per quoscunque poros ingreditur, vt experientia constat, ex qua recte colligimus hunc esse naturalem modum agendi talium obiectorum: cuius sufficiens ratio est, quia talis proprietas consequitur naturam vtriusque sensus. Conamur tamen huius nature aliquam rationem inuestigare, dū dicimus sonū esse qualitatem quandā consequentē motum, & imitantem naturā eius: & ideo per quascūq. vias ingredi posse: calorē vero magis quieto & subtiliori modo agere, & ideo solū via recta species diffundere. Sic ergo in presenti, si velimus rationē aliquam vel coniecturam illius naturalis conditionis agentium inuestigare, certe non est contemnenda illa quæ a Capreolo tacta est: nam omnis actus requirit coniunctionem cum potentia vt suam causalitatem in illam exerceat: sicut ergo in actu formali requiritur intima vnio, ita actus efficiens requirit saltem indistantiam non ob imperfectionē, sed potius ob perfectionē quam includit ratio actus, seu actuatio. Vel si hoc referendū est in alā imperfectionē, illa sumenda est ex parte effectus, qui, cum sit dependens a sua causā, postulat coniunctionē & indistantiā ab illa, vt ab ea manare possit, sicut riuius requirit coniunctionē cū fonte vt ab eo manet. In quo etiā potest latitudo quædam considerari iuxta varias causarum perfectiones: nam causæ & effectus corporales, non possunt secundū se tota esse sibi immediate præsentia, vel indistantia, & ideo appropinquantur saltem secundum extrema. Res vero spirituales create secundum se totæ coniunguntur, seu præsentia sunt effectui aut passo, quamuis nō semper necesse sit esse intime præsentia toti passo, omnibus partibus eius, possunt enim adesse vni parti, & per illam agere in totū: quomodo Intelligentia mouens cœlum, existimatur esse in Oriente: At vero Deus vbicūq. agit, totus & in toto adest, nō solū ex immensitate, sed etiā ex perfectione agendi, vt infra suo loco videbimus. Dixi autem hunc modum agendi, inchoando actionem a passo indistante, esse connaturalem efficienti, quia nunc nō disputamus, an Deus supernaturaliter possit hūc modum agendi immutare. Credimus autem id non repugnare diuinis instrumentis, etiam si nulli agenti creato possit esse connaturalis: de qua re dixi in 1. tom. 3. part. disput. 31. sect. 7.

XXI. Atque hinc vltius intelligi potest, ex necessaria propinquitate inter passum & agens, non statim inferri necessarium etiam esse, vt agens per propinquam partem medij agat in remotam tanquam per instrumentum, satis enim erit, si agat per illam vt per medium necessarium ad continuationem actionis, seu vt actio sine interruptione fiat, quia neque experientie, neque rationes hactenus adductæ plus probant. Quocirca quando actio per medium variatur in proximo passo & remoto secundum varias qualitates & terminos actionis, tunc certe necessariū videtur, vt virtus diffusa in medio

XX.

Illatio ex omnibus dictis.

XXI.

Mm 3 propin-

propinquo, sit instrumentum ad agendum in remotum, ut nuper dicebamus, quia alias nulla esset continuatio nec subordinatio per se inter alias actiones. At vero quando actio est tota eiusdem rationis in parte proxima & remota medij, non videtur per se necessarium, saltem ex vi propinquitatis necessarii inter passum & agens, quod pars propinqua sit instrumentum ad agendum in remota: quia illa actio per se habet suam continuitatem & integritatem, quæ ex naturali modo operandi talis causæ necessaria est, ut ostendimus. Dixi, quantum est ex vi propinquitatis necessaria, nam si qualitas diffusa per medium sit actiua sui similis, ex natura rei sequitur ut existens in parte propinqua, possit iuuare ad agendum in remotam: siue per modum instrumenti, siue per modum partialis agentis: hoc tamen potest esse quasi per accidens, & solum concomitans ad actionem primi agentis.

XXII.

Quapropter si contingeret qualitatem diffusam per medium non esse actiuam sui similis, tunc non oportere partem proximam esse instrumentum, sed tantum medium ad actionem. An vero ita aliquando eueniat, mihi non est certum, non video tamen repugnantiam ex vi eius conditionis necessariæ ad agendum quam nunc tractamus, scilicet, propinquitatis. Possetque esse exemplum in obiecto visus, nam videtur ita multiplicare species per medium usque ad sensum, ut species recepta in medio diaphano non sit effectiua sui similis, quod inde probari videtur, quia ultra certam distantiam obiectum non potest speciem sui efficere: quod non accideret si species in medio recepta efficeret sibi similem. Quod argumentum in fundamentis primæ sententiæ tactum est, & in responsionibus videbimus, quam sit efficax. Aliud exemplum esse potest de impetu qui imprimitur lapidi proiecto, nam contactus proiectis tantum est in vna parte lapidis, & tamen impetus non recipitur in sola illa parte, sed in toto corpore proiecto: neque etiam pars impetus impressa illi parti efficit aliam similem in parte vicina, tum quia impulsus non est effectiuus alterius impulsus, sed motus localis tantum, sicut grauitas non est effectiua grauitatis, sed localis motus, tum etiam quia impulsus non imprimitur nisi per contactum fortem: vna autem pars non potest hoc modo contingere aliam sibi continuam: videtur ergo verisimile impetum imprimi toti mobili, & omnibus partibus eius immediate a proiectante, medio contactu in sola vna parte eius. Quidquid vero sit de specialibus exemplis, tamen, in communi loquendo, ad saluandum illud axioma de necessaria propinquitate inter agens & primum passum, non cogimur dicere esse necessariam efficientiam vnus partis passu in aliam. An vero aliquæ experientie vel rationes satis ostendant eam efficientiam non semper intercedere, aut non esse per se necessariam, videbimus, tractando argumenta primæ sententiæ.

XXIII.

Medij partes proximæ quæ agunt non agunt in remotum sine illius ope.

Denique hinc etiam ex parte pendet vltima pars assertionis, nam etiam si partes medij proximæ agant in remotas, videtur experimento probari non agere sola virtute in se recepta, neque omnino destitui a reali influxu primi agentis, alioqui non tam esset vehemens actio eiusdem medij in quibusdā partibus, & tam remissa in aliis æque sibi propinquis, in æqualiter vero applicatis respectu primi agentis, quod in solutionibus argumentorum presius examinandum est. Nunc vero solum dicimus ex hac propinquitate & conditione necessaria ad agendum quam nunc tractamus, non sequi agens tantum agere in partem distantem per virtutem receptam in parte proxima, ut per instrumentum quasi separatum in causando, id est, per se solum agens absque actuali influxu principalis agentis, tum quia neque id est necessarium, ut passum sit absolute propinquum agenti, a quo emanet actio continue & sine interruptione: tum etiam, quia tunc ex ipso agente & virtute recepta in medio

quasi componitur vnum integrum agens, quod contingit alteram partem, & ideo potest in illam agere per totam suam virtutem. Quod declaro hoc similia, nam quado ignis calefacit aërem sibi propinquum, non agit in illum per solum calorem quem habet in vltima superficie qua contingit aërem, nec per solum aliquam vicinam partem, etiam si fingatur in quacunque quantitate, quæ non nisi mere gratis determinari potest: agit ergo immediate per totum calorem, quæ in se habet, & in omnibus suis partibus, (suppono enim omnes esse intra sphaeram actiuitatis) & tamen non omnes partes ignis agentis sunt immediate propinquæ aëri patienti: at vero quia in omnibus coalescit vnum agens, quod per suum terminum contingit aëri patienti, id satis est ut omnes illæ partes per modum vnus integri agentis immediate influant in passum. Idemque esset si duo ignes inter se discontiniui, eisdem parti passu applicati essent, ita ut ab utroque simul per modum vnus integri agentis vna actio maneret, ergo similiter intelligi potest quod agens coniunctum primæ parti passu iam affectæ sua qualitate per modum vnus agat, & influat in alterius passum, siue concurrant ut duo agentia partialia, siue ut principale & instrumentale agēs. Sed hæc omnia in responsionibus ad primam sententiam magis elucidabuntur.

Argumentorum solutiones.

Ad primam ergo experientiam de substantiali generatione communis responso est, accidentia quæ proximè adsunt, efficere substantialē generationem in virtute formæ substantialis, quamuis illa distet. Quæ responsio habet difficultatem, & est, scilicet, quia licet accidentia possint esse instrumenta ad efficiendā substantiā, non tamen possunt esse sufficientia principia, si sint separata quoad causalitatem. Et ideo si forma substantialis longe distans nullo modo potest cum accidentali virtute actu influere ad generationem substantiā, non potest per sola accidentia esse sufficiens principium talis generationis. Quapropter probabiliter dici potest illam virtutē instrumentale diffusam a celo usque ad locum terræ in quo fit generatio substantialis, non agere ut virtutē separatā, sed ut coniunctam in causalitate: & formā cœli actu influere cum illa, si alioqui effectus non superat in perfectione ipsam formam cœli. Nec inde sic celum agere immediate in distans, quia non agit nisi ut coniunctum virtuti suæ per medium diffuse usque ad passum distans. Dices: Forma cœli & virtus accidentalis eiusdem cœli sunt diuersæ virtutes agentis, sed tota alteratio præcedens fiebat a celo media virtute accidentali tantum: ergo illa non sufficit ut forma cœli possit postea influere media sua forma substantiali ad generationem substantialem alterius. Respondeo, formam & virtutem accidentalem ipsius cœli non esse duas virtutes solum concomitanter, & quāsi per accidens coniunctas, sed esse subordinatas ut principale & instrumentale principium: & ideo, quamuis forma substantialis attingat generationem, quæ fit in distanti loco, non agit formaliter ac proprie in distans, quia media virtute sua illi coniungitur. Eritque hoc facilius & clarius, si quis teneat formam substantialem cœli non solum concurrere per se ut principium principale ad educationem formæ substantialis, sed etiam ad præuiam alterationem, quod supra diximus esse probabile. Quod si fortasse alicui hoc non placet, necessario dicendum est celum solum concurrere instrumentaliter ad has generationes per virtutem accidentalem diffusam per medium iuuari autem ad has generationes perficiendas ab aliquo superiori agente.

(.)

De alteratione corporis per imaginationem.

AD secundum de alteratione negatur assumptum, nimirum aliquam causam alterare rem distantem, non alterando propinquam. Et ad primum exemplum de imaginatione respondetur, aut esse sermonem de corpore ipsius animalis, cuius est phantasia, vel alterius: loquendo de alieno corpore, nego alterius phantasia habere vim alterandi illud: neque haec tenus vili probabile experimentum allatum est, quod id ostendat: neque ex vi rationis est verisimile, quia actus imaginationis est immanens, & non est unde habeat virtutem ad naturaliter alterandum alienum corpus. Si vero sit sermo de proprio corpore ipsius animalis, quod imaginatione operatur, dicendum est imaginationem non mouere corpus, nisi mediante appetitu sensitivo, ad cuius motum excitantur humores, & spiritus vitales, quibus mediantibus alteratur corpus. Motio autem appetitus per imaginationem non est alteratio, sed vitalis quaedam affectio, de qua inferius dicam. Appetitus autem, cum sit in corde, quod est principium motus animalis, & spirituum vitalium, facile poterit huiusmodi motum vel alterationem excitare, nihil agendo immediate in distans, sed mediantibus partibus propinquis: quantumvis etiam in illa motione intercedat specialis ratio, eo quod fiat per naturalem sympathiam potenciarum in eadem animae radicatarum, ut infra dicetur, & latius traditur in libris de anima, & in 1.2. q. 22. & attingit D. Tho. q. 26. de verit. art. 6. ad 11.

De fascinatione.

AD secundum exemplum, sunt qui negent illam vim fascinationis. Sed non est cur experientiam a Philosophis, & Medicis comprobant, & fere communis sensu receptam negemus. Fatemur ergo fascinationem naturaliter accidere: modum autem eius declarat D. Thomas 1. part. quaest. 117. articulo 3. ad 2. & 3. contra Gentil. capit. 103. Et in primis dicendum est, fascinationem non fieri ipso actu videntem, tanquam principio quo fit alteratio in aliud, quia actus immanens, ut supra dicebamus de actu imaginationis, non est per se actius in aliquem. Deinde dicendum est alterationem illam fieri ab aliqua qualitate venenifera existente in oculo, aut in interna corporis dispositione, & complexione, aut humoribus, quae communicatur spiritibus vitalibus, qui imaginatione, & attentione animi commouentur, & ad oculos perueniunt. Rursus hinc fit, ut mediis illis spiritibus aer proximus inficiatur, & vsque ad certam distantiam alteratio perveniat, & sic noceat alteri, quantumvis aliquantulum distet. Et fortasse interdum fit, ut ipse spiritus inficiatur vsque ad illam personam in quam intuitus directe figitur, emittantur: & ita facilius & vehementius noceant: & Aristoteles supra significat interdum fieri fascinationem ipso statu corrupto, & vsque ad aliam personam transmissio. His ergo modis potest naturaliter fieri fascinatio absque immediata actione in distans. Omitto (quod D. Th. supra advertit) interdum accidere huiusmodi nocuum ex malitia demonum, qui ex pacto occulto cooperantur ad huiusmodi damnum inferendum. Advertit etiam D. Thom. hanc alterationem facilius accidere in infantibus & pueris, quia ob tenerum corpus quamlibet externam impressionem facilius patiuntur. Plura de huiusmodi actione legi possunt in Plinio libro septimo, capite secundo, & libro 33. capite 10. Abulensi paradox. 4. capite 16. Richard. quodlib. 3. quaest. 12. Idem servata proportionem dicendum est de quocunque nocuum quod a ve-

nenatis animalibus inferitur, vel aspectu, vel olfactu. Et idem est de tertio exemplo Torpedinis, de qua expresse Plinius ait, quod odore, & quadam aura sui corporis afficit membra: non ergo immediate agit in distans, sed vel alterando medium, vel etiam noxiū aliquem vaporem spirando. Nec refert quod, sub arena aut limo se abscondere dicatur, quia non est necesse ut intelligamus omnino delitescere sub terra, ita ut vel caput, vel os non relinquat apertum ad nocendum.

Possitne agens intensius agere in distans quam in propinquum.

IN quarto & quinto exemplo declarandum est, an & quā ratione contingat agens vehementius agere in rem distantem, quam in medium propinquum, & an tunc illa vehementior alteratio fiat immediate in distans sine cooperatione medij. Et quidem Aristoteles sect. 24. Probl. qu. 5. & 8. advertit, cum aqua in vase calefit in initio calefactionis: dum aqua adhuc est frigida, fundum vasis sentiri calidius: postea vero iam aqua fervescit ita ut manum vrat, fundum vasis esse magis temperatum, ita ut manu sustineri possit. Rationem vero assignat, quia in principio actionis, dum aqua frigida est, totus calor concluditur in fundo vasis, neque ascendere permittitur, at vero quando aqua iam est calidior, quasi permittitur respirare calor & ascendere, & inde fit ut fundum lebetis temperetur. Ob quam causam dicit ibidem, balneas calidiores esse hyeme quam aestate. Atque inde consequenter fit, ut actione procedente & aqua nimium calefacta, & calefactione rarefacta, calidiores partes sursum ascendant, & crassiores ac frigidiores descendant deorsum, & inhareant fundo vasis, & illud temperent, & ideo minus calidum censeatur. Hic autem nomine caloris non est intelligenda sola qualitas aut accidens caloris: hic enim neque ascendere aut descendere potest, neque detineri ne ascendat, nisi ratione subiecti: sed intelligenda sunt exhalationes seu vapores calidi, qui actione ignis excitantur. Neque enim potest ille ascensus vel descensus metaphorice tantum declarari, id est, quod dicatur calor impediri ne ascendat, solum quia passum resistit ne calefactio ulterius progrediatur versus superiorem partem. Nam hoc sensu, nullius momenti esse: ratio, nimirum fundum lebetis in principio esse calidius, quia tunc calor impeditur ne ultra ascendat, nam quod actio ultra progrediatur, per se nil impedit, quo minus illa pars inferior aequae calida maneat, ut per se notum est. Oportet ergo intelligi proprie de aliquibus exhalationibus calidis, quae dum detinentur ratione proximi corporis nimium frigidi & densi, faciunt ut calor illius partis, & maior sit, & vehementius sentiat, dum vero, calefacto proximo corpore, & consequenter rarefacto, ascendere permittuntur, minor calor in illa infima parte sentitur: maxime quod in poris, ubi illae exhalationes erant, loco illarum succedunt frigidiores partes aquae, quae, ut sunt graviiores, ita naturaliter magis descendant: & ex eo capite magis etiam temperatur ille calor.

Ex hac vero ratione Philosophi sic exposita, facile intelligitur, ex hac experientia non haberi agens intensius agere in propinquum, quam in distans, nisi transmittendo aliquod agens proportionatum, quod illam intensiorem proximè efficiat. Nam in dicto exemplo, dum in principio actionis fundum vasis nimium calefit, id provenit ex igne vicino, & ex ignitis vel calidis exhalationibus in ipsiusmet poris fundi inclusis: dum vero, procedente actione, superiores partes aquae calidiores videntur, id provenit non solum ab igne remoto, quantumvis eius actio multum iuuet, sed etiam ex vaporibus calidioribus ascendentibus, & penetrantibus aquam ipsam, & ob hanc causam vehementius illam

M m 4 cale-

XXVII.

Fundum lebetis cur frigidius quam superius aqua superposita

XXVIII.

calefacientibus. Accedit etiam, quod aqua ipsa, dum incipit prope fundum valis magis caleretur, statim ascendit leuor effecta: descendit autem, quæ superius erat grauior & frigidior: & ita fit, vt pars distantior aquæ sit calidior, non quia ita distans, magis sit calefacta, sed quia prius fuit propinqua, & ibi magis calefacta. Nunquam vero illa pars aquæ, quæ proximè infidet fundo valis, vehementius calefit, quam ipsa summet vas, seu fundum eius, per quod actio transmittitur, nisi fortasse in fine actionis, quando iam omnino superatur aqua, ita vt contingat totam exhilari & corrumpi. Quod inde provenit, quod ratione fug humiditas facilius in aërem, vel in aliquod minus densum imperfectum commutatur. Item, quia cum sit minus densa, quam vas, facilius eam penetrant vapores seu exhalationes calidæ ascendentes. Iuvat etiam, si quis est aër circumfus. Atque ita semper tota actio & intensio eius fit per aliquod medium.

XXIX.

*Papyrus
cur minus
calida quā
eleū super-
impositum.*

*Stupa cur
inflammetur
aëre in-
sursum
egnam in-
centem in-
flammas.*

XXX.

*Obiectio
respondetur.*

Ad eundem modum dicendum est ad similes experientias supra adductas, nimirum de oleo, quod vehementius videtur calere, quam papyrus, quæ mediante calefit. Nam oleum statim ac incipit caleferi, facile etiam rarefit, & penetratur à vaporibus ascendentibus, & ipsum etiam subtilius & lenius effectum statim ascendit: crassiores autem & humidiores partes descendunt atque ita idem accidit in hoc exemplo, quod in superiori. De stupa autem, quod inflammatur per interpositum aërem, ipso aëre non inflammato, non ita est manifestum experientia: fortasse enim aër inflammatur prius, licet non ita sensu percipiat, sicut in stupa, propter huius densitatem. Atque idem dici potest ad exemplum de radice herbæ *Apraxia*, & de bitumine *Naphtha*.

Possit vero aliter responderi, admittendo, quod in argumento assumitur, inflammari aliquando materiam remotam, non inflammata proxima: & dicendo id provenire ex dispositione materiæ absque intensiori actione ignis in remotum, quam in propinquum. Quod declarabitur facile, si supponamus non esse necessarium vt in aliqua materia summus calor antecedat vt flammetur, sed sufficere vt antecedat calor intensus in eo gradu, cum quo & forma stupæ verbi gratia, conseruari non possit, & si illi sit adiuncta sufficiens siccitas, satis disponat ad introductionem formæ ignis. Sic ergo fieri potest, vt aër medius sit calidus vt septem, & non inflammatur ex defectu siccitatis, stupa vero statim ac peruenit ad illum gradum, inflammatur: atque ita actio ignis calefacientis nunquam fuit intensior in materia remota, quam in propinqua, sed habuit alium effectum propter aliam passivam dispositionem. Dices, in illo instanti, in quo inflammatur illa materia, iam est calida vt octo. Respondeo, si ita est (non est enim certum de primo instanti) tamen id non provenit ex sola actione ignis distantis, sed est per naturalem resultantiam à forma iam concepta. Quæ resultantia, si non superest aliqua resistentia in materia, in momento fit: atque ita fieri dicendum est, si ponamus, omnia accidentia in corruptione perire. Si tamen manere potest aliquis gradus contrariæ qualitatis, interueniet aliqua successio, breuissima tamē & imperceptibilis, quia resistentia est minima, & actiuitas magna. Sed quid de actione ipsius formæ substantialis, quæ fit in distantia materiæ, & non in medio? Communiter dicitur fieri per naturalem resultantiam, supposita sufficienti dispositione: vel fieri à dispositionibus accidentalibus, ibi existentibus, in virtute substantiæ. Nobis autem respondendum est iuxta primam assertionem, vel formam ignis simul cum virtute sua posse illuc attingere, & simul influere ad educationem illius formæ: vel certe, si hanc vim non habet substantialis forma, necessarium esse vt per aliquam superiorem causam ille concursus suppleatur, sicut quando contingit rem aliquam per motum ita cale-

fieri vt inflammetur, introductio illius formæ alicui causæ vniuersali tribuitur.

Alius modus respondendi ad has experientias esse potest, admittendo, posse agens intentius facere aliquid, quam qualiter in passum distans, quam in propinquum, non tamen immediate agendo in distans, sed per medium. Hic tamen modus actionis dupliciter concipi potest. Primo, vt medium non deferuiat tanquam coëfficiens instrumentale, aut partiale ad agendum in remotum, saltem quoad illum gradum maioris intensificationis, qui fit in parte remota. Hic tamen dicendi modus non est satis coësequens ad opinionem, quam defendimus: nam plane sequitur, illam actionem quatenus est intentio in tali gradu, fieri ab agente remoto immediate in passum distans, absque vlla actione circa medium vel per medium: quia actio remissa, quæ fit in medio propinquo, per se non confert, nec continuatur cum actione in distans, nisi ad summum, vsque ad similem gradum: ergo illa intentio maior quæ fit in distans, est actio immediata in illud sine medio. Sic, si totum medium & passum distans, prius essent calida vt quatuor absque actione ignis: & deinde ignis applicatus, immediate intenderet illum calorem in distante passo, & non in medio, sine dubio illa actio esset immediata in distans: ergo idem erit: etiam si calor vt quatuor factus sit ab eodem igne. Alio ergo modo intelligi potest, quod agens per virtutem impressam in medio efficiat intensiorem qualitatem in passo remoto, quam in ipso medio, propter maiorem capacitatem seu dispositionem, & minorem resistentiam. Hæc autem virtus esse potest aliquando qualitas diuersæ rationis ab alia quæ intenditur, & tunc non est res difficilis, vt in exemplo supra posito de speculo & aëre calefactis à Sole, quia illa calefactio fit medio lumine, accidere potest vt mediante lumine aëris, vt virtute agendi, vehementius Sol calefaciat speculum distans, vel aliam rem similem, quam aërem propinquum, ob maiorem passivam capacitatem & dispositionem: & in hoc non video repugnantiam. Sicut enim potest causa agens per virtutem diffusam aliquem effectum habere in remotum, quem non habet in propinquum, vt omnes concedunt, & signatim Diuus Thomas in secunda distinct. 15. quæst. 1. artic. ad sextum, & Comment. 9. Physic. & lib. 2. de celo, com. 34. ita maiori ratione potest intensus alterare partem remotam, quam propinquam. Alio denique modo intelligi potest, hoc fieri per qualitatem eiusdem rationis, vt v. g. quod Sol per aërem remissus illuminatum, intensius illuminet speculum distans, ita vt lumen aëris medij, etiam si sit in se remissius, vt coniunctum primo agenti concurrat siue instrumentally, siue partialiter, ad lumen in speculo efficiendum, etiam quoad maiorem gradum intensificationis. Et hic modus est difficilior creditu, quia supponit qualitatem remissam, saltem vt coniunctam priori agenti, posse concurrere ad intensificationem qualitatis eiusdem speciei, in eo gradu, in quo illi est dissimilis, & ab illa exceditur: quod an possit accidere, examinabimus scet. seq. vbi plura dicemus de illo exemplo speculi, de eiusque actione reflexa.

Cur agens per lineam rectam efficacius operetur.

Ad experientias alias, quæ in confirmationem illius secundæ argumenti afferuntur, respondeo, satis probabiliter persuadere secundam partem ultimæ assertionis. Nec mihi occurrit aliqua alia probabilis responsio aut evasio: non enim video, cur præsentia Solis per lineam rectam respectu huius partis aëris remoti conducat ad maiorem illuminationem eius, nisi quia ipse Sol cum aëre sibi propinquiori simul in illam influat, in aliam vero partem aëris non ita

ita & regione propoſita, ſed ad latus verbi gratia, ſe-
neſtra, non poteſt ita influere, etiamſi reſpectu ipſius
medij illa pars ſit & que propinqua. Dicit fortaſſe ali-
quis, lumen receptum in medio agere in virtute So-
lis in alteram partem aeris per lineam rectam obie-
ctam Soli, in aliam vero cadentem ad latus ſolum a-
gere virtute propria: & ideo magis illuminare illam
partem, quam hanc. Sed hoc & mere gratis, ac volu-
tarie dictum eſt, & intelligi non poteſt, quæ res ſub-
ſtit illis vocibus, neque in quo conſiſtât illud diſcri-
men, ſi Sol ipſe in neutram illarum partem per ſeſe
actualiter influit. Nam, hoc ſuppoſito, quid eſt a-
gere in virtute alterius, niſi agere vt virtutem diſfuſam
ab illo, & vicem eius habentem? ſed illa virtus rece-
pta in medio eſt vna & eadem: ergo reſpectu cuiuſ-
cunque partis medij agit vt virtus diſfuſa à Sole, &
vice illius: ergo & que agit in virtute Solis. Neque
explicari poteſt, quid conferat illa ſituaſis poſitio (vt
ita dicam) vel præſentia Solis, vt ob eam cauſam di-
catur agere in virtute Solis in vnâ partem, & non
in aliam, ſi ratione illius applicationis Sol ipſe per ſe
non magis influit.

XXXIII. Quod tandem ſic confirmo ac declaro, nam quan-
do accidens agit in virtute alterius abſq. actuali in-
fluxu eius, ſi tale accidens conferetur ſine alio in
cuius virtute agere dicitur, eandem poteſt habere a-
ctionem. Hoc patet in grauitate, vel impetu mouen-
te in virtute generantis vel imprimantis: & idem eſt
de calore aquæ, ſi calor dicatur caleſcere in virtute
ignis: imo & qui aiunt calorem ſummum efficere
diſto modo formam ignis in virtute ignis ſine alio
actuali influxu eius, conſequenter aiunt calorem ſe-
paratum æque ac coniunctum igni, poſſe in virtute
ignis efficere formam alterius ignis. Itaque in præ-
ſenti, ſi lumen receptum in parte aeris viciniore So-
li, efficit diſto modo lumen in alia parte in virtute
Solis: ergo ſi illud lumen coſeruarietur in vnâ parte,
ablato Sole de medio, eodem modo illuminaret eâ-
dem partem, quam nunc illuminat. Conſequent
autem eſt plane falſum, tum quia alias etiam nunc
æque illuminaret partem aeris ſibi vicinam non ob-
iectam Soli: quia non magis, neque ita abeſt nunc Sol
ab illa parte, quam abeſet ab alia, ſi omnino tollere-
tur: tum etiam, quia in igne & calore experimento
conſtat oppoſitum, vt in eadem confirmatione, quâ
tractamus, propoſitum eſt. Igitur neceſſario dicen-
dum videtur. Solem actu influere cum parte proxi-
ma medij ad illuminandam aliam directe ſibi obie-
ctam, non vero æque poſſe influere in aliam partem
à latere exiſtentem, etiam ſi ipſi aeri medio æque, p-
pinqua ſit: & inde provenire, vt illæ partes non æque
illuminentur vel caleſcant.

De actione magnetis, & ſimilibus.

XXXIV. N tertio argumento de motu locali prima ac præ-
cipua experientia eſt de magnete: de quo, ſicut de
multis aliis experimentis quæ hic tractamus, multa
erudite congerunt Coninbricenſes libro ſeprimo
Phyſicorum, capitulo ſecundo, quæſtione prima.
Breuiter tamen, quantum ad rem præſentem ſpe-
ctat, admittimus tractationem illam fieri effectiue à
magnete. Alexand. enim libro ſecundo, quæſtion.
naturalium, cap. 3. exiſtimanit, ferrum non trahi à
magnete niſi vt à hinc, ipſumque interna & innata
virtute quali naturali pondere, ſe mouere ad ma-
gnetem. Hoc tamen reiiciunt Albertus 2. Metaphyſ.
tract. 3. capic. 6. D. Tomas. 7. Phyſ. lect. 3. text. 10. &
Galenus libro tertio de facultatibus naturalibus, ca-
pit. Vltimo. Primo, quia modus naturalis virtutis in-
trinſeca, quacunque diſtancia ſit, vt in terra & igne
patet: ferrum autem non tendit ad magnetem ex
quacunque diſtancia, ſed ex certa ac definita: non er-
go ipſum tendit, ſed trahitur. Secundo, quia ferrum
non mouetur ad magnetem, niſi in debita propor-

tionem quantitatis exiſtant, moles enim ferri non tra-
hetur à paruo magnete: ergo id eſt proprie actione,
quæ non ſequitur à proportionem minoris inæquali-
tatis. Tertio, quia dicitur experientia coſtare, ſi ma-
gnes perigatur ſanguine hirci, aut ſucco alij, aut ce-
pæ, non poſſe attrahere ferrum: ergo id eſt, quia vir-
tus eius attractiua inde debilitatur.

Addendum ſubinde eſt, magnetem imprimere
ferro aliquam qualitatem motiuam, qua illud ad ſe
trahat. Ita docent omnes authores, nam ſicut proie-
ctio ſit per qualitatem impreſſam, ita & tractio: eſt
tamen differētia, quia impuſus imprimitur per im-
mediatum contactum quantitatum, non vero hæc
qualitas attractiua: & ratio eſt, quia inſtitutæ ſunt à
natura ad contrarios effectus. Nam per impuſum
ſeparatur mobile à mouente, quod illud tangit: per
tractionem vero trahitur mobile verſus motorem,
vel etiam donec contingat illum. Præterea, talis eſt
hæc attractio magnetis, vt non ſolum per ſe ferrum
ad ſe trahat, ſed etiam ipſi ferro participatione eius
virtutis communicet, nam ferrum attractum, aliud
ferrum ad ſe trahit, & illud attrahit aliud, vt quali
catena ex eis conſiciatur: quemadmodum Auguſti-
nus refert 21. de ciuit. cap. 4. & nos etiam aliquando
experti ſumus: hoc ergo eſt ſignum apertum, im-
primere magnetem ferro qualitatem, quæ & vim habet
mouendi ipſum ferrum, & efficiendi aliam ſimilem,
qua ferrum ad ſe trahat.

Vltimo addendum eſt, vt argumento propoſito
reſpōdeamus, magnetem non imprimere eam qua-
litatem ferro niſi per medium, alterando ſcilicet il-
lud vſque ad ferrum: quamuis enim hæc alteratio
medij ſenſibili experimento non percipiatur, tamē,
cum facile fieri poſſit, ex aliis experimentis & ratio-
nibus colligimus, in illa etiā alteratione ſeruari na-
turalem modum agendi efficientis cauſæ. Neque
enim obſtat, quod medium ipſum non trahatur ad
magnetem: quia neceſſe non eſt, vt qualitas diſfuſa
per medium eūdē effectum habeat in medio, quē
habet in diſtanti paſſo: ſicut in ſuperioribus dictum
eſt, ob diuerſam paſſi diſpoſitionem accidere, vt vir-
tus diſfuſa per medium efficiat in diſtans corpus no-
uam qualitatem, aut qualitatis intenſionem, quam
non facit in ipſum medium. Sic ergo accidere poteſt
in præſenti, vel vt qualitas diſfuſa per medium nō ſit
eiſdem rationis cum ea quæ imprimitur ipſi ferro,
vel certe quod licet ſit in ſe eiſdem ſpeciei, non ha-
bet eundem effectum trahēdi, in medio, quem ha-
bet in ferro propter peculiarem proportionem, aut
diſpoſitionem ferri.

Solum poteſt obſtare alia experientia, qua conſtat
magnetem immutare ferrum, etiā interpoſito me-
dio denſo, vt experimento etiam percipitur, & Au-
guſtinus ſupra refert, dicens, poſito ferro ſuper ar-
gentum, & magnete ſubtus, moueri ferrum ad mo-
tum magnetis, concitatiſſimo curſu ac recurſu, prout ma-
gnes ab aliquo agitur, argento (inquit) medio nihil pari-
ente. Neque enim videtur veriſimile poſſe magnetem
tam denſum medium totū alterare & penetrare. Sed
nihilominus, cum Auguſtinus ait, argento nihil pari-
ente, plane intelligit de ſiſione illa ſenſibili, qualis
erat motio & concitatio ferri: de alteratione autē in-
uiſibili, Auguſtinus ibi nihil diſputat. Neque eſt adeo
difficile creditu, quod magnes penetraret corpus illud
intermedium ſua alteratione, vel quia poroſum eſt,
vt eſt lignum: vel quia paruam habet profunditatē
quale fortaſſe erat argentum illud cuius meminit
Auguſtinus: ſicut etiam influentiæ coeleſtes pene-
trant corpora etiam denſiſſima & in magna diſtan-
tia propter magnam vim agendi. Hæc enim vis ma-
gnetis exiſtimatur eſſe quædam participatio coele-
ſtis proprietatis, vt dicit Diuus Thomas quæſt. 5. de
verit. art. 10. ad quintum, quæſt. vnica de anima, art.
1. Forte etiam contingere poteſt, vt illa actio licet
non penetraret totum corpus denſum, interuentu
circum-

XXXV.

XXXVI.

XXXVII.

circumfusi aeris, continue pertineat usque ad ferrum: Atque ad eundem modum iudicandum est de succino eleuante paleas, & idem est de argento viuo trahente particulas auri, & de quacunque alia re simili, vel medicinali radice aut herba, quæ vim habet trahendi aliquid, aut etiam expellendi.

XXXVII.

Remora
qui nauem
retardat.

Quod vero spectat ad retentionem Echeneidis, quamuis alioqui ille sit mirabilis naturæ effectus: est difficilimum explicatu, quæ virtute possit tam paruum animal, tam vehementem molem retardare: tamen in præsentia nihil infert difficultatis, nam Plinius expresse ait, id facere nullo suo labore, non retinendo, aut alio modo, quam adherendo: non ergo quidquam agit in distans. Quid vero imprimat naui ad detinendam illam, tractat late Scaliger contra Cardanum exercit. 218. & contra eum Comimbriensis supra art. 5. Ego vero censo rem esse occultissimam, quæ necessario reducenda est in aliquam virtutem superioris rationis, quæ vim habeat talem ac tantam ad resistendum illi impulsui naui, vt ab eo debilitari non possit. An vero id fiat ab hoc animali imprimendo aliquam qualitatē naui debilitatē vim illius imperus: vel solum adherendo per virtutem sibi innatam, sicut homo detinet lapidem proportionatū ne cadat: vel denique, an hic piscis vim talem habeat sistendi se ipsum, & quasi adherendi loco suo, vt etiam ab impellente nauim rapi aut dimoueri non possit, mihi incertum est. Quocunque tamen horum modo eueniat, non dubium est, quin ex virtute mirabili & occulta proueniat, adiuuante fortasse speciali aliqua & connaturali influentia celesti. Imo addit Ambrosius lib. 5. Hexamer. cap. 10. ad finem, imitatus Basilium homil. 7. Hexameron. ex munere & potentia creatoris tam paruum animal tantam accepisse virtutem.

De actione phantasia, & similibus.

XXXIX.

IN quarta difficultate soluenda laborant, qui existimant notitiam existentem in phantasia effectiue concurrere proprio influxu Phifico ad actum appetitus. Vnde quidam vtramque potentiam vel in cerebro, vel in corde collocant, vt vicinæ sint & inter se agere possint, cum tamen verior doctrina habeat, phantasia in cerebro & appetitum in corde esse, vt alibi latius ostendendum est. Alii nescio quas qualitates dicunt diffundi à cerebro, medio actu phantasiae usque ad cor, vt immutent appetitum. Sed hoc figmento simile est: quia illæ qualitates nec sunt species obiecti, aut ipsiusmet actus phantasiae: essent enim inutiles, cum appetitus non possit speciebus vt nec possunt esse qualitates aliquæ, quali deferentes ad potentiā appetitiuam notitiam obiecti quæ est in phantasia: quia potentia ipsa appetitiua nunquam percipit illam notitiam: neque notitia vnius potentia potest aliter manifestari, aut formaliter aut obiectiue, nisi mediāte alia specie aut notitia sui. Alii denique conuicti argumento fatentur notitiam existentem in cerebro immediata actione influere per propriam efficientiam in appetitum. Neque putant id esse inconueniens, eo quod illæ duæ facultates in eadem anima coniungantur, quæ est principium principalis actionis: nam sicut virtus principalis potest cooperari suæ virtuti instrumentali, etiamli vsque ad locum distantem diffusa sit, ita & contrariō virtus aliqua instrumentalis poterit cooperari virtuti principali, etiam in loco distanti, si vsque ad illum virtus ipsa principalis diffusa sit, dum modo in illa etiam parte, vbi sit actio, sit aliud instrumentum magis proprium & proportionatum tali actioni. Quæ responsio, supposito illo primo fundamento, est inter reliquas minus improbabilis, & de instrumentis diuinis adhiberi solet quod attingere possint immediate ad distans, quia virtus principalis ibi adest. Absolute tamen (quidquid sit

de miraculosis actionibus) non satisfacit, quia iam admittitur efficiētia ab aliqua forma, aut qualitate seu actu, quæ transiit ad distans quasi per saltū absque continua actione per medium.

Et ideo nos facilius has angustias euademus, negando notitiam concurrere actiue ad actum appetitus, sed tantum vt conditionem repræsentantem obiectum, quæ posita, appetitus efficit suum actum per naturalem sympathiam harum potentiarum. Et ad hoc optime cōfert radicatio illarum facultatum in eadem anima: illa enim, seu suppositum per illam est, quod principaliter operatur, & vitur his facultatibus: & ideo, dum per vnam percipit obiectum sibi conueniens, per aliam illud appetit: non quidem quia per vnam efficiat in aliam, sed quia ex obiecto per vnam apprehenso excitatur ad operandum per aliam quæ excitatio non est per immutationem realem & effectiuam, sed per Metaphoricam seu finalem & ideo non requirit localem propinquitatem: sed animalem, vt sic dicam. Atque idem proportionaliter dicendum est de appetitu, & potentia motiua: quanquam enim dici posset, omnem motionem inchoari ex corde, & mediis spiritibus ac nervis procedere vsque ad partem, in qua exercetur, vel apparere motus, tamē, quod ad præsens attinet, applicatio potentia motiua per appetitum non est per actionē propriam & Phificam vnius potentia in aliam, sed per subordinationem potentiarum in eadem anima: quo modo etiam intellectus & sensus applicatur ad operandum per voluntatem & appetitum, de quo latius Philosophi in libris de Anima & Theologi in 1. 2. De efficientia vero specierum sensibilibus in sensibus internis, mediis externis, alia est ratio, & longe diuersa, nam hic reuera propria efficiētia interuenit, quæ per medium fieri debet, vt ab oculo dicuntur species visibiles tendere vsque ad sensum commune per nērum opticum: hæc enim actio talis specierum non est proprie vitalis, aut immanens, sed est proueniens ab extrinseco: mediis illis instrumentis, & ideo per medium proprie diffunditur, sicut alia actiones naturales.

De actione rei spiritalis in corpus.

HActenus dictum est de agentibus & patientibus corporalibus inter se; in quinto vero argumēto agitur de actione rerum spiritalium in corpora, & inter se. Et quoad priorem partem de actione spirituum in corpora, consequenter loquendo dicendum est, necessariam esse immediatam propinquitatem intelligentia ad corpus, vt illud possit mouere localiter: suppono spiritum creatum nullam alia actionem posse in corpus exercere, quod infra ostendam, de intelligentiis disputando. Vnde, si angelus ad mouendum corpus potest imprimere impetum, medio alio corpore, quod non localiter moueat, sic quidem ad mouendum localiter aliquod corpus, sufficit illi adesse immedatione virtutis: necessarium tamen erit, vt immedatione suppositi sit præsens illi corpori, in quo primo incepit illam virtutem imprimere. Si tamen (quod probabilius censo) non potest angelus illam virtutem imprimere per intermedia corpora non mota, necessarium erit, vt angelus mouens proxime ad sit immedatione suppositi ei corpori, quod immedate mouet. Et hoc modo aiunt Philosophi vnamquamque intelligentiā mouentem cælum, adesse ei orbi quem mouet. Sic etiam Theologi dicunt angelos suppositaliter adesse illis corporibus, quæ assument, & in quibus apparent. Et quoties Scriptura dicit angelum mouere, vel deferre aliquem hominem, significat ibi angelum substantialiter adesse, aut cum re, quam mouet, moueri. Quod non esset necessarium, nisi oporteret angelum adesse, vbi mouet. Atque hoc plane supponit D. Thom.

D. Thom. 1. part. quæst. 52. & 53. & 55. artic. 2. ad 3. & quæst. 113. artic. 6. ad 3. & clarius in locis infra citandis.

Neque obstat, quod res spiritualis non habeat situm: habet enim substantialem & realem præsentiam definitam, secundum quam necesse est passo cōiungi, quando agit in illud. Nec modo disputo, an operatio sit ratio illius præsentia, quod Theologi aliqui asserere videntur: vel è conuerso, an præsentia illa secundum se sit prior, vel etiam independens ab operatione, quod plures affirmant, & mihi probabilius videtur: sed alitero, ad operationem necessariam esse præsentiam substantialem, quam fortasse vocant tactum spirituale ad corpus, D. Thom. quæst. 6. de potentia, artic. 7. ad 12. Et apertius quæst. 16. de malo, artic. 1. ad 15. dicit, quod angelus non agit immediate in aliquod corpus à se distans, & assert. Damascen. 2. centem Angelus ubi est, ibi operatur. Qui videndus est libr. 1. de Fide, capit. 16. & 17. & libr. 3. cap. 2.

Neque etiam obstat, quod angelus moueat per intellectum & voluntatem, quia, ut inferius suo loco dicam non mouet per has potentias vt proxime elicientes motum, sed dirigendo & applicando potentiam exequentem, quam oportet esse coniunctam passo. Quam responsum innotat D. Thom. loco nuper citato de potentia: cum enim obieisset in argumentum 12. mouens & motum debere esse simul: angelum autem non esse simul cum corpore, ex eo quod velit illud moueri, respondet: Imperium angeli requirit executionem virtutis: vnde oportet quod sit quidam tactus spiritualis ad corpus, quod mouet: & quodlib. 6. artic. 2. ad 2. quod erat simile, respondet: actionem angeli radicari in essentia eius, à qua procedit virtus & operatio: & ideo necessarium esse substantiam eius aliquam coniungi rebus quas mouet, quia mouens & motum debent esse simul. Et declaratur præterea quia si efficacia in mouendo pensanda esset ex modo, quo voluntas attingit suum obiectum, sicut voluntas angeli indifferenter velle potest propinquum & distans quantumvis: ita eadem efficacia posset, mouere corpus propinquum, & distans quacunque distantia: consequens autem est plane absurdum, quia, cum virtutem habeat finitam, non est verisimile posse æque operari in rem quantumcunque distantem, sed habere terminum in sphaera actiuitatis suæ. Sicut ergo aliter comparatur potentia motiua ad subiectum, quam voluntas ad obiectum, ita etiam in absoluta conditione propinquitatis & distantia: potentia enim mouens agit realiter & transeuntem in subiectum quod mouet, & ideo oportet vt sit realiter in distans ab illo; secus vero est de voluntate vt versatur circa obiectum, in quod realiter non agit, neque ipsum immutat.

De actione spirituum inter se.

XLIV. Altera pars illius argumenti erat de actione vnus angeli in alium, vel in animam separatam, quæ actio etiam esse potest aut locutio, aut motio localis. De hac eadem est ratio quæ de motione corporis: nec video rationem differentia quæ assignari possit. Vnde D. Thom. in loco proxime citato generaliter ait, substantiam angeli debere coniungi rebus quas mouet: non enim dixit corporibus, sed rebus, vt indicaret doctrinam esse generalem. Suppono autem sermonem esse, quando vnus angelus mouet alium verè ac physice efficiendo in illo motum, nam si tantum moueat moraliter per imperium, illam tantum requirit præsentiam quæ ad imperium sufficit, de quo eadem est ratio quæ de locutione, nam imperium locutione fit.

XLV. De locutione autem vnus angeli ad alium non possumus hic ex professo dicere, nam est res Theologica, & ad explicandum difficilis: in genere tamen

loquendo, altero è duobus modis in illa procedi potest. Vnus est angelum loquentem nihil agere in eum cui loquitur: & sic facilis est in præsentia responsio, quia is angelus cui alius loquitur, non comparatur ad illum, vt subiectum vel passum ad agens, sed tantum vt obiectum ad actum immanentem, & ideo mirum non est, quod locutio possit esse immediate ad angelum quantumcunque distans. Iuxta hunc autem dicendi modum ad argumentum factum respondendum est, locutionem vnus, & excitationem alterius non fieri per actionem transeuntem ab vno in alium, sed quali per quandam sympathiam naturalem; quia dum vnus angelus vult vt alius percipiat suum actum, vel conceptum, statim alter vitur specie, quam habeat illius actus conceptus, vt attendat loquenti. Nec video, quo alio modo possit illa sententia explicari: statim vero inde apparet quanta in ea sit difficultas, quod nimirum facultates radicate in diuersis essentis vel substantiis habeant inter se naturalem sympathiam & connexionem, ac concomitantiam in agendo, non casualem, sed infallibilem, ac per se, sine actione vnus in alium. Cui difficultati accedit alia, si angelus habet innatas species actuum alterius, cur non possit illos intueri statim ac siunt vel ita, etiam si alius ipsum non excitet & quasi applicet per ordinationem seu voluntatem suam. Rursus accedit difficultas de illuminatione quæ vnus angelus non solum loquitur, sed etiam docet alium: ad quam, etiam si illa sympathia admittatur, non videatur sufficere. Tandem quidquid sit de locutione in rigore sumpta, extendi potest difficultas ad omnem actionem speciei intelligibilis: est enim probabile vnum angelum quatenus est obiectum actui intelligibile, posse quantum est de se imprimere speciem sui vel suorum actuum in alium angelum, si tali specie careat. Et quidquid sit de angelis inter se, respectu animæ quæ separatur à corpore, id est magis receptum, posita ergo tali actione manet integra difficultas, si illa non impeditur per distantiam.

Alter ergo dicendi modus esse potest, admitendo aliquam actionem intellectualem vnus spiritus in alium per realem effectiorem alicuius speciei intelligibilis, vel alicuius intentionis, aut modificationis eius. Qua supposita, potest adhuc dupliciter responderi ad difficultatem tactam. Primo excipiendo hanc actionem à generali regula tradita. Quem modum insinuat D. Thomas in citata quæst. de anima, & in quodlib. 6. artic. 10. Et rationem vtroque loco significat, quia idem est in angelis ordo, quod in corporibus sitis: & ideo actio pure intellectualis non pendet ex situ aut medio, sed ex ordine naturæ. Et in 1. part. quæst. 107. artic. 4. addit, operationem intellectus abstrahere à loco & tempore: & ideo locutionem quæ per illam fit, non impedi ob distantiam. Et potest hoc confirmari, nam incredibile videtur non posse vnum angelum loqui ad alium, nisi sint distantes supposito & substantia, nam per medium non potest deferri illa actio. Hæc vero sententia reuera videtur parum consequens ad omnia dicta, quia valde eneruat principium positum, totamque rationem eius. Item quamuis in angelis non sit situs, est tamen præsentia substantialis: ergo differentia assignata nulla est ad excludendam necessitatem huius præsentia ad distans actionem: aliàs neque esset necessaria in distantia inter angelos, vt vnus localiter moueret, vel derineret alium. Item iuxta illam rationem, Deus ex vi actionis quæ creat vel illuminat angelum, non esset intime præsens in illo per essentiam, sed solum ratione immensitatis: quod est contra D. Thomam, & veriorum doctrinam, vt infra videbimus. Sequela patet, quia etiam Deus agit in angelum, vt spiritus in spiritum: ergo est eadem ratio de illo. Erit ergo propter hæc probabilis vltimus dicendi modus, quod ad

LXVI.

ad hanc etiam actionem, & ad locutionem angelicam, si aliam actionem requirit, necessaria sit instantia. Inter quas sententias aliis relinquo iudicium quæ simpliciter probabilior sit: solum assero hanc tertiam esse magis consequentem ad rem quâ nunc tractamus, nisi eligatur prima, cuius difficultatibus satisfacere difficillimum est.

De sphaera actiuitatis.

LXVII. **V**ltima difficultas proposita in sexto argumento facillime soluitur ex secunda & tertia parte vltimæ assertionis, quas probabiliter suadet, & contra superiores assertiones nihil probat. Quamuis enim demus habere vnumquodque agens naturalem sphaeram actiuitatis certæ magnitudinis, in quâ possit per se & pro virtute, actioneque agere, non sequitur posse immediate agere in partem remotam illius sphaeræ, non agendo in propinquam, quia non potest agere, nisi continuata actione, inchoando illam à passo sibi propinquo, & indistante, & continue diffundendo illam per totam sphaeram: hunc enim modum agendi determinat sibi quæcunque causa efficiens. Neque est inconueniens quod causæ omnes, etiam si sint virtute inæquales, & que determinant sibi hanc passi propinquitatem, quia hoc non prouenit solum ex limitatione vel imperfectiōne virtutis, sed ex natura huius causalitatis: limitatio autem sphaeræ prouenit ex limitatione virtutis, & ita iuxta inæqualitatem virtutis erit etiam inæqualis sphaera, sic terea paria sint. Recte autem videtur probare argumentum illud, non limitari agentia naturalia ad agendum per se, & per suam propriam virtutem in solam superficiem vltimam corporis sibi contingui, sed intra aliquod certum spacium, quod possunt sua virtute attingere, etiam si per possibile vel impossibile vna pars medii non agat in aliam: quod in vltima conclusione asserimus.

LXVIII. Non probat autem argumentum illud (quamuis ad hoc etiam tendere videatur) esse impossibile illum modum agendi per partem propinquam in remotam per totum spacium, ita ut quantumuis per partes proportionales diuidamus partem remotam à propinqua, imo & superficiem proximam à reliqua magnitudine, semper possit effectus actiue procedere ad remotum per propinquum, quia in hoc modo agendi nulla inuoluitur repugnantia: quia qualitas recepta in medio, aut in qualibet parte medii, vel in superficie, potest esse actiua, & passum est etiam aptum ad recipiendam talem qualitatem, & pars remota est in debita proportionem respectu propinquois, ut ab illa pati possit; quia actio procedit vni forme difformiter à principio sphaeræ vsq; ad finem: ergo concurrere possunt omnia necessaria, ut actio semper fiat per propinquum in remotum. Neque enim obstat potest infinitas partium proportionalium, quia similis infinitas est in successione actionis. Non ergo asserimus hunc modum esse impossibilem, sed asserimus in primis non esse necessarium, ut omne agens requirat propinquitatem & indistantiam passi in quod primo agit. Neque etiam sufficere ad definiendam sphaeram actiuitatis agentis, per se, & ex vi quantitatis ac limitationis virtutis eius. Asserimus deinde, etiam quando actio illo modo procedit per partem propinquam in remotam, non ita fieri ab vna parte in aliam, quin agens simul & actualiter cum omnibus agat intra sphaeram suam actiuitatis: & ideo efficacior sit actio in partem remotam per propinquam, quam si sola pars propinqua per virtutem in se receptam ageret in remotam.

Et verumque horum assertum est in vltima conclusione, & videtur sufficienter probari ex omnibus dictis & contentis in illa vltima difficultate.

SECTIO IX.

Utrum causa efficiens ad agendum requirat passum sibi dissimile & in quo propinque.

Ratio difficultatis primo sumi potest ex dictis sectione quarta, ubi ostensum est interdum agens agere in se ipsum etiam secundum eandem partem; non tamen potest autem idem sibi esse dissimile secundum eandem partem: ergo non est necesse ut semper passum sit agenti dissimile. Dicitur fortasse, quando aliquid in se agit, semper operari per virtutem alterius rationis à forma quâ in se agit, & ita in principio actionis esse sibi dissimile, quatenus non habet formaliter illam formam, sed tantum virtualiter.

Sed contra hoc argumentor secundo, nam interdum aliquid agit in seipsum etiam per eandem qualitatem formaliter: calor enim vel frigus alicuius corporis, quando circumdatur ab agente contrario solet seipsum intendere, & quasi fortificare ad resistendum, vel debellandum aliud, ut patet in calore ventriculi, qui hac ratione tempore hyemis fortior est, ut experientia ostendit, & testatur Hippocrates aphorismo 15. Idem patet in aere existente in cavernis vel locis infimis, qui tempore hyemis calidior est. Nec potest hoc tribui extrinseco agenti, cum illud contrarium sit, & non possit qualitatem sibi oppositam intendere. Neque etiam potest tribui diminutioni naturali ab intrinseca forma, cum quia hæc ex se semper est maxima quæ esse potest, cum sit mere naturalis; neque est cur augeatur propter circumstantiam contrariam, imo inde potius deberet impediri tum etiam quia non solum in naturali, sed etiam in præternaturali subiecto inuenitur ille modus actionis, nam etiam aqua in puteis calidior sit tempore hyemis.

Tertio est simile argumentum, quia interdum vna res agit in aliam sibi similem in qualitate & intentione, etiam si actio per eandem qualitatem fiat. Assumptum patet communi exemplo de ferro, quod licet in se non habeat summum calorem, sed vel, v. g. intendit similem calorem in palea vel stipula, ut illam comburat. Et ad eundem modum calor, & lumen medij intendi solet per reflexionem à calore vel lumine corporis extreme distantis, etiam si illud in se calidius vel lucidius non sit intensius, ut cum Sol directe calefaciat aerem & terram, calor aeris intenditur ex reflexione terre, & similiter intenditur lumen aeris ex reflexione speculi, &c. cum tamen nec calor in terra, nec lumen in speculo potuerit esse intensius, quam in aere ex actione Solis, cum magis distent à Sole quam aer.

Quarto si ob aliquam causam esset necessaria hæc dissimilitudo, maxime ut agens superet in virtute agendi passum: sed ob hanc causam non est necessaria, tum quia fieri potest ut aliunde proveniat illa superior virtus, nimirum ex maiori densitate, aut ex aliis conditionibus subiecti: tum maxime, quia non semper videtur necessarius ille excessus ex parte agentis, alioquin nunquam passum posset reagere in suum agens. Quia vel superatur ab illo in virtute vel non: si non superatur, & nihilominus ab illo patitur, iam in agente non requiritur excessus virtutis, si vero superatur & nihilominus in illud reagit: ergo ad reagendum non requiritur excessus virtutis at vero reactio vera ac propria actio est, & causalitas effectiua: ergo ad hanc non semper est necessarius excessus virtutis: ergo nec dissimilitudo in forma seu ratione agendi. Tandem fieri potest ut actio sit coæua agenti, ut illuminatio Soli: nunc autem nunquam intercedit dissimilitudo inter agens & patiens, quia semper fuerunt similia.

Notatio

Notationes ad resolutionem questionis.

Aduertendum est, cum inquirimus, an efficiens requiratur passum sibi dissimile, non esse sermonem de fine actionis, sed de initio, seu de dispositione & proportionibus, quæ antecedere debet inter agens & passum ad actionem, quia hic inquirimus conditiones requisitas ad agendum, non eas quæ consequuntur actionem. Et præterea, quæ in fine actionis non tam comparabitur passum ad agens, quam effectus ad causam. Quo fit, ut dissimilitudo in termino actionis non possit esse de ratione causæ efficientis, cum potius intentio agentis sit reddere passum sibi simile. Quod si id interdum perfecte non assequitur, provenit ex imperfectione effectus, & hæc aliquando oritur ex debili virtute agentis, quod non potest vincere resistantiam passivi; aliquando ex incapacitate passivi, & nobiliori virtute agentis, quod vniuersale est, seu causa æquiuoca agens per formam superioris ordinis, quam effectus non potest secundum eandem rationem recipere: & ideo fit similis secundum aliquam analogiam, vel rationem communem non vero perfectam.

Rursus obseruandum est, cum inquirimus dissimilitudinem, quæ antecedere debet inter passum & agens, non esse sermonem de antecessione in tempore aut duratione, sed ordine naturæ & causalitatis: illa enim prior, licet sæpe intercedat, per se necessaria non est, ut recte conuincit vltimum argumentum in principio factum. Neque enim dubitandum est: quin possit actio esse cõsua agentis, quando illa successione non requirit, & absque resistantia fit. Vnde, si illa fit actio naturalis, & ex sua specie talis fit, ut possit reddere passum perfecte simile agentis, à principio perficiet illam dissimilitudinem: nam agens naturale, statim ac est, agit quantum potest, & ideo si agit sine resistantia, à principio producit effectum perfectum: ergo secundum realem durationem in ea actione passum nunquam est dissimile agentis. Nihilominus tamen ordine nature intelligi potest dissimile, quia tale passum ex se, seclusa actione agentis, non haberet similitudinem cum illo, Et ita actio illa non fit circa passum, ut iam simile, sed potius reddit illud simile: atque ita formaliter fit ex dissimili.

Resolutio questionis.

Cle igitur explicato questionis sensu, facile est eius resolutio: dicendum est enim causam agentem efficere non posse in passum, nisi quatenus est sibi dissimile in forma, seu termino actionis. Hoc est veluti primum principium in Philosophia: tradit illud Arist. 1. de Generat. capit. 7. text. 46. vbi ait maximam partem veterum summa animi consensione affirmasse, rem nullam similem à simili quicquam pati: quod alterum nihil magis agens, aut parabile alteri sit. Et text. 48. idem confirmat, quia alias eadem ratione idem à se ipso afficeretur. Quod in sequentibus declarat, dicens hanc dissimilitudinem necessariam esse secundum formam seu speciem, nam in materia, seu genere subiecto, potius requiritur similitudo inter agens & patiens, quod paulo inferius declarabimus. Idem principium supponit Arist. eodem lib. de Gener. c. 9. dum ait agens agere, quatenus est actus, pati vero passum ut est in potentia. Quod etiam docet toto lib. 1. physicor. & lib. 3. in principio, & lib. 7. à text. 35. & lib. 8. à principio. Et expositiores his locis generatim ita sentiunt, quamuis nonnulli in aliquibus particularibus actionibus non recte id declarant, ut respondendo ad difficultates videbimus.

Franco. Suar. Metaph. Tom. I.

Ratio autem tacta, est, quia agens agit quatenus est in actu, & ad agendum requirit passum, quod sit in potentia; sed id quod est in potentia ut sic, est dissimile ei quod est in actu ut sic ergo. Maior quoad priorem partem constat, quia agere, est communicare, seu dare esse, & ideo necesse est, ut tale esse supponatur actualiter in causa, vel formaliter, vel eminenter iuxta modum & dignitatem agentis; nemo enim dare potest, quod in se aliquo modo non habet. Et eadem fere ratione probatur altera pars eiusdem propositionis, quia dum agens communicat suum esse passivo, reducit illud de potentia in actum: ergo passum ut tali actioni subternitur, supponitur in potentia. Et ideo in primo Physicorum priuatio ponitur inter principia ad generationem necessaria ex parte materiæ, quæ principia in omni mutatione, vel actione quæ fit ex subiecto, proportionaliter necessaria sunt. Ab incommodis etiam optime confirmatur conclusio Aristoteles, quia alias nulla esset ratio cur ex duobus similibus vnum potius in aliud ageret, quàm è conuerso. Item, quia idem posset se ipsum intendere. Item, nullus esset finis actionum, sed post perfectam pugnam inter contraria, & comparata victoria, & assimilitate passivo, tunc denuo inchoaretur actio. Ac denique, ut Aristoteles ait, hoc modo nihil vindicari poterit, neque ab occasu, neque à motu.

VIII
Conclusio
nisi ratio.

Absurda
ex opposito
conclusionis.

Corollaria ex præcedenti resolutione.

Atque ex his rationibus sequitur primo, dissimilitudinem per se necessariam inter causam agentem & patientem, solum esse eam, quæ est inter habitum & priuationem, seu inter rem constitutam in actu, vel existentem in potentia: nam si in passivo supponatur capacitas ad recipiendam formam, & agens habeat virtutem ad producendam illam, nullam aliam dissimilitudinem ex parte passivi requirit, nisi quæ careat tali forma: quia neque ex ratione motus aut actionis, neque ex alio generali principio, alia potest in vniuersum requiri. Vnde, quod in rebus generalibus, & corruptibilibus, inueniatur non solum hæc dissimilitudo, sed etiam positua oppositio & contrarietas, non est ex ratione causæ efficientis ut sic, sed ex eo, quod tales res ita sunt institutæ, ut mutuam inter se pugnam & actionem habere possint, & ex se inuicem generari & corrumpi secundum speciem. Est autem animaduertendum, inter causas efficientes quasdam esse vniuocas, alias vero æquiuocas: quas voces iam supra explicuimus: agimus autem de causis principalibus, nam ex illis facile est doctrinam ad instrumentales accommodare. In causis ergo vniuocis dicta conditio propriissime & formaliter intercedit: nam cum agens introducat in passum formam eiusdem rationis cum illa, per quam agit, supponit in passivo carentiam eius, & consequenter supponit formalem dissimilitudinem cum illo.

At verò causa æquiuoca non inducit in passum formam eiusdem rationis atque adeo formaliter similem suæ formæ per quam agit, & ideo proprie non supponit in passivo formalem dissimilitudinem, id est carentiam illius formæ secundum speciem quam in se habet: sed supponit dissimilitudinem inter passum, ut actioni supponitur, & ut per actionem perficitur, & consequenter etiam supponit in passivo carentiam illius similitudinis, quæ inter formam aliquam formaliter sumptam, & aliam quæ eminenter continet illam, intercedere potest. Et ratio est clara: Primo, causa æquiuoca non facit formalem similitudinem, eminentialem tantum (ut ita dicam) ergo proportionalem tantum dissimilitudinem prærequirit, nam sola priuatio formæ, quæ terminat actionem agentis, ad actionem necessario supponitur. Etenim ad actionem non requiritur, quod passum careat forma, quæ est formaliter in agente, si illam non est formaliter, seu eiusdem rationis receptu-

IX.

X.

Nu ceptu-

cepturum; sed solum oportet, ut careat illa forma, quæ in ipso est introducenda, & futura est terminus actionis, etiam si in agente solum sit virtualiter seu eminenter, quia privatio ad actionem requiritur, non opponitur formaliter illi formæ, quæ est principium actionis, sed illi, quæ futura est terminus ad quem actionis, cum talis privatio habeat rationem termini à quo. Sic igitur dissimilitudo necessaria inter huiusmodi agens & passum non oportet ut sit formalis, sed sufficit eminentialis, ut declaratum est. Et hæc ratione vnum graue potest mouere aliud deorsum, etiam si sint in gravitate similia vel etiam si simul deorsum moueantur, & in hoc etiam sint similia: quia formalis terminus illius motus non est gravitas, sed ubi inferius, quod quodammodo continetur virtute in gravitate, & ideo illius privatio, non vero privatio gravitatis, necessaria est ad illum motum. Et idem est de omnibus similibus, præsertim in actibus immanentibus, in quibus semper actio potentie æquiuoca est, de qua communiter dici solet, non tam tendere ad producendum simile, quam ad producendum proportionale, id est actum secundum concurrentem primo, & qui sit perfectio eius, in quo non formaliter, sed virtute & eminenter continetur. Ideoque in illa etiam actione inter principium actuum & passuum quatenus talia sunt, supponitur tantum dicta eminentialis dissimilitudo, nimirum quod in altero contineatur eminenter actus quem alterum non habet formaliter, donec illum recipiat à principio actiuo, quæ dissimilitudo semper reperitur, siue illa principia in re distinguantur, siue tantum ratione, ut in solutione ad primum magis constabit.

XI.

Secundo sequitur ex dictis ad efficientiam, per se requiri, ut causa agens habeat vim in passum, & circa capacitatem eius: quia alias impossibile esset sequi actionem: Hoc sequitur ex dictis, nam ob hanc causam necessaria est prædicta dissimilitudo inter agens & passum, ut in agente, quatenus est in actu, possit esse vis ad subiiciendum sibi passum, quod est tantum in potentia. Et confirmatur, nam, sicut impossibile est formam informare materiam nisi habeat vim informantem proportionatam materię, ita neque agens potest in suo genere actuare subiectum, nisi habeat vim in illud: quia in vniuerso actus secundus requirit actum primum proportionatum. Ut tamen hoc amplius declaretur, advertendum est, ex quatuor capitibus oriri posse, ut inter aliqua duo non sequatur actio, loquor de naturalibus agentibus. Primum, si in illis non sit virtus actiua. Secundo, si in altero sit virtus, in altero vero non sit capacitas illius formæ, quam aliud agere potest, ob quam causam ignis non potest calefacere cælum: & ideo Aristoteles non posuit negationem principium generationis seu mutationis, sed privationem, quia debet esse in subiecto capaci. Ideo etiam dixit in I. de Generat. requiri inter agens & passum dissimilitudinem in forma, & similitudinem in materia; ratione cuius passum sit capax formæ agentis. Quod tamen non est eodem modo in omnibus agentibus verum: nam cælum agit in hæc inferiora, quamvis cum illis in materia non conveniat, & intelligentia mouet corpus, cum quo non convenit in materia. In agentibus ergo, quæ agunt actiones vniuocæ & corruptiuæ, est simpliciter vera illa propositio, & de illis proprie locutus est Aristoteles, nam ibidem dixit, agens quod convenit cum passum in materia, patet etiam ab illo: scilicet vero esse de agente superiori, quod in materia non communicat. In agentibus ergo actione æquiuoca solum requiritur illa conuenientia secundum communem aliquam rationem: loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum potest alterare vel generare aliud, nisi aliquo modo conueniant in materia, saltem in comuni, quia oportet ut verumque sit materiale. In motu etiam locali id reperitur, quod mouens & motum, semper conueniunt aliquo

Ex quibus
capitibus
inter duo
non sit a
ctio.
Primum.
Secundum.

modo in capacitate recipiendi motum sibi proportionatum: nihil enim creatum mouere potest localiter, nisi ipsum etiam sit mobile, ut de corporibus constat, & de intelligentiis etiam infra dicemus. Sed hoc quodammodo extrinsecum est ad rationem agentis: intrinsecum autem est, quod in passum sit capacitas illius formæ, cuius actiua vis est in agente.

Tertio impediatur actio, si illa capacitas iam sit in actum reducta, quia tunc etiam cessat vis agentis in passum, eo quod iam factum sit, quidquid ab illo fieri poterat; quod coincidit cum his quæ hæcenus diximus, nempe nihil posse agere in sibi simile, quatenus tale est: quod tam est verum in agentibus vniuocis, quam in æquiuocis, loquendo de proportionata similitudine, quæ inter ea & effectus eorum esse potest, ut ex superioribus constat. Ratio enim proportionalis ex hac eadem radice oritur, scilicet, quia iam tota vis talis causæ expleta est in tali passum, & ideo nihil ei superest agendum. Dices, etiam si passum sit in actu per vnam formam vel qualitatem adhuc manere posse in agente vim ad introducendam aliam similem, alioqui tota hæc questio reduceretur ad illam, an, scilicet, duo accidentia solo numero differentia possint esse in eodem subiecto. Respondetur, non posse, quia postquam subiecti capacitas vno actu completa est, iam non manet in potentia ad alium similem actum, & quoad hoc verum est esse valde coniunctam hanc questionem cum illa de pluribus accidentibus solo numero differentibus in eodem subiecto. Nam si in eadem materia possent esse plures formæ substantiales, vel specie, vel numero differentes, posset naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ tantum vnam haberet: ergo similiter, si subiectum posset habere duo accidentia omnino similia, quamvis haberet vnum, posset aliud recipere à simili agente, vel etiam à seipso, & ideo diximus supra disp. 5. sect. 9. non posse accidentia solo numero differentia, & omnino similia simul recipi in eodem subiecto.

Quarto tandem, supposita virtute ex parte agentis, & capacitate in passum, eum dissimilitudine & priuatione, adhuc potest impediari actio ob resistantiam passum. In quo est obseruandum, ad actionem ut sic per se non requiri resistantiam in passum, sicut etiam diximus non esse necessariam contrarietatem, vel oppositionem positivam, nam privatio ut sic non resistit sed potius parat viam ad actionem: quidquid ergo resistit, reducitur ad positivam contrarietatem vel repugnantiam, & ideo per se non requiritur ad actionem, quin potius ex se impedit, vel retardat actionem. Unde, quod actio sit successiua, & non instantanea, ex resistantia passum prouenit, nisi interueniat motus localis, cui est intrinseca talis successio, ut ex Philosophia constat & inferius in tractatu de actione, & passione attingemus. Hinc ergo fit, ut quando ultra dissimilitudinem passum interuenit etiam resistantia, sit tanta sit, ut vel superet, vel æquet virtutem agentis, impediatur actio: & ideo est commune Philosophorum axioma, & quasi primum principium, ad efficiendum necessariam esse proportionem maioris inæqualitatis, id est, in qua maior sit virtus in agente, quam resistantia in passum. Quod sumptum est ex Aristotele citatis locis, & patet facile quia agens ut agens vincit passum, saltem quantum ad id quod agit: ergo necesse est ut secundum eam rationem viribus illud superet, aliàs quo modo vincere posset? Atque hoc in solutione quarti argumenti amplius declarabitur.

Argumentorum solutiones.

SVper est igitur, ut argumentis satisfaciamus: & ad primum quidem recte ibi responsum est, &

ex omnibus quæ diximus, declarata est responsio, & potest amplius declarari. Nam idem potest simul & secundum eandem partem esse in actu primo, & in potentia ad actum secundum, quod alij dicunt in actu virtuali, & potentia formalis, & ita secundum eas duas rationes, siue re, siue ratione tantum & habitudine distinguantur, habet ad se quandam dissimilitudinem, non propriam & formalem, sed eminentialem & virtutalem, quæ satis est ad actionem, ut diximus.

De Antiparistasi.

XIV. In secundo argumento petitur vulgaris difficultas de Antiparistasi, quæ purè Physica est, & in 1. de Generat. cap. 7. solet ex professo tractari, & ideo pauca attingam huic loco necessaria. Dicunt ergo quidam ad rationem illam, quamvis eadem qualitas non possit se ipsam intendere directè actione, tamen reflexa posse, quam aiunt eo casu interuenire in hunc modum: Quod res calida verbi gratia, à suo contrario obfessa, quædam species in illud immittit, quæ sunt veluti instrumenta ad agendum in illud: cum autem ipsum contrarium illis speciebus resistat, illæ in suum agens reflectuntur, atque ita illud intendunt. Ita docent Marfilii 1. de Generat. qu. 17. & 18. Albertus de Saxonia, quæstion. 15. Venetus in summ. de Generat. cap. 23. & in summ. Meteoror. cap. 3. & alij. Sed hæc sententia dicit incredibilia, & non soluit difficultatem. Primo enim fingit species intentionales sine fundamento. Deinde facit illas instrumentum alterationis materialis, quod inauditum est. Rursus facit illas euntes, & redeuntes, cum tamen sint accidentia, nisi fortasse dicat esse aliqua corpuscula, quod incredibile est; vel nisi dicat illum reditum esse Metaphoricum, per reactionem, quod verum esse non posse, iam patebit, probando alterum membrum, scilicet non solui difficultatem. Quod patet primo, quia illa species, quidquid illæ sint, sunt instrumenta agentis, à quo manant: agunt ergo in virtute illius: ergo non possunt excedere in agendo virtutem eius: quomodo ergo possunt illud intendere, etiam si ad illud reuertantur? Secundo, hæc actio sæpe fit absque diffusionē aliqua seu actione per medium, ut quando agentia contraria sunt proxime vicina, & alterius virtus roboratur in sensu enim nullæ sunt species, quæ redire ad ipsū possint, quia nec recipiuntur in contrario, ut supponitur, nam propter resistantiam eius dicuntur redire ad suum principium, neque etiam in medio, quia nullum est. Denique interdum hæc actio fit circa subiectum, cui talis qualitas repugnat ut in aqua putrefacta, non ergo potest esse per actionem reflexam eius.

XV. Alij ergo dicunt vnum contrarium à fortiori circumdatum ex naturali appetitu suæ conseruationis se se colligere & vnire, suamque actionem in se conuertere, ut se tueatur. Additque Niphus 1. de Generat. suo 195. in recognit. dub. 2. vnum contrarium per se habere vim ad agendum per aliquam sphaeram, & quia à contrario obfistete impeditur ne diffundat illam extra se, eam in se conuertere, & ita se intendere. Sed hæc etiam opinio & falsa est, & difficultatem non soluit. Probatur, quia iam admittit non solum simile agere in simile, sed etiam idem in se ipsum secundum eandem formalem qualitatem. Nec refert, si dicatur, hoc accidere ob circumstantiam contrarium, & quasi ex metu illius, nam vel ad illam actionem est in ipsa qualitate intrinseca virtus naturalis, vel non: si est, ergo à principio ac semper efficit in se illam actionem & intentionem absque occasione contrarij, quia naturalis virtus naturaliter exequitur totam vim suam absq. alia occasione, dummodo non sit impedita. Si vero non est in re virtus sufficiens ad illam actionem, non efficit illam.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

lam, etiam si contrarium non urgeat. Simile argumentum fiet, inquirendo an illa maior intensio sit naturalis tali rei & qualitati, vel non. Nam si est naturalis, habebit illam semper ab intrinseca natura dimanantem, neq. expectabit necessitatem tuendi se à contrario ut illam faciat. Si vero est præternaturalis, non potest ab intrinseco ex ipsamet qualitate provenire.

Rursusque inquiram, an illa maior intensio occasione instantis contrarij ab intrinseco acquisita, ablato contrario antequam dimanet, perseveret in re, an non. Nam si perseverat signum est esse naturalem, & à principio ac per se semper fuisse futuram absque occasione contrarij agentis, si nullum fuisset impedimentum. Si vero non perseverat, ergo nunquam potuit ab intrinseco fieri, nam perfectio, quæ ab intrinseco manat, non tollitur absque extrinseco agente. Denique vix intelligi potest, quid significent illa verba, quod agens se se colligit, & magis vnit, aut quod ad se actionem conuertit. Aut enim significant, quod se se condensat, & omnes partes suas in minorem locum redigit: & hoc facile improbat argumentis factis, applicando illa proportionaliter, quia vel ille motus aut condensatio est naturalis, vel non: si est naturalis, semper inerit, per se loquendo: si non est naturalis, non fiet ab intrinseco propter instantis contrarium. Id quod etiam confirmat experientia, non enim experimur in omnibus rebus quæ à suis contrariis patiuntur, huiusmodi motus: oportet autem in omnibus fieri, si id naturaliter proveniret ex vi appetitus se tuendi à contrario. Quod autem addebatur, nempe conuertere agens actionem in se, quia impeditur, ne illam diffundat, nullam habet verisimilitudinem, quia ex eo, quod cesset agens ab actione in aliud non fit capax actionis in se, nec maioris intensiois. Alias, res existens in vacuo, hoc ipso se intenderet, quod non potest agere in aliud. Item, quia effectio maioris intensiois excedit propriam virtutem: ergo licet agens impediatur, ne in actionem sibi proportionatam prodeat, nõ ideo potest efficere in se actionem quæ propriam superet virtutem.

Alij ergo non inuenientes viam ad declarandam hanc actionem, negat esse in reb. talem actionem, & ad experientias respondent esse apparentes, non veras: & huiusmodi apparentiæ variè excogitantur causas, quæ fictæ sunt, & sensui repugnant: quanquam Galenus lib. 3. de simplicium medicam, facult. 3. in hanc sententiam propensus sit.

Dicendum est ergo, duobus tantum modis intendi qualitatem aliquam occasione circumstantis contrarij, scilicet vel ab extrinseco agente, quod ea occasione ibi includitur ac detinetur, vel è conuerso, rati actionem per eam occasionem recedit extrinsecum contrumpens, & statim res ab intrinseco se reducit ad naturalem statum, qui illam maiorem intensioem postulat: & ita fit, ut nunquam qualitas intèdat se ipsa. Priorem modum tetigimus sectione præcedente, ubi ex Aristotele diximus balneas in hyeme esse calidiores, quæ à medio frigidiori calor in eis includitur atq. impeditur ne foras erumpat: quod de calidis exhalationibus declarauimus. Sic etiam venter animalis calidior est in hyeme, quia animales spiritus intus retinentur, eo quod frigiditas aeris cutè & poros stringit, ut Galenus notauit declaratis citatum aphorismum Hippocratis, & eleganter Aristot. sect. 2. Problem. qu. 29. ubi alia exempla adducit. Et ex eadem causa (opinor) provenit, quod in hyeme aqua putrefacta sit calidior, quia, nimirum, aliquæ exhalationes calidæ in cavernis terræ generatæ impediuntur, ne ascendant, existente medio densiori & crassiori propter maiorem frigiditatem.

In qua tamen experientia duo sunt difficultia. Vnum, unde sint ibi tales exhalationes. Aliud, quomodo possint, cum sint tenuissimæ, agere in aquam, quæ

Nn 2 frigi-

XVI.

XVII.

XVIII. Duplex modus declarationis ibi includitur ac detinetur, vel è conuerso, rati actionem per eam occasionem recedit extrinsecum contrumpens, & statim res ab intrinseco se reducit ad naturalem statum, qui illam maiorem intensioem postulat: & ita fit, ut nunquam qualitas intèdat se ipsa.

Balnea & animalia venter calidiores.

Galenus. Aristoteles. Idem de aqua putrefacta.

XIX.

frigidissima est. Ad primum verò dicendum est, virtute Solis, & aliarum influentiarum celestium generari huiusmodi exhalationes ex terra, quæ ob densitatem suam & siccitatem, quam per se loquendo, maiorem habet in inferioribus partibus, apta materia est ut ab ea huiusmodi exhalationes excitentur. Et fortasse plurimæ ex his ætius tempore ibi generantur, postea diutius ibi detinentur ob causam supra dictam. Illæ autem, cum sint subtiliores aqua, illi facile miscentur, dum ascendere conantur, & ita facile poterunt eius frigiditatem temperare, saltem continuè in illam reagendo. Fortasse etiam aer inclusus in cavernis vel poris terræ, cum natura sua calidus sit ob eandem causam calidior est, & ad illam actionem iuvat. Alter modus huius actionis declaratur aliis exemplis: primum est de aqua putrefacta, quæ tempore æstatis est frigidior, nam exhalationes calidæ, à quibus calefieri posset, ibi non consistunt, sed celerius ascendunt: tum quia medium eo quod fit calidius & rarius, non impedit, cum etiam quia eo tempore illæ exhalationes subtiliores sunt propter vehementiorem Solis influentiam. Atque ita remoto agente contrario, aqua ab intrinseco frigidior fit, nõ quæ natura eius postulet, sed quam antea esset dum à contrariis suis plus pateretur. Hoc etiam modo evenit, ut aqua frigida Soli in æstate aliquantulum obiecta, frigidior fiat, nam calor extrinsecus efficit in medio, vel in externa superficie aquæ, aut in vase quod illam continet, aliquam raritatem, & tunc si quid vaporis calidi aquam circumdabat, vel ei permixtum erat, evaporatur facilius, & inde fit ut aqua ad naturalem statum magis se reducat; & fortasse etiam condensatur amplius non solum ob dictam causam sed etiam occasione vitandi vacuum: atque ex hoc etiam capite frigus crescit. Legatur Aristoteles sect. 24. Problem. q. 13. & 1. Meteor. c. 12. Altero ergo ex his duobus modis possunt omnes experientie similes declarari, ut nunquam necesse sit admittere idem intendere se ipsum secundum eandem qualitatem: nam quando illa intentio est ab intrinseco per naturalem diminutionem, tribuitur generanti.

An multitudo agentium seu densitas materie vni conferat ad intentionem actionis.

XX. *Quo unda sententia affirmans.* In tertio argumento duæ petuntur difficultates: una est an qualitas existens in densiori subiecto possit in alio rariore intendere sibi similem ultra suum gradum, seu, quod idem est, an plura agentia partialia vel plures partes eiusdem agentis propter maiorem applicationem ad idem passum sibi simile in qualitate, & æquale in gradu, possint intendere qualitatem eius. Multi enim ita affirmant, ut Marsilius 1. de Gener. quest. 19. & Soto 2. Physic. questione secunda, & Niphus 1. de Generatione suo text. 195. dub. 2. quest. 2. Ratio eorum est, quia virtus agentis non solum crescit ex intentione formæ, sed etiam ex multitudine, dicente Aristotele 8. Physic. textu 80. in maiori magnitudine maiorem virtutem existere: ergo si tota illa virtus magis applicetur eidem passu, ut fit, quando agens est densius, maiorem etiam effectum faciet. Et confirmatur communi exemplo supra posito de ferro candenti, & de duobus luminosis æqualibus, & æquè applicatis eidem parti aeris. Item de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum: & de guttis æqualibus æquè cadentibus, quæ tandem cauant lapidem. Et confirmatur secundo, nam aer in hyeme congelat aquam, quia, nimirum, incendit frigiditatem eius ultra eum gradum frigiditatis, quem in se habet, nam si ipse esset tam frigidus, etiam condensaretur, & fieret aqua.

XXI. Neque existimant hi authores hanc suam sententiam esse contrariam doctrinæ traditæ de dissimili-

tudine requisita inter causam efficientem & passum sed aiunt, sicut simile agit in simile secundum formam, si sit dissimile in gradu, ita etiam posse id quod est simile in forma & gradu, agere in aliud simile, si sit dissimile in virtute & potentia: ita vero in præfati acciderem: nam calidum ut quatuor valde densum, licet non excedat in gradu ærem, neque manum æque calidam, excedit in virtute & potestate. Quia hæc non commensuratur soli intentioni, ut dictum est. Et declaratur præterea, quia illud calidum densum habet vim producendi in aliam totam formam, quam in se habet; quia ergo in passu rariore non potest illam multiplicare ob incapacitatem eius, augeat illam intentione.

Hanc sententiam existimo falsam, & contrariam principio posito: quod hoc sensu accipiendum est, scilicet, nullam rem posse quippiam agere in aliam sibi similem secundum eam formam, in qua similes sunt, neque ei posse addere perfectionem seu intentionem, si supponantur esse perfecte similes, id est non tantum in specie, sed etiam in gradu intentionis, quod Aristor. citato loco de Generatione dicit, si sint omnino similes. Quocirca ad argumentum factum dicendum est, multitudinem formæ cum æquali intentione, siue in vno agente valde densa, siue in multis quantumcunque applicatis, non sufficere ut intendat in alio similem formam ultra illi gradum, quem talis forma habet in agente. Hæc est communior sententia, quam tenet Paulus Venerus in summa de Generat. cap. 23. Albertus de Saxonia 1. de generatione, questione 15. & Aludillo questione 2. & Optime Victoria in relectione de augmento charitatis.

Ratio à priori est iam tacta: quia agens actione sua intendit assimilare sibi passum, quo fine confectio cessat eius actio, sed si passum factum est simile in forma & gradu, iam est perfecte simile: igitur non ultra progreditur actio. Nec dici potest nondum esse perfectam similitudinem factam, quia passum non est affectum tantam formæ multitudinem, quanta est in agente: tum quia multitudo vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipsius formæ seu qualitatis, sed provenit ex subiecto seu quantitate: & ideo illa non est dissimilitudo in forma, sed in æqualitas in quantitate: vnum enim album non dicitur dissimile duobus albis, quia non est plura, sicut illa, sed dicitur inæquale: per actionem autem non intenditur talis æqualitas, sed similitudo in forma. Tum etiam, quia talis similitudo vel potius æqualitas est impossibilis, supposita capacitate subiecti rari aut densi, seu, quod idem est, supposito quod passum sit vnum & agentia plura. Neque etiam est verum eam inæqualitatem compensari posse maiori intentione, tum quia sunt quantitates seu perfectiones diversarum rationum; tum etiam quia potius per illam maiorem intentionem fieret nova dissimilitudo in gradu, manente eadem inæqualitate in multitudine formæ.

Secunda ratio est, quia in forma remissa, quantumvis multiplicata in multis ac differentibus subiectis, aut in multis partibus eiusdem subiecti, non est virtus sufficiens ad efficiendam maiorem intentionem in simili forma: ergo. Patet antecedens, quia in primis non est ibi formaliter talis virtus, cum non sit formaliter talis intentio in ea forma. Suppono enim intentionem non esse aggregationem plurium similium graduum in eadem parte subiecti, sed proprium & per se augmentum eiusdem qualitatis in eadem parte subiecti: quod augmentum verbi gratia, ut octo non esset, etiam si duo calores ut quatuor in eadem parte subiecti ponerentur, de quo inferius suo loco dicam, hæc ergo perfectio multo minus esse potest formaliter in multitudine formæ remissæ existente in multis subiectis vel parti-

partibus subiecti. Neque etiam est ibi eminenter, cum illa forma secundum speciem sit eiusdem rationis, secundum gradum autem sit inferioris rationis in singulis partibus subiecti, & consequenter in omnibus etiam simul sumptis. Nam in multis rebus eiusdem rationis non est eminentior virtus, quam in singulis, cum eminentia virtutis postulet formam seu naturam superioris rationis. Neque etiam potest dici esse virtualiter illa intensio in illa forma ob multitudinem eius, quia continentia virtualis ut ab eminentiali distinguitur, solum tribuitur virtuti instrumentaria: non potest autem hoc modo attribui illa intensio multitudini formae inferioris intensio- nis, & eiusdem rationis tum quia talis forma, dum agit sibi similem, non tamen se gerit ut instrumen- tum, quam ut proprium principium agendi ut supra dictum est, tum etiam quia non potest signari prin- cipale agens, in cuius virtute dicatur efficere illum effectum: imo illa multitudo formae per se non est instituta ut sit instrumentum alicuius actionis, sed est quasi aggregatio quaedam instrumentorum eius- dem rationis.

XXV. Tercio argumentor ab incommodis, quia ex op- posita sententia sequitur primo, tres res calidas, ut quatuor posse se efficere ad inuicem summe calidas, si duae simul iunctae intendant calorem tertiae vsque ad quintum gradum, & illa rursus alias reddat sibi similes: & ita procedant vsque ad summum. Secundo similiter sequitur, aquam calidam ut quatuor se- cundum omnem partem posse se redere calidiorē in quocunque gradu, nam duae partes extremae v. g. efficient in intermedia, & intendunt eius calorem, & illa rursus efficiet in partes extremas, & sic proce- det actio vsque ad summum. Hae tamen, & similia, sunt plane falsa, & contra experientiam. Tercio se- quitur per actus remissos intendi habitum, ita ut ad intensiorem actum inclinet, quod etiam est falsum ut suppono.

Verespondeamus fundamento contrariae senten- tia, advertendum est primo, aliud esse virtutem a- gendi crescere ex multitudine formae, aliud cresce- re quoad vim producendum effectum perfectiorem intensius illud enim generalius est, & ex illo non recte colligunt hoc posterius auctores illius sententiae.

Augeatur ergo illo modo virtus agendi non intē- sius, sed extēsius, & ideo non augeatur ut possit intē- siorem effectum producere, quam sit ipsa forma, quae est ratio agendi: sed ut suum adequatum effectū facilius, velocius, fortius, & ad maiorem distantiam ceteris paribus, possit efficere. Vnde dici potest augeri quoad modum faciendi, non quoad rem, quam potest facere. Et similiter, quando multitudini for- mae adiungitur densitas partium subiecti, multum iuuat ad hunc modum actionis, quia tota illa multi- tudo formae melius applicatur passo, & ideo condu- cit ad promptiorem actionem, non tamen potest se sola conducere ad meliorem effectum, quam in vir- tute formae contineatur, quia illa applicatio solum est conditio, quae per se non conducit ad agendum, nisi supposita virtute.

XXVI. Secundo est obseruandum, sermonem esse de multitudine formae, quae omnino aequalis est in es- sentia & gradu formae passi, nam si contingat qua- litatem agentis esse quoad essentiam & speciem alterius rationis ab ea quae sit in passo & eminenter con- tineri illam, quamuis in suo ordine esset remissa, posset esse principium efficiendi in feriore qualitate in suis gradibus intensam, ut in superioribus tactum est: nam illa superior qualitas in quocunque gradu ratione suae essentiae posset eminenter conti- nere totam latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc simile ageret in simile, etiam si qualitas verbi gratia, ut vnum, qualitatem ut vnum intenderet, quia essent diuersarum rationum, & illa potius es- set quaedam proportio, quam propria similitudo.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

Deinde contingere etiam potest, ut multitudo for- mae conducat ad intensiorem effectum, quando ef- fectus non adequat intensiorem formae agentis, ut verbi gratia, quando vna lucerna illuminat ae- rem, non producit in illo tam intensum lumen, quā in se habet, & ideo recte fieri potest, ut duae lucernae simul sumptae & inter se aequalis intensiois, lumen intensius in aere producant, quam qualibet per se posset: tunc enim cessant rationes factae, quia passum nunquam est factum perfecte simile agenti: cum er- go in agente non solum sit maior multitudo formae, sed etiam intensior forma, potest in eo esse virtus ad intendendum effectum. Vnde in quolibet illorum agentium per se erit forma productiua totius illius intensiois: quod autem vnum agens per se solum totam illam non produceret provenire poterat, vel ex indispositione passi, vel ex distantia, vel ex alia simili causa. Et tunc multitudo formae intensae op- time conferre potest ad intensiorem effectum produ- cendum, qui tamen non excedat intensiorem causam.

Maior difficultas est, si concurrerent simul duo agentia inaequaliter intensae, an possent se iuuare ad producendum intensiorem effectum, qui licet non excedat absolute totam intensiorem causam, excedat tamen intensiorem alterius partialis agentis habenti- tis formam minus intensam, ita ut licet qualitas re- missa, quantacunque in multitudine sit, per se non possit qualitatem sibi similem in gradu intendere, tamen cum consortio intensioris qualitatis possit ad intensiorem iuuare, & cooperari. Tunc enim videtur etiam cessare rationes factae nam in tali agente to- tali, est absolute intensior forma, & virtus sufficiens ad illum effectum: & inferiores gradus qualitatis cō- iuncti superioribus possunt concurrere ad quoscun- que gradus alterius qualitatis similis, ut v. g. quando calidum ut octo intendit calorem ut quatuor, non tātum concurrat ad quintum gradum v. g. per quin- tum sui caloris, vel per superiores, sed per totum su- um calorem: sicut ē cōtrario, quando facit primum gradum non id efficit per primum, sed per totum suum calorem. Cuius signum est, quia ad efficiendū primum vel quintum gradum maiorem vim habet calidum ut octo, quam calidum ut quinque, vel ut vnum, ceteris paribus, nam & maiorem resistentiam vincet & velocius ager: ergo signum est non agere solum per gradum similem & ceteros se habere cō- comitanter, & quasi per accidens ad illam actionem, sed reuera ad illam concurrere. Et ratio est, quia, ut omnes iuuent & concurrant, satis est quod in o- mnibus & singulis sit essentia caloris, quamuis non sit in singulis gradibus illa peculiaris similitudo, quae est inter gradus eiusdem omnino rationis, satis e- nim est, quod illa similitudo sit in tota forma, quae est principium agendi. Sicigitur etiam plures for- mae remissae, coniunctae intensiori, poterunt con- currere cum illa ad intensiorem effectum produ- cendum. Est ergo hoc probabile, nec rationes factae ita contra illud militant, ut facile ex dictis patet, & potest conferre ad saluandas aliquas experientias ut in superioribus tactum est, & statim etiam videbi- mus.

Non tamen omni difficultate caret, nam si forma remissa, coniuncta intensiori agit ad intensiorem si- bi similis, cur non potius ager ad intensiorem sui i- ipsius? Item, quia alias calidum ut octo aequiecinum duobus calidis ut quatuor, cum vno, & per illud a- geret ad intensiorem alterius & ē conuerso. Posset tamen responderi, ex peculiari dispositione passi, aut partialis agentis provenire, ut vnum partiale a- gens remissum magis cooperetur intensiori agenti ad intendendam similem formam in alio subiecto, quam in se, vel quam aliud simile, ut ex dicendis fa- cilius constabit. Est ergo hoc probabile, de quo plu- ra inferius.

XXVII.
Duo simi-
lia, seu ma-
gna a-
gentia ut
se mutuo
iuuent in
actionem.

XXVIII.

XXIX.
Ferum cā-
dens quali-
ter ignem
generet.

Ex his ergo satis est expeditum fundamentum contrariarum sententiarum. Ad primam vero experientiam à nobis allatam de ferro candenti communis omnium philosophorum consensus & responsio est, in eo esse aliquem ignem inclusum in poris, quamvis nos latet: à quo igne in cadentis ferri poris incluso provenit illa maior intensio, quam sensibus facile experimur, quamvis vehementia & celeritas actionis proveniat ex consortio ferri, & densitate illius. Signum autem, quod ibi sit aliquis ignis inclusus & contentus (ut modo diximus) in poris ferri, sumi potest ex fulgore, qui ab igne semper provenit, ut dixit Plato in Timæo. Item hoc ipsum ostendi potest ratione neutiquam contemnenda, quia ferrum non est sine poris, in quibus solet esse aer: ergo cum calefactio vehemens intercesserit, versus erit in ignem; vi & efficacia calefactionis tam intensæ ac vehementis. Ac deique nunquam sit tam vehemens calefactio in aliqua materia aut subiecto talis calefactionis capaci, quin aliquæ exhalationes ab ea secerantur & inflammantur, seu in ignem vertantur. Alii respondent longe alia ratione, esse nimirum in ferro summum calorem qui esse potest, & hoc sine forma ignis propter alias dispositiones repugnantes igni, & conservantes ibi formam ferri. Sed difficile creditur est illas dispositiones repugnantes igni, in subiecto sibi proportionato, & connaturali connaturaliter existunt, non impedire etiam tantum intensiorem caloris, cum illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam responsionem supra ego insinuaui, quod in materia sicca & disposita potest generari ignis absque præsentia calefactione summa; quod potest facile defendi, & eo posito non sequitur esse in ferro summum calorem. Prima vero responsio sufficiens est.

XXX.
Alium remissum an augent habet sum.

Ad experientiam de actibus remissis adductam respondetur potius probare oppositum, quia iuxta communem sententiam non intendunt aut augent habitum: quamvis hoc longiore expositione requiratur, quam suo loco magis ex professo trademus. Ad aliam de guttis cadentibus respondetur singulas aliquid agere, quia paulatim disponunt subiectum, quod reddunt aliquantulum mollius, alias si subiectum maneret æque indispotum, nihil plus agere posset secunda, quam prima, nec centesima, quam tertia: quælibet tamen agit in passum dissimile, nam ex se verbi gratia, erat siccum, & in principio humiditatem incipit iuxta proportionem & virtutem guttæ cadentis: quia vero posteriores inveniunt passum magis dispositum, plus agunt, nulla tamen, agit ultra propriam intensiorem & virtutem. Ad tertiam de gelu, negatur in primis aerem plus frigidificare aquam, quam ipse sit frigidus, sed, ad summum, potest impedire omnino, ne ab extrinseco agente calefiat: & tunc ipsa aqua se reducit ad summam frigiditatem, quam natura sua potest habere. Quod si illa frigiditas sufficit ad congelationem, iam non provenit ab aere: si vero non sufficit (ut reuera videtur non sufficere, alias aqua in suo naturali statu existens semper esset congelata) etiam tunc querenda erit alia causa illius congelationis præter aerem, qui aer, soluta dicebatur infrigidare. Existimo autem congelationem provenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeo ex aliqua influentia celesti efficiente, nam illa siccitas sic affecta & attemperata cum tali densitate & frigiditate materiæ, congelationem perficit, nulla ergo qualitas ibi interuenit, quæ à remissiori qualitate eiusdem rationis intendatur.

De actione reflexa.

XXXI.

Altera dubitatio in eodem argumento petita est de actione reflexa, in qua fatentur aliqui formam remissam posse intendere se ipsam, nedum sibi simi-

lem. Quam sententiam ita absolute & vniuersaliter sumptam supra reiecit, & iterum statim aliquid contra illam addidit. Alii dicunt per reflexionem multiplicari radios Solares, verbi gratia, circa eandem partem medii, nam quia ex se possent (inquiunt) ulterius pertransire, maiorem sphaeram obtinentes ideo cum corpori occurrunt, quod eorum diffusionem impedit, ad idem passum à quo reuerberantur, redeunt, & ita fit reflexio. Sed nisi hæc dicantur per Metaphoram, plane sunt falsa, & rationi aperte contraria, nam finguntur esse radii corpuscula quædam, quæ à Sole oriuntur, quod de omni agente fuit placitum Democriti, ab Aristotele, & omnibus Philosophis reiectum, ut generatim notauit D. Tho. 1. p. q. 15. art. 1. & specialiter de lumine qu. 67. art. 2.

Duobus ergo modis intelligi potest, actionem medium esse intensiorem propter reflexionem. Primo, quia dum agens principale in minori sphaera operatur, intensius agit in partibus eius, quam si actio eius ad maiorem sphaeram diffunderetur, quod principium per se quidem apparet probabile, nam virtus finita ad plura applicata, minor est in singulis: ergo è conuerso collecta ad pauciora, fortius agit in singulis: ergo etiam agit intensius, intra latitudinem tamen suæ virtutis & intensiōis. Sic igitur ignis calefaciens hanc aulam, cum posset multo maiorem sphaeram simul calefacere, quia tamen actio eius intra cællos aula detinetur, intensiorem calorem facit in hoc aere, quam alias faceret, & idem proportionaliter est de Sole illuminante. Quamvis autem tunc dicitur intentio esse maior propter reflexionem, tamen reuera illa reflexio sic exposita, ex parte corporis in quo fit, solum est impedimentum, ne actio ulterius progrediatur. Ex parte autem principalis agentis est efficacior actio, maiorque suæ virtutis applicatio.

Sed hic modus explicandi reflexionem, & actionem per illam, quamvis in eo quod affirmat, probabile sit, non tamen solus sufficit, ut videtur, ad seruandum omnem id, quod experientia ostendit in huiusmodi reflexione. Primo quidem, quia si corpus, in quo fit reflexio, solum deseruierit ut diffusionis impedimentum, ratione cuius virtus primi agentis quali vnita ad maiorem sphaeram, fortius in illam agit, quodlibet corpus obiectum in eodem puncto, & æque impediens extensionem sphaeræ, æqualem faceret reflexionem: nam æqualem omnino occasionem præberet primo agenti, ut fortius intenderet actionem suam, & vires suas (ut ita dicam) duplicaret: consequens autem est aperte contra experientiam, nam res nigra v. g. ceteris paribus, non facit æqualem reflexionem lucis, ac res alba; nec res alba facit æqualem ac speculum. Secundo, quia si reflexio illa tantummodo fieret, æqua proportionem id deberet fieri per totam sphaeram, nam illa fortior actio, vel applicatio virtutis, æqua proportionem ad totam illam fit. Consequens autem est contra manifestam experientiam, nam fortior reflexio fit in partibus propinquiorebus corpori, à quo fit reflexio ut per se satis constat.

Quocirca dicendum necessario videtur, in hac dicta reflexione interuenire propriam efficientiam illius corporis, in quo reflexio: illud enim recipit primo agente formam seu qualitatem actiuam, & illa affectum iterum agit in passum sibi proximum, quod est ipsum medium, per quod prima actio agit usque ad illud corpus deuenit. Et ideo illa prima actio agentis vocatur directa, altera vero vocatur reflexa. Hic autem modus non aliter probatur, quam ex sufficienti enumeratione, & quia per se est probabilis, & nulla inuoluit repugnantiam, quia sæpe accidit ut una res per formam extrinsecus receptam agat, sicut aqua calida per calorem, non tamen caret suis difficultatibus. nam in primis interrogari potest,

test, cum medium eandem qualitate recipit à primo agente, cur non ipsum potius agat in aliud à quo dicitur fieri reflexio, quam ab illo patiatur. Respondetur id provenire ex peculiari dispositione, vel conditione talis corporis, & qualitatis, nam lumen v.g. non videtur per se actiuum, nisi in corpore denso ac terfo recipiatur, vel saltē non est æque actiuū, vt experimentia docet, ideo enim luna illuminata à Sole plus illuminat, quā aliæ partes coeli, quia ita est lucida vt sit etiam densa. Quoniam ergo reflexio luminis semper fit in corpore denso ad medium rarum, ideo potius est illa actio à tali corpore, quam ab alio. Simile quid reperitur in reflexione caloris: communiter enim fit à corpore densiori, quod fortius agit, vt supra dictum est, propter multitudinem materiæ.

XXXV. Sed tunc oritur secunda difficultas, quia hinc sequitur, vel primum agens intensius calefacere aut illuminare rem distantem, quam propinquā, propter dispositionem eius, aut rem illā distantem in qua fit reflexio, intendere similem qualitatē in medio solum ob maiorem multitudinem materiæ: cum tamen in illo fit vel minus intensa, vel ad summum æqualiter: vtrumque autem repugnat dictis in superioribus. Hoc est argumentum, quo mouentur maximē illi qui dicunt in actione reflexa simile in gradu intendi à simili, vel idem à se ipso. Sed hoc partim impugnatum est supra, & præterea potest facile refutari, quia actio reflexa, vera actio est, non & potest fieri sine sufficiente virtute, nihilq; habet speciale nisi denominationem, quia flectitur versus agens à quo directe recipitur forma, à qua est actio reflexa. Et ideo posset quis respondere hanc reflexionem nunquam fieri nisi vel per qualitatem diuersæ rationis, vel adiuuante aliqua simili qualitate, vt v.g. cum speculum per lumen calefacit actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per qualitatem diuersæ rationis, & cessat facile difficultas tacta, vt supra dictum est, quia licet lumē non sit intensius in speculo, quam in aere, potest intensius calefacere, quia est qualitas superioris rationis, & aliūde iuuatur defensione subiecti & multitudine forme magis applicatæ. At vero cum fit reflexio inter ipsamet lumina, non habet locum dicta responsio, & ideo tunc nō deerit qui neget, esse in re talem actionem reflexam, qua lumē mediū maius reddatur: sed ita apparere quia corpus illud tersum, aut albū, vehementius mouet visum. Sed hoc non apparet credibile, quia experimur ipsum aerem clarius lucere, cum fit reflexio, & obiecta in eo posita melius videri. Dici etiam posset non intendi lumen in medio: sed nouum fieri à corpore per reflexionem: neq; esse inconueniens duo lumina esse simul in eadem parte aeris. Sicut quando fit reflexio in speculo, probabile est nouam speciem visibilem eiusdem obiecti causari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio luminum, licet perspectiuis placeat, à Philosophis non est recepta, neq; est consentanea iis quæ supradicta sunt de indiuiduatione accidentium. Et ideo dici aliter potest lumen receptum in corpore dēso esse diuersæ rationis ab illo, quod recipitur in aere: quod difficile creditur est. Aut etiam dici posset iuari ab aliqua qualitate subiecti: sed hæc omnia & alia quæ facile excogitare possunt, sine fundamento affirmarentur, ad fugiendam potius difficultatem quam expediendam illam.

XXXVI. Quocirca necessario videtur admittendū aliquod ex dictis consequentibus dummodo nō intelligatur qualitas remissa, aut se sola intendere sibi simile, sed in virtute & cum consortio principalis agentis: hoc enim esse probabile in superioribus declaratū est. Si ergo dicamus Solem, v.g. ob maiore subiecti capacitatem, intensius illuminari speculum distans quā aerem medium coadiuuante ipso medio vt instrumento vel partiali agente: tunc facile est intelligere speculum sic illuminatum iterum agere in aerē sibi vicinum, & intendere lumen: neque enim est incon-

ueniens vt in eadem qualitate quidam gradus fiant ab vno agente, & alij ab alio, quando agunt diuersis actionibus & non æque primo, sed cū aliquo ordine vt hic contingit. Si vero dicamus in actione directe non illuminari intensius speculum remotum, quam aerem medium, sic dicendum est, eo quod speculum est aptius ad agendum per lumen receptū quam aer. statim ac illuminatur, coniungi virtualiter primo agenti, & iuuare illud ac iuuari ab illo, ad intendendū lumen aeris. Atque ita possunt hi duo modi dicendi probabiliter defendi, quāuis omnibus pensatis inter hos duos modos prior videatur faciliior, meliusque declarare actionem reflexam & difficultates vitare.

De reactione.

IN quarto argumento petitur difficultas de reactione, & quomodo in illa saluetur maior proportio necessaria ad causalitatem effectiuam. Sed hæc difficultas latissime tractatur in primo libro de Generat. & pendet maximē ex intelligentia differentia quæ est inter potentiam agendi & resistendi, quā nos infra trademus, tractando de potentia. Nunc ergo breuiter dicitur, resistere alicui, formaliter non esse agere in illud: potest enim res interdum resistere, etiam si nihil agat in aliud. Ex quo fit, vt ad agendum non sit necessarium, vim agendi vnus esse maiorem vi agendi alterius, sed per se solam requiri, vt actio vnus superet resistantiam alterius. Hinc ergo fieri vt passim reagat in suum agens, etiam si ab illo vehementius patiatur: quia licet superetur in actiuitate, nihilominus potest actiuitate sui aliquantulum superare resistantiam alterius, & ita non agit, in illud quatenus maius vel æquale est ipsi, sed quatenus aliquo modo est inferius. Sed hæc intelligetur melius, explicatis rationibus potentia actiua & resistitiua, & proportionibus earum: quod infra præstabimus. vltimum argumentum superius solutum est.

xxxvii.

SECTIO X.

Virum actio sit propria ratio causandi efficientis cause, seu causalitas eius.

DECLARAUIMUS principia & conditiones necessarias causæ efficientis vt sit proxime apta ad causandum, superest vt explicemus quid sit illud quo formaliter constituitur actū causans, illud enim nos vocamus proximam rationem causandi, seu causalitatem vniuersæ causæ. Et vt sæpe dixi. non est sermo de relatione causæ, quæ resultare dicitur effectui iam productō, quia manifestum est illam non esse causalitatem, cum potius supponat causalitatem tanquam rationem in qua fundatur. Est ergo sermo de causalitate, prout nostro modo intelligendi dicit proximam rationem fundandi relationem, illa enim ratio est quæ constituit & denominat causam in actu, prout dicitur esse prior natura suo effectui.

Aliquorum opiniones

DIFFICULTAS vero est, an hæc causalitas sit ipsamet actio qua agens agit, an vero sit aliquid aliud præter actionem: nonnulli enim Thomistæ negant causalitatem agentis esse actionem ipsam, vt Soncinas 5. Metaphys. qu. 4. & Iauell. qu. etiam 4. qui refert Heruæum quodlib. 2. qu. 1. & quodlib. 4. qu. 8. Fundamentum esse potest, quia causalitas agentis aliud esse debet ab effectui agentis: nam causalitas non causatur, sed per illam causatur effectus: actio autem est effectus agentis: ergo non est causalitas eius.

II.

Probatur minor, tum quia actio nihil aliud in re est, quam effectus ut manat ab agente, tum etiam quia ipsa actio, etiam formaliter sumpta, oritur ab agente & à virtute eius: ergo ipsa etiam est effectus agentis, & indiget causalitate qua causetur. Secundo, quia transacta actione adhuc manet vera causa efficiens: nam Sol postquam produxit aurum, est vera causa efficiens eius, & verum est dicere aurum pendere à Sole ut ab efficiente, & tamen actio non durat.

III.

Quod si interroges ab his authoribus quæ sit ratio causandi huius causæ, nihil aliud respondent, nisi, causalitatem efficientis esse, dare esse effectui. Quia vero hæc verba communia etiam sunt aliis causis, præsertim formæ, addunt explicationem, scilicet quod sit dare efficiendo, seu quod sit efficere seu producere. In quo dupliciter deicere videntur: primo, quia idem per idem dicunt: secundo quia vel inuiti recedunt in opinionem quam reprobant: quid enim est efficere nisi agere? à quo autem res denominantur agere nisi ab actione? ergo perinde est dicere causalitatem efficientis causæ consistere in ipso agere, ac consistere in actione, nisi quod his posterioribus verbis formalis declaratur, non solum per ipsum concretum, seu per denominationem agentis, quæ eadem est cum denominatione causæ efficientis in actu, sed per abstractum & per formam denominantem.

IV.
Secunda.

Alij ergo, ut à prædicta sententia omnino recedant, dicunt causalitatem agentis non posse esse aliquid extra agens, sed debere esse modum intrinsecum ipsi agenti: nam in aliis causis causalitas vniuscuiusque est modus eius intrinsece illam efficiens: ergo idem erit in causa efficiente: actio autem proprie dicta, ut talis est, non est modus agentis, nam, quidquid est præuium ad actionem, non pertinet ad actualē causalitatem efficientis, sed vel ad rationem causandi per modum principij quo, aut quod, vel ad conditionem requisitam ad agendum: cuius signum est, quia si sistatur in toto illo præuium, & ad illud non sequatur actio, nondum intelligitur causa actualiter causare, siue id fiat per præcisionem intellectus, siue quia in re suspēdatur actio positus omnibus aliis prærequisitis, siue id supernaturaliter fiat, siue ex libertate causæ: statim vero ac intelligitur actio in re poni, impossibile est quin causa actu causet. Secundum membrum contrario modo facile suadet, nam quidquid consequitur ad actionem, est vel terminus eius, vel aliquid posterius termino: ergo multo minus pertinet ad causalitatem primæ causæ quam ipsa actio, nam ille est proprie effectus vel primarius, vel secundarius talis causæ. Tertium item membrum facile probatur, quia si solum cōcomitanter se habet: ergo est per accidens ad actionem: ergo illo seculo manere potest actio: ergo illo etiam seculo manebit causalitas agentis: ergo non potest in illo consistere hæc causalitas. Eo vel maxime, quod intelligi aut declarari non potest quid sit illud distinctum ab actione & à principiis eius, & omnibus conditionibus præuiis ad illam, quod nihilominus sit necessarium ad illam. Neque huius necessitatis potest aliqua probabilis ratio reddi. Relinquitur ergo ut sola actio esse possit causalitas agentis.

Resolutio questionis.

V.
Efficientis
causalitas
ipsa actio.

Dicendum nihilominus est causalitatem efficientis causæ in nullo alio posse consistere quam in actione. Hanc sententiam docent his temporibus moderni scriptores doctissimi: & significatur à D. Tho, 5. Metaph. c. 2. in illis verbis, *Efficiens est causa finis quantum ad esse, quia mouendo perducit ad hoc quod sit finis*: & inferius: *Efficiens est causa in quantum agit*. Idem sentit Albertus 2. Phisic. tract. 2. cap. 6. Et probatur, nam id est causalitas causæ agentis, quod illam constituit, vel potius denominat, actu agentem: sed hoc est actio, nihil aliud esse potest: ergo. Maior constat ex ipsa quæstionis expositione supra tradita, & ex ipsis terminis: quia causa in ratione causæ causalitate cōstituitur, idem autem est esse causam efficientem in actu quod esse agens. Minor ex terminis videtur etiam clara, quia per illud constituitur causa actu agēs, quod immediate intelligitur adiungi ultra potentiam agendi, nam causa dum intelligitur habere tantum potentiam agendi, non intelligitur actu agens: ergo debet esse aliquid ultra hanc potentiam per se ac necessario requisitum intra latitudinem huius

causæ: hoc autem non est nisi actio ipsa, qua subiecta intelligi non potest potentia ut actu agens, & illa posita, necessario est actu agens: propter quod dixit Aristoteles relationem agentis proxime fundari in actione, 5. Metaph. ca. 14. ergo illa est propria causalitas agentis.

Secundo, quia causalitas vniuscuiusque causæ est id quo proximè per se ac intrinsece attingit effectum, & quo è conuerso effectus pendet à tali causa: est enim causalitas quasi via seu tendentia ad effectum. Vnde inter causam & effectum quali inter duos terminos versatur: quia per causalitatem causa influit in effectum, & effectus procedit à causa: sed actio est id quo causa efficiens actualiter attingit suum effectum, & quo effectus pendet à sua causa, nam ex ipsamet dependentia effectus facti à causa faciente, ut statim significabimus, & latius tractabimus infra disputando de actione: ergo.

Tertio à sufficiente enumeratione, quia ad hanc causalitatem necessaria est actio, & præter illam nihil aliud necessarium est: imo nec probabiliter exogitari potest: ergo. Maiorem suppono ut certam, maxime in præsentia materia ubi de causis creatis agimus; solum enim de creatione dubitari posset, sed nunc de illa non agimus, quāquam etiam in illa verum habeat, ut infra ostendemus. Minor constat: clare ex solutionibus argumentorum oppositæ sententiæ, nunc breuiter declaratur hoc modo: quia, si aliquid aliud mediat inter potētiā agendi & actionem quod sit causalitas agentis, vel illud est præuium ad actionem, & aliquo modo radix eius, vel subsequens ad actionē & ex illa resultans, vel aliquid cōcomitanter se habens: nihil horum probabiliter dici potest. Probatur primum membrum, non pertinet ad actualē causalitatem efficientis, sed vel ad rationem causandi per modum principij quo, aut quod, vel ad conditionem requisitam ad agendum: cuius signum est, quia si sistatur in toto illo præuium, & ad illud non sequatur actio, nondum intelligitur causa actualiter causare, siue id fiat per præcisionem intellectus, siue quia in re suspēdatur actio positus omnibus aliis prærequisitis, siue id supernaturaliter fiat, siue ex libertate causæ: statim vero ac intelligitur actio in re poni, impossibile est quin causa actu causet. Secundum membrum contrario modo facile suadet, nam quidquid consequitur ad actionem, est vel terminus eius, vel aliquid posterius termino: ergo multo minus pertinet ad causalitatem primæ causæ quam ipsa actio, nam ille est proprie effectus vel primarius, vel secundarius talis causæ. Tertium item membrum facile probatur, quia si solum cōcomitanter se habet: ergo est per accidens ad actionem: ergo illo seculo manere potest actio: ergo illo etiam seculo manebit causalitas agentis: ergo non potest in illo consistere hæc causalitas. Eo vel maxime, quod intelligi aut declarari non potest quid sit illud distinctum ab actione & à principiis eius, & omnibus conditionibus præuiis ad illam, quod nihilominus sit necessarium ad illam. Neque huius necessitatis potest aliqua probabilis ratio reddi. Relinquitur ergo ut sola actio esse possit causalitas agentis.

Soluntur argumenta obiecta in contrarium.

AD fundamentum ergo prioris sententiæ respondetur, actionem proprie ac formaliter non esse ipsum effectum productum ab agente, sed esse modum talis effectus ex natura rei ab illo distincti: cuius argumentum sufficiens est quod potest manere effectus sine tali modo, aut variata dependentia, quod idem est. Est enim ille modus emanatio seu dependentia effectus à causa agente: potest autem effectus

effectus nunc dependere ab hac causa, & postea ab alia, & ita potest variari in illo dependentia circa eundem effectum, & tunc nihil aliud variatur quam causalitas agentis, de qua distinctione actionis à termino nonnulla in superioribus erigimus, & dicemus plura in sequentibus, partim tractando de creatione, partim inferius tractando de actione & passione. Quod si nomine effectus comprehendamus non solum rem productam, sed quidquid à virtute agentis manat, sic concedimus actionem esse aliquo modo effectum agentis, cum sit dependens vel potius ipsamet dependentia ab illo: esse autem effectum hoc lato modo non repugnat causalitati: quin potius in omnibus causis quas hactenus tractauimus, causalitas est effectus causæ, vno enim est effectus formæ, acque etiam materię in suo genere; & est causalitas viriufque secundum diuersas habitudines. Et ratio generalis est, quia causalitas semper provenit à causa, & ideo licet non propter se causetur, concusatur tamen, ideoq; late loquendo sub effectu comprehenditur. Nec vero propterea necesse est, vt causalitas alia causalitate causetur, aut actio alia actione fiat, quia de ratione causalitatis est vt habeat immediatam habitudinem ad causam, & sit quasi medium aut vinculum inter causam & effectum. Atque ita comparatur actio ad suum terminum, & ad principium seu causam efficientem à qua manat: ipsa vero actio non manat media alia actione, alias procederet in infinitum, sed actio est ipsamet emanatio: sicut terminus motus fit per motum; ipse autem motus non fit per alium motum, quia est ipsamet via ad terminum. Ex quo fit (vt ad secundum argumentum respondeamus) impossibile esse vt cessante vel transacta actione duret causa in actu: potest quidem durare res quæ fuit causa in actu, non tamen durabit in actu, ratione actu causantis, cum actu non influat in effectum: vnde nec talis effectus potest vere dici iam actum pendere à tali causa, sed dependisse aliquando in suo fieri: quam dependentiam non habuit nisi ratione actionis, quæ tunc etiam fuit, quando à sua causa manauit.

IX. Ad argumenta posteriori loco posita negamus causalitatem agentis debere aut posse esse modum intrinsecum ipsius agentis, distinctum ab actione, quæ ab agente manat, & est in termino ipso, vel in passio. Quod in naturalibus agentibus quæ agunt sola actione transeunte, videretur manifestum: quia illa non mutantur, neq; aliquid acquirit ex eo quod agant. Neque est vlla necessitas fingendi talem modum, cum actio sit sufficiens vt effectus manet à suo agente. In his vero quæ agunt actione immanente, si nihil aliud agant quam ipsummet actum immanentem, etiam est manifestum, in facultate agente non esse alium intrinsecum modum distinctum ab ipso actu, vel actione immanente, qui sit causalitas talis actus: nam ipsamet actio immanens immediate manat à suo principio: & quidquid aliud addatur tanquam medium inter potentiam in actu primo sufficienter constitutam & actionem, erit gratis confectum, & sine necessitate; & præter omnem communem doctrinam quæ in his potentiis non cognoscit nisi aut actus ipsos, seu actiones & principia earum, quæ sunt vel species, vel habitus. Et in voluntate nihil est actuale in quo primo exerceatur libertas voluntatis, nisi actio elicita ab ipsa voluntate: illa ergo est causalitas effectiua talis potentie. Quia tamen res quæ fit per talem actionem, manet in ipsa potentia, ideo talis actio est modus efficiens causam agentem, non quia hoc fit de ratione causalitatis agentis vt sic. In iis denique quæ per actum immanentem aliquid extra se agunt, videri potest, causalitatem qua talis causa extra se agit, esse actum vel modum in illa manentem, tamen reuera non est, quia ille actus qui manet in tali causa, non est formalis causalitas quæ constituit rem actu causantem extra se; sed est aut proximum

principium agendi, aut applicatio principij proximi à quo oritur causalitas. Quod videlicet in Deo ipso, qui maximè agit ad extra per actum in se manentem: nam cum hic actus in Deo sit æternus & immutabilis, actualis tamen eius causalitas in tempore ponitur: quia Deus non actu causat, donec effectus fiat: & ideo talis causalitas non potest esse aliquid in ipso Deo, qui mutari non potest, sed in creatura, quæ fit aut mutatur. Nunquam ergo causalitas agentis est modus intrinsece efficiens ipsum agens vt sic.

Nec vere necesse est vt in hoc sit omnimoda similitudo inter omnes causas: quia non est omnium eadem ratio, causæ enim materiales & formales sunt intrinsecæ: causa vero efficiens ex suo genere est extrinseca. Et comparando inter se materiam & formam, hæc est quodammodo magis intrinseca, quatenus est magis propria, & determinans materiam efficiendo illam. Et ideo inter causalitates harum causarum est quædam proportionalis dissimilitudo. Nam causalitas formæ est modus intrinsecus, & in re idem cum forma, causalitas autem materię potest dici intrinseca, quatenus est intime in ipsa materia: non est autem modus ita identificatus illi sicut formæ: causalitas autem agentis per se est extrinseca: & tam distincta ab agente, quam ipse effectus: quod si interdum in agente manet, aut ab eo non realiter sed tantum modaliter distinguitur, id est accidentarium ad rationem agentis vt sic: prout itq; vel ex eo quod agens simul est patiens, vel ex eo quod res quæ fit, non est omnino distincta ab agente, sed modus eius.

Ad primam confirmationem negatur assumptum, nam etiam in creatione causalitas consistit in actione; vt argumentum paulo antea factum ostendit, nam cum illa causalitas temporalis sit, non potest consistere in modo intrinseco agenti: ergo debet consistere in actione extrinseca: qualis autem sit illa actio, & in quo subiecto, dicemus postea.

Ad secundam confirmationem respondetur argumentum illud retorqueri posse in contrarium: nam vbicumque est vna causa formaliter, id est vna causatio, ibi est vna actio, & è contrario vbi multiplicatur actio, multiplicatur etiam causalitas: signum ergo est hanc causalitatem in actione consistere. Quocirca, si generatio ignis sumatur vt includit alterationem præcedentem & generationem substantialem: fatemur quidem illas esse duas actiones, tamen eodem modo sunt due causalitates: si vero sit sermo de sola causalitate substantiæ, negamus ibi esse plures actiones, sed est vna & eadem, qua & fit totum compositum, & educitur forma de potentia materię, & vnitur illi, nam in his omnibus solum denotantur plures habitudines, quas eadem actio habet ad suum subiectum, vel ad terminum formalem aut totalem, in generatione autem hominis peculiari ratione distinguitur actio productiua formæ ab vnitiua (quidquid aliqui dicant) quia illa forma non pendet à materia vt à propria causa suæ productionis, pendet tamen in vnione: actio autem qua forma vnitur & compositum fit, non est distincta: quia compositum non potest aliter fieri, quam vnendo formam materię.

SECTIO XI.

Verum causa efficiens aliquid efficiendo corrumpat aut destruat, & quomodo.

I nomen ipsum causæ efficientis attente consideretur, non videretur significare causam quæ tollit esse, sed quæ dat esse: & ideo in omnibus quæ hactenus de hac causa diximus, solum expli-

X.

XI.

XII.

Legi Scoti
7. Metaph.
9. 10. &
10. Andr. q.
4. Socin. q.
13. Zimar.
1. theori. 100
Durand in
2. d. 1. q. 4.
ad 2. sim.

explicemus causalitatem huius causæ quatenus dat seu influit esse: quia vero Philosophi ita communiter loquuntur de causa efficiente, ut non solum censent efficiere rerum generationes, sed etiam corruptiones, quod non est dare esse sed potius tollere, ideo ad complementum huius disputationis necesse est ut de hac etiam re pauca dicamus, & explicemus an hæc etiam vera efficientia sit, & qua causalitate, ac virtute fiat.

II. *Varij modi rei destrui di.* Aduertendum est ergo dupliciter posse rem aliquam corrumpi, seu delinere esse: prima, quia non esse vnius rei consequitur ex esse alterius. Secundo, quia res absolute priuatur suo esse quali immediate & absque consecutione ex alio esse. Priori modo corrumpitur lignum, quando ex illo generatur ignis, quia esse ligni non potest simul esse in eodem cum esse ignis. Posteriori autem modo corrumpitur lumen in aëre per absentiam Solis: nullum enim esse introducit in aëre repugnans cum esse lucidi, sed simpliciter perit illa forma recedente causa conseruante. Quamquam etiam ipsum esse Solis in alio hemisphærio dici potest naturaliter impossibile cum esse luminis in aëre huius hemisphærij: sed illud est valde remote, extrinsece, & per accidens: propter defectum conditionis necessariæ ad agendum, & non propter repugnantiam, quæ intrinsece, & per se sit inter lumen & vbi.

Resolutio questionis.

III. *Actio est positiua non quam dicitur esse destrui- tur.* Hoc supposito, duo principia videntur certa: primum est corruptionem ac defitionem rei nunquam fieri per efficientiam positiuam & propriam, nisi quatenus carentia alicuius esse consequitur ad effectiorem seu positionem alterius esse. Probatur, quia positiua efficientia solum sit per positiuam actionem: actio autem positiua immediate ac per se non tendit ad non esse: ergo non potest per illam positiue effici corruptio, aut destructio alicuius rei, nisi quatenus per illam sit esse alicuius rei, cum quo necessario coniunctum est non esse alterius. Maior probata est sectione præcedente, & ex ipsis terminis idem constat, nam efficientia & actio idem sunt, sicut efficiens & agens. Minor probatur, tum quia actio realis seu positiua (idem enim sunt) necessario tendit ad terminum realem, ut infra suo loco ostendetur, & in transeuntibus à nemine negatur: terminus autem realis aliquod reale esse recipit per actionem: ideo enim est terminus eius. Vnde etiam qui negant realem terminum in actionibus immanentibus, negare non possunt quin ipsamet actio quatenus positiue sit, aliquod esse reale accipiat à sua causa efficiente. Quod si per illam actionem aliquid immediate corrumpitur (id est, absque alterius terminis, vel rei production) solum est in quantum esse illius actionis, quodcumque illud sit, impossibile est cum alio esse quod destruitur. Est ergo in vniuersum verum, per efficientiam positiuam nihil immediate destrui, sed solum consequenter ad aliud esse, quod per actionem fit: quæ consecutio semper fundatur in aliqua repugnantia talium rerum. Et confirmatur ex illo vulgari axioma, quod nullum agens intendens ad malum, operatur; ipsum autem non esse ut sic habet rationem mali: nunquam ergo positiua efficientia per se tendit ad non esse, sed ad aliquod esse, ex quo aliud non esse consequitur.

IV. *Obiectio dissoluitur.* Dices, quamuis hoc sit verum in agentibus naturalibus, non tamen in voluntariis: potest enim Deus velle aliquid non esse non ut aliud sit, sed solum ut illud non sit: & vnus homo sæpe hoc modo intendit alterius mortem: vnde in artificialibus per se primo tendit sæpe actio ad destructionem. Respondetur, licet agens voluntariū per se possit intendere destructionem rei: non tamen posse illam exequi & efficere per actionem: quæ ex se primario tendat ad non esse,

propter rationem superius tactam. Vnde etiam Deus ipse, dum aliquam rem vult destruere, aut id obtinebit per solam suspensionem influxus absque positiua actione, vel si positiua actione vti velit, necessario facturus est aliquid, ex quo talis corruptio sequatur. Homo autem, qui non potest rem destruere per solam suspensionem influxus, eo quod res ab ipso non pendet in suo esse, vult semper actionibus, quæ communiter non sunt nisi mutationes locales corporum, quæ ad suos proprios terminos directe ac per se tendunt: & inde per accidens sequitur corruptio vel destructio, quæ licet sit per se intenta quoad extrinsecam intentionem agentis, per accidens tamen seu consequenter, sit per talem actionem.

Secundum principium est: Quando alicuius rei definitio non consequitur ad positiuam effectiorem alterius, sed per se sola sit, non fit per efficientiam propriam, sed per carentiam efficientiæ. Hoc principium sequitur ex præcedente, quia actio positiua non est nisi ad aliquod esse positiuum: ergo, dum nullum esse communicatur, non potest actio positiua interuenire, in hoc autem genere definitionis & corruptionis nullum esse communicatur, sed solum auferatur: ergo non potest fieri per veram actionem: ergo necessario fieri debet per carentiam actionis, quia non potest interuenire alius modus causalitatis, qui ad efficientem causam pertineat. Dices, hoc genus causæ tantum videri per accidens: qualis est illa quæ remouet causam per se: at vero huiusmodi causa corruptionis non tantum est per accidens, sed per se: ergo non tantum est per absentiam causæ, sed per propriam efficientiam. Minor patet, tum ex Aristotele dicente quod sicut præsentia naturæ est causa conseruationis naui, ita absentia esse causam submerisionis eius: tum etiam, quia non potest ille effectus in causam magis propriam ac per se renouari. Et in hoc fundari videtur illud commune axioma, si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: quod in causis propriis per se & adæquatis maxime notum est. Respondetur, ex hoc ipso axioma colligi causam per se corruptionis (si tamen aliquam habere potest) non esse quærendam positiue agentem, sed non agentem potius, cum causa debeat esse proportionata effectui. Vnde in illo etiam exemplo Aristotelis absentia nauis non est causa agens, sed potius non agens. Quare, si ad submerisionem nauis comparatur quatenus quidam effectus positiuus est, solum est causa per accidens eius, vere ac physice rem considerando, licet moraliter & imputatiue censeatur per se, si tenebatur adesse: si vero comparetur solum ad carentiam auxilij, seu defensionis nauis, huius negationis poterit altera negatio dici causa per se: habent enim inter se proportionem, & intrinsecam ac immediatam consecutionem. Ad hunc ergo modum, si causa per se influebat esse, & influxum auferat, dicitur causa per se definitiōis talis esse, non quia positiua actione efficiat defitionem, sed quia proportionato modo est proprium principium & origo talis defitionis. Vnde sicut priuatio dicitur esse non per positiuum esse, sed per carentiam esse, ita dicitur fieri non per positiuam actionem, sed per carentiam actionis. Et eadem proportione causa efficiens per se eius non dicitur talis, quia positiue illam efficiat, sed quia tollit influxum, quo per se causabat illud esse, quod per talem corruptionem destruitur. Quin potius omnis causa, quæ positiue efficiendo, destruit aliud, ut sic, sed quatenus efficiens est, non est causa per se, sed per accidens destructiōis alterius.

Corollaria superioris doctrinæ.

EX his principiis possumus nonnulla notatu digna inferre circa rerum mutationes vel corruptiones. Primo enim sequitur, in omni corruptione

seu amissione alicuius esse realis interuenire aliquā mutationem, non vero semper necessario interuenire aliquam actionem. Pater ex secundo principio posito, adiuncta definitione mutationis. Nam teste Aristotele mutatur res, quando se res aliter habet quā prius: quando ergo aer ex illuminato fit tenebrosus, mutatur: igitur in eo aliqua mutatio: & tamen illa non fit per actionem, vt constat ex secundo principio posito, est ergo ibi mutatio sine actione, & idem est in omnibus similibus. Ratio autē est, quia illa mutatio est pure priuatiua, non positiua. Quo fit, vt hoc tantum cōingat in mutationibus accidentalibus si proprie & secundum communem cursum naturæ de mutatione loquamur: quia subiectum accidentis potest interdum amittere illud, etiam si aliud nō acquirat: subiectum autem substantialis formæ non potest substantialiter mutari amittendo vnā formam quin acquirat aliam. Et ideo dixi, *proprie & secundum communem cursum naturæ de mutatione loquendo*: Nam Deus posset suspendere influxum formæ substantialis conferuando materiam; vel si mutationis nomen ad annihilationem extendatur, posset omnino rem mutare ab esse ad non esse absque vlla actione. In quo est etiam notanda differētia inter causas liberas, & naturales, quod causæ libere possunt suspendere suum influxum ex intrinseco dominio ac potestate absque vlla priori actione vel mutatione in se vel in alio: ita etiam possunt causare hanc mutationem priuatiuam, vel in se ipsis, si mutabiles ipsæ sint: vt causæ creatæ; vel in aliis, vt Deus: causæ autem naturaliter agentes non possunt suspendere suum influxum: nisi aliquid aliud prius mutetur, quod erat necessarium ad agendum: & ideo licet interdum mutant aliquod subiectum prædicto modo sine actione circa illud, semper tamen interuenit aliqua alia actio, vel circa idem subiectum, vel circa aliud, vt Sol non destruit lumen in aere per abstractionem influxus, nisi antecedar actio, qua vel Sol ipse mouetur, vt fenestra clauditur, &c.

VII. Secundo sequitur ex dictis, quoties corruptio vel defectio rei fit per actionem positiuam, quæ ex se habeat consequenter causare talem corruptionem, necessarium esse vt talis actio fiat ex præsupposito subiecto. Ratio est, quia corruptio aut defectio non fit ex vi actionis Physicæ (sic enim loquimur) nisi quia illud esse quod fit per talem actionem, habet naturalem repugnantiam cum esse quod destruitur: hæc autem repugnantia naturalis esse non potest, nisi in ordine ad idem commune subiectum, quod maneat sub vtroque termino, quia inter res per se subsistentes, & nullum habentes ordinem ad subiectum, non potest esse naturalis repugnantia, ob quam in rerum natura simul esse non possint: ergo necesse est vt talis actio fit ex præsupposito. Et hinc est vt propria annihilatio fieri non possit à Deo per positiuam actionem, quia annihilatio nihil rei relinquit quod possit esse subiectum actionis. Item, quia vel actio fit in subiecto, & sic non destruit illud, & consequenter non efficit annihilationem; vel fit sine subiecto, & sic nihil per illam fieri potest quod repugnet toti esse alterius rei: nihil ergo per talem actionem potest annihilari. Quod si quis obiecit actionem qua fit anima rationalis, non esse ex subiecto: & tamen ad eam sequi corruptionem alterius, nempe embryonis: Respondetur negando minorem, sed proprie illa corruptio sequitur vel ex actione qua sufficienter disponitur materia ad introductionem anime rationalis, vel ex actione, qua ipsa anima vnitur corpori, vel ex vtraque in suo genere, vt infra explicabitur: vtraque autem ex his actionibus est ex præsupposito subiecto, creatio vero solum est ordinem naturæ præsupposita ad actionem vnitiuam: consequens autem naturaliter ad actionem dispositiuam. Difficilius posset quis instare de illa actione qua panis conuertitur in corpus Christi, quæ non

est actio ex præsupposito subiecto, & tamen ex vi illius definit esse substantia panis. Sed hæc difficultas altior est quam vt hoc loco tractari possit: & ideo ad illam excludendam dixi sermonem esse de actione & deficiente naturali: illud autem mysterium totum supernaturale est. In eo tamen nihilominus verum existimo, aut ibi non cōsequi deficiētiā panis ex vi solius actionis Physicæ, & naturalis conexione rerum, vel si aliqua talis actio ibi interueniat, illam versari aliquo modo circa subiectum, & quantitatem panis sine substantia conferuatam, vicem talis subiecti subire, vt latius in proprio loco disputaui.

Tertio infero, quotiescunque corruptio aut defectio fit per positiuam actionem, interuenire ibi vnā simplicem actionem, duas autē partiales mutationes, positiuam vnā, alteram priuatiuam. Tribus enim modis contingit aliquid mutari, vt Aristoteles proponit in quinto Physicorum. Primo ex aliqua forma in carentiam eius: & tunc fit mutatio, nulla vero interuenit actio, per se loquendo, vt dictum est, sed carentia actionis conferuatue. Secundo fit mutatio ex pura priuatione in formam, vt ex tenebroso in lucidum, tunc sicut vna interuenit actio, ita etiam vna simplex mutatio positiua. Tertio contingit aliquid mutari ex vna forma in aliam, vt cum ex calido fit frigidum, & ex ligno ignis. Et tunc vna simplex interuenit actio, qua educitur, vel vnitur forma, quæ de nouo introducit in tali subiecto: nam ad expellendam aliam nulla alia actio necessaria est, vt diximus: mutatio vero duplex fit: nam subiectum illud duplici titulo aliter se habet, scilicet & carendo forma quam antea habebat, & eam habendo quam antea non habebat. Quæ duæ mutationes adeo distinctæ sunt, vt re ipsa interdum separentur, vt in primis duobus membris declaratum est. Item vna est generatio, altera est corruptio substantialis vel accidentalis, vel interdum vna est intensio, & altera remissio. Denique vna est positiua, altera priuatiua. Vnde, quantum inter se differunt vnus formæ informatio, & alterius priuatio, tantum inter se differunt illæ mutationes. Possunt autem illæ mutationes partiales dici, quia physico modo componunt vnum integrum transitum ab vno termino positiuo in alium, qui in Philosophia appellatur conuersio vnus rei in aliam: Dices, sicut interuenit ibi mutatio positiua & priuatiua, ita interuenit actio positiua, & carentia actionis qua opposita forma conferuabatur, vel à causis naturalibus, vel saltem à Deo: alterum enim horum semper necessarium est: ergo est eadem ratio de actione & mutatione. Respondetur, solum esse discrimen quod ratio mutationis saluatur in noua priuatione quatenus est in fieri: ratio vero actionis minime, sed requirit positium influxum: quod ex eorum definitionibus, & essentialibus rationibus constat.

Quarto inferetur, corruptionem, quæ per aliquam efficiētiā fit, per eadem principia, siue principalia, siue instrumentalia, & cum eisdem conditionibus fieri, quibus fit generatio vel productio, ad quam talis corruptio sequitur. Probatum ex dictis, quia non est alia efficiētia neque alia actio, ad corruptionem, quam ad productionem: ergo eadem principia quibus fit vnum esse, tollitur aliud. Nec potest aliquod principium positiue concurrere ad tollendum esse, nisi quatenus concurrat ad dandum aliud esse. Ex quo in superioribus dicebamus contra nonnullos modernos, formam in passo introductam ab agente, non concurrere effectiue ad expellendam oppositam formam, vt calorem ad expellendam frigiditatem, & sic de aliis, quia forma introducta in passo non est principium efficiens suæ generationis: ergo nec corruptionis oppositæ formæ. Item, quia si illa efficiētia est positiua, aliquid positi-

VIII.

Illatum (et
tunc.

IX.

positivum per eam fit: sed forma introducta in passivum positivum nil efficit, quo expellat aliam formam: sed immediate sequitur expulsio alterius formæ: ergo.

X. Vnde non est simile, quod adduci solet de vno corpore expellente aliud ab eodem loco: quod effectivè videtur illud expellere: quanquam enim Scorus in quarto, distinctione duodecima, questione tertia, hoc etiam negare videatur, re tamen vera non est similis causa. Nam duo corpora sese contingunt, & vnum pellit aliud: & quod expellitur, non amittit locum per meram defitionem, sed per realem mutationem & tendentiam in alium locum, ad quem effectivè movetur ab expellente corpore: & ideo non solum ibi interuenit impossibilitas formalis illorum corporum in eodem spacio, sed etiam specialis actio positiua, qua corpus ab vno loco pulsatum, in alium transfertur, quæ distincta est ab ea qua aliud corpus in locum alterius introducit. Secus vero est, quando forma introducta in vno subiecto expellit aliam, nam illa quæ expellitur, non mutatur positivè, sed mere privative desinit esse: & ideo non potest ibi specialis efficientia interuenire: Est ergo ibi sola expulsio formalis, & in vniuersum quælibet causa in suo genere ita concurret ad non esse vnius termini, sicut concurret ad esse alterius: quia ergo calor introductus in subiecto, non calefacit illud actiue, sed formaliter tantum, ideo non expellit frigus actiue, sed formaliter tantum. Secus vero est de calore, qui est in generante: ille enim est principium efficiens alium calorem, & consequenter expellens oppositum frigus. Atque eadem proportionem calor productus in ligno (& idem est de omni simili dispositione) licet accidentalem formam directe oppositam excludat tantum formaliter, substantiam vero ipsam corrumpit dispositiue: quia hoc modo causat introductionem oppositæ formæ: & ut dictum est, in eo genere causæ vna forma concurret ad non esse vnius termini, in quo concurret ad esse oppositi termini. Vnde, quia accidens ex propria ratione & virtute sua habet disponere ad formam substantialem sibi connaturalem, & formaliter expellere contrariam dispositionem: ideo dici potest in hoc genere propria vi corrumpere substantiam. Quod si accidentia illa, & dispositiones passivæ effectivè etiam concurrunt ad educationem suæ formæ, eodem efficientiæ genere concurrunt ad corruptionem alterius: vel si ad illud prius non habent efficientiam, neque etiam ad hoc posterius. Atque ita in vniuersum verum est, illa tantum esse principia efficientia corruptionem, quæ efficiunt generationem, quando corruptio per efficientiam fit, nam quando accidit per solam carentiam efficientiæ, non indiget proprio principio agendi, sed solum necesse est, ut illud, quod erat principium agendi vel conservandi rem, ab agendo cesset.

DISPUTATIO XIX.

De causis necessario, & libere seu contingenter agentibus: ubi etiam de Fato, Fortuna, & Casu.

Ræter omnia, quæ de causis efficientibus creatis in superiori disputatione dicta sunt, superest disputandum de modo agendi talium causarum: quod in hanc disputationem referuimus, quia peculiarem habet difficultatem, & quia ex eo pendet celebris illa distinctio de effectibus necessariis, & contingentibus, & plurium causarum cognitio. Dicemus ergo in primis de causis necessario agentibus, deinde de liberis, ac tandem de

contingentibus: ex quibus constabit, quid sint in naturalibus causis, *Fatum, fortuna, Casus.*

SECTIO I.

Primum in causis efficientibus creatis sint aliqua necessario agentes, & qualis sit illa necessitas.

Hæc questio est facilis, & ideo breuiter dicendum est primo, dari in causis creatis plures, quæ necessario operantur, si omnia, quibus ad operandum indigent, adhibeantur. Hoc constat experientia, & inductione facili: nam Sol necessario illuminat, ignis calefacit, & sic de aliis. Ratio autem sumenda est ex intrinseca conditione & determinatione naturæ, ut in sequente assertionem declarabimus. Additur vero illa conditio, si omnia necessario, quia supponenda est causa sufficiens, & proximè apta, & cum omnibus conditionibus ad agendum requisitis. Nam, si aliquid horum deficiat, non sequetur actio, non quidem ex indifferentia vel indeterminacione causæ, sed ex defectu alicuius conditionis, vel ex defectu virtutis, aut conditionis necessario ad operandum. Inter hæc autem necessaria ad agendum non debet numerari ipsa actio, ut per se notum est, quia aliàs nihil speciale de his agentibus diceretur, sed id quod commune est omnibus, non solum agentibus, sed etiam rebus, nimirum, si habeant formam, quia in tali esse seu ratione constituntur, necessario fieri consequens, ut sint tales. Sicut enim, si albedinem quis habet, necessario est albus, ita si actionem exercet, necessario efficit, quæ est tantum necessitas consequentiæ (ut aiunt) seu conditionata, non consequentis, seu absoluta, quæ est impertinens ad propositum, quia in ea non possunt causæ distinguere. Vt ergo sit sermo de vera ac propria necessitate, non est includenda ipsa actio, cum dicitur causa necessario agere, si omnia requisita adhibeantur. Ex quo à fortiori sequitur non debere etiam in his annumerari, quidquid est posterius actioni, & ad illam consequens, ut per se clarum est; imo, proprie loquendo, quod est huiusmodi, non potest dici necessarium ad actionem, sed potius necessarium ex actione.

Igitur sub ea conditione includi debent omnia, & sola illa, quæ sunt præuia ad actionem. Hæc autem plura numerantur ab authoribus, ut videre licet apud Scotum in 9. Metaph. quest. 14. ad secundum, Antonium Andream quest. 1. ad secundum, Zimaram theorem. 112. qui sex ponunt condiciones. Prima est, ut causa habeat integram ac sufficientem virtutem agendi: quæ est per se nota, quia actio supponere debet potentiam sufficientem, & ut necessario agat, supponi debet simpliciter, & absolute potens: at non est absolute potens sine potentia sufficiente. Secunda, ut habeat passum capax, & sufficienter approximatum, quia agentia creata nihil possunt agere nisi ex præsupposito subiecto, & quia sunt finita, requirunt illud intra proportionatam sphaeram, extra quam non habent vim agendi. Tertia, quæ tunc hinc sequitur est, ut medium, si quod interiectum est inter agens & passum, sit expeditum, & capax actionis agentis, supponimus enim agentia nihil posse efficere in distans nisi per medium. Quarta, ut nihil sit impediens actionem æqualis virtutis ad resistendum: quia nihil potest vincere agendo, nisi in virtute actiua excedat, & ideo supra ostensum est ad actionem necessariam esse proportionem maiorem inæqualitatis. Quinta ut passum non sit iam in termino, seu habeat totam formam quam agens potest efficere. Propter hanc enim solam causam grauitas non mouet terram existentem in centro: & con-